

**APARAT REPRESJI WOBEC KSIĘDZA
JERZEGO POPIEŁUSZKI**

TOM 72

D O K U M E N T Y

INSTYTUT PAMIĘCI NARODOWEJ
KOMISJA ŚCIGANIA ZBRODNI PRZECIWKO NARODOWI POLSKIEMU

APARAT REPRESJI WOBEC KSIĘDZA JERZEGO POPIEŁUSZKI

tom III

SPRAWA KS. JERZEGO POPIEŁUSZKI W DOKUMENTACH WYWIADU MSW

Wstęp, wybór i opracowanie
Witold Bagieński

WARSZAWA 2023

Recenzenci
Rafał Łatka, ks. Zygmunt Zieliński

Projekt okładki
Elżbieta Waga-Krajewska

Redakcja
Wojciech Kujawa

Korekta
Robert Jankowski

Indeks
Witold Bagieński, Wojciech Kujawa

Skład i łamanie
Katarzyna Szubka

Na okładce
Informacja wywiadu dot. stanowiska Watykanu i Jana Pawła II w sprawie
ks. Jerzego Popiełuszki, 24 XI 1984 r. (AIPN)
Demonstracja w dniu 1 maja 1986 r. przed kościołem pw. św. Stanisława Kostki
w Warszawie (AIPN)

Seria „Dokumenty”: tom 72

© Copyright by Instytut Pamięci Narodowej – Komisja Ścigania Zbrodni
przeciwko Narodowi Polskiemu, 2023

Publikacja przygotowana w ramach prac naukowo-badawczych
Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej

ISBN 978-83-8459-130-7

Zapraszamy
ipn.gov.pl
ksiegarniaipn.pl

Wydawnictwo
Instytutu Pamięci
Narodowej

SPIS TREŚCI

Wstęp	11
 Dokumenty	
Nr 1. 1984 październik 26, Warszawa – Szyfrogram z Nowego Jorku dotyczący komentarzy amerykańskich środków masowego przekazu na temat porwania ks. Jerzego Popiełuszki	35
Nr 2. 1984 październik 26, Warszawa – Szyfrogram z Rzymu dotyczący watykańskich opinii na temat porwania ks. Jerzego Popiełuszki	37
Nr 3. 1984 październik 28, Warszawa – Szyfrogram do rezydentur na temat aktualnej sytuacji w kraju po porwaniu ks. Jerzego Popiełuszki	39
Nr 4. 1984 październik 30, Warszawa – Szyfrogram do rezydentur z prośbą o przesyłanie czasopism, w których napisano o wystąpieniu ministra spraw wewnętrznych Czesława Kiszczaka w sprawie ks. Jerzego Popiełuszki	41
Nr 5. 1984 październik 31, Warszawa – Notatka informacyjna zawierająca prognozy KO ps. „Vent” na temat dalszego rozwoju stosunków PRL–Watykan	42
Nr 6. 1984 listopad 8, Warszawa – Notatka oparta o informacje oficera rezydentury w Rzymie ps. „Pietro” dotycząca śledztwa w sprawie śmierci ks. Jerzego Popiełuszki i opinii na temat jego ewentualnej beatyfikacji	46
Nr 7. 1984 listopad 9, Warszawa – Szyfrogram z Rzymu relacjonujący rozmowę szefa Zespołu ds. Stałych Roboczych Kontaktów między Rządem PRL a Stolicą Apostolską Jerzego Kuberskiego z sekretarzem osobistym papieża Jana Pawła II ks. Stanisławem Dziwiszem	47
Nr 8. 1984 listopad 10, Warszawa – Szyfrogram z Paryża przedstawiający opinię źródła ps. „Rayo” na temat wpływu morderstwa ks. Jerzego Popiełuszki na dalsze stosunki na linii państwo–Kościół	49
Nr 9. 1984 listopad 10, Warszawa – Informacja wywiadu na temat międzynarodowych ocen sytuacji w PRL w kontekście zamordowania ks. Jerzego Popiełuszki	51
Nr 10. 1984 listopad 12, Warszawa – Szyfrogram z Rzymu przedstawiający watykańskie opinie na temat okoliczności zamordowania ks. Jerzego Popiełuszki	55

Nr 11. 1984 listopad 13, Warszawa – Szyfrogram do rezydentur informujący o uspokojeniu sytuacji w kraju w kontekście sprawy zamordowania ks. Jerzego Popiełuszki	57
Nr 12. 1984 listopad 14, Warszawa – Szyfrogram z Rzymu informujący o watykańskich reakcjach na sprawę zamordowania ks. Jerzego Popiełuszki	59
Nr 13. 1984 listopad 15, Wiedeń – Notatka informacyjna z rozmowy oficera rezydentury w Wiedniu ps. „Markowski” ze źródłem ps. „Wig” na temat sytuacji polityczno-gospodarczej PRL	61
Nr 14. 1984 listopad 16, Warszawa – Instrukcja Wydziału XVII Departamentu I MSW dla rezydentury w Rzymie	63
Nr 15. 1984 listopad 22, Warszawa – Meldunek agenta ps. „Matteo” przedstawiający opinie obcokrajowców na temat sytuacji wewnętrznej w PRL	68
Nr 16. 1984 listopad 24, Warszawa – Informacja wywiadu na temat stanowiska Watykanu i Jana Pawła II w sprawie ks. Jerzego Popiełuszki	71
Nr 17. 1984 listopad 30, Warszawa – Meldunek KO ps. „Faron” dotyczący międzynarodowych opinii na temat sytuacji w PRL	74
Nr 18. 1984 grudzień 5, Berlin – Notatka informacyjna oficera rezydentury w Berlinie ps. „Skat” dotycząca niemieckich ocen sytuacji w PRL	76
Nr 19. 1984 grudzień 6, Warszawa – Informacja wywiadu na temat spotkania prymasa Józefa Glempa z papieżem Janem Pawłem II	79
Nr 20. 1984 grudzień 7, Warszawa – Instrukcja Wydziału XVII Departamentu I MSW dla rezydentury w Rzymie	81
Nr 21. 1984 grudzień 7, Warszawa – Szyfrogram z Brukseli informujący o opiniach na temat reperkusji sprawy zamordowania ks. Jerzego Popiełuszki	83
Nr 22. 1984 grudzień 17, Warszawa – Informacja ze źródła nr „13963” dotycząca rozmów abp. Bronisława Dąbrowskiego w Rzymie na temat sytuacji w kraju po zabójstwie ks. Jerzego Popiełuszki	85
Nr 23. 1984 grudzień 17, Warszawa – Informacja ze źródła nr „13963” dotycząca wypowiedzi abp. Henryka Gulbinowicza wygłoszonej w trakcie jego pobytu w Rzymie	88
Nr 24. 1984 grudzień 18, Warszawa – Szyfrogram z Brukseli na temat rzekomej próby zamachu na gen. Wojciecha Jaruzelskiego	90
Nr 25. 1984 grudzień 24, Warszawa – Informacja wywiadu na temat sytuacji w Sekcji Polskiej Radia Watykańskiego	91
Nr 26. 1984 grudzień 27, Warszawa – Informacja wywiadu na temat sowieckich ocen sytuacji w PRL	92
Nr 27. 1984 grudzień 29, Warszawa – Informacja wywiadu na temat rozmowy prymasa Józefa Glempa z papieżem Janem Pawłem II, która miała miejsce 27 listopada 1984 r.	94
Nr 28. 1985 styczeń 2, Warszawa – Informacja wywiadu na temat wypowiedzi abp. Henryka Gulbinowicza podczas jego pobytu w Rzymie w październiku 1984 r.	96

Nr 29. 1985 styczeń 5, Warszawa – Szyfrogram z Rzymu dotyczący poglądów bp. Ignacego Tokarczuka na temat aktualnych stosunków państwo–Kościół ...	98
Nr 30. 1985 styczeń 11, Warszawa – Instrukcja Wydziału XVII Departamentu I MSW dla rezydentury w Rzymie	100
Nr 31. 1985 styczeń 21, Warszawa – Szyfrogram z Rzymu dotyczący watykańskich opinii na temat procesu toruńskiego	102
Nr 32. 1985 styczeń 24, Warszawa – Szyfrogram z Rzymu dotyczący aktualnych wydarzeń w kręgach watykańskich	104
Nr 33. 1985 styczeń 24, Warszawa – Szyfrogram z Rzymu dotyczący wypowiedzi Jacka Pałkiewicza dla „Il Giornale” na temat grózb, które miał otrzymać ze strony Adama Pietruszki	106
Nr 34. 1985 styczeń 26, Warszawa – Szyfrogram z Rzymu dotyczący opinii na temat reakcji episkopatu Polski na proces toruński i dalszego kształtu stosunków państwo–Kościół	107
Nr 35. 1985 styczeń 27, Warszawa – Szyfrogram z Rzymu relacjonujący rozmowę szefa Zespołu ds. Stałych Roboczych Kontaktów między Rządem PRL a Stolicą Apostolską Jerzego Kuberskiego z kardynałem Franciszkiem Macharskim	109
Nr 36. 1985 styczeń 29, Warszawa – Szyfrogram z Rzymu dotyczący opinii bp. Szczepana Wesołego na temat procesu toruńskiego	111
Nr 37. 1985 styczeń 30, Warszawa – Informacja wywiadu na temat stosunków episkopatu Polski i rządu PRL w związku z procesem toruńskim	112
Nr 38. 1985 styczeń 31, Warszawa – Informacja wywiadu dotycząca wypowiedzi kardynała Franciszka Macharskiego na temat bieżących wydarzeń na linii państwo–Kościół	114
Nr 39. 1985 styczeń 31, Warszawa – Notatka informacyjna na bazie informacji ze źródła nr „4072” dotycząca oceny wizyty Giulia Andreottiego w PRL przez Sekretariat Stanu Stolicy Apostolskiej	116
Nr 40. 1985 luty 12, Warszawa – Szyfrogram z Rzymu dotyczący watykańskich opinii na temat aktualnego stanu stosunków państwo–Kościół	119
Nr 41. 1985 luty 15, Warszawa – Instrukcja Wydziału XVII Departamentu I MSW dla rezydentury w Rzymie	121
Nr 42. 1985 luty 21, Warszawa – Szyfrogram z Rzymu dotyczący pobytu biskupów Ignacego Jeża, Jerzego Ablewicza i Kazimierza Majdańskiego w stolicy Włoch	125
Nr 43. 1985 luty 22, Warszawa – Szyfrogram z Rzymu dotyczący opinii tzw. lobby polskiego w Watykanie na temat reperkusji procesu toruńskiego	127
Nr 44. 1985 luty 25, Warszawa – Meldunek KO ps. „Azan” na temat publikacji dotyczącej bp. Ignacego Tokarczuka we włoskim czasopiśmie „Sette Giorni” ...	128
Nr 45. 1985 marzec 1, Warszawa – Szyfrogram z Londynu dotyczący konferencji prymasa Józefa Glempa, która 28 lutego 1985 r. odbyła się w stolicy Wielkiej Brytanii	131

Nr 46. 1985 marzec 1, Warszawa – Szyfrogram z Genewy dotyczący rozmowy źródła ps. „Wik” z kardynałem Achille Silvestrinim	133
Nr 47. 1985 marzec 6, Warszawa – Szyfrogram z Rzymu na temat watykańskich reakcji na proces toruński	135
Nr 48. 1985 marzec 12, Warszawa – Informacja wywiadu dotycząca opinii prezentowanych przez polskich biskupów podczas rozmów w Rzymie	137
Nr 49. 1985 marzec 15, Warszawa – Instrukcja Wydziału XVII Departamentu I MSW dla rezydentury w Rzymie	139
Nr 50. 1985 kwiecień 12, Warszawa – Informacja wywiadu dotycząca sprawy ewentualnej kanonizacji abp. Oscara Romero i ks. Jerzego Popiełuszki	142
Nr 51. 1985 kwiecień 17, Warszawa – Informacja wywiadu zawierająca zachodnioniemieckie opinie i oceny na temat bieżącej sytuacji w PRL	144
Nr 52. 1985 kwiecień 23, Warszawa – Meldunek źródła ps. „Agap” dotyczący opinii pracowników Radia Watykańskiego na temat bieżących wydarzeń w PRL	149
Nr 53. 1985 kwiecień 23, Warszawa – Informacja wywiadu dotycząca artykułów w prasie emigracyjnej w USA na temat stosunków państwo–Kościół w PRL	151
Nr 54. 1985 maj 2, Warszawa – Notatka informacyjna sporządzona w oparciu o informacje przekazane przez KO ps. „Udir” dotycząca prognozy działania Kościoła w Polsce w okresie od maja do października 1985 r.	153
Nr 55. 1985 lipiec 2, Warszawa – Szyfrogram z Kolonii dotyczący opinii zachodnioniemieckich mediów na temat zwolnienia wiceministra Konrada Straszewskiego	158
Nr 56. 1985 lipiec 5, Warszawa – Informacja wywiadu na temat aktualnych stosunków PRL–Watykan w kontekście wizyty ministra spraw zagranicznych Stefana Olszowskiego w Rzymie	159
Nr 57. 1985 październik 18, Warszawa – Szyfrogram z Paryża dotyczący francuskich opinii na temat bieżącej sytuacji w PRL	163
Nr 58. 1985 grudzień 2, Warszawa – Szyfrogram z Rzymu dotyczący wypowiedzi prasowej prymasa Józefa Glempa na temat sprawy księdza Jerzego Popiełuszki	165
Nr 59. 1985 grudzień 17, Warszawa – Szyfrogram z Rzymu dotyczący watykańskich opinii na temat bieżących wydarzeń	167
Nr 60. 1986 kwiecień 16, Warszawa – Szyfrogram z Rzymu dotyczący opinii na temat planowanej wizyty papieża Jana Pawła II w PRL	169
Nr 61. 1986 czerwiec 4, Warszawa – Notatka informacyjna sporządzona na bazie informacji ze źródła ps. „Sanyo” dotycząca publikacji na temat ks. Jerzego Popiełuszki	171
Nr 62. 1986 lipiec 28, Warszawa – Meldunek źródła ps. „Juli” dotyczący publikacji dr. Petera Rainy na temat sprawy ks. Jerzego Popiełuszki	172
Nr 63. 1986 wrzesień 9, Rzym – Informacja dotycząca planów III pielgrzymki papieża Jana Pawła II do PRL	173

Nr 64. 1986 listopad 8, Warszawa – Szyfrogram z Rzymu dotyczący wizyty papieża Jana Pawła II w PRL	177
Nr 65. 1986 listopad 12, Warszawa – Szyfrogram z Rzymu dotyczący programu wizyty papieża Jana Pawła II w PRL	179
Nr 66. 1987 marzec 11, Warszawa – Szyfrogram dotyczący zabiegów Stolicy Apostolskiej o ułaskawienie Mehmeta Alego Agcy	181
Nr 67. 1987 kwiecień 4, Warszawa – Informacja wywiadu na temat działalności prof. Krystyny Daszkiewicz	183
Nr 68. 1987 maj 25, Warszawa – Szyfrogram z Rzymu dotyczący wizyty papieża Jana Pawła II w PRL	184
Nr 69. 1987 czerwiec 6, Warszawa – Informacja wywiadu na temat planu wizyty papieża Jana Pawła II w PRL	186
Nr 70. 1987 czerwiec 11, Warszawa – Szyfrogram z Rzymu dotyczący włoskich ocen wizyty papieża Jana Pawła II w PRL	188
Nr 71. 1987 czerwiec 12, Warszawa – Notatka sporządzona na bazie informacji od źródła ps. „Sanyo” na temat planowanej wizyty papieża Jana Pawła II w kościele pw. św. Stanisława Kostki w Warszawie	190
Nr 72. 1987 czerwiec 12, Warszawa – Meldunek agenta ps. „Buran” na temat planowanej wizyty papieża Jana Pawła II na grobie ks. Jerzego Popiełuszki ...	191
Nr 73. 1987 czerwiec 13, Warszawa – Szyfrogram z Londynu prezentujący opinię dziennikarza BBC Davida Sellsa na temat wizyty papieża Jana Pawła II w PRL	192
Nr 74. 1987 czerwiec 14, Warszawa – Notatka informacyjna przedstawiająca wstępną ocenę źródła ps. „Ravel” na temat wizyty papieża Jana Pawła II w PRL	194
Nr 75. 1987 czerwiec 14, Warszawa – Informacja i ocena III pielgrzymki papieża Jana Pawła II do kraju sporządzona przez Urząd ds. Wyznań	196
Aneks	205
Wykaz skrótów	308
Indeks nazwisk, pseudonimów i kryptonimów	314

WSTĘP

Oddawana do rąk czytelników publikacja stanowi trzeci tom serii wydawniczej pt. „Aparat represji wobec księdza Jerzego Popiełuszki”. Pierwszy tom zawierał dokumenty z lat 1982–1984, dotyczące wydarzeń sprzed porwania i zamordowania kapelana „Solidarności”, oraz okresu bezpośrednio po tej tragedii. Materiały te miały zróżnicowany charakter i zostały wytworzone przez Służbę Bezpieczeństwa, Urząd do spraw Wyznań oraz Prokuraturę Wojewódzką w Warszawie. Znalazły się wśród nich m.in. protokoły przesłuchań i notatki informacyjne sporządzone w czasie śledztwa prowadzonego przeciwko księdzu pomiędzy wrześniem 1983 a lipcem 1984 r. oraz korespondencja episkopatu Polski z UdsW. Zaprezentowane zostały również wybrane doniesienia tajnych współpracowników SB oraz innego rodzaju dokumentacja przygotowana w toku działań operacyjnych. Uzupełnieniem ww. źródeł są informacje dzienne Ministerstwa Spraw Wewnętrznych oraz załączniki do nich, czyli przygotowywane na potrzeby władz i innych instytucji dokumenty przedstawiające aktualną sytuację i wydarzenia w kraju. W aneksie opublikowano natomiast protokół rozprawy rewizyjnej przed Sądem Najwyższym w Warszawie oraz postanowienie o umorzeniu postępowania karnego w sprawie ks. Jerzego Popiełuszki. Dokumenty te powstały w 1995 r.

W tomie drugim serii znalazły się materiały, które w głównej mierze pochodziły z akt kontrolnych śledztwa Prokuratury Wojewódzkiej w Toruniu w sprawie uprowadzenia i zabójstwa duchownego. Obejmowały one przede wszystkim zeznania złożone w 1984 r. przez oskarżonych w procesie toruńskim oficerów SB z Departamentu IV MSW – Grzegorza Piotrowskiego, Waldemara Chmielewskiego i Leszka Pękałę, a także ich przełożonego – Adama Pietruszkę. Oprócz tego zostały przedstawione zeznania świadków, wśród których byli zarówno pracownicy resortu spraw wewnętrznych, jak i osoby mające wiedzę o okolicznościach poprzedzających uprowadzenie ks. Popiełuszki. Pozostałą część dokumentów zawartych w tym tomie stanowiły różne pisma powstałe w toku prowadzenia śledztwa, a także materiały z akt w sprawie karnej przeciwko sprawcom porwania i zabójstwa księdza.

W niniejszej publikacji zamieszczono wybrane dokumenty wywiadu PRL wytworzone przez Departament I MSW. Pokazują one, jak na uprowadzenie i zamordowanie duszpasterza „Solidarności”, proces toruński oraz dalsze reperkusje tych wydarzeń reagowano za granicą, a szczególnie w Watykanie. Informacje na ten temat zbierali zarówno funkcjonariusze pracujący w centrali, jak i w rezydenturach zagranicznych.

Po opracowaniu ich i nadaniu im syntetycznej formy, przekazywano je decydom politycznym. Wykorzystywano je przede wszystkim do bieżącego układania i prognozowania stosunków państwa z Kościołem.

Proces toruński nie zamknął dyskusji na temat sprawy śmierci ks. Jerzego. Odnalezione dokumenty wskazują, że w MSW ze szczególną uwagą obserwowano, czy w obliczu tego wydarzenia Kościół nie zdecyduje się na zmianę swojej polityki wobec władz PRL. Odnotowywano głosy odnoszące się do możliwej beatyfikacji zamordowanego, a także śledzono ukazujące się publikacje dotyczące zabójstwa i procesu. Gdy tylko Kościół rozpoczął przygotowania do III pielgrzymki Jana Pawła II do Polski w 1987 r., wywiadowi nakazano zbieranie informacji na temat wszystkich planów i koncepcji z nią związanych. Szczególnie interesowano się politycznymi aspektami wizyty papieża w PRL, zwłaszcza w kontekście potencjalnego udzielania poparcia środowiskom opozycyjnym. Jednym ze spornych punktów podróży apostolskiej była planowana wizyta w kościele pw. św. Stanisława Kostki w Warszawie i spotkanie z rodziną ks. Jerzego. Z tego powodu ramy chronologiczne niniejszego wyboru zamykają się w okresie od października 1984 do czerwca 1987 r.

Oprócz depeš szyfowych, informacji i meldunków, które stanowią główną część publikowanych dokumentów, zamieszczone też zostały instrukcje, które Wydział Informacyjny wywiadu kierował do rezydentury w Rzymie. Jednostka ta, czyli Wydział XVII Departamentu I MSW, przedstawiała w nich oceny nadesłanych meldunków i wyznaczała oficerom pracującym za granicą nowe zadania. Obejmują one okres od ujawnienia sprawy porwania księdza w październiku 1984 r. do wiosny 1985 r., kiedy po zakończeniu procesu toruńskiego w sposób widoczny zmniejszyła się liczba meldunków na ten temat i przestano odnosić się do nich w przesyłanych w teren instrukcjach.

Kwestia działalności wywiadowczej MSW w kontekście mordu ks. Jerzego Popiełuszki była już podejmowana przez historyków i dziennikarzy. Przyczyniło się do tego odnalezienie w Archiwum IPN w 2007 r. bogatej kolekcji dokumentów po pionie informacyjno-analitycznym Departamentu I MSW, które nie były do tego momentu znane badaczom. O wzmiankach na temat sprawy ks. Popiełuszki zawartych w odkrytych wówczas aktach wywiadu MSW pisali dotąd Sławomir Cenckiewicz w artykule *Wywiad PRL na tropie księdza Jerzego*¹, Patryk Pleskot w artykule omawiającym reakcje zachodniej dyplomacji na morderstwo księdza² i Piotr Litka w tekście *Kłopotliwe zabójstwo*³. Dokumenty wywiadu zostały również wykorzystane przez Rafała Łatkę do zobrazowania nastrojów hierarchii kościelnej w tym okresie⁴. Warto wspomnieć,

¹ S. Cenckiewicz, *Wywiad PRL na tropie księdza Jerzego*, „Rzeczpospolita”, 27 II 2009, nr 49 (8254); *idem*, *Wywiad PRL na tropie księdza Jerzego* [w:] *Śladami bezpieki i partii. Studia, źródła, publicystyka*, Łomianki 2009, s. 655–663.

² P. Pleskot, *Potępić, nie obrazić. Reakcje zachodniej dyplomacji na zabójstwo ks. Jerzego Popiełuszki* [w:] *Kościół w obliczu totalitaryzmów. Zbiór studiów dla uczczenia XXV rocznicy męczeńskiej śmierci księdza Jerzego Popiełuszki*, Toruń 16–17 X 2009 r., Toruń 2010, s. 65–76.

³ P. Litka, *Kłopotliwe zabójstwo*, „Uważam Rze” 2011, nr 37, s. 66–68.

⁴ R. Łatka, *Episkopat Polski wobec stosunków państwo–Kościół i rzeczywistości społeczno-politycznej PRL 1970–1989*, Warszawa 2019, s. 663–677.

że przywołana publikacja Sławomira Cenckiewicza wywołała reakcję prymasa Polski kard. Józefa Glempa, który oświadczył, że „nie było żadnego konfliktu między Janem Pawłem II a episkopatem Polski w sprawie kapelana »Solidarności«”. Równocześnie dodał, że wspomniany artykuł wnosi „coś nowego do przetarcia mgły, która jeszcze ciągle zakrywa morderstwo ks. Popiełuszki, a także obrazuje wpływy PRL-owskiej agentury w Watykanie”⁵.

Wywiad PRL a Stolica Apostolska

Dla zobrazowania kontekstu, w jakim powstały publikowane materiały archiwalne Departamentu I MSW, konieczne jest przedstawienie podstawowych informacji na temat działalności wywiadu PRL wobec Stolicy Apostolskiej i Kościoła katolickiego. Problematyka ta była już przedmiotem badań historyków. Za najważniejszą w tym względzie należy uznać monografię Władysława Bułhaka *Wywiad PRL a Watykan 1962–1978*, która wbrew temu, na co wskazuje tytuł, zawiera także wątki wykraczające chronologicznie poza tę datę⁶. Ważne ustalenia przyniosła też edycja źródłowa *Pontyfikat wielu zagrożeń. Jan Paweł II w świetle dokumentów sprawy „Kapella” 1979–1990*, opracowana przez Andrzeja Grajewskiego i Irenę Mikłaszewicz. Waga tej publikacji wynika z tego, że jest to pierwszy tak bogaty zbiór dokumentów KGB dotyczących działań sowieckiego wywiadu w kontekście Watykanu⁷. Wspomnieć można również o artykule mojego autorstwa o organizacji i działalności rezydentury rzymskiej Departamentu I MSW w latach osiemdziesiątych⁸. Niektóre aspekty jej pracy w kontekście Stolicy Apostolskiej opisał też Bogusław Górka⁹. Wiele ustaleń przyniosły oprócz tego publikacje dziennikarskie, których – ze względu na ich dużą liczbę – nie sposób wszystkich wymienić. Ukazały się także interesujące wspomnienia autorstwa Edwarda Kotowskiego, który był jednym z ważniejszych funkcjonariuszy SB zajmujących się problematyką kościelną, a na przełomie lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych oficerem operacyjnym rezydentury w Rzymie. W publikacjach szczegółowo przedstawił on różne aspekty swojej działalności – zarówno te oficjalne, jak i realizowane na rzecz Departamentu I MSW¹⁰.

Wywiad PRL prowadził działania przeciwko Watykanowi już od lat czterdziestych, jednak przez pierwszą dekadę swojego istnienia na dość ograniczoną skalę. Sytuacja uległa zmianie pod koniec lat pięćdziesiątych, kiedy dzięki względnemu zliberalizo-

⁵ *Prymas: nie było sporu o księdza Popiełuszkę*, „Rzeczpospolita”, 1 III 2009, nr 50 (8255).

⁶ W. Bułhak, *Wywiad PRL a Watykan 1962–1978*, Warszawa 2019.

⁷ *Pontyfikat wielu zagrożeń. Jan Paweł II w świetle dokumentów sprawy „Kapella” 1979–1990*, oprac. I. Mikłaszewicz, A. Grajewski, Warszawa 2021.

⁸ W. Bagiński, *Wywiad PRL w Rzymie*, „Biuletyn IPN” 2017, nr 1–2 (134–135), s. 110–127.

⁹ B. Górka, *Anty-autolustracja t.w. „Student”*. Prawda Jezuity i prawda o Jezuitach, Toruń 2021.

¹⁰ AIPN, 1471/85, t. 1–5, E. Kotowski, „Wspomnienia (1971–1990)”, Dąbrowa Białostocka 2009 (mps); E. Kotowski, *Wspomnienia i refleksje oficera wywiadu PRL w Watykanie*, Warszawa 2019; *idem, Wspomnienia. Śladami życia*, Warszawa 2019; *Wyznania rezydenta wywiadu PRL w Watykanie. Z płk. Edwardem Kotowskim rozmawiał Adalbert Toscani*, Warszawa 2019.

waniu polityki paszportowej państwa polscy duchowni zaczęli częściej wyjeżdżać do Rzymu. Miało to też związek z przygotowaniami do Soboru Watykańskiego II, który odbywał się w latach 1962–1965. Na przełomie lat pięćdziesiątych i sześćdziesiątych Departament I MSW zaczął działać w Watykanie z większym rozmachem. Od 1962 r. istniejąca w Rzymie rezydentura zagraniczna tej służby nosiła kryptonim „Baszta”, a jej podstawowym zadaniem było rozpoznawanie sytuacji w Stolicy Apostolskiej i wśród przebywających w niej polskich duchownych. Zabiegi te służyły także monitorowaniu działalności Kościoła katolickiego w PRL i jego relacji z kurią rzymską. Główna część działań z tym związanych prowadzona była przez Departament I MSW w ramach rozpracowania obiektowego krypt. „Morbo” oraz powiązanych z nim spraw operacyjnych różnych kategorii. Wiadomości na ten temat zbierali zarówno funkcjonariusze, jak i werbowane przez nich osobowe źródła informacji. Od 1961 r. problematyką watykańską zajmował się Wydział VI Departamentu I MSW, czyli Wydział Krajów Romańskich, który pod koniec tej dekady przemianowano na Wydział ds. NATO i Watykanu. W jego strukturach istniała grupa funkcjonariuszy tworzących nieformalny Zespół Watykańsko-Włoski. W wyniku przekształceń organizacyjnych, do których doszło w połowie listopada 1977 r., dotychczasowy Wydział VI przemianowano na Wydział III. Funkcjonował on pod tym numerem do momentu rozwiązania wywiadu MSW z końcem lipca 1990 r.¹¹

Informacje dotyczące Kościoła zdobywały także inne wydziały operacyjne Departamentu I MSW, w tym również najbardziej utajony Wydział XIV, który zajmował się prowadzeniem wywiadu z tzw. pozycji nielegalnych. Wykorzystywał on w swoich działaniach głęboko zakonspirowanych funkcjonariuszy i agentów, którzy funkcjonowali całkowicie niezależnie od stworzonej przez rezydenturę rzymską sieci współpracowników¹².

Po wyborze kard. Karola Wojtyły na papieża waga zadań realizowanych przez wywiad PRL w stosunku do Kościoła katolickiego wzrosła i miały one znaczenie nie tylko dla władz PRL, lecz także całego bloku wschodniego. W świetle planu pracy rezydentury „Baszta” na lata 1979–1980 jej podstawowe zadania związane ze zdobywaniem informacji i dokumentów w początkowym okresie pontyfikatu odnosiły się przede wszystkim do:

- „– ocen pontyfikatu Jana Pawła II w zakresie spraw szczególnie interesujących Polskę i kraje socjalistyczne;
- zamierzeń i koncepcji dot. normalizacji stosunków z Polską;
- ewolucji stosunków na linii Watykan–episkopat Polski;
- zamierzeń i koncepcji S[tolicy] A[postolskiej] wobec krajów socjalistycznych;
- działalności prymasa i przedstawicieli polskiego episkopatu w czasie pobytu we Włoszech;

¹¹ AIPN, 002559/1, t. 1, M. Chabros, „Przyczynek do historii Departamentu I MSW”, Warszawa 1971, k. 274–276; W. Bagiński, *Wywiad cywilny Polski Ludowej w latach 1945–1961*, t. 1, Warszawa 2017, s. 259, 333–337, 349, 463; *idem*, *Wywiad PRL w Rzymie...*, s. 111–118; W. Bułhak, *Wywiad PRL...*, s. 58–97.

¹² Szerzej na ten temat zob. W. Bułhak, *Wywiad PRL...*, s. 524–651.

- działalności polskiego kleru w Rzymie;
- działalności na kraj głównych ośrodków zakonnych”¹³.

Z kolei w sprawozdaniu Wydziału III (NATO i Watykan) Departamentu I MSW obejmującym lata 1984–1985 podano, że dążył on do:

- „– bieżącego i wyprzedzającego informowania o planowanych i podejmowanych przez Watykan działaniach wobec Polski;
- rozpoznawania osobistego stanowiska papieża jako głównego elementu kształtowania polityki Watykanu wobec Polski;
- ujawniania różnic stanowisk między papieżem, Sekretariatem Stanu, poszczególnymi kręgami kurii rzymskiej i biskupami polskimi nt. rozwoju syt[uacji] wewnętrznej w Polsce i dialogu państwo–Kościół;
- rozpoznawania założeń programowych III wizyty J[ana] P[awła] II w Polsce oraz stanowiska papieża i kurii w sprawie nawiązania stosunków dyplomatycznych między PRL a S[tolicą] A[postolską];
- ujawniania założeń programowych watykańskiej polityki wschodniej oraz stosunku Watykanu do »Ostpolitik« RFN;
- ustalania form i zakresu współdziałania Watykanu z USA i innymi państwami NATO w konfrontacji międzyblokowej”¹⁴.

Informacje i meldunki zdobywane przez rezydenturę rzymską oraz inne krajowe i zagraniczne ogniwa wywiadu MSW trafiały do Wydziału Informacyjnego, nazywanego również Wydziałem Informacji i Analiz. Od wczesnych lat sześćdziesiątych był to Wydział X, który podczas wspomnianej reorganizacji z listopada 1977 r. przemianowano na Wydział XVII Departamentu I MSW. Problematyką watykańską i kościelną zajmowali się w nim funkcjonariusze z Zespołu Europejskiego, nazywanego niekiedy Zespołem Zachodnioeuropejskim. Studiowali oni nadsyłane do nich depesze szyfrowe oraz innego rodzaju doniesienia i dokumenty, by sporządzać na ich podstawie meldunki dla władz państwowych i innych odbiorców. To właśnie tego rodzaju materiały archiwalne zostały opublikowane w niniejszym wyborze źródeł.

Obraz sprawy ks. Jerzego Popiełuszki w dokumentach wywiadu MSW

W piątek 19 października 1984 r. duszpasterz „Solidarności” ks. Jerzy Popiełuszko został uprowadzony i zamordowany przez funkcjonariuszy SB z Departamentu IV MSW. Następnego dnia informacja o jego zaginięciu została podana w wieczornym wydaniu „Dziennika Telewizyjnego”, a w kościele pw. św. Stanisława Kostki na warszawskim Żoliborzu zaczęły się gromadzić tłumy wiernych. Wraz ze wzrostem rozgłosu wokół tego zdarzenia MSW zbierało napływające doniesienia i monitorowało

¹³ AIPN, 003171/5, t. 1, Plan pracy rezydentury rzymskiej na lata 1979–1980, 5 VII 1979 r., k. 43–44.

¹⁴ AIPN, 0449/11, t. 29, Sprawozdanie Wydziału III dot. realizacji zadań w latach 1984/1985, 1 III 1986 r., k. 227.

rozwój sytuacji oraz pojawiające się opinie. Dotyczyło to także Departamentu I MSW, który zaczął odbierać meldunki w tej sprawie od swoich zagranicznych przedstawicielstw, czyli rezydentur i punktów operacyjnych. Najwcześniejsze, które udało się odnaleźć, pochodzą z 26 października. W pierwszym z nich, nadesłanym z Nowego Jorku, zawarto komentarze pojawiające się w amerykańskich środkach masowego przekazu¹⁵. W drugim, pochodzącym z Rzymu, poinformowano centralę o wizycie abp. Bronisława Dąbrowskiego i abp. Henryka Gulbinowicza w Stolicy Apostolskiej. Przytoczono w nim również opinię zanotowaną w kręgu bliskich współpracowników papieża, w świetle której uprowadzenia duchownego miały dokonać „siły” bądź „służby” nieposłuszne wobec linii politycznej reprezentowanej przez gen. Wojciecha Jaruzelskiego. Wydarzenie to interpretowano jako prowokację mającą na celu podburzenie opozycji do radykalnych wystąpień, co z kolei musiałyby wywołać zdecydowaną reakcję władz. Teza ta powracała także później i bywa formułowana również współcześnie¹⁶. Dwudziestego dziewiątego października na podstawie obu depesz opracowano załącznik do informacji dziennej MSW, który został przekazany do najwyższego kierownictwa państwa¹⁷.

Po tygodniu od zaginięcia ks. Popiełuszki, 27 października 1984 r., minister spraw wewnętrznych Czesław Kiszczak przekazał w telewizji informację o aktualnych wynikach śledztwa. Ujawnił w niej, że sprawcami porwania kapłana byli trzej funkcjonariusze resortu, natomiast losy ofiary pozostawały nieznane. Samo wydarzenie określił wówczas mianem prowokacji politycznej. Następnego dnia informacja na ten temat została przesłana przez Departament I MSW do wszystkich zagranicznych ogniw wywiadu. Depesza ta miała dać pracującym w nich oficerom wiedzę „z pierwszej ręki” na temat, co już wiadomo w tej sprawie. W części końcowej zawarto w niej prośbę o oddziaływanie „uspokajająco na kolektyw” i bycie czujnymi na ewentualne prowokacje¹⁸. Trzydziestego października centrala Departamentu I MSW wysłała kolejny szyfrogram, który tym razem zaadresowano do wszystkich głównych rezydentur w krajach zachodnich. Polecono w nim przekazywanie do pionu „H”, czyli Wydziału XVII, wszystkich czasopism, w których znajdowałyby się odniesienia do wystąpienia gen. Kiszczaka w sprawie porwania ks. Popiełuszki¹⁹. W dniu, kiedy go nadano, w wieczornym wydaniu „Dziennika Telewizyjnego” ogłoszono, że zwłoki duchownego zostały wyłowione z Wisły pod Włocławkiem. Po kilku dniach odbył się manifestacyjny pogrzeb, w którym uczestniczyło kilkaset tysięcy wiernych. Zamordowany ksiądz został pochowany przy swoim kościele i miejsce to stało się celem pielgrzymek z całego kraju.

¹⁵ AIPN, 0449/6, t. 10, Szyfrogram nr 6830 z rezydentury w Nowym Jorku, 26 X 1984 r., k. 167.

¹⁶ *Ibidem*, Szyfrogram nr 6862 z rezydentury w Rzymie, 26 X 1984 r., k. 168; R. Łatka, *Episkopat Polski wobec stosunków państwo–Kościół...*, s. 667–669.

¹⁷ *Załącznik do informacji dziennej z 29 października 1984 roku, 29 X 1984 r.* [w:] *Aparat represji wobec księdza Jerzego Popiełuszki 1982–1984*, t. I, red. J. Mysiakowska, Warszawa 2009, s. 340–341.

¹⁸ AIPN, 0449/51, t. 1, Szyfrogram nr 4031 Departamentu I MSW do rezydentur i punktów operacyjnych, 28 X 1984 r., k. 234.

¹⁹ *Ibidem*, Szyfrogram nr 4082 Departamentu I MSW do rezydentur, 30 X 1984 r., k. 233.

Przez kolejne miesiące funkcjonariusze Departamentu I MSW z centrali i rezydentur zbierali różnorodne informacje na temat odgłosów sprawy ks. Popiełuszki w kraju i za granicą. W początkowym okresie zawierały one przede wszystkim opinie na temat okoliczności porwania, jego sprawców, a także ich domniemych powiązań, motywacji i mocodawców. W tym kontekście stale przytaczano wygodną dla ekipy Wojciecha Jaruzelskiego tezę o tym, że to tragiczne wydarzenie było prowokacją polityczną skierowaną przeciwko niemu i miała ona być skutkiem ostrych tarć politycznych wewnątrz PZPR. Niekiedy wymieniano również nazwisko byłego ministra spraw wewnętrznych gen. Mirosława Milewskiego, kojarzonego potocznie z zachowawczym i promoskiewskim skrzydłem partii²⁰. Zwraca też uwagę meldunek ze źródła wywiadu nielegalnego relacjonujący wypowiedzi abp. Bronisława Dąbrowskiego formułowane podczas jego październikowej wizyty w Rzymie. Nie miał on żadnych wątpliwości, że zabójstwo było prowokacją obliczoną na zmuszenie gen. Jaruzelskiego do zajęcia bardziej stanowczego stanowiska wobec Kościoła i opozycji²¹.

Z punktu widzenia MSW i władz PRL szczególnie istotne były wiadomości dotyczące reakcji hierarchii kościelnej i Stolicy Apostolskiej. Pojawiały się w nich spekulacje na temat możliwego rozwoju dalszych zdarzeń i tego, w jaki sposób to tragiczne wydarzenie zaważy na relacjach państwo–Kościół²². Jednym z ważniejszych doniesień na ten temat była depesza z rezydentury rzymskiej z listopada 1984 r. Bazowała ona na informacjach od kierownika Zespołu ds. Stałych Roboczych Kontaktów między Rządem PRL a Stolicą Apostolską Jerzego Kuberskiego, które uzyskał on podczas rozmowy z sekretarzem papieża Jana Pawła II ks. Stanisławem Dziwiszem. Najistotniejszy jej punkt zawierał się w przytoczonej wypowiedzi duchownego, z której wynikało, że „jeśli wszystko [w sprawie ks. Popiełuszki – przyp. W.B.] zostanie wyjaśnione do końca, a wyniki śledztwa zostaną ujawnione wobec episkopatu i społeczeństwa, to ten dramat i jego ocena spowoduje wzrost zaufania do pana generała [Jaruzelskiego – przyp. W.B.] i może zasadniczo odmienić się sytuacja. Nie wątpimy w rzetelność prowadzonego śledztwa. Ufamy, że pan generał Kiszczak uczyni wszystko, aby sprawę wyjaśnić”²³. W tym kontekście

²⁰ AIPN, 0449/5, t. 36, Szyfrogram nr 7220 z rezydentury w Rzymie, 9 XI 1984 r., k. 44; AIPN, 0449/53, t. 11, Szyfrogram nr 7266 z rezydentury w Paryżu, 10 XI 1984 r., k. 6; AIPN, 0449/34, t. 16, Informacja wywiadu dot. zachodnich ocen sytuacji w Polsce, 10 XI 1984 r., k. 146–149; AIPN, 0449/53, t. 11, Szyfrogram nr 7284 z rezydentury w Rzymie, 12 XI 1984 r., k. 5; *ibidem*, Szyfrogram nr 7374 z rezydentury w Rzymie, 14 XI 1984 r., k. 3; AIPN, 0449/6, t. 10, Notatka informacyjna na podstawie doniesienia źródła „Wig”, 15 XI 1984 r., k. 195–197; *ibidem*, Notatka informacyjna na podstawie doniesienia źródła „Matteo”, 16 XI 1984 r., k. 142–144; AIPN, 0449/5, t. 36, Informacja wywiadu dot. stanowiska Watykanu i Jana Pawła II w sprawie Popiełuszki, 24 XI 1984 r., k. 41–42.

²¹ AIPN, 0449/5, t. 37, Notatka informacyjna dot. rozmów przeprowadzonych przez abp. Bronisława Dąbrowskiego w Rzymie w dniach 20–29 X 1984 r. z przedstawicielami polskiej emigracji politycznej na temat zabójstwa ks. Popiełuszki, 17 XII 1984 r., k. 47–49.

²² *Ibidem*, t. 36, Notatka informacyjna na podstawie doniesienia źródła „Vent”, 28 X 1984 r., k. 119; AIPN, 0449/53, t. 11, Szyfrogram nr 7266 z rezydentury w Paryżu, 10 XI 1984 r., k. 6.

²³ AIPN, 0449/5, t. 36, Szyfrogram nr 7220 z rezydentury w Rzymie, 9 XI 1984 r., k. 44; AIPN, 0449/53, t. 11, Szyfrogram nr 7266 z rezydentury w Paryżu, 10 XI 1984 r., k. 6; *ibidem*, Szyfrogram nr 7284 z rezydentury w Rzymie, 12 XI 1984 r., k. 5.

bardzo dobrze zostało odebrane spotkanie prymasa Glempa z ministrem Kiszczakiem, który poinformował go o szczegółach prowadzonego śledztwa. Jeśli wierzyć doniesieniu informatora SB, postawa szefa bezpieki została przez niego odebrana jako otwarta i szczerą²⁴.

Z dokumentów wywiadu pochodzących z końca 1984 r. wyłania się obraz, który mógł być uspokajający dla władz PRL. Wynikało z niego, że papież Jan Paweł II i Sekretariat Stanu wysoko oceniał koncyliacyjną politykę prymasa Józefa Glempa, który starał się tonować nastroje i zapobiegać gwałtownym wystąpieniom duchownych i wiernych. W świetle przytaczanych opinii miał się on opowiadać za wspieraniem linii rządu gen. Jaruzelskiego, uznając ją za korzystną dla rozwoju stosunków między państwem a Kościołem²⁵. Episkopat miał być także przeciwny – formułowanemu już wówczas przez niektórych ludzi Kościoła – postulatowi beatyfikacji ks. Popiełuszki. W świetle przytaczanych przez wywiad ocen wyrażanych przez niektóre z jego źródeł sprawa zamordowanego księdza miała w ostatecznym rachunku zyskać pozytywny wpływ na relacje Kościoła z władzami państwowymi. Przede wszystkim chodziło tutaj o kontynuowanie „konstruktywnego dialogu” z rządem gen. Jaruzelskiego i niepodawanie w wątpliwość jego wiarygodności w tym względzie²⁶.

Umiarkowane stanowisko hierarchii kościelnej uważano za bardzo korzystne, ponieważ miało świadomość odmiennego nastawienia wielu „szeregowych” księży, opozycji oraz licznej grupy wiernych. W szyfrogramie z 14 listopada pojawiła się informacja ze źródła agenturalnego mówiąca o tym, że watykański Sekretariat Stanu jest zaniepokojony możliwością powtórzenia się podobnej zbrodni, albowiem zdawano sobie sprawę, że jest wielu księży „gotowych zginąć podobnie jak Popiełuszko”²⁷. Z doniesienia agenta wynikało także, że Stolica Apostolska rozesłała do nuncjatur pilną instrukcję nakazującą dyplomatom watykańskim uważne obserwowanie reakcji elit politycznych na sprawę zabójstwa księdza. Mieli oni równocześnie powstrzymać się od dokonywania zdecydowanych wypowiedzi i ocen w tej sprawie. Przyznawano, iż z punktu widzenia władz kościelnych bardzo istotne znaczenie będą miały oceny amerykańskie, ponieważ władze tego kraju prowadziły aktywną politykę wobec PRL i miały dobre rozpoznanie jej sytuacji wewnętrznej²⁸.

Z dokumentów Departamentu I MSW wynika, że opinie odbiegające od głównej narracji w sprawie ks. Popiełuszki były raczej rzadkie. W tym kontekście warto zwrócić uwagę na notatkę oficera operacyjnego rezydentury berlińskiej Jerzego Rasały działającego pod przykryciem korespondenta PAP. Referując opinie swoich

²⁴ AIPN, 0449/5, t. 36, Informacja wywiadu dot. treści rozmowy prymasa z papieżem 27 XI 1984 r., 29 XII 1984 r., k. 38–39.

²⁵ *Ibidem*, Informacja wywiadu dot. stanowiska Watykanu i Jana Pawła II w sprawie Popiełuszki, 24 XI 1984 r., k. 42–43; *ibidem*, t. 45, Informacja wywiadu dot. spotkania prymasa Glempa z papieżem Janem Pawłem II, 6 XII 1984 r., k. 122–123.

²⁶ AIPN, 0449/53, t. 11, Notatka informacyjna na podstawie doniesienia źródła „Pietro”, 8 XI 1984 r., k. 7; AIPN, 0449/5, t. 36, Informacja wywiadu dot. stanowiska Watykanu i Jana Pawła II w sprawie Popiełuszki, 24 XI 1984 r., k. 42.

²⁷ AIPN, 0449/53, t. 11, Szyfrogram nr 7374 z rezydentury w Rzymie, 14 XI 1984 r., k. 3.

²⁸ *Ibidem*.

znajomych z kręgów dziennikarskich, napisał, że ich zdaniem wydarzenie to obnażyło słabość rządu Jaruzelskiego, a równocześnie pokazało, że władze Związku Sowieckiego z zaniepokojeniem patrzyły na nadmierny liberalizm wobec opozycji i Kościoła. Pojawiła się również opinia, w świetle której dopiero proces sprawców zbrodni pokaże, w jakim stopniu ZSRS wpływa na wewnętrzną politykę rządu PRL²⁹.

Centrala wywiadu starała się informować swoich oficerów działających na placówkach zagranicznych o aktualnej sytuacji politycznej. Komunikaty te, przesyłane w formie depeesz szyfrowych, miały nie tyle dostarczyć im odpowiedniej wiedzy, ile przede wszystkim przekazać im oficjalne stanowisko władz i resortu. Ze względu na to, że praca większości z nich polegała na kontaktach z ludźmi, w tym z osobami z kręgów dyplomacji i elit, zobowiązani oni byli do reprezentowania określonego z góry, „autoryzowanego” stanowiska i towarzyszącej mu narracji. Sprawa ks. Popiełuszki pojawiła się w szyfrogramie, który nadano 13 listopada 1984 r. Przedstawiono w nim punkt widzenia władz na sytuację w kraju. Pisano o uspokojeniu nastrojów społeczeństwa i równoczesnym radykalizowaniu się opozycji usiłującej „wykorzystać sytuację, aby zepchnąć partię do defensywy, postawić ją w stan moralnego oskarżenia i osłabić jej rolę w organach państwa”³⁰. Podkreślono też, że wykładnię stanowiska kierownictwa PZPR zawarto w komunikacie z ostatniego posiedzenia Biura Politycznego, które było w tej sprawie jednomyślne. W późniejszym czasie Departament I MSW nie wysyłał żadnych specjalnych instrukcji odnoszących się do sprawy ks. Popiełuszki. Z kolei instrukcje pionu „H” (Wydziału XVII) wskazują, że meldunki na ten temat stanowiły już tylko jedno z wielu zagadnień, którymi się wówczas interesowano³¹.

Dwudziestego siódmego grudnia 1984 r. przed Sądem Wojewódzkim w Toruniu rozpoczął się proces zabójców ks. Jerzego Popiełuszki. Aktem oskarżenia objęto czterech funkcjonariuszy Departamentu IV MSW. Oprócz trzech bezpośrednich sprawców – kpt. Grzegorza Piotrowskiego, por. Leszka Pękali i por. Waldemara Chmielewskiego, na ławie oskarżonych zasiadł także jeden z ich przełożonych – zastępca dyrektora płk Adam Pietruszka. Wydarzenie to wywołało kolejną falę komentarzy i opinii, które napłynęły do centrali wywiadu MSW. Za charakterystyczny można tu uznać meldunek ze źródła agenturalnego z połowy lutego 1985 r., w którym odnotowano, że proces obnażył rzeczywiste intencje i metody, jakimi posługują się władze PRL wobec Kościoła katolickiego w Polsce. Zauważono, że poprzez nagłaśnianie różnorodnych oskarżeń wobec niego, m.in. na tle finansowym i prawnym, chcą one

²⁹ AIPN, 0449/6, t. 10, Notatka informacyjna oficera „Skat” dot. zachodnich ocen sytuacji w Polsce, 5 XII 1984 r., k. 171–171v.

³⁰ AIPN, 0449/51, t. 1, Szyfrogram nr 4267–4289 Departamentu I MSW do rezydentur i punktów operacyjnych, 13 XI 1984 r., k. 232.

³¹ AIPN, 02108/31, Instrukcja pionu „H” nr 9/84 dla rezydentury w Rzymie, 16 XI 1984 r., k. 107–109; *ibidem*, Instrukcja pionu „H” nr 10/84 dla rezydentury w Rzymie, 7 XII 1984 r., k. 106; *ibidem*, Instrukcja pionu „H” nr 11/85 dla rezydentury w Rzymie, 11 I 1985 r., k. 104–105; *ibidem*, Instrukcja pionu „H” nr 12/85 dla rezydentury w Rzymie, 15 II 1985 r., k. 101–103; *ibidem*, Instrukcja pionu „H” nr 13/85 dla rezydentury w Rzymie, 15 III 1985 r., k. 99–100.

podważyć jego pozycję i autorytet w społeczeństwie. Z drugiej strony wymowa procesu kompromitowała MSW i – jak przypuszczano – mogła wyrzucić wpływ na pogorszenie się morale funkcjonariuszy SB³². Z meldunków wywiadu wynikało, że tendencyjny przebieg procesu, podczas którego próbowano pokazać zamordowanego jako „przestępcę politycznego”, oburzył duchowieństwo i przyczynił się do skonolidowania jego szeregów. Komentowano, że rzekome dowody przeciwko ks. Popiełusce zostały spreparowane przez SB, co potwierdzało powszechne przypuszczenia, że tego rodzaju metody są przez nią stosowane³³.

Napływające do Warszawy doniesienia dotyczyły nie tylko samego procesu, lecz także innych towarzyszących mu zdarzeń. W jednym z meldunków odnotowano, że episkopat sygnalizuje Watykanowi, iż ataki propagandowe skierowane przeciwko Kościołowi, a także różnorodne represje i szykany wobec duchownych przybrały na sile. Dostrzegano m.in. nieprzychylne i inspirowane odgórnie publikacje prasowe, nasilenie inwigilacji księży, czy też zwiększenie liczby rozmów profilaktycznych towarzyszących wydawaniu duchownym paszportów oraz kontrolowanie ich przez milicję podczas podróży samochodem. Zdając sobie sprawę, że sygnały na ten temat będą trafiały do episkopatu, odbierano to jako pośrednie przejawy wywierania presji na prymasa Glempa i dążenie do dalszego „zmiękczenia” jego stanowiska wobec władz³⁴. Alternatywna interpretacja bagatelizowała sprawę tych zdarzeń i propagandowych ataków, tłumacząc je jako przejściową taktykę władz PRL mającą na celu uspokojenie Związku Sowieckiego, który poczuł się zaniepokojony aktywnością Kościoła i opozycji antykomunistycznej w Polsce³⁵.

Jedną z ważniejszych kwestii, która pojawiała się w materiałach wywiadu MSW ze stycznia i lutego 1985 r., było zaostrzające się nastawienie Watykanu i episkopatu wobec władz PRL. Informacje te wskazywały, iż przebieg procesu sprawił, że stanowisko Kościoła zaczęło się usztywniać. Zgodnie z sygnałami, które pochodziły z Rady ds. Publicznych Kościoła, w Stolicy Apostolskiej rozważano podjęcie przez watykańską dyplomację działań, które stanowiłyby odpowiedź na padające w trakcie procesu toruńskiego oskarżenia wobec Kościoła. Według koncepcji sformułowanej przez kard. Agostina Casarolego nie zamierzano uczynić tego wprost. Brano natomiast pod uwagę wystąpienie na forum ONZ z krytyką rządów niektórych państw, które dopuszczają się łamania swobód religijnych. Z informacji, do których dotarł wywiad PRL, wynikało, że przeciwnikiem takiego rozwiązania był kard. Franciszek Macharski i to jego stanowisko zaważyło na tym, że władze Kościoła nie postąpiły w planowany sposób. Przygotowywano się natomiast do zaostrzenia stanowiska episkopatu Polski wobec władz oraz wypracowania nowej, twardszej taktyki w odniesieniu do dialogu z rządem PRL. Nastawienie hierarchii kościelnej miało przybrać formę protestu prze-

³² AIPN, 0449/5, t. 36, Szyfrogram nr 1240 z rezydentury w Rzymie, 22 II 1985 r., k. 27.

³³ *Ibidem*, Szyfrogram nr 600 z rezydentury w Rzymie, 29 I 1985 r., k. 29; *ibidem*, t. 37, Notatka informacyjna dot. publikacji w „Sette Giorni” o bp. Ignacym Tokarczuku, 25 II 1985 r., k. 402.

³⁴ AIPN, 0449/53, t. 12, Szyfrogram nr 428 z rezydentury w Rzymie, 21 I 1985 r., k. 99.

³⁵ AIPN, 0449/5, t. 37, Szyfrogram nr 1192 z rezydentury w Rzymie, 21 II 1985 r., k. 209.

ciwko trwającym represjom. Mówiono tu nawet o postulacie zaprzestania działalności SB wobec Kościoła katolickiego i likwidacji Departamentu IV MSW³⁶.

Z drugiej strony pojawiały się również głosy wskazujące, że polityka Stolicy Apostolskiej będzie odmienna. Według tego punktu widzenia w dotychczasowym przebiegu zdarzeń dostrzegła ona szansę na osiągnięcie trwałego kompromisu politycznego z władzami PRL, który mógłby stanowić model dla innych państw bloku wschodniego. Dużą wagę przywiązywano do zbliżającej się konferencji plenarnej episkopatu Polski. Brano pod uwagę, że ewentualne wyciągnięcie przez to gremium ręki do władz może przynieść pozytywne skutki dla wielu ważnych dla Kościoła spraw³⁷. Stanowisko to zdawały się potwierdzać wypowiedzi prymasa Glempa podczas konferencji prasowej w Londynie, który w świetle meldunku tamtejszej rezydentury miał stwierdzić, że śmierć ks. Popiełuszki jest znaczącym momentem dla rozwoju tych stosunków i może się przyczynić do „większego dobra”, w tym przede wszystkim uregulowania statusu Kościoła katolickiego w Polsce³⁸.

Proces toruński zakończył się 7 lutego 1985 r. Choć spekulowano, że wobec głównego ze sprawców – Grzegorza Piotrowskiego – może zostać orzeczona kara śmierci, to ukarano go 25 latami więzienia. Analogiczny wyrok usłyszał Adam Pietruszka, a pozostali dwaj oskarżeni, czyli Pękala i Chmielewski, otrzymali kary 15 i 14 lat pozbawienia wolności. Jak pokazał dalszy bieg wydarzeń, mimo ataków na duchowieństwo, którego pośrednio dopuściły się władze w czasie rozprawy, polska hierarchia kościelna nie zdecydowała się na zerwanie dialogu czy też zaostrenie kursu wobec komunistów. Napięcie we wzajemnych stosunkach odbierano jako przejściowy i nieunikniony kryzys, który po opadnięciu emocji nie stanie na przeszkodzie kontynuowaniu dwustronnych rozmów. Za normalizacją wzajemnych stosunków miała się także opowiadać Stolica Apostolska, choć początkowo jej stanowisko nie wydawało się tak oczywiste³⁹. Ugodowa linia prymasa Glempa budziła krytyczne opinie u niektórych polskich duchownych. Zarzucali mu, że jego ciągle powoływanie się na dobre intencje władz stanowi przejaw słabości, który w ostatecznym rachunku przyczyni się do wzmożenia ataków na Kościół. Zwracano również uwagę na wspomniane podczas procesu przez dyrektora Departamentu IV MSW gen. Zenona Płatka kontakty przedstawicieli hierarchii kościelnej i MSW. Odbierano je negatywnie, jako przejaw prowadzonej przez nią podwójnej gry, która ma miejsce ponad głowami duchownych⁴⁰.

Począwszy od marca 1985 r., liczba meldunków wywiadowczych odnoszących się do zabójstwa ks. Jerzego Popiełuszki i przebiegu procesu toruńskiego zaczęła spadać.

³⁶ AIPN, 02108/31, Instrukcja pionu „H” nr 9/84 dla rezydentury w Rzymie, 16 XI 1984 r., k. 108; AIPN, 0449/5, t. 36, Szyfrogram nr 543 z rezydentury w Rzymie, 26 I 1985 r., k. 32; AIPN, 0449/53, t. 12, Informacja wywiadu dot. stosunków episkopat Polski–rząd na tle procesu w Toruniu, 30 I 1985 r., k. 95.

³⁷ AIPN, 0449/5, t. 36, Szyfrogram nr 931 z rezydentury w Rzymie, 12 II 1985 r., k. 28.

³⁸ *Ibidem*, t. 37, Szyfrogram nr 1391 z rezydentury w Londynie, 1 III 1985 r., k. 211. Por. R. Łatka, *Episkopat Polski wobec stosunków państwo–Kościół...*, s. 677.

³⁹ AIPN, 0449/53, t. 12, Szyfrogram nr 1397 z rezydentury w Rzymie, 1 III 1985 r., k. 84; AIPN, 0449/5, t. 36, Szyfrogram nr 1509 z rezydentury w Rzymie, 6 III 1985 r., k. 26.

⁴⁰ AIPN, 0449/2, t. 1, Meldunek dot. sytuacji w episkopacie Polski, marzec 1983 r., k. 230–231.

Były to na ogół kolejne komentarze i oceny tych wydarzeń oraz tego, w jaki sposób wpłynęły one na linię polityczną władz oraz zachowanie przywódców polskiego Kościoła⁴¹. Wśród tematów związanych z omawianą sprawą nieustająco powracała kwestia ewentualnej beatyfikacji zamordowanego duchownego. W depeszy szyfrowej ze stycznia 1985 r. odnotowano, że mimo negatywnego stanowiska hierarchii kościelnej pojawiło się zjawisko afirmowania jego postawy, które określono mianem „kultu Popiełuszki”. Zauważono też, że niektórzy polscy duchowni na własną rękę rozpoczęli zbieranie dokumentacji, która w przyszłości byłaby pomocna do wszczęcia procesu⁴².

W kwietniu 1985 r. przesłano do Warszawy raport, w którym odniesiono się do dyskusji między prefektem Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych Pietrem Palazzinim a sekretarzem episkopatu Polski abp. Bronisławem Dąbrowskim. Palazzini uważał, że należy wziąć pod uwagę kanonizację ks. Popiełuszki, ponieważ jego zabójstwo miało tło polityczne. Dąbrowski, który postrzegał to za przedwczesne, miał stwierdzić, że będzie to możliwe dopiero wtedy, gdy polskie społeczeństwo zacznie się powszechnie domagać uznania go za męczennika. Miał on również argumentować, że szybkie wszczęcie procesu mogłoby jeszcze bardziej skomplikować stosunki państwo–Kościół, a także wywołać negatywną reakcję przywódców Związku Sowieckiego⁴³. O tym, że ówczesny klimat polityczny nie sprzyjał wyniesieniu księdza na ołtarze, świadczył również szyfrogram z grudnia 1985 r. Wynikało z niego, że na obecnym etapie zarówno papież, jak i prymas opowiadają się za kontynuowaniem umiarkowanej polityki wobec rządu PRL, która w dłuższej perspektywie mogłaby dać szansę na nawiązanie stosunków dyplomatycznych Stolicy Apostolskiej z rządem PRL⁴⁴.

W 1985 r. nakładem emigracyjnej oficyny wydawniczej „Editions Spotkania” z Paryża ukazała się publikacja zawierająca zapiski ks. Jerzego Popiełuszki z lat 1980–1984, w których odnotowywał swoje wspomnienia, spostrzeżenia i opinie⁴⁵. Książka ta była kolportowana także w kraju i zyskała duży rozgłos. Ze względu na to, że zawierała ona niechętne wobec prymasa Glempa komentarze, została nieprzychylnie odebrana zarówno przez niego samego, jak i niektórych członków episkopatu. W czerwcu 1986 r. wywiad MSW dowiedział się o tym, że zamierzają oni w sposób pośredni ustosunkować się do sprawy ks. Popiełuszki, umożliwiając dr. Peterowi Rainie przygotowanie publikacji zawierającej dokumenty z nią związane⁴⁶. Informację

⁴¹ AIPN, 0449/34, t. 16, Informacja wywiadu dot. zachodnioniemieckich ocen sytuacji w Polsce, 7 IV 1985 r., k. 225–226; AIPN, 01592/251, mf., Notatka informacyjna dot. opinii pracowników Radia Watykan nt. sytuacji w Polsce, 23 IV 1985 r., k. 135 (pdf); AIPN, 0449/2, t. 1, Meldunek dot. publikacji prasy emigracyjnej w USA nt. stosunków państwo–Kościół w Polsce, kwiecień 1985 r., k. 53; AIPN, 0449/5, t. 35, Notatka informacyjna dot. prognozy kierunków programowych i form organizacyjnych aktywności społeczno-politycznej Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce, 2 V 1985 r., k. 369–370; AIPN, 0449/34, t. 16, Szyfrogram nr 4610 z rezydentury w Kolonii, 2 VII 1985 r., k. 221; AIPN, 0449/53, t. 12, Informacja wywiadu dot. stosunków PRL–Watykan w kontekście wizyty ministra Stefana Olszowskiego w Rzymie, 9 VII 1985 r., k. 33–38.

⁴² AIPN, 0449/5, t. 36, Szyfrogram nr 498 z rezydentury w Rzymie, 24 I 1985 r., k. 36.

⁴³ AIPN, 0449/2, t. 1, Meldunek dot. sprawy ewentualnej kanonizacji abp. Oscara Romero oraz ks. Jerzego Popiełuszki, kwiecień 1985 r., k. 114.

⁴⁴ AIPN, 0449/53, t. 12, Szyfrogram nr 9394 z rezydentury w Rzymie, 17 XII 1985 r., k. 8.

⁴⁵ Zob. najnowsze wydanie tej publikacji: *Ks. Jerzy Popiełuszko. Zapiski 1980–1984*, Warszawa 2016.

⁴⁶ AIPN, 0449/5, t. 42, Notatka informacyjna na podstawie doniesienia źródła „Sanyo”, 4 VI 1986 r., k. 154.

tę uzyskano z pierwszej ręki, ponieważ Wydział XI Departamentu I MSW prowadził w tym czasie dialog operacyjny z tym badaczem, a w latach 1973–1976 traktowano go jako agenta⁴⁷. W niedługim czasie potwierdzono ją także poprzez znajomego się z nim osobiście współpracownika, który dowiedział się, że przygotowywana książka „jest to praktycznie zamówienie Episkopatu, aprobowane przez Watykan”⁴⁸. Publikacja Petera Rainy *Ks. Jerzy Popiełuszko, męczennik za wiarę i ojczyznę* ukazała się jeszcze w 1986 r.⁴⁹ Jako ciekawostkę można odnotować fakt wydania jej przez londyńską „Oficynę Poetów i Malarzy”, której właściciel – Czesław Bednarczyk także był traktowany przez Wydział XI Departamentu I MSW jako osobowe źródło informacji i jako kontakt informacyjny nosił ps. „Bednarz”⁵⁰. Wiosną 1987 r. w materiałach wywiadu pojawiła się również wzmianka o przygotowywaniu jeszcze innej publikacji na temat ks. Popiełuszki. Od agenta rozpracowującego podziemną „Solidarność” Departament I MSW dowiedział się o tym, że prof. prawa Krystyna Daszkiewicz pracuje nad monografią dotyczącą procesu toruńskiego⁵¹. Ostatecznie publikacja ta ukazała się dopiero w 1990 r. i nosiła tytuł *Uprowadzenie i morderstwo ks. Jerzego Popiełuszki*⁵².

W 1986 r. sprawa ks. Jerzego Popiełuszki zaczęła być wzmiankowana w kontekście przygotowań do III pielgrzymki Jana Pawła II do Polski. Działo się tak, ponieważ praktycznie od samego początku mówiło się o tym, że jednym z jej punktów będzie odwiedzenie grobu księdza przez papieża. Ze względu na polityczną wymowę tego gestu traktowano go jako potencjalnie jeden z najbardziej drażliwych fragmentów planowanego przebiegu papieskiej wizyty⁵³. Departament I MSW zarówno w okresie bezpośrednio ją poprzedzającym, jak i w trakcie pielgrzymki starał się ustalić szczegółowe fakty dotyczące planów i zamierzeń Ojca Świętego, a także możliwych akcentów jego wypowiedzi. Dotyczyło to również wizyty w kościele pw. św. Stanisława Kostki, gdzie znajdował się grób ks. Popiełuszki⁵⁴.

Jan Paweł II przybył do Warszawy 8 czerwca 1987 r. Choć podejrzewano, że już pierwszego dnia uda się na grób ks. Popiełuszki, stało się inaczej i wszystko wskazywało na to, że wybierze się tam dopiero ostatniego dnia pielgrzymki, czyli 13 czerwca. Dzięki

⁴⁷ *Instrukcje i przepisy wywiadu cywilnego PRL z lat 1953–1990*, wybór i oprac. W. Bagiński, A.K. Piekarska, red. nauk. W. Bagiński, Warszawa 2020, s. 669. Por. P. Raina, *Bliski szpieg*, Warszawa 2007, s. 105–106, 111, 113–114.

⁴⁸ AIPN, 01914/33, Notatka informacyjna na podstawie doniesienia źródła „Juli”, 28 VII 1986 r., k. 32.

⁴⁹ P. Raina, *Ks. Jerzy Popiełuszko, męczennik za wiarę i ojczyznę*, t. I–II, Londyn 1986.

⁵⁰ W. Bagiński, *Przyczynek do historii emigracyjnej prasy „prokrajowej”* [w:] *Dziennikarze władzy, władza dziennikarzom. Aparat represji wobec środowiska dziennikarskiego 1945–1990*, red. T. Wolsza, S. Ligarski, Warszawa 2010, s. 334–335.

⁵¹ AIPN, 0449/50, t. 4, Meldunek dot. działalności prof. Krystyny Daszkiewicz, 4 IV 1987 r., k. 69.

⁵² K. Daszkiewicz, *Uprowadzenie i morderstwo ks. Jerzego Popiełuszki*, Poznań 1990.

⁵³ AIPN, 0449/5, t. 42, Szyfrogram nr 2917 z rezydentury w Rzymie, 16 IV 1986 r., k. 189; *ibidem*, Doniesienie ze źródła „Metrapaź”, 9 IX 1986 r., k. 69; *ibidem*, Szyfrogram nr 8748 z rezydentury w Rzymie, 8 XI 1986 r., k. 53; *ibidem*, Szyfrogram nr 8863 z rezydentury w Rzymie, 12 XI 1986 r., k. 47; AIPN, 0449/9, t. 1, Szyfrogram nr 2296 z rezydentury w Rzymie, 11 III 1987 r., k. 248.

⁵⁴ AIPN, 0449/5, t. 75, Szyfrogram nr 4933 z rezydentury w Rzymie, 25 V 1987 r., k. 15–16; *ibidem*, Meldunek dot. wizyty Jana Pawła II w Polsce, 6 VI 1987 r., k. 261; *ibidem*, Szyfrogram nr 5556 z rezydentury w Rzymie, 11 VI 1987 r., k. 198.

doniesieniom ze źródeł „Sanyo” i „Buran” Departament I MSW dysponował ogólną wiedzą, jak będzie to wyglądało. Ostatecznie ten punkt wizyty papieża ograniczył się do modlitwy przy grobie zamordowanego przez SB księdza oraz spotkania z jego rodziną⁵⁵.

Po zakończeniu pielgrzymki Departament I MSW odnotowywał wszelkie międzynarodowe odgłosy tego wydarzenia⁵⁶. Z pewną satysfakcją odebrano zapewne stwierdzenie zawarte w jednym z doniesień, jakoby dostojnicy watykańscy bagatelizowali znaczenie i wymowę spotkania papieża z przywódcą „Solidarności” Lechem Wałęsą oraz wizyty na grobie ks. Popiełuszki. Według wiedzy informatora wywiadu prymas Glemp miał sugerować papieżowi, aby nie „eksploatował” sprawy zabitego duchownego w swoich homiliach, ponieważ może to wpłynąć na odbiór wizyty ze strony władz, a ponadto wzmocnić „nurt ekstremalny” wśród kleru niższego szczebla, czemu próbował przeciwdziałać⁵⁷.

O tym, jak wizyta papieża Jana Pawła II została odebrana przez władze, świadczyć może dokument Urzędu ds. Wyznań, który zachował się w aktach Wydziału XVII Departamentu I MSW. Wynikało z niego, że towarzyszący jej wydźwięk polityczny był dla władzy negatywny i to mimo stonowanej wymowy wystąpień przywódcy Kościoła. Za szczególnie niekorzystne uznawano rozwinięcie się „kultu ks. Popiełuszki”, do czego miało się przyczynić m.in. porównanie jego śmierci do przypadków duchownych zamordowanych przez Niemców w czasie II wojny światowej, a także eksponowanie jego postawy jako wzorca dla młodych księży. Wśród możliwych następstw słów Ojca Świętego dostrzegano więc możliwość zradyzalizowania się duchownych w duchu antysystemowym⁵⁸.

Z wyraźnym niezadowoleniem skonstatowano też, że „przebieg wizyty pokazał dwuznaczność partnera kościelnego. Przy stołach obrad zapewniano o czym innym, zaś praktyka była często inna”⁵⁹. Patrząc więc współcześnie na zamieszczone w książce dokumenty wywiadu MSW, warto zdawać sobie sprawę, że prezentowane w nich stanowiska i wypowiedzi były fragmentami obustronnie prowadzonej gry politycznej, która była obliczona na osiągnięcie oczekiwanych przez nią skutków. Niekiedy bardziej w wymiarze długofalowym niż bieżącym.

Specyfika zamieszczonych dokumentów

Opublikowane 75 dokumentów pochodzi przede wszystkim z dużego zbioru tzw. materiałów informacyjnych wywiadu. Chodzi tu o akta wspomnianego Wydziału XVII Departamentu I MSW, czyli Wydziału Informacji i Analiz, znajdujące się w spisie

⁵⁵ *Ibidem*, Notatka ze źródła „Sanyo” dot. wizyty Jana Pawła II, 12 VI 1987 r., k. 191; *ibidem*, Notatka informacyjna ze źródła „Buran” dot. parafii św. Stanisława Kostki w Warszawie, 12 VI 1987 r., k. 111.

⁵⁶ *Ibidem*, Szyfrogram nr 5648 z rezydencji w Rzymie, 13 VI 1987 r., k. 85–86.

⁵⁷ *Ibidem*, Notatka informacyjna na podstawie doniesienia źródła „Ravel” dot. wstępnej oceny wizyty papieża w Polsce, 14 VI 1987 r., k. 92.

⁵⁸ *Ibidem*, Informacja i ocena III wizyty papieża w Polsce sporządzona przez Urząd ds. Wyznań, 14 VI 1987 r., k. 68–69, 76.

⁵⁹ *Ibidem*, k. 69.

IPN BU 0449⁶⁰. Stanowią je głównie szyfrogramy przysyłane do centrali z rezydentur, meldunki ze spotkań z osobowymi źródłami informacji w kraju i za granicą, a także notatki informacyjne sporządzane dla odbiorców spoza wywiadu. Czasami są to też kserokopie, fotokopie lub wypisy ze zdobytych materiałów źródłowych. Archiwalia te umożliwiają czytelnikowi wgląd zarówno w „surowy” materiał wywiadowczy, jak i w już przetworzone informacje adresowane do odbiorców zewnętrznych. Autor wyboru dokumentów starał się przede wszystkim dotrzeć do pierwotnych informacji – raportów ze spotkań ze źródłami informacji i szyfrogramów, stąd jest ich relatywnie więcej niż opracowywanych na ich podstawie notatek i meldunków. Publikowanie jednych i drugich dokumentów, choć dawałoby możliwość porównania ich ze sobą, w praktyce oznaczałoby dublowanie tych samych informacji, tym bardziej że bardzo często zawierają one identyczne sformułowania. Zrezygnowano również z zamieszczenia materiałów archiwalnych, w których powielano znane już fakty i opinie, oraz tych, gdzie o sprawie ks. Popiełuszki napominano na marginesie zupełnie innych, niezwiązanych z nią kwestii.

W niniejszym wyborze najliczniej zostały zaprezentowane depesze szyfrowe przesyłane z rezydentur do centrali Departamentu I MSW. Dokumenty te mają formę dwustronnego formularza, który w wypadku dłuższych wiadomości zawierał dodatkowe karty. Każdy z nich miał swój indywidualny numer, który był odnotowywany w nagłówku wraz z informacją, skąd i kiedy dany szyfrogram został wysłany oraz kiedy odebrano go w centrali. W odpowiedniej rubryce wpisywano także nr EPI, czyli indywidualny numer tego dokumentu, pod którym został on zarejestrowany w systemie elektronicznego przetwarzania informacji Departamentu I MSW. W części nagłówkowej zapisywano także krótkie symbole składające się z liter, a czasem także cyfr, takie jak FWPL, PZWAPL, DZPZ, SPPZPL, 50WA czy F-300. Były to tzw. hasła, za pomocą których kwalifikowano poszczególne wiadomości pod względem tematycznym w bazie komputerowej. Zasadniczą treść depeszy szyfrowej poprzedzano informacją o tym, do których komórek Departamentu I MSW była przeznaczona dana wiadomość. Skrót JAR – od Jarecki – oznaczał Departament I MSW, a następujące po nim litery były przypisane do poszczególnych wydziałów. W publikowanym zbiorze najczęściej spotykany jest zapis JAR-H oznaczający Wydział XVII Departamentu I MSW, a także JAR-R-H, czyli wydziały III i XVII wywiadu. Jeśli przesyłana do centrali informacja była ważna, odnotowywano tutaj także stopień jej pilności. Te o największej wadze zawierały zapis „NATYCHMIAST”, a te o nieco mniejszej „PILNE”. Ze względu na to, że w depeszach szyfrowych podawane były kryptonimy osobowych źródeł informacji i wiadomości o charakterze operacyjnym, dokumenty te nosiły najwyższą ówczesnie klauzulę tajności, czyli tajne specjalnego znaczenia.

W wielu wypadkach główna treść szyfrogramu poprzedzona była kilkoma dodatkowymi zapisami, których celem było poinformowanie odbiorców z centrali o tym, czego

⁶⁰ Wykorzystano następujące jednostki aktowe: AIPN, 0449/2, t. 1; AIPN, 0449/5, t. 36; AIPN, 0449/5, t. 37; AIPN, 0449/5, t. 42; AIPN, 0449/5, t. 45; AIPN, 0449/5, t. 75; AIPN, 0449/6, t. 10; AIPN, 0449/9, t. 1; AIPN, 0449/34, t. 16; AIPN, 0449/50, t. 4; AIPN, 0449/53, t. 11; AIPN, 0449/53, t. 12.

dotyczy oraz przez kogo została zdobyta dana informacja. Przykładowo w publikowanej depeszy z Rzymu nr 1192 z 21 lutego 1985 r. podano: „Dot. I-1, napisał i uzyskał ag[ent] »Konrado« od Grocholewski[ego], Hejmy, Boniecki[ego], Ablewicz[a], przyjął of[icer] »Ingo« 19 bm.”⁶¹. Pierwszym elementem tego zapisu jest hasło tematyczne „I-1”. Rezydentury zagraniczne wywiadu MSW zbierały informacje zgodnie z wytycznymi centrali. W związku z komputeryzacją Departamentu I MSW usystematyzowano w połowie lat siedemdziesiątych zagadnienia interesujące wywiadowczych analityków i zebrano je w aktualizowanej co jakiś czas broszurze pt. *Główne kierunki zainteresowań wywiadowczych*. Jej całość lub fragmenty, adekwatne do zadań realizowanych na danym terenie, były rozsyłane przez centralę do rezydentur. Publikacja ta podzielona była na rozdziały (oznaczane literami), w których w kolejnych punktach (oznaczanych cyframi) wymieniano zainteresowania szczegółowe. W broszurze na rok 1984 zagadnień watykańskich dotyczył rozdział oznaczony literą „I”, składający się z punktów od „I-1” do „I-17”. Hasło „I-1” oznaczało: „Watykańskie analizy, oceny i prognozy dotyczące sytuacji wewnętrznej w Polsce i polityki władz PRL. Źródła i kanały przekazywania informacji stanowiących podstawę tych analiz (w tym: tematyka rozmów biskupów polskich w Rzymie oraz zakres ich kontaktów). Stosunki między kurią rzymską i episkopatem Polski oraz stanowisko i wpływ Watykanu na stan stosunków państwo–Kościół w Polsce, jak również treść i zakres dialogu rząd–episkopat. Stosunek J[ana] P[awła] II do tzw. linii kard. Glempa oraz istniejących kontrowersji i podziałów w łonie kierownictwa Kościoła w Polsce. Stosunek papieża i hierarchii kościelnej do ugrupowań opozycyjnych w kraju i na emigracji”⁶².

Kolejnym elementem pojawiającym się w części szyfrogramów do centrali było określenie źródła pochodzenia danej informacji. Z zacytowanego wyżej zapisu wynikało, że informacja podana w zasadniczej treści depeszy została zdobyta przez oficera operacyjnego rezydentury rzymskiej „Ingo”, który uzyskał ją od agenta „Konrado”. Współpracownik ten dowiedział się o przedstawionych kwestiach od czterech wymienionych z nazwiska duchownych. Oczywiście nie mieli oni świadomości, że ich rozmówca jest agentem wywiadu PRL, a to, o czym mówią, zostanie przekazane kanałem wywiadowczym do Warszawy. Oprócz skrótu „ag.” oznaczającego agenta spotykane są w dokumentach Departamentu I MSW z tych lat także dwie pozostałe kategorie osobowych źródeł informacji, tj. KI, czyli kontakt informacyjny, oraz KO – kontakt operacyjny. W świetle obowiązującej wówczas Instrukcji o pracy wywiadowczej Departamentu I MSW z 6 maja 1972 r. charakter poszczególnych kategorii OZI definiowano następująco:

„Agentem jest obywatel obcego państwa, bezpaństwowiec lub – w określonych przypadkach – obywatel polski stale zamieszkały za granicą, posiadający potwierdzone możliwości wywiadowcze, pozyskany do współpracy w sposób zapewniający jej konspirację i który świadomie wykonuje zlecone mu zadania. [...]”

⁶¹ AIPN, 0449/5, t. 37, Szyfrogram z rezydentury w Rzymie nr 1192, 21 II 1985 r., k. 209.

⁶² *Główne kierunki zainteresowań wywiadowczych Departamentu I MSW, 26 X 1984 r.* [w:] *Instrukcje i przepisy wywiadu cywilnego PRL...*, s. 741.

Kontaktem informacyjnym jest obywatel obcego państwa, bezpaństwowiec lub obywatel Polski stale zamieszkały poza granicami PRL, który w ramach ułożonych stosunków, świadomie lub nieświadomie, przekazuje dokumenty lub informacje z zakresu bezpośrednich zainteresowań wywiadowczych Departamentu I. [...]

Kontaktem operacyjnym jest osoba posiadająca obywatelstwo PRL, stale zamieszkała w kraju, celowo pozyskana do współpracy z departamentem i która świadomie i w sposób tajny wykonuje zadanie wywiadowcze w kraju lub za granicą⁶³.

Zgodnie z zapisami zawartymi w Instrukcji cechami odróżniającymi kontakt informacyjny od agenta były:

„– brak świadomie wyrażonej zgody na współpracę z wywiadem i podporządkowania się jego dyspozycjom;

– wykorzystywanie kontaktu nie wpływa z ułożenia stosunków formalnych z wywiadem, lecz uwarunkowane jest ułożeniem stosunków osobistych z pracownikiem lub instytucją polską za granicą;

– brak cech świadomej tajności utrzymywanego kontaktu;

– ograniczone tematycznie lub czasowo możliwości informacyjne kontaktu;

– występowanie innych elementów wykluczających możliwość pozyskania określonej osoby do współpracy w charakterze agenta⁶⁴.

Co istotne, nie wszystkie szyfrogramy były oparte o informacje uzyskane od współpracowników wywiadu. Niektóre z nich obejmowały wiadomości zdobyte przez samych oficerów operacyjnych rezydentury lub zawierały komunikaty oparte o ich własne spostrzeżenia lub analizy.

Główna część depeszy szyfrowej była na ogół zwięzłym streszczeniem uzyskanych przez rezydenturę wiadomości. Na samym końcu rezydent podawał swoją ocenę zarówno źródła, od którego otrzymano daną informację, jak i pozyskanej przez niego wiadomości, np. „Źródło sprawdzone. Informacja poszerza rozeznanie⁶⁵”, a także podpisywał się swoim pseudonimem. Tylna strona formularza szyfrogramu była znormalizowana i służyła wprowadzeniu dodatkowych danych do systemu komputerowego. Funkcjonariusze Departamentu I MSW nie wypełniali wszystkich zawartych na nim pól. W niniejszym zbiorze dokumentów zrezygnowano z ich publikowania w całości, poprzestając na przytoczeniu treści kilku najważniejszych pól, tj. „Wiarygodność”, „Wartość”, „Aktualność”, „Wykorzystanie” i „Ocena ogólna”, oraz ewentualnych dodatkowych zapisów im towarzyszących.

Drugim typem szyfrogramów zamieszczonych w niniejszym tomie są depesze, które centrala Departamentu I MSW przesyłała do rezydentur zagranicznych, wyznaczając w nich kolejne zadania lub informując o ważnych dla placówki wydarzeniach

⁶³ *Instrukcja o pracy wywiadowczej Departamentu I MSW, 6 V 1972 r.* [w:] *Instrukcje i przepisy wywiadu cywilnego PRL...*, s. 418–419. Szerzej na ten temat w publikacji: W. Bagiński, *Kategorie spraw i dokumentacji operacyjnej wywiadu MSW (1956–1990)*, „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989” 2019, nr 1 (17), s. 171–195.

⁶⁴ *Instrukcja o pracy wywiadowczej Departamentu I MSW, 6 V 1972 r.* [w:] *Instrukcje i przepisy wywiadu cywilnego PRL...*, s. 419.

⁶⁵ AIPN, 0449/5, t. 37, Szyfrogram z rezydentury w Rzymie nr 1192, 21 II 1985 r., k. 209.

w kraju. W książce opublikowano trzy dokumenty tego typu wytworzone przez Wydział XVII (pion „H”). Pochodzą one z października i listopada 1984 r.⁶⁶

Kolejnym rodzajem dokumentacji, który został wykorzystany, są meldunki – zgodnie z funkcjonującą w Departamencie I MSW definicją – określane mianem „informacji wywiadu”. Na bazie szyfrogramów, meldunków od osobowych źródeł informacji i innych sporządzali je oficerowie Wydziału XVII specjalizujący się w pracy analitycznej. Dokumenty te zawierały suchą, wypreparowaną informację. Ze względów konspiracyjnych musiały być one pozbawione cech typowych dla zwykłych informacji wywiadowczych, czyli nie zawierać jakichkolwiek danych na temat OZI, nazwisk czy pseudonimów oficerów, a także okoliczności, w których je zdobyto. Meldunki podpisywał dyrektor Departamentu I MSW, a w sytuacji, gdy były one adresowane do odbiorców niższego szczebla – naczelnik Wydziału XVII. W przypadku wielu „informacji wywiadu” zawartych w zbiorze opublikowano je łącznie z towarzyszącymi im kartami „IW”, czyli specjalnymi formularzami, w oparciu o które rejestrowano te dokumenty w systemie informatycznym Departamentu I MSW. Warto w tym miejscu zwrócić uwagę na dwa pola. W pierwszym z nich, rozpoczynającym się od słów „Przekazać dla”, wyliczano nazwiska wszystkich odbiorców, do których trafił dany meldunek. Z kolei w rubryce „Wykorzystano” wpisywano wszystkie doniesienia, depesze szyfrowe i inne materiały operacyjne, które posłużyły do ich opracowania. Obok ich indywidualnych numerów w systemie EPI podawano też, z której rezydentury lub wydziału je otrzymano, a także kryptonim źródła lub oficera, od którego pochodziły. Należy w tym miejscu odnotować, że jedna z zamieszczonych w niniejszym zbiorze informacji wywiadu była wzmiankowana przez Mieczysława Rakowskiego w jego *Dziennikach politycznych*. Nie był to zresztą jedyny dokument pionu informacyjnego wywiadu, który został przez niego przytoczony⁶⁷.

Trzecią grupę wykorzystanych w zbiorze dokumentów stanowią instrukcje i oceny pracy informacyjnej rezydentury Departamentu I MSW w Rzymie przesyłane przez „pion H”, czyli Wydział XVII Departamentu I MSW⁶⁸. Instrukcje te co miesiąc przysyłało rezydentowi pocztą kurierską, a po miesiącu zwracana była przez niego tą samą drogą do centrali. Dokument ten podzielony był na kilka części rozbitych na punkty oznaczane cyframi rzymskimi oraz podpunkty – arabskimi.

Punkt I rozpoczynała statystyka za okres liczony od momentu przesłania ostatniej poczty, czyli zazwyczaj za około miesiąc. Centrala pisała w niej, ile z przesłanych do Wydziału XVII materiałów podlegało ocenie. Do lutego 1985 r. wyszczególniano także liczbę dokumentów ocenionych jako bardzo dobre, dobre, dostateczne, niedostateczne, o wartości bibliotecznej i niepodlegających ocenie. Od instrukcji z marca 1985 r. zaniechano tego zestawienia. W dalszej części tego punktu odnotowywano, ile z przesłanych meldunków zostało wykorzystanych w informacjach wywiadu,

⁶⁶ Pochodzą one z akt o sygnaturze: AIPN, 0449/51, t. 1.

⁶⁷ Por. AIPN, 0449/5, t. 36, Informacja wywiadu dot. stanowiska Watykanu i Jana Pawła II w sprawie Popiełuszki, 24 XI 1984 r., k. 41–42 oraz M.F. Rakowski, *Dzienniki polityczne 1984–1986*, Warszawa 2005, s. 197.

⁶⁸ Pochodzą one z akt o sygnaturze: AIPN, 02108/31.

a następnie w trzech podpunktach wymieniano je i podawano ich oceny, wystawione im przez Wydział XVII.

Podpunkt pierwszy zawierał wyszczególnienie wszystkich meldunków wykorzystanych w informacjach dla kierownictwa partyjno-rządowego. Obok kryptonimu oficera lub źródła, od którego uzyskano informację, pisano skrótowo, czego dotyczyła, oraz w nawiasie podawano wystawioną meldunkowi ocenę, np.: „»Dita« – nt. poglądów kard. J[ózefa] Glempa w kwestii państwo–Kościół (oc[ena] dost[ateczna])”⁶⁹. Obok, z lewej strony, swoim pseudonimem podpisywał się oficer, który zdobył daną informację. Podpunkt drugi tworzone według analogicznych zasad. Zawierał on informacje na temat wykorzystania meldunków w informacjach dla pozostałych odbiorców, bez podawania, komu dokładnie je przesłano. Istotny był z kolei podpunkt trzeci, w którym Wydział XVII wymieniał swoje uwagi i sugestie dotyczące niektórych z przesłanych przez rezydenturę materiałów. Zazwyczaj wyszczególniano w nim, a następnie krótko omawiano te informacje, którym wydano najniższe oceny, oraz te, które z jakichś względów im nie podlegały. W szczególności opisywano meldunki, które pokrywały się z danymi dostępnymi ze źródeł jawnych, np. prasy, radia czy publicznych wystąpień. Niekiedy proszono w tym punkcie o pogłębienie danego meldunku lub dodatkową weryfikację jakiegoś jego elementu.

W kolejnych punktach oznaczanych cyframi rzymskimi Wydział XVII przedstawiał swoje bieżące zapotrzebowanie informacyjne i wyznaczał zadania dla rezydentury na najbliższy okres. Obok nich dopisywano – z reguły odręcznie – nazwiska oficerów, którzy byli odbiorcami danych informacji. Kiedy instrukcja znajdowała się już w placówce, oficerowie operacyjni, wyznaczeni przez rezydenta do realizacji poszczególnych zadań, obok ich treści kwitowali zapoznanie się z nimi, podpisując się kryptonimami. Całość dokumentu zamykało faksymile stylizowane na odręczny podpis „H. Jarecki”. Także w tym przypadku litera „H” tworząca inicjał imienia oznaczała Wydział XVII. Warto zaznaczyć, że również inne wydziały Departamentu I MSW przysyłały do rezydentury rzymskiej swoje instrukcje, ale niestety duża część z nich nie zachowała się do dzisiaj. W kontekście działań prowadzonych wobec Stolicy Apostolskiej najbardziej dotkliwy jest brak instrukcji Wydziału III Departamentu I MSW, czyli tzw. pionu „R”. Przechowywane one były w podteczce rezydentury w Rzymie o kryptonimie „Maszt”, ale zostały z niej usunięte i zniszczone w pierwszych dniach stycznia 1990 r. Sytuacja ta oznacza, że nie znamy m.in. instrukcji dotyczących prowadzenia agentury oraz wyznaczanych jej przez Wydział III zadań⁷⁰.

Jak już wspomniano, sporo interesujących informacji o opiniach formułowanych przez wysokich rangą przedstawicieli Stolicy Apostolskiej i episkopatu Polski, a także wpływowych przedstawicieli polskiej emigracji przynoszą meldunki ze źródeł tzw. wywiadu nielegalnego. Jeśli chodzi o ich formę zewnętrzną, różnią się one od informacji wywiadowczych dostarczanych przez rezydenturę i inne komórki wewnętrz-

⁶⁹ AIPN, 02108/31, Instrukcja pionu „H” nr 9/84 dla rezydentury w Rzymie, 16 XI 1984 r., k. 107.

⁷⁰ AIPN, 003171/2, t. 1, Protokoły zniszczenia dokumentów z podteczki rezydentury Departamentu I MSW w Rzymie krypt. „Maszt”, 8 I 1990 r., k. 82v, 89v, 90v.

ne Departamentu I MSW. Z uwagi na bezwzględną konieczność ochrony swoich źródeł informacji Wydział XIV nadawał zdobywanym przez siebie wiadomościom formę notatek informacyjnych, które zazwyczaj pozbawione były kontekstu, natomiast zawierały szczegółowe dane zebrane przez dane źródło wywiadu nielegalnego. W odniesieniu do Stolicy Apostolskiej najistotniejszym z nich był „nielegal” Andrzej Madejczyk, znany pod pseudonimem „Lakar”. Funkcjonariusz ten posiadał własną siatkę informatorów, wobec których występował jako mieszkający w RFN Polak, mający nieformalne związki z zachodnoniemieckim wywiadem – BND. Cechą charakterystyczną dokumentów pochodzących ze źródeł obsługiwanych przez Wydział XIV było podawanie ich indywidualnych symboli składających się z cyfr (w miejsce tradycyjnych kryptonimów), które na ogół były numerami rejestracyjnymi ich spraw⁷¹.

Wśród opublikowanych dokumentów zamieszczono tylko dwa pochodzące z akt operacyjnych wywiadu⁷². Wprawdzie oprócz nich w książce zamieszczono kilka dokumentów pochodzących co prawda z materiałów informacyjnych wywiadu, ale będących drugimi egzemplarzami oryginalnych doniesień uzyskanych przez wydziały operacyjne. Z kolei ostatni z opublikowanych dokumentów – Informacja i ocena III wizyty papieża w Polsce – wytworzony został w Urzędzie ds. Wyznań, jednak pochodzi on ze zbioru materiałów informacyjnych Wydziału XVII Departamentu I MSW, a jego treść stanowi dobre zwięźcenie całości. W sumie cezurę dokumentów opublikowanych w niniejszym zbiorze obejmują okres od 26 października 1984 r. do 14 czerwca 1987 r. Specyfika zachowanej dokumentacji wywiadu MSW powoduje, że obraz sprawy ks. Jerzego Popiełuszki, który jesteśmy w stanie na ich podstawie uzyskać, jest tylko wycinkiem większej całości. Możemy na nią spojrzeć niemal wyłącznie przez pryzmat Wydziału Informacji i Analiz, który koncentrował się przede wszystkim na gromadzeniu i przetwarzaniu napływających danych. Umykają nam natomiast konkretne operacje podejmowane przez spełniający tu rolę wiodącą Wydział III oraz towarzyszące im działania innych pionów.

* * *

Publikowane dokumenty zamieszczono w całości, z wyjątkiem powtarzających się, niewypełnionych lub dublujących zapisy fragmentów niektórych formularzy. Opuszczenia te oznaczono przypisami tekstowymi. Wyróżnienia w tekście oryginalnym, tj. podkreślenia, spacje, partie tekstu napisane wersalikami itp., zostały w wydaniu oddane pismem pogrubionym. W miarę możliwości rozwinięto również niestandardowe skróty i inicjały. W publikowanych dokumentach poprawiono ortografię i interpunkcję tekstu. Tam, gdzie było to możliwe, skorygowano błędy w nazwiskach czy kryptonimach i dodano brakujące znaki diakrytyczne. Niestety nie w każdym przypadku udało się ustalić właściwe brzmienie imion i nazwisk, zwłaszcza

⁷¹ W. Bagieński, *Co wiemy o „Lakarze”*, „W Sieci” 2017, nr 21 (234), s. 64–66; W. Bułhak, *Wywiad PRL...*, s. 583–591.

⁷² Pierwszy z nich pochodzi z mikrofilmu sprawy dotyczącej ks. Kazimierza Przydatka (AIPN, 01592/251, mf.), drugi z akt dotyczących Juliana Bojmarta (AIPN, 01914/33).

w odniesieniu do cudzoziemców. Wszystkie kryptonimy i pseudonimy oznaczono cudzysłowem i w miarę możliwości starano się w przypisach określić, kogo dotyczą. Niestety nie zawsze było to możliwe.

Dokumenty opatrzone przypisami biograficznymi (zamieszczonymi w aneksie) i kontekstowymi, przy czym przyjęto zasadę, że nie powtarza się biogramów zamieszczonych we wcześniejszych tomach serii wydawniczej pt. „Aparat represji wobec księdza Jerzego Popiełuszki”. W większości przypadków podano także wykorzystane do ich sporządzenia źródła. Obok materiałów archiwalnych były to przede wszystkim słowniki biograficzne, leksykony, monografie, artykuły, a także strony internetowe. Szczególnie przydatna w tym względzie była książka Władysława Marii Zarębczana pt. *Polacy w Watykanie*⁷³. W przypadku biogramów funkcjonariuszy wykorzystano dane pochodzące z ich akt osobowych oraz teczek pracowników zewnętrznych. Tam, gdzie było to konieczne (np. w sytuacji luk w aktach lub ich braku), uzupełniano je lub odtwarzano na podstawie różnorodnych materiałów administracyjnych i operacyjnych wywiadu, teczek rezydentur itp., stąd mogą one zawierać drobne nieścisłości w danych czy nazwach pełnionych stanowisk. Nieliczne przypisy oznaczone gwiazdkami pochodzą od wytwórcy dokumentu.

W przypisach wykorzystano również informacje ze źródeł ewidencyjnych byłego MSW, takich jak dzienniki rejestracyjne, archiwalne oraz kartoteki. Były one szczególnie istotne w odniesieniu do spraw, które zniszczono. Część biogramów zarówno współpracowników aparatu bezpieczeństwa PRL, jak i osób pozostających w jego zainteresowaniu rozszerzono o informacje na temat dotyczących ich spraw. W miarę dostępności ww. informacji zostały podane kategorie tych spraw, kryptonimy, numery rejestracyjne, wraz z określeniem okresów, kiedy je prowadzono. W większości przypadków zacytowano omówienia przebiegu owych spraw zawarte w analizach okresowych, podsumowaniach i notatkach końcowych, znajdujących się w poszczególnych materiałach archiwalnych. Kierowano się przy tym założeniem, że nadmierne okrojenie i streszczenie tychże opisów nie zawsze jest w stanie we właściwy sposób oddać wszystkie niuanse przebiegu owych spraw i dynamikę ich prowadzenia. Mogłoby to także rodzić zarzuty o mylną lub tendencyjną interpretację tych zapisów.

W sytuacji, gdy akta lub mikrofilm danej sprawy prowadzonej przez Departament I MSW zniszczono, opublikowano cytaty z protokołów brakowania, w których uzasadniano powody tej decyzji. W wielu przypadkach dają one – nieraz jedyną – możliwość zorientowania się, kogo konkretna sprawa dotyczyła, jaki miała kryptonim, numer rejestracyjny oraz kiedy ją prowadzono. Ich treść należy jednak traktować z dużą ostrożnością, ponieważ w niektórych protokołach, zwłaszcza z przełomu 1989 i 1990 r., oficerowie występujący o wybrakowanie danych spraw celowo pomniejszali ich znaczenie lub tendencyjnie przedstawiali ich przebieg. Problem ten dotyczy przede wszystkim dokumentacji byłego Wydziału XI (od 1 września 1989 r. był to Wydział IX), czyli tzw. Wydziału ds. Dywersji Ideologicznej. W przypadku innych

⁷³ W.M. Zarębczan, *Polacy w Watykanie. Instytucje i urzędy oraz Polacy w nich pracujący. Historia i współczesność*, Pielplin 2004.

komórek nadużyć tego typu jest stosunkowo mało, aczkolwiek także się zdarzają. O ile było to możliwe, informacje o poszczególnych sprawach rozszerzano o dane ze źródeł ewidencyjnych oraz innych materiałów archiwalnych, np. teczek rezydentur⁷⁴.

W części przypisów zacytowano także oceny pracy informacyjnej źródeł i oficerów z lat 1984–1987. Zostały one sporządzone przez Wydział XVII Departamentu I MSW na bazie statystyk generowanych przez system komputerowy EPI. Zawierają one dane na temat liczby meldunków przekazanych tej jednostce w wyznaczonym okresie, ich charakteru, wartości, zakresu tematycznego, a także stopnia ich wykorzystania w informacjach wywiadu sporządzanych w Wydziale Informacyjnym. Warto jednak pamiętać, że oceny te ograniczają się wyłącznie do pracy poszczególnych źródeł i oficerów na rzecz Wydziału XVII i siłą rzeczy nie obejmują realizacji zadań dla innych komórek Departamentu I MSW.

Czytelnicy dokumentów winni zachować dużą ostrożność w formułowaniu wniosków na podstawie danych w nich zawartych. Informacje zarówno pochodzące ze źródeł wywiadowczych, jak i opracowane przez samych funkcjonariuszy prezentują bowiem ich subiektywny punkt widzenia, a nie obiektywny obraz zdarzeń. Nie można wykluczyć, że część opinii formułowano na wyrost, chcąc wywrzeć odpowiednio duże wrażenie na odbiorcy lub też niektóre fakty celowo przemilczano. Ponadto część informacji, które mogą się dziś wydawać banalne, mogła mieć dużą wartość w momencie ich zdobycia. Jeśli miały one charakter wyprzedzający, mogły wpłynąć na powzięcie konkretnych decyzji lub działań, zarówno przez władze państwowe, jak i sam aparat bezpieczeństwa. W ten sposób stanowią one świadectwo czasów, w których powstały. Istotnym aspektem, choć niemalże niemożliwym do udowodnienia źródłowo, jest też to, że niektórzy mogli nawiązywać kontakty z wywiadem za wiedzą osób z ich najbliższego otoczenia, np. przełożonych czy przyjaciół, a także pod nadzorem służb specjalnych krajów NATO. Niestety w większości wypadków nie jesteśmy tego w stanie zweryfikować. Podejrzenia służb wobec niektórych osób o niełojalność nie musiały mieć swojego pokrycia w rzeczywistości, choć mogły stanowić przesłankę do ostrożniejszego traktowania informacji od potencjalnie niepewnego źródła.

Za wszechstronną pomoc w trakcie opracowywania niniejszego wyboru źródeł autor chciałby podziękować pracownikom IPN: dr. Piotrowi Byszewskiemu, dr. Franciszkowi Dąbrowskiemu, Jakubowi Gołębiowskiemu, Annie Karolinie Piekarskiej i Pawłowi Tomasikowi. Osobne podziękowania kieruję do pracowników Archiwum IPN zaangażowanych w przeprowadzenie kwerendy ewidencyjnej oraz Michała Barcikowskiego z redakcji kwartalnika „Christianitas”, którego konsultacje były pomocne w opracowywaniu zebranego materiału źródłowego.

Witold Bagieński

⁷⁴ W. Bagieński, P. Woyciechowski, *Wprowadzenie do Wykazu spraw operacyjnych Wydziału XI/IX Departamentu I MSW opracowanego na podstawie postanowień o zniszczeniu spraw czynnych i archiwalnych wywiadu sporządzonych w okresie: czerwiec 1989 – styczeń 1990 r.* [w:] W. Bagieński, S. Cenckiewicz, P. Woyciechowski, *Konfidenci*, Warszawa 2015, s. 615–620.

DOKUMENTY

Nr 1

1984 październik 26, Warszawa – Szyfrogram z Nowego Jorku dotyczący komentarzy amerykańskich środków masowego przekazu na temat porwania ks. Jerzego Popiełuszki

Data wpływu: 26 X 1984 [r.]
godzina: 8.30

Nr EPI ^a**D7286F**^a
Tajne spec[jalnego] znaczenia
Czynienie odpisów wzbronione
Egz. nr ^a**2**^a

Szyfrogram nr 6830^b
nadany za nr. 479 dnia 25 X [1984 r.] godz. 18.10 z N[owego] Jorku
ilość stron 1

^a**FWPL**^a

JAR-H

Zainteresowanie środków przekazu, zwłaszcza r[adia] i TV, sprawą Popiełuszki nie słabnie. Z ogólnych komentarzy wyłowić można tezy:

– został porwany przez grupę lewacką w ramach walki o władzę lub z władzą – mogło być wmieszane mocarstwo niezadowolone z sytuacji w PRL (kraju nie wymieniono);

– porwanie mogła zorganizować jakaś grupa z MSW, niezadowolona z układów („przetasowania w MSW” – podano za BBC i prawdopodobnie za W[olną] E[uropą]);

– nie wskazuje się na świadomą prowokację rządu, ale eksponuje się jego odpowiedzialność za to, że do porwania doszło;

– przypuszcza się, że jeśli P[opiełuszko] w najbliższych dniach nie odnajdzie się, można będzie przyjąć, że nie żyje.

Rozmówcy pytają w zasadzie tylko o nowe wiadomości, bez komentarzy. Wyjaśniamy zgodnie ze stanowiskiem PAP.

(–) „Roan”¹

^c[...] ^c

Wiarygodność:

B – wiarygodna

^{a-a} *Wpisano odręcznie.*

^b *Dokument opatrzone pieczęcią wpływu o treści: Wydział ... Departamentu I MSW. Wpłynęło dn. ... 198... r. Nr ... z odręcznie wpisaną datą: 26 X 1984 [r.] oraz numerem: OCH-009577/P/84.*

^{c-c} *Opuszczono fragment formularza.*

¹ Rezydentem Departamentu I MSW w Nowym Jorku o ps. „Roan” był Józef Sołtysiewicz. Biogram zob. aneks, s. 288.

«[...]»

Wartość:

D – oficjalna-prasowa

«[...]»

Wykorzystanie:

D – dokumentacja-kartoteka

«[...]»

Źródło: AIPN, 0449/6, t. 10, k. 167–167v, mps.

Nr 2

1984 październik 26, Warszawa – Szyfrogram z Rzymu dotyczący watykańskich opinii na temat porwania ks. Jerzego Popiełuszki

Data wpływu: 26 X [19]84 [r.]
godzina: 22.10

Nr EPI ^a**D73071**^a
Tajne spec[jalnego] znaczenia
Czynienie odpisów wzbronione
Egz. nr ^a**3**^a

Szyfrogram nr 6862^b
nadany za nr. 452 dnia 26 X [19]84 [r.] godz. 19.00 z **Rzymu**
ilość stron 1

^a**FWPL**^a
Natychmiast

JAR-R-H

Dot. I-1, napisał i uz[upełnił] KO „Metrampaż”¹ od Bonieckiego², A[lceste] Santini[ego]³, Ben[n]y[’ego] Lai[a]⁴, przyjął „Dis”⁵ 26 X [19]84 r.

W piątek 26 bm. przed południem papież spotkał się z arcybiskupami Br[onisławem] Dąbrowskim i H[enrykiem] Gulbinowiczem, aby przedyskutować dalsze działania, jakie należy podjąć w sprawie ks. Popiełuszki. 27 bm. rozpoczną się msze w intencji uwolnienia ks. Popiełuszki. Z innymi decyzjami postanowiono poczekać do wyników obecnego plenum KC PZPR, po którym papież zabierze ponownie głos.

Arcybiskupi Dąbrowski i Gulbinowicz spotkają się z papieżem ponownie w godzinach wieczornych 27 bm.

Jeśli chodzi o interpretację porwania ks. Popiełuszki, od chwili nadejścia pierwszych doniesień z Polski w kołach bliskich współpracowników papieża wyrażano nieoficjalny pogląd, według którego uprowadzenia dokonały „siły” bądź „służby” niekontrolowane przez rząd Jaruzelskiego.

^{a-a} *Wpisano odręcznie.*

^b *Dokument opatrzone pieczęcią wpływu o treści: Wydział ... Departamentu I MSW. Wpłynęło dn. ... 198... r. Nr ... z odręcznie wpisaną datą: 27 X 1984 r. oraz numerem: OCH-009600/P/84.*

¹ Według zachowanych dokumentów MSW KO o ps. „Metrampaż” miał być Mirosław Ikonowicz. Biogram zob. aneks, s. 236.

² Biogram zob. aneks, s. 227.

³ Biogram zob. aneks, s. 283.

⁴ Biogram zob. aneks, s. 252.

⁵ Rezydentem Departamentu I MSW w Rzymie o ps. „Dis” był Maciej Andrzej Dubiel. Biogram zob. aneks, s. 222.

Wyrażano opinie, że porwanie ks. Popiełuszki było prowokacją, która zmierza do wywołania gwałtownych reakcji ze strony pozostałości opozycji politycznej w Polsce, co zmusiłoby rząd do zdecydowanej rozprawy z opozycją.

Źródło sprawdzone. Informacja wiarygodna.

(-) „Dis”^c

^d[...] ^d

Wiarygodność:

R – wiarygodna (relacja bezpośrednia)

Wartość:

R – przedstawia poglądy i opinie

^d[...] ^d

Ocena ogólna:

2 – dobra

^d[...] ^d

Źródło: AIPN, 0449/6, t. 10, k. 168–168v, mps.

^c Poniżej odręczna adnotacja o treści: t. Pawłowski, t. Kowalski (proszę odnotować fakt pobytu Dąbr[owskiego] i Gulb[inowicza] w Rzymie). Biogram Andrzeja Pawłowskiego zob. aneks, s. 272.

^{d-d} Opuuszczono fragment formularza.

1984 październik 28, Warszawa – Szyfrogram do rezydentur na temat aktualnej sytuacji w kraju po porwaniu ks. Jerzego Popiełuszki

Czynienie odpisów zabronione

Warszawa dn. ... 198... r.

^aOCH-01603/84^a

Tajne spec[jalnego] znaczenia

Szyfrogram nr ^a4031^a

przyjęto w Wydziale Szyfrowym dn. ^a28 X [19]84^a [r.] godz. ^a21.00^{ab}

Londyn	Waszyngton	Tokio	Chicago
Wiedeń	N[owy] Jork	Ottawa	Belgrad
Bruksela	Rzym	Meksyk	Pekin
Berlin	Kopenhaga	Berno	Bukareszt
Paryż	Haga	Genewa	Madryt
Kolonia	N[ew] Delhi	Sztokholm	
Trypolis	Algier	Lagos	Sofia
Praga	Budapeszt	Hawana	

Przekazujemy bieżącą informację nt. aktualnej sytuacji w kraju oraz dane dot. uprowadzenia ks. Jerzego Popiełuszki.

27 października wystąpił w TVP minister Czesław Kiszczak, który przedstawił dotychczasowe wyniki śledztwa¹. Organizatorami porwania byli: Grzegorz Piotrowski, lat 33, naczelnik wydziału jednego z departamentów MSW i jego podwładni: Waldemar Chmielewski, lat 29, oraz Leszek Pękała, lat 32. Nie są dotychczas znane losy ofiary porwania – podejrzani składają skrajnie różne zeznania. Jedna z hipotez zakłada, że ksiądz Popiełuszko nie żyje, natomiast jeden ze sprawców zeznaje, że po uprowadzeniu pozostawiono go żywego. Rejon, w którym dokonano zbrodni, jest starannie przeszukiwany. Dotychczas żadnych śladów nie odnaleziono. Przesłuchanie sprawców nie pozwoliło dotychczas na ujawnienie motywów dokonanego czynu. Minister stwierdził, że po zakończeniu śledztwa wszystkie okoliczności dot. porwania zostaną przedstawione społeczeństwu, zaś sprawcy surowo ukarani. Całe wydarzenie określił mianem bezprzykładnej prowokacji politycznej.

Wystąpienie ministra zostało przyjęte przez społeczeństwo ze zrozumieniem i powagą. W całym kraju panuje spokój. Analiza sytuacji wewnętrznej wskazuje na

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Z lewej strony wydzielony fragment formularza o treści: Parafują: tow. Rączka. Poniżej nieczytelny podpis.

¹ W dniu 27 X 1984 r. telewizja w obu swoich programach i radio nadały wystąpienie ministra spraw wewnętrznych Czesława Kiszczaka. Poinformował on o aresztowaniu trzech oficerów MSW – sprawców porwania, i wymienił m.in. ich nazwiska.

to, że wbrew zapowiedziom zachodnich ośrodków dywersji poważniejsze zakłócenia porządku publicznego oraz strajki w zakładach pracy nie będą miały miejsca.

Oddziałujcie uspokajająco na kolektyw. Bądźcie czujni na ew[entualne] prowokacje.

JAR-H

Redagował: tow. Zachowski²

Odbito w 2 egz.

Egz. nr 1 – adresat

Egz. nr 2 – aa^c

Źródło: AIPN, 0449/51, t. 1, k. 234, mps.

^c Z prawej strony nieczytelny podpis i adnotacja o treści: t. Michalski, aa, 29 X [19]84 [r].

² Chodzi o Włodzimierza Zachowskiego (właśc. Włodzimierza Zdunowskiego) – mł. inspektora Wydziału XVII Departamentu I MSW. Biogram zob. aneks, s. 306.

Nr 4

1984 październik 30, Warszawa – Szyfrogram do rezydentur z prośbą o przesyłanie czasopism, w których napisano o wystąpieniu ministra spraw wewnętrznych Czesława Kiszcza w sprawie ks. Jerzego Popiełuszki

^aOCH-01612/84^a

Warszawa, dn. ...
Tajne

Szyfrogram nr ^a4082^a

przyjęto w Wydziale Szyfrowym dn. ^a30 X [19]84^a [r.] godz. ^a14.30^{ab}

Waszyngton
N[owy] Jork
Chicago
Ottawa
Kolonja
Paryż

Bruksela
Londyn
Haga
Kopenhaga
Rzym
Sztokholm
Madryt

Wiedeń
Berlin

Prosimy o bieżące przesyłanie na pion „H” wszystkich czasopism i periodyków, w których mowa będzie o wystąpieniu ministra s[praw] w[ewnętrznych] na temat Popiełuszki.

JAR-D

Redagował: tow. Bartoszewicz¹
Odbito w 2 egz.
Egz. nr 1 – adresat
Egz. nr 2 – aa^c

Źródło: AIPN, 0449/51, t. 1, k. 233, mps.

^{a-a} *Wpisano odręcznie.*

^b *Z lewej strony wydzielony fragment formularza o treści: Parafują.*

^c *Z prawej strony nieczytelny podpis i adnotacja o treści: t. Michalski; aa; 31 X [19]84 [r.].*

¹ *Właśc. Wojciech Martynowicz. Biogram zob. aneks, s. 260.*

1984 październik 31, Warszawa – Notatka informacyjna zawierająca prognozy KO ps. „Vent” na temat dalszego rozwoju stosunków PRL–Watykan

Źródło: „Vent”¹

Przyjął: E[ugeniusz] Spyra²

28 X [19]84 r.

Warszawa, dn. ^a31^a X 1984 r.

Tajne

Egz. nr ...^b

Notatka informacyjna

Uwagi o stosunkach polsko-watykańskich

I. Stosunki polsko-watykańskie określone będą w najbliższych latach przez trzy grupy czynników:

1. Strategię polityczną Watykanu wobec świata komunistycznego.
2. Funkcję sytuacji wewnętrznej w Polsce.
3. Ewolucję sytuacji międzynarodowej.

Ad 1. Według ocen specjalistów dokonuje się w ostatnich miesiącach ewolucja koncepcji polityki Watykanu wobec świata komunistycznego, zwłaszcza zaś ewolucja polityki wschodniej. Od mniej więcej roku ścierają się w Watykanie dwie koncepcje stosunków ze Wschodem.

a) **koncepcja wnioskowania i realistyczna** – nawiązująca do wytycznych zapoczątkowanych za pontyfikatu Jana XXIII³. W myśl tej koncepcji świat dzisiejszy jest światem podzielonym ideologicznie i takim pozostanie w dającej się przewidzieć przyszłości. Kościół uznaje *de facto* istnienie socjalizmu. Uważa, że ustrój ten – oparty na materializmie filozoficznym – jest ideologicznie wrogi religii, ale należy poszukiwać w stosunkach z nim swoistego *modus vivendi* oraz należy sformułować strategię rozwoju i funkcjonowania kościołów narodowych w socjalizmie, nie zaś przeciw socjalizmowi.

Koncepcję tę symbolizuje polityka wschodnia Watykanu ostatnich dwóch dziesięcioleci. Jej głównym zwolennikiem i realizatorem jest kardynał A[gostino] Casaroli⁴ oraz – ostatnio również (głównie w odniesieniu do Polski) – kardynał Silvestrini⁵. Zwolennicy tej koncepcji dążą do szybkiej i korzystnej dla obu stron normalizacji

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Dokument opatrzone adnotacjami o treści: OCH-09779/P/84; OCR-02417/III/84; [Wydział] III; PZWAPL; D74567V.

¹ Według zachowanych dokumentów MSW KO o ps. „Vent” miał być Waldemar Jan Szczepański. Biogram zob. aneks, s. 294.

² Biogram zob. aneks, s. 291.

³ Biogram zob. aneks, s. 239.

⁴ Biogram zob. aneks, s. 217.

⁵ Biogram zob. aneks, s. 284.

stosunków Watykan–Polska oraz liczą na nawiązanie w najbliższych latach stosunków dyplomatycznych z Warszawą.

Do niedawna koncepcja ta panowała niepodzielnie w Watykanie i określała wytyczne oficjalnej polityki Stolicy Apostolskiej. Popierał ją w pierwszych latach pontyfikatu Jan Paweł II.

b) **koncepcja konserwatywna** – mająca swoje korzenie w okresie pontyfikatu Leona XIII (encyklika *Rerum novarum* – 1891 r.) i ostatnich Piusów (encyklika *Quadragesimo anno* – 1931) oraz w tradycji politycznej sprzed Vaticanum II⁶.

Wielu specjalistów odnotowało, że w ostatnich miesiącach koncepcja ta zyskuje nowych zwolenników w kurii rzymskiej, zaś jej głównym „ojcem duchowym” staje się ostatnio Jan Paweł II.

W myśl tej koncepcji w świecie dzisiejszym toczy się walka dobra ze złem, którego symbolem jest świat komunistyczny. Stąd Stolica Apostolska nie powinna obojętnie i „ponadblokowo” patrzeć na rywalizację obu systemów, ale winna włączać się do walki przeciwko „imperium zła”, które symbolizuje ZSRR i kraje socjalistyczne.

Na zbliżenie się J[ana] P[awła] II do zwolenników tej koncepcji wpłynęły następujące czynniki:

- rozwój sytuacji w Polsce po 13 XII [19]81^e r., oznaczający dla J[ana] P[awła] II porażkę wizji ewolucji socjalizmu w kierunku wskazanym po sierpniu 1980 r. przez Kościół i „Solidarność”,

- nikłe (w ocenie Watykanu) efekty polityczne drugiej wizyty papieża w Polsce,

- **uzupełnienie^d** nadziei, jakie papież wiązał z efektami rozmowy na Wawelu z gen. Jaruzelskim (były to nadzieje na istotny powrót do litery porozumień sierpniowych, w tym nadzieje na reaktywowanie pluralizmu związkowego)⁷,

- porażka ofensywy Watykanu wobec ZSRR (głównie w republikach przybałtyckich),

- zaostrenie (w ocenie Watykanu) radzieckiej polityki wobec Kościoła katolickiego,

- rozwój sytuacji międzynarodowej, a zwłaszcza polityka Reagana⁸ i wzmocnienie w świecie polityki tzw. *leadershipu* USA.

Generalnie wydaje się (potwierdzają to ostatnie oceny przywódców Wł[oskiej] P[artii] K[omunistycznej] – np. Giancarla Pajetty⁹ podczas rozmów z delegacją PZPR

^c W oryginale: [19]82.

^d Po lewej stronie dokumentu adnotacja o treści: niespełnienie?

⁶ Sobór Watykański II (Vaticanum II) został zwołany przez papieża Jana XXIII w celu uwspółcześnienia Kościoła katolickiego. Jego obrady trwały w czterech sesjach od 11 X 1962 r. do 8 XII 1965 r. Pierwszej przewodniczył Jan XXIII, trzem kolejnym Paweł VI. Sobór zapoczątkował reformę Kościoła katolickiego poprzez zainicjowanie reformy liturgii oraz podjęcie dialogu ekumenicznego z innymi wyznaniami. G. Alberigo, *Krótką historią II Soboru Watykańskiego*, Warszawa 2005.

⁷ Chodzi o nieoficjalne spotkanie papieża Jana Pawła II z gen. Wojciechem Jaruzelskim, do którego doszło w trakcie II pielgrzymki do Polski (23 VI 1983 r.) na Wawelu.

⁸ Biogram zob. aneks, s. 280.

⁹ Biogram zob. aneks, s. 269.

13–17 IX [19]84 r. w Rzymie), że następuje usztywnienie polityki Watykanu, zaś pontyfikat J[ana] P[awła] II nabiera wyraźnie konserwatywnego oblicza.

Ad 2. Należy liczyć się z tym, że sprawa ks. J[erzego] Popiełuszki zaostrzy jeszcze papieską ocenę sytuacji w Polsce. Świadczy o tym oświadczenie J[ana] P[awła] II podczas audiencji w dn. 24 X [19]84 r. (środa) złożone na placu św. Piotra w Rzymie. Utrudni to niewątpliwie pozytywny rozwój stosunków polsko-watykańskich;

- bez względu na rezultaty rozwiązania tzw. sprawy ks. J[erzego] Popiełuszki należy liczyć się w najbliższych tygodniach **ze zmasowanym atakiem** Kościoła na rząd. Nastąpi też zapewne bardziej niż dotąd kategoryczne domaganie się natychmiastowego uruchamiania „funduszu kościelnego dla rolników” na warunkach dyktowanych przez Kościół;

- Watykan będzie zapewne torpedował wszelkie pozytywne działania polskiej misji przy Stolicy Apostolskiej oraz da nam odczuć, że misja ta nie jest partnerem w prowadzeniu rozmów dwustronnych;

- nastąpi zarazem utwardzenie stanowiska Watykanu w sprawie perspektywy nawiązania stosunków dyplomatycznych z Polską;

- istotną rolę w tej „nowej polityce wschodniej Watykanu” odgrywają i będą odgrywać duchowni sprowadzeni do Rzymu z Polski i RFN (por. **ocena Wl[oskiej] P[artii] K[omunistycznej] w rozmowie z delegacją PZPR**)^e.

Ad 3. Możliwe są dwa podstawowe scenariusze rozwoju sytuacji międzynarodowej w najbliższych latach:

- a) utrzymywanie dotychczasowego napięcia w stosunkach Wschód–Zachód, a głównie w stosunkach radziecko-amerykańskich,

- b) stopniowy, ale dostrzegalny spadek napięcia w tych stosunkach, zwłaszcza zaś postępy w rozmowach rozbrojeniowych.

Prawdopodobnie zwycięstwo R[onald]a Reagana czyni bardziej realnym pierwszy ze scenariuszy. Ale zarówno przy „a)”, jak i przy „b)” należy liczyć się z większą niż w l[atach] 70. korelacją działań Watykanu wobec Wschodu z polityką Waszyngtonu. Oznaczałoby to dodatkowy impuls dla usztywnienia stanowiska Watykanu wobec rządu polskiego.

- Wydaje się też, że warunki negocjacji trzeciej wizyty papieża w Polsce (wstępnie przewidywanej w 1986/1987 [r.]) mogą być ze strony Watykanu równie twarde co w 1983 r.

Utrzymywanie się napięcia w stosunkach Wschód–Zachód spowoduje dalszą, większą niż w l[atach] 70., koordynację, a nawet integrację działań państw socjalistycznych. Wzmocnić się też może nacisk naszych sojuszników na zmianę polityki rządu wobec Kościoła (pewne symptomy tego zaobserwować było można podczas tegorocznej praskiej narady sekretarzy KC ds. międzynarodowych i ideologicznych),

- winniśmy w tej sytuacji intensywnie i spokojnie tłumaczyć naszym sojusznikom polską specyfikę w tym względzie i dążyć do tego, by uznano za zbędne

^e Po lewej stronie dokumentu adnotacja o treści: Jacy?

ujednoczenie strategii stosunków państwo–Kościół w Polsce i w innych krajach socjalistycznych].

Sprawa ta jest b. złożona i zasługuje na odrębną analizę.

– Winniśmy domagać się ze strony naszych sojuszników pełnego zrozumienia, że „fronty walki o socjalizm” przebiegają w Polsce inaczej niż w innych krajach socjalistycznych oraz że wśród naszych przeciwników ideowych, a głównie i politycznych, widzimy dziś ważniejszych niż Kościół katolicki (np. siły liberalno-kosmopolityczne – *vide* KOR, siły konserwatywno-nacjonalistyczne – KPN, tradycje „Solidarności”).

Jednocześnie winniśmy prowadzić stałą, konsekwentną i rozsądną walkę z Kościołem o wpływy ideowe, głównie wśród młodzieży.

Wyk. 2 egz.

Egz. nr 1 – Wydział XVII

Egz. nr 2 – aa

Wyk. ES/GH

Nr 01190

Źródło: AIPN, 0449/5, t. 36, k. 47–51, mps.

1984 listopad 8, Warszawa – Notatka oparta o informacje oficera rezydentury w Rzymie ps. „Pietro” dotycząca śledztwa w sprawie śmierci ks. Jerzego Popiełuszki i opinii na temat jego ewentualnej beatyfikacji

Źródło: „Pietro”¹
Przyjął: E[ugeniusz] Spyra
Dnia: 8 XI 1984 r.

Warszawa, dnia 8 XI 1984 r.

Tajne^a

Egz. nr ...

^bD7764E^b

^bPZWAPL^b

Notatka informacyjna
dot. beatyfikacji i śledztwa w sprawie Popiełuszki

– Ks. dz[iekan] Sawicki (dyrektor **Domu Sekretariatu Episkopatu Prymasa^c**) przekazał, że zgodnie z informacją arcybiskupa Dąbrowskiego, przybyłego 6 listopada br. z Rzymu, w Stolicy Apostolskiej panuje opinia, że przedwczesne są zabiegi i naciski opozycji na beatyfikację ks. Popiełuszki – w przeciwieństwie do nastrojów, jakie spotkał w Polsce.

Dąbrowski uważa, że naciski opozycji na beatyfikację mogą tylko skomplikować sprawę, gdyby ona była podejmowana w odległej przyszłości. Wówczas byłoby trudno oddzielić rację wiary od racji politycznych, co właśnie skomplikowałoby sprawę.

– Ks. Sawicki ocenia, że treści konferencji prasowej rzecznika rządu z dnia 7 listopada br. na temat śledztwa w sprawie zabójstwa ks. J[erzego] Popiełuszki świadczą o tym, że władze chcą ograniczyć krąg osób podejrzanych o udział. Budowanie zaś poszlaki na bazie kupna samochodów i posiadania konta walutowego wydaje się groteskowe i wyraźnie sugeruje, że władze po stwierdzeniu, że społeczeństwo zachowuje się spokojnie, chcą pomniejszyć wymiar sprawy.

Wyk. w 2 egz.

Egz. nr 1 – Wydz[iał] XVII

Egz. nr 2 – aa

Opr. E.S. Druk L.P.

Źródło: AIPN, 0449/53, t. 11, k. 7, mps.

^a Dokument opatrzone adnotacjami o treści: OCH-010176/P/84; OCR-02527/84; [Wydział] III; T3174K KPR + inne.

^{b-b} Wpisano odręcznie.

^c Obok podkreślonego tekstu dopisano znak zapytania.

¹ Oficerem o ps. „Pietro” był Edward Kotowski. Biogram zob. aneks, s. 249.

1984 listopad 9, Warszawa – Szyfrogram z Rzymu relacjonujący rozmowę szefa Zespołu ds. Stałych Roboczych Kontaktów między Rządem PRL a Stolicą Apostolską Jerzego Kuberskiego z sekretarzem osobistym papieża Jana Pawła II ks. Stanisławem Dziwiszem

Data wpływu: 9 XI 1984 [r.]
godzina: 11.40

Nr EPI ^a**D7766G**^a
Tajne spec[jalnego] znaczenia
Czynienie odpisów wzbronione
Egz. nr ^a**1**^a

Szyfrogram nr 7320^b
nadany za nr. 486 dnia 9 XI [1984 r.] godz. 8.30 z Rzymu
ilość stron 1

^a**PZWAPL**^a
Natychmiast

JAR-D

Od Kuberskiego¹. Z rozmowy z Dziwiszem².

1. „Od pierwszych chwil porwania ks. P[opiełuszki] papież i Silvestrini nie mieli wątpliwości, że jest to prowokacja. Stąd tak spokojny ton wypowiedzi J[ana] P[awła] II. Wielokroć były rozmowy na temat sytuacji w Polsce – papież zawsze podkreślał ogrom odpowiedzialności, jaką pan gen. Jaruzelski wziął na siebie. Dziś, w świetle rozegranego dramatu, staje się jaśniejsza ocena stanu wojennego i tego, co mogło stać się w Polsce”.

2. Ocenia D[ziwisz], że prymas i episkopat uczynili wiele, aby nie zaognić sytuacji. Na moją uwagę o zapowiedzianej konferencji Rady Głównej Episkopatu i możliwości wpływania różnych sił na jej przebieg i postanowienia odpowiedział: „**Zdajemy sobie sprawę z wagi tej konferencji. Stąd pójdzie odpowiedni sygnał.** Doceniamy to współdziałanie, jakie miało miejsce ostatnio, i wiemy, kto i dlaczego chciał wykorzystać pogrzeb i zakłócić stan stosunków Kościół–państwo”.

3. Jeśli chodzi o prognozę, to po wymianie zdań zajął następujące stanowisko: „Jeśli wszystko zostanie wyjaśnione do końca, a wyniki śledztwa zostaną ujawnione wobec episkopatu i społeczeństwa, to ten dramat i jego ocena spowoduje wzrost

^{a-a} *Wpisano odręcznie.*

^b *Dokument opatrzone pieczęcią wpływu o treści: Wydział ... Departamentu I MSW. Wpłynęło dn. ... 198... r. Nr ... z odręcznie wpisaną datą: 9 XI 1984 [r.] i numerem: OCH-0010207/P/84, a także adnotacją o treści: Parafraza dla gen. dyw. W[ładysława] Pożogi oraz nieczytelnym podpisem i datą: 9 XI [19]84 [r.].*

¹ Biogram zob. aneks, s. 250.

² Biogram zob. aneks, s. 224.

zaufania do pana generała i może zasadniczo odmienić się sytuacja. Nie wątpimy w rzetelność prowadzonego śledztwa, ufamy, że pan generał Kiszczał uczyni wszystko, aby sprawę wyjaśnić”.

Prosił na koniec, aby nie było żadnych wątpliwości co do rzeczywistych trosk Jego Św[iątobliwości], któremu sprawa Polski leży na sercu. **Mimo licznych nacisków papież nie wyraził zgody na udział delegacji Watykanu w pogrzebie ks. P[opiełuszki].**

(–) „Dis”

Źródło: AIPN, 0449/5, t. 36, k. 44, mps.

1984 listopad 10, Warszawa – Szyfrogram z Paryża przedstawiający opinię źródła ps. „Rayo” na temat wpływu morderstwa ks. Jerzego Popiełuszki na dalsze stosunki na linii państwo–Kościół

Data wpływu: 10 XI 1984 [r.]
godzina: 17.30

Nr EPI ^a**D78101**
Tajne spec[[jalnego] znaczenia
Czynienie odpisów wzbronione
Egz. nr ^a**3**

Szyfrogram nr 7266^b
nadany za nr. 4539 dnia 9 XI [1984 r.] godz. 17.10 z Paryża
ilość kart 1

^a**PZWAPL**

JAR-R-H

„Renoir”¹ od „Rayo”² 9 bm.

1. Sprawa ks. Popiełuszki negatywnie odbija się na stosunkach państwo–Kościół, powodując ich zdecydowane ochłodzenie i odsunięcie w czasie kontaktów na najwyższym szczeblu. W tym duchu zajmie stanowisko **obecna Konferencja Episkopatu 9–10 bm.**

2. Sprawa P[opiełuszki] w istotny sposób pogarsza również pozycję Glempa wobec hierarchii wyższego, a głównie niższego szczebla. Nie ma jednak tendencji zarówno ze strony episkopatu, jak i Watykanu na „tworzenie dodatkowych napięć” w stosunkach państwo–Kościół. Nie przewiduje się rozwijania tzw. pobocznych skutków śmierci ks. P[opiełuszki], np. jego kanonizacji. Kościół jest zainteresowany „wyciszeniem” całej sprawy i uspokojeniem nastrojów społecznych. Nie wyklucza to jednak nacisków na władze, zmierzających do wyjaśnienia całokształtu okoliczności śmierci P[opiełuszki]. Episkopat prowadzi „odrębne śledztwo” w tej sprawie. Jego rezultaty nie będą jednak publikowane. W dotychczasowych ocenach Kościoła przeważa[ła] opinia, że sprawa ks. P[opiełuszki] jest prowokacją polityczną, potwierdzającą ostre tarcia polityczne w łonie partii, a głównie w B[iurze] P[olitycznym] KC PZPR. Na

^{a-a} *Wpisano odręcznie.*

^b *Dokument opatrzono pieczęcią wpływu o treści: Wydział ... Departamentu I MSW. Wpłynęło dn. ... 198... r. Nr ... z odręcznie wpisaną datą: 12 XI 1984 [r.] oraz numerem: OCH-0010250/P/84.*

¹ Oficerem operacyjnym rezydentury Departamentu I MSW w Paryżu o ps. „Renoir” był Stanisław Janczak. Biogram zob. aneks, s. 239.

² Według zachowanych dokumentów MSW KI o ps. „Rayo” miał być Antonio Pelayo Bombin. Biogram zob. aneks, s. 214.

kanwie całej sprawy dojdzie wg „Rayo” do zmian personalnych w kierownictwie PZPR w trakcie najbliższego plenum (odejście M[irosława] Milewskiego).

(-) „Orsza”³

“[...]”^c

Wiarygodność:

R – wiarygodne (relacja bezpośrednia)

Wartość:

R – przedstawia poglądy i opinie

“[...]”^c

Ocena ogólna:

3 – dostateczna

“[...]”^c

Wykorzystano w inf[ormacji] wywiadu nr **T3174K, KPR, KSW, JSW**

“[...]”^c

Źródło: AIPN, 0449/53, t. 11, k. 6–6v, mps.

^{c-c} *Opuszczono fragment formularza.*

³ Rezydentem Departamentu I MSW w Paryżu o ps. „Orsza” był Bogdan Jan Żuławnik. Biogram zob. aneks, s. 306.

Nr 9

1984 listopad 10, Warszawa – Informacja wywiadu na temat międzynarodowych ocen sytuacji w PRL w kontekście zamordowania ks. Jerzego Popiełuszki

Z dn. 10 XI 1984 [r.] OC ^a H-01690/84^a Ilość str. ^a 4^a	Rodzaj informacji W – tematyczna ^b [...] ^b	Karta „IW” Tajne Hasła: ^aFWPZ 49VK K-130^a [c]	Nr EPI ^a T30034^a
Przekazać dla: ^at. Jaruzelski RG KiszczaK RJ Požoga¹ AF^a		Zadanie (kier[unkowe]) ^a E^a	Opracowujący: Wydz[iał] ^a XVII^a , Ident[yfikator] ^a WIZ KFU^a IG^a
		Odpowiedź na pismo nr EPI _____ OC _____ Wykorzystano	
		Nr EPI	Rez[ydentura] i (lub) Wydz[iał]
		^a D77235	Rzym IG „Prorok”²
		D7175	Rzym IG „Prorok”
		D7231	Waszyngton IH „Bertram”³
		D7720	Kolonia IC „Pogodny”⁴
		D7586	Kolonia IC „Romuald”⁵
		D77031	Waszyngton IH „Tax”⁶
		D7721	Nowy Jork IE „Weak”⁷
		D78418	Waszyngton IH „Rymer”⁸

^{a-a} *Wpisano odręcznie.*

^{b-b} *Opuszczono fragment formularza.*

^c *Słowo nieczytelne.*

¹ Biogram zob. aneks, s. 276.

² Według zachowanych dokumentów MSW KI o ps. „Prorok” miał być Daniele Cametti Aspri. Biogram zob. aneks, s. 216.

³ Oficerem operacyjnym rezydentury Departamentu I MSW w Kolonii o ps. „Bertram” był Bogusław Maciborski. Biogram zob. aneks, s. 258.

⁴ Według zachowanych dokumentów MSW KI o ps. „Pogodny” miał być Karl Rudolf Maerker. Biogram zob. aneks, s. 259.

⁵ Oficerem operacyjnym rezydentury Departamentu I MSW w Kolonii o ps. „Romuald” był Ryszard Bronisław Cegłowski. Biogram zob. aneks, s. 217.

⁶ Według zachowanych dokumentów MSW źródłem o ps. „Tax” miał być Warren Wolff Eisenberg. Biogram zob. aneks, s. 225.

⁷ Tożsamości źródła „Weak” nie udało się ustalić.

⁸ Rezydentem Departamentu I MSW w Waszyngtonie o ps. „Rymer” był Wiesław Mickiewicz. Biogram zob. aneks, s. 263.

	D7701	Waszyngton	IH	„Menek” ⁹
	D7719	Waszyngton	IH	„Lemski” ¹⁰
	D7584	Tokio	JK	„Tański” ¹¹
	D7648	Tokio	JK	„Bernart” ^{a12}

Dot.: zachodnich ocen sytuacji w Polsce^d

Początkowe żywiołowe reakcje kół politycznych i opiniotwórczych Zachodu na uprowadzenie, a następnie wiadomość o zabójstwie ks. J[erzego] Popiełuszki stały się ostatnio bardziej powściągliwe i rzeczowe. Na ich treść rzutują przede wszystkim spokojny przebieg uroczystości pogrzebowych oraz brak strajków i demonstracji w Polsce. Sprawa ta zajmuje jednak nadal podstawowe miejsce w dokonywanych obecnie próbach formułowania ocen i wniosków nt. aktualnego stanu i dalszego rozwoju sytuacji w Polsce oraz jej reperkusji na stosunki międzynarodowe.

USA

Sytuacja w Polsce po porwaniu i zabójstwie ks. Popiełuszki była kilkakrotnie przedmiotem analiz i ocen administracji amerykańskiej. W dokonanych ostatnio ocenach stwierdza się m.in., że zamordowanie ks. J[erzego] Popiełuszki:

- jest świadectwem walki frakcyjnej w kierownictwie partii;
- spowoduje „czystkę” w aparacie bezpieczeństwa, a w rezultacie jego poważne osłabienie. Przygotowywana jest zmiana kadr (obsadzenie wielu ważnych stanowisk w resorcie oficerami Wojska Polskiego, którzy ze względu na brak kompetencji będą popadać w konflikty z kadrą Służby Bezpieczeństwa);
- wykazało niezdolność opozycji do manipulowania nastrojami (w wielu opiniach zakłada się, że zanik postaw agresywnych jest wynikiem świadomego działania opozycji, która stara się w ten sposób umożliwić gen. Jaruzelskiemu pozbycie się przeciwników w aparacie władzy);
- umocni pozycję premiera pod warunkiem, że rząd ukarze sprawców w sposób satysfakcjonujący społeczeństwo i nieantagonizujący resortu spraw wewnętrznych.

Według wstępnych analiz dokonanych przez Radę ds. Bezpieczeństwa Narodowego, brak poważniejszych wystąpień antyrządowych wskazuje, że w najbliższych miesiącach bardzo trudno będzie spowodować jakiegokolwiek zaburzenia w sytuacji wewnętrznej i należy liczyć się z korzystnym dla ekipy rządzącej rozwojem sytuacji w Polsce.

Mimo to przedstawiciele administracji USA otrzymali zalecenie niepodejmowania żadnych pozytywnych kroków wobec władz PRL do czasu całkowitego wyjaśnienia

^d Po lewej stronie dokumentu adnotacja o treści: Otrzymuje: tow. Jaruzelski, tow. Kiszczak, tow. Pożoga.

⁹ Tożsamości źródła „Menek” nie udało się ustalić.

¹⁰ Według zachowanych dokumentów MSW KO o ps. „Lemski” miał być Włodzimierz Łoziński. Biogram zob. aneks, s. 257.

¹¹ Oficerem operacyjnym rezydentury Departamentu I MSW w Tokio o ps. „Tański” był Mariusz Woźniak. Biogram zob. aneks, s. 302.

¹² Według zachowanych dokumentów MSW KO o ps. „Bernart” miał być Andrzej Jerzy Fabijański. Biogram zob. aneks, s. 225.

sytuacji, przy jednoczesnej dokładnej obserwacji i analizie rozwoju wydarzeń w naszym kraju.

Przedłużanie się stanu napięcia w Polsce leży w strategicznym interesie USA, nie tylko ze względu na implikacje w stosunkach USA–ZSRR, ale może być wykorzystywane szerzej. Jako przykład, że źródłem niepokoju na świecie są nie tylko kraje proamerykańskie (Filipiny, Chile, Afryka Południowa), ale również państwa socjalistyczne. W związku z powyższym przygotowywana jest szeroka akcja propagandowa przeciwko krajom socjalistycznym. Sprawa Popiełuszki wykorzystana zostanie w przygotowywanej przez USA „walce z terroryzmem”, w której całkowitą odpowiedzialnością za zaistniałe, jak i przyszłe akty terroru obciążony zostanie ZSRR, kraje socjalistyczne oraz ideologia komunistyczna.

RFN

W związku z realizowanymi i zapowiedzianymi wizytami czołowych polityków RFN w Polsce, w RFN uważnie obserwuje się reakcje sojuszników na to wydarzenie. Coraz powszechniejsze stają się opinie o konieczności spokojnego potraktowania incydentu, które wynikają z autentycznego zainteresowania Europy Zachodniej nawiązaniem dialogu z Polską, widzianego w kategoriach odprężenia.

Odpowiedzialnością za śmierć ks. J[erzego] Popiełuszki władze zachodnioniemieckie nie obarczają „w żadnym przypadku” władz PRL. W łonie SPD twierdzi się, że była to prowokacja skierowana przeciwko prowadzonej przez ekipę gen. Jaruzelskiego polityce porozumienia. Uważa się, że konsekwentne wyjaśnianie wszystkich aspektów sprawy Popiełuszki świadczy o rzeczywistym dążeniu władz PRL do utrzymania więzi z narodem. Ostrożny ton wypowiedzi polityków zachodnioniemieckich świadczy o dalszym dążeniu do utrzymania korzystnego dla RFN dialogu z Polską.

Watykan

Stanowisko Watykanu wobec rozwoju wydarzeń w Polsce po zabójstwie ks. Popiełuszki jest wypracowywane głównie w oparciu o informacje przekazywane przez episkopat Polski. Zarówno Jan Paweł II, jak i Sekretariat Stanu Stolicy Apostolskiej zakłada, że wydarzenie to było efektem spisku politycznego wymierzonego bezpośrednio w osobę gen. Jaruzelskiego i jego politykę. W wyniku tego założenia papież przekazał do episkopatu Polski instrukcje nakazujące zachowanie całkowitej powściągliwości wobec prowokacji i oddziaływanie w tym kierunku na społeczeństwo.

Jednocześnie Sekretariat Stanu wykluczył możliwość zainspirowania zabójstwa ks. Popiełuszki przez służby specjalne jednego z państw socjalistycznych. Uważa się, że idea tej prowokacji wyszła z kół „opozycji gabinetowej”.

W kołach watykańskich panują opinie, iż wydarzenie to zahamuje proces wychodzenia Polski z izolacji międzynarodowej.

* * *

Według posiadanych przez nas informacji rządy innych państw NATO nie podejmą w związku z wydarzeniami w Polsce żadnych oficjalnych kroków, głównie ze względu na:

– brak instrukcji z Waszyngtonu;

– obawy, aby przedwczesne decyzje nie zrodziły nowego globalnego kryzysu w Polsce, który zagroziłby wznowieniu dialogu Wschód–Zachód;

– możliwość zastąpienia rządu gen. Jaruzelskiego przez „bardziej konserwatywną ekipę”.

Rządy państw zachodnich będą nadal obserwować rozwój wydarzeń w Polsce i konsultować swe stanowiska dla przyjęcia jednolitej linii politycznej wobec PRL. Ocenia się, że sprawa Popiełuszki nie powinna wywrzeć znaczącego wpływu na nasze stosunki z Zachodem i ich postępującą normalizację.

Dyrektor

gen. bryg. Zdzisław **Sarewicz**¹³

2192/84-WZ/KF/AK

Źródło: AIPN, 0449/34, t. 16, k. 146–149, mps.

¹³ Biogram zob. aneks, s. 283.

1984 listopad 12, Warszawa – Szyfrogram z Rzymu przedstawiający watykańskie opinie na temat okoliczności zamordowania ks. Jerzego Popiełuszki

Data wpływu: 12 XI [19]84 [r.]
godzina: 13.40

Nr EPI **aD7844B^a**
Tajne spec[jalnego] znaczenia
Czynienie odpisów wzbronione
Egz. nr **a3^a**

Szyfrogram nr 7284^b
nadany za nr. 481 dnia 10 XI [1984 r.] godz. 10.30 z **Rzymu**
ilość kart 1

aPZWAPL^a

JAR-R-H

Dot. I-1, napisał i uzyskał ag[ent] „Konrado”¹ od Gulbinowicz[a], Bolonk[a]², Grocholewski[ego]³, Lewandowski[ego]⁴, przyjął of[icer] „Lazio”⁵ 8 bm.

1. W środowisku kleru polskiego w Watykanie w sprawie Popiełuszki prezentowane są m.in. następujące komentarze:

- zabójstwo jest oznaką rozgrywek wewnętrznych w kierownictwie partyjno-państwowym, przy czym akcja skierowana była przeciwko polityce gen. Jaruzelskiego;
- w Związku Radzieckim oraz w obozie państw socjalistycznych ma aktualnie miejsce generalna próba konsolidacji ideologicznej systemu, która jest odpowiedzią na tzw. dokument Ratzingera⁶;

- radykalne ośrodki „S[olidarności]” uaktywniają swą działalność, jak też zwiększone zostaną naciski na przywrócenie „S[olidarności]” (niezależnie od formy);

- rozwój sytuacji po zamordowaniu P[opiełuszki] wskazuje, iż współpraca między państwem a Kościołem może ulec polepszeniu, bowiem w trudnym okresie zdołano zapobiec rozruchom społecznym dzięki rozsądnemu postępowaniu obydwu stron.

2. Gulbinowicz podczas pobytu w Rzymie podkreślał, iż „Glemp zaproponował P[opiełuszcze] wyjazd do Rzymu na 3-letnie studia, lecz P[opiełuszeko] odmówił

^{a-a} *Wpisano odręcznie.*

^b *Dokument opatrzone pieczęcią wpływu o treści: Wydział ... Departamentu I MSW. Wpłynęło dn. ... 198... r. Nr ... z odręcznie wpisaną datą: 13 XI 1984 [r.] oraz numerem: OCH-0010296/P/84.*

¹ Według zachowanych dokumentów MSW agentem o ps. „Konrado” miał być Józef Penkowski. Biogram zob. aneks, s. 273.

² Biogram zob. aneks, s. 213.

³ Biogram zob. aneks, s. 230.

⁴ Biogram zob. aneks, s. 253.

⁵ Biogram zob. aneks, s. 216.

⁶ Biogram zob. aneks, s. 280.

w obawie, że nie będzie mógł powrócić”. Informacja ta została potwierdzona przez arc[y]b[isku]pa Dąbrowskiego.

Źródło sprawdzone. Informacja przedstawia poglądy i opinie. Z informacji uzyskanych od p[rzyjaciół] r[adzieckich] wynika, że najbliższe plenum KC KPZR ma być poświęcone wypracowaniu odpowiedzi na wojujący katolicyzm.

(-) „Dis”

“[...]”

Wiarygodność:

R – wiarygodne (relacja bezpośrednia)

Wartość:

R – przedstawia poglądy i opinie

“[...]”

Ocena ogólna:

3 – dostateczna

“[...]”

Wykorzystano w inf[ormacji] wywiadu nr **T3174K KPR, KSW, JSW**

“[...]”

Źródło: AIPN, 0449/53, t. 11, k. 5–5v, mps.

“” Opuszczono fragment formularza.

Nr 11

1984 listopad 13, Warszawa – Szyfrogram do rezydentur informujący o uspokojeniu sytuacji w kraju w kontekście sprawy zamordowania ks. Jerzego Popiełuszki

Nr 07696
^aOCH-01706/84^a

Warszawa, dn. ...
Tajne

Szyfrogram nr ^a4267–4289^a

przyjęto w Wydziale Szyfrowym dn. ^a13 XI [19]84^a [r.] godz. ^a17.30^{ab}

Nowy Jork	Rzym	Berlin
Waszyngton	Kolonia	Wiedeń
Chicago	Genewa	Belgrad
Ottawa	Berno	Tokio
Meksyk	Haga	Pekin
New Delhi	Bruksela	Bukareszt
Londyn	Kopenhaga	Budapeszt
Paryż	Sztokholm	

1. Informujemy, że sytuacja w kraju ulega stopniowemu uspokojeniu. Mimo potępienia przez ogół społeczeństwa zabójstwa ks. Popiełuszki, emocje wygasają – zwłaszcza w środowiskach robotniczych. Wieś reagowała w znacznie bardziej wyważony sposób, choć duchowieństwo stara się maksymalnie wykorzystać sprawę zabójstwa do umocnienia klerykalizmu. Najbardziej rozbudzone emocje występują w kręgach inteligencji twórczej i w niektórych środowiskach młodzieży (niektóre licea i uczelnie). Opozycja stara się wykorzystać sytuację, aby zepchnąć partię do defensywy, postawić ją w stan moralnego oskarżenia i osłabić jej rolę w organach państwa. Mimo tych działań sytuację w partii ocenia się w sumie jako dobrą. Wykładnię stanowiska kierownictwa partii odnośnie [do] sytuacji w kraju stanowią oceny zawarte w komunikacie z ostatniego posiedzenia Biura Politycznego (zwracamy uwagę na jednomyślność ocen).

W sprawie Popiełuszki trwa wielotorowo prowadzone śledztwo, podczas którego weryfikuje się poszczególne hipotezy. Jak dotąd nie można jednoznacznie przesądzić [o] jego kierunku.

2. Wizyta [Hansa-]J[ochena] Vogla¹ w Polsce wykazała, że SPD po przejściu do opozycji utraciła dostęp do interesujących informacji z zakresu stosunków bilateralnych z Polską. Jednakże, w ramach podziału ról – pomiędzy rządzącą koalicję

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Z lewej strony wydzielony fragment formularza o treści: Parafują.

¹ Biogram zob. aneks, s. 300.

a opozycję – w stosunkach z PRL, wizyta ta stanowiła element przygotowań do wizyty H[ansa-]D[ietricha] Genschera². Spodziewamy się, iż Genscher będzie starał się stonować nasze reakcje na rewizjonizm RFN, poruszy kompleks spraw „humanitarnych” (mniejszość niemiecka, wyjazdy), wprowadzając m.in. *iunctim* pomiędzy rozwiązaniem tych spraw po ich myśli a zgodą na rozszerzenie współpracy gospodarczej (w tym na nowe kredyty). Interesuje nas polityka informacyjna prowadzona w tym kontekście przez przedstawicieli RFN na Waszym terenie.

JAR-H

Redagował: tow. Bartoszewicz

Odbito w 2 egz.

Egz. nr 1 – adresat

Egz. nr 2 – aa^c

Źródło: AIPN, 0449/51, t. 1, k. 232, mps.

^c Z prawej strony nieczytelny podpis i adnotacja o treści: t. Michalski; aa; 14 XI [19]84 [r:].

² Biogram zob. aneks, s. 229.

Nr 12

1984 listopad 14, Warszawa – Szyfrogram z Rzymu informujący o watykańskich reakcjach na sprawę zamordowania ks. Jerzego Popiełuszki

Data wpływu: 14 XI 1984 r.
godzina: 19.00

Nr EPI ^a**D78980**^a
Tajne spec[jalnego] znaczenia
Czynienie odpisów wzbronione
Egz. nr ^a**3**^a

Szyfrogram nr 7374^b
nadany za nr. 492 dnia 14 XI [1984 r.] godz. 14.30 z Rzymu
ilość kart 2

^a**PZWAPL**^a
Pilny

JAR-R-H

Dot. I-1, uzyskał ag[ent] „Hermit”¹ z dokumentów watykańskich, przyjął i napisał of[icer] „Tibor”² 13 listopada.

1. W Sekretariacie Stanu [jest] duże zainteresowanie rozwojem sytuacji w Polsce po śmierci Popiełuszki. Ocenia się, że w kategoriach politycznych była to prowokacja wymierzona przeciw gen. Jaruzelskiemu ze strony opozycji wewnątrzpartyjnej, za którą – jak się podkreśla – stoją „przeciwnicy gen. Jaruzelskiego posiadający polityczne zaplecze w ZSRR”.

2.^c Do nuncjatur skierowano pilną instrukcję nakazującą dyplomatów watykańskim b[ardzo] uważne śledzenie reakcji kół politycznych krajów urzędowania i b[ardzo] ostrożne wypowiedzi na temat stanowiska Watykanu w związku ze śmiercią Popiełuszki. Istotne dla Watykanu są głównie oceny amerykańskie z uwagi na zaangażowanie się Watykanu w unormowanie stosunków USA–Polska.

3. Z bliskiego otoczenia Casarolego wyszła informacja wskazująca na zaniepokojenie sekretarza stanu możliwością powtórzenia się podobnych do Popiełuszki sytuacji. Podkreśla się, że w Polsce jest wielu księży „gotowych zginąć podobnie jak Popiełuszko”. Stąd zainteresowanie Sekr[etariatu] Stanu nastrojami wśród kleru. Ocenia

^{a-a} *Wpisano odręcznie.*

^b *Dokument opatrzone pieczęcią wpływu o treści: Wydział ... Departamentu I MSW. Wpłynęło dn. ... 198... r. Nr ... z odręcznie wpisaną datą: 15 XI 1984 [r.] oraz numerem: OCH-0010444/P/84.*

^c *Z lewej strony odręcznie dopisano: to może być to, co sygnalizowali p[rzyjaciela] r[adzieccy].*

¹ Według zachowanych dokumentów MSW źródłem o ps. „Hermit” miał być Zdzisław Korcz. Biogram zob. aneks, s. 246.

² Oficerem operacyjnym rezydentury Departamentu I MSW w Rzymie o ps. „Tibor” był Janusz Czekaj. Biogram zob. aneks, s. 219.

się, że na tle sprawy Popiełuszki może wybuchnąć fala politycznych wystąpień księży, tym bardziej że – jak się twierdzi – władze staną się bardziej uległe wobec Kościoła, obawiając się wzrostu niezadowolenia społeczeństwa. Przyjazd Glempa oczekiwany jest z dużym zainteresowaniem. Zdaniem niektórych urzędników Sekr[etariatu] Stanu **prymas powinien przed wyjazdem spotkać się z gen. Jaruzelskim. W spotkaniu tym – jak się twierdzi – zainteresowany jest papież, który taką sugestię miał przekazać Gulbinowiczowi.**

4. Wizyta gen. Jaruzelskiego na Węgrzech została oceniona jako „odważne” posunięcie i poszukiwanie sojusznika w obozie gotowego interweniować w ZSRR na rzecz polityki gen. Jaruzelskiego. Równocześnie była zupełnym zaskoczeniem i poszukuje się wiarygodnych informacji na temat jej celów i przebiegu.

Źródło niesprawdzone, inf[ormacja] wiarygodna, poszerza rozeznanie.

(–) „Dis”

^{d[...]}^d

Wiarygodność:

R – wiarygodne (relacja bezpośrednia)

Wartość:

Q – pogłębia rozeznanie (wnosi nowe elementy)

^{d[...]}^d

Ocena ogólna:

2 – dobra

^{d[...]}^d

Wykorzystano w inf[ormacji] wywiadu nr **T3174K KPR, KSW, JSW**

^{d[...]}^d

Źródło: AIPN, 0449/53, t. 11, k. 3–4, mps.

^{d-d} *Opuszczono fragment formularza.*

1984 listopad 15, Wiedeń – Notatka informacyjna z rozmowy oficera rezydentury w Wiedniu ps. „Markowski” ze źródłem ps. „Wig” na temat sytuacji polityczno-gospodarczej PRL

Notatka informacyjna^a

dot. sytuacji polityczno-gospodarczej w PRL – na podstawie rozmowy z „Wigiem”¹

„Wig” pytał mnie, co sędzę o sprawie Popiełuszki, po czym przedstawił swoją tezę na ten temat.

Uważa on, że cała sprawa jest elementem ostrej walki politycznej o władzę w naszym kraju. Zwolennicy centralizmu w gospodarce i zamordyzmu (jak się wyraził, jeśli dobrze zrozumiałem) są niezadowoleni z polityki gen. Jaruzelskiego, zarówno jeśli chodzi o „liberalizm” gospodarczy, jak i polityczny. W szczególności dotyczy to reformy gospodarczej, która zdaniem zwolenników tradycyjnych metod gospodarowania idzie zbyt daleko w niektórych aspektach (np. firm polonijnych).

Są oni także niezadowoleni z zakresu i samego faktu amnestii w stosunku do działaczy opozycyjnych. Według „Wiga” część aparatu politycznego i aparatu władzy chciałaby raz na zawsze skończyć z Kuroniami, Michnikami i Gwiazdami. Dialog z nimi jest niemożliwy i wprowadza tylko chaos do stosunków politycznych w kraju.

„Wig” nie powiedział mi, o jakie źródła opiera swoje przekonania, ale stwierdził, że odbył sporo rozmów i wiele czytał.

Osobiście sędzę, że jest on pod pewnym wpływem poglądów T[adeusza] Kowalika² i K[azimierza] Łaskiego³. Kowalik obecnie przebywa znowu na stażu w Instytucie.

„Wig” nie powiedział tego wprost, ale dał do zrozumienia, że za tą częścią aparatu, nazywaną „hardliners”, stoi poparcie Związku Radzieckiego. Powiedział mi, że słyszał, że gen. Jaruzelski nie jest entuzjastycznie przyjmowany przez towarzyszy radzieckich.

Na moje pytanie ws. Milewskiego powiedział, że nic nie wie poza spekulacjami, które podawała miejscowa prasa i telewizja.

„Wig” powiedział mi, że teraz się rozstrzygnie, czy gen. Jaruzelski rzeczywiście dysponuje dostateczną siłą polityczną, żeby przetrwać i pozbyć się swoich przeciwników. Zdaniem „Wiga” można się spodziewać, że Jaruzelski częściowo wygra, będą pewne zmiany w Biurze Politycznym, ale że sytuacja pozostanie częściowo patowa.

^a Dokument opatrzone adnotacjami o treści: Wiedeń; OCH-011225/P/84; OCG-02487/84; 6 XII [19]84 [r.]; D8585J; FWPL.

¹ Według zachowanych dokumentów MSW KI o ps. „Wig” miał być Witold Maciej Góralski. Biogram zob. aneks, s. 230.

² Biogram zob. aneks, s. 249.

³ Biogram zob. aneks, s. 256.

Jego zdaniem to szkoda, bowiem Polska potrzebuje w tej chwili pozytywnego programu rozwoju, a nie walk wewnątrzpartyjnych. Powiedział mi, że jego zdaniem rząd polski nie powinien szukać nowych kredytów, które i tak zostaną przejedzone, ale skoncentrować się na zmianie systemu gospodarczego (doskonalenie mechanizmów reformy gospodarczej) oraz na zbudowaniu rozsądnego programu praktycznego wyjścia z kryzysu: wzrost produkcji, walka z inflacją, zmniejszenie deficytu budżetowego i nadmiernego frontu inwestycyjnego, modernizacja rolnictwa.

Bez takiego dobrego programu Polska jest skazana na egzystencję na krawędzi przetrwania i powrót niepokojów politycznych z ostatnich lat.

M[arek] Markowski⁴

Wiedeń, 15 XI [19]84 [r.]

Źródło: AIPN, 0449/6, t. 10, k. 195–197, rkps.

⁴ Oficerem operacyjnym rezydentury Departamentu I MSW w Wiedniu o ps. „Markowski” był Marek Waldemar Kulczycki. Biogram zob. aneks, s. 251.

1984 listopad 16, Warszawa – Instrukcja Wydziału XVII Departamentu I MSW dla rezydentury w Rzymie

Podlega zwrotowi do centrali
następnym kurierem!

Tajne spec[jalnego] znaczenia
Egz. nr ^a1^{ab}

**Instrukcja „H” nr 9/84
z dnia 16 XI [19]84 r. dla „Dis”**

I. W okresie od ostatniej poczty pion nasz ocenił 32 materiały, które otrzymały następujące oceny: dobrą – 4, dostateczną – 25, a 3 nie podlegały ocenie. Informacyjnie wykorzystanych zostało ogółem 16 materiałów.

1. W informacjach dla KPR wykorzystano [materiały] pochodzące od:

– ^c „Potenza”¹ nt. rozbieżności między papieżem a sekretarzem stanu S[tolicy] A[postolskiej] (oc[ena] dobra);

– ^c „Hermit” nt. spotkania kard. Casarolego z H[ansem-]J[ochenem] Voglem (oc[ena] dobra);

– ^d „Prorok” nt. zabiegów NRD w sprawie wizyty Honeckera² we Włoszech (oc[ena] dobra);

– ^c „Potenza” nt. opinii dot. objęcia funkcji korespondenta RWE w Rzymie przez M[arka] Lehnerta³ (oc[ena] dost[ateczna]);

– ^c „Potenza” nt. stanu zdrowia kard. Rubina⁴ (oc[ena] dost[ateczna]);

– ^e „Homer”⁵ nt. reakcji Ambasady RFN we Włoszech na wypowiedź Andreottiego⁶ (oc[ena] dost[ateczna]);

– ^c „Potenza” nt. stosunków Watykan–USA (oc[ena] dost[ateczna]);

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Dokument opatrzone adnotacjami o treści: Uwaga, p. 7 g[łównie] kier[unki] na [19]84 r. i nieczytelnym podpisem; Egz. nr 2 zniszczono dn. 24 XII [19]84 [r.] i nieczytelnym podpisem; Kopię parafował tow. [Krzysztof] Siwek.

^c Po lewej stronie dokumentu adnotacja o treści: „Tibor”.

^d Po lewej stronie dokumentu adnotacja o treści: „Dis”.

^e Po lewej stronie dokumentu adnotacja o treści: „Cestin”.

¹ Według zachowanych dokumentów MSW źródłem o ps. „Potenza” miał być Ksawery Franciszek Sokołowski. Biogram zob. aneks, s. 286.

² Biogram zob. aneks, s. 236.

³ Biogram zob. aneks, s. 252.

⁴ Biogram zob. aneks, s. 281.

⁵ Tożsamości źródła „Homer” nie udało się ustalić.

⁶ Biogram zob. aneks, s. 207.

– „Dita”⁷ nt. poglądów kard. J[ózefa] Glempa w kwestii stosunków państwo–Kościół (oc[ena] dost[ateczna]);

– „Vecchio”⁸ nt. reakcji we Włoszech na wypowiedź Andreottiego w kwestii niemieckiej⁹ (oc[ena] dost[ateczna]);

– „Prorok” nt. reakcji we Włoszech i na Zachodzie na wypowiedź Andreottiego w kwestii niemieckiej (oc[ena] dost[ateczna]);

– „Prorok” nt. reakcji włoskiego MSZ i chadecji na wypowiedź Andreottiego w kwestii niemieckiej (oc[ena] dost[ateczna]);

– „Prorok” nt. reakcji we Włoszech (oceny MSZ) na wypowiedź Andreottiego w kwestii niemieckiej (oc[ena] dost[ateczna]).

2. W informacjach dla innych odbiorców wykorzystano [materiały] pochodzące od:

– „Jerzyn”¹⁰ nt. działalności ks. F[ranciszka] Blachnickiego¹¹ (KSW, oc[ena] dobra);

– „Prorok” nt. ocen Departamentu Stanu dot. spotkania Reagan–Gromyko¹² (BRS, oc[ena] dost[ateczna]);

– „Prorok” nt. rozmów Gromyki¹³ w USA (BRS, oc[ena] dost[ateczna]);

– „Prorok” nt. ocen rozmów Gromyki w USA (BRS, oc[ena] dost[ateczna]).

3. Uwagi i sugestie dot. niektórych przekazanych przez rezydenturę materiałów:

^fa) mat[eriał] od „Wran”¹⁴ z 5 IX [19]84 r. dot. Fundacji J[ana] P[awła] II¹⁵ nie podlega ocenie. Treści zawarte w materiale znane są ze źródeł oficjalnych (materiały publikowane przez Komitet Koordynacyjny Fundacji J[ana] P[awła] II);

^f Po lewej stronie dokumentu adnotacja o treści: „Wran”.

⁷ Według zachowanych dokumentów MSW agentem o ps. „Dita” miał być Antonio Jerkov. Biogram zob. aneks, s. 241.

⁸ Według zachowanych dokumentów MSW agentem o ps. „Vecchio” miał być Stefan Zagrodzki. Biogram zob. aneks, s. 305.

⁹ Chodzi o wypowiedź włoskiego ministra spraw zagranicznych Giulia Andreottiego, który na marginesie przesunięcia wizyty Ericha Honeckera w Bonn w maju 1984 r. stwierdził: „Obawa jest dwójakiego rodzaju. My wszyscy zgadzamy się z tym, że oba państwa niemieckie mają ze sobą dobre stosunki. Jest to ich wkład do pokoju, który wszyscy doceniają. Jednakże musi być jasne, że w tym kierunku nie należy przesadzać. Pangermanizm jest tym, co trzeba przezwyciężyć. Są dwa państwa niemieckie i dwa powinny pozostać”. Cyt. za: A. Wolff-Powęska, *Polacy wobec Niemców. Z dziejów kultury politycznej Polski 1945–1989*, Poznań 1993, s. 38.

¹⁰ Według zachowanych dokumentów MSW agentem o ps. „Jerzyn” miał być Jerzy Jaworek. Biogram zob. aneks, s. 240.

¹¹ Biogram zob. aneks, s. 210.

¹² Do spotkania prezydenta Ronalda Reagana i sowieckiego ministra spraw zagranicznych Andrieja Gromyki doszło 28 IX 1984 r. przy okazji sesji Zgromadzenia Ogólnego w ONZ w Nowym Jorku.

¹³ Biogram zob. aneks, s. 232.

¹⁴ Oficerem operacyjnym rezydentury Departamentu I MSW w Rzymie o ps. „Wran” był Andrzej Stefańczyk. Biogram zob. aneks, s. 292.

¹⁵ Fundacja Jana Pawła II – utworzona dekretem papieskim z 16 X 1981 r. organizacja charytatywna z siedzibą w Watykanie. Głównymi celami fundacji są: „troska o rozwój i zachowanie dziedzictwa polskiej kultury chrześcijańskiej, gromadzenie dokumentacji i rozpowszechnianie nauczania Jana Pawła II, zacieśnianie tradycyjnych więzi między Stolicą Apostolską a narodem polskim, służenie pomocą przybywającym do Rzymu z Polski i Polonii. Fundacja przydziela też stypendia naukowe”. Swoje zadania realizuje poprzez takie instytucje, jak: Dom Polski Jana Pawła II w Rzymie, Ośrodek Dokumentacji Pontyfikatu Jana Pawła II, Polski Instytut Kultury Chrześcijańskiej i Dom Jana Pawła II w Lublinie. Pierwszym przewodniczącym Rady

^db) dwa materiały od „Prorok” z 5 IX [19]84 r. dot. stosunków USA–ZSRR oraz opinii Nuncjatury Apostolskiej w Wiedniu nt. manewrów wojskowych U[kładu] W[arszawskiego] (przełom czerwca i lipca br.) nie podlegają ocenie. Treści w nich zawarte nie odbiegają od oficjalnych publikacji na powyższe tematy, zamieszczanych w prasie zachodniej;

^cc) mat[eriał] od „Potenza” z 29 X [19]84 [r.] dot. zorganizowania przez Fundację J[ana] P[awła] II Domu Pracy Twórczej dla intelektualistów z kraju i zagranicy w Termini. Prosimy o ustalenie bliższych danych o obiekcie oraz zasadach jego funkcjonowania.

^dd) materiał od „Vecchio” z 29 X 1984 r. dot. krytyki pontyfikatu J[ana] P[awła] II (punkt dot. wzrostu wpływów lobby niemieckiego w Watykanie). Zainteresowani jesteśmy uzyskaniem od was pogłębionego opracowania nt. obsady kadrowej ważniejszych stanowisk w kurii rzymskiej w rozbiciu na poszczególne narodowości oraz śledzenie zmian w tym zakresie.

II. W związku z nasileniem przez Watykan działalności propagandowej skierowanej na ZSRR prosimy o wnikliwe śledzenie tego tematu. Zainteresowani jesteśmy informacjami dot. aktywności kleru polskiego na tym kierunku (w szczególności ks. M[ariana] Radwana¹⁶ i K[sawerego] Sokołowskiego).

^eWedług informacji uzyskanej od bratniej służby papież miał zdecydować się na bardziej intensywne działania propagandowe wobec ZSRR po niepowodzeniu prowadzonych ostatnio tajnych rokowań z ZSRR w kwestii uregulowania granic diecezjalnych z Polską. Decyzje w tej sprawie miałyby doprowadzić do likwidacji diecezji „szczątkowych” we wschodniej części Polski, mimo oporów części episkopatu polskiego. Watykan ze swej strony miał się domagać mianowania przynajmniej po jednym biskupie na terenie Ukrainy i Białorusi oraz utworzenia przynajmniej jednego seminarium dla tych dwóch republik. Po niedojszciu do skutku wizyty papieża na Litwie rozmowy w tej sprawie zostały przerwane. Prosimy o weryfikację tej informacji.

III. Prosimy o pilną weryfikację poniższej informacji otrzymanej od jednej z bratnich służb: „Do misji Watykanu przy ONZ i innych organizacjach międzynarodowych wpłynęła instrukcja kard. Casarolego w sprawie propagandowego wykorzystania zabójstwa ks. Popiełuszki. W dokumencie tym zaleca się m.in.:

– ^hzwrócenie uwagi społeczności międzynarodowej i środków masowego przekazu na nieustające naruszenia swobód religijnych w krajach socjalistycznych;

– przekonanie Zachodu, aby rozpoczął kampanię przeciwko państwom socjalistycznym w czasie obrad konferencji międzynarodowych w Genewie (posiedzenie Komisji Praw Człowieka ONZ oraz spotkania w ramach Międzynarodowej Organizacji

Administracyjnej został bp Władysław Rubin (1981–1986). W 1987 r. jego następcą został bp Szczepan Wesoły. W.M. Zarębczan, *Polacy w Watykanie...*, s. 348–350.

^e Po lewej stronie dokumentu adnotacje o treści: „Wran”, „Ingo”, „Cestini”, „Tibor”, t. Chodkiewicz – właśc. Andrzej Janusz Chudy. Biogram zob. aneks, s. 218.

^h Po lewej stronie dokumentu adnotacje o treści: „Wran”, „Ingo”, „Cestini”, t. Kowalski.

¹⁶ Biogram zob. aneks, s. 278.

Pracy). Jednocześnie Casaroli zasugerował nuncjuszowi w Genewie, aby pełnił on rolę koordynatora i nie brał aktywnego udziału w ewentualnych dyskusjach”.

ⁱIV. W przypadku przekazywania przez was informacji nt. ocen sytuacji w Polsce, które prezentują polscy biskupi (lub inne osoby) w trakcie swoich rozmów w Watykanie, prosimy o podawanie (nawet w przybliżeniu) dat ich pobytu. Weryfikacja tych rzeczy sprawia nam bowiem niejednokrotnie duże trudności.

^jV. „Panorama” z 17 IX [19]84 [r.], nr 961, sygnalizuje w artykule Pina Buongistua nt. włoskich służb specjalnych ukazanie się wkrótce drukiem „Historii służb specjalnych we Włoszech” pióra Giuseppe de Lutiis^{k17}. Prosimy o zakup i przesłanie do pionu „H”.

^lVI. Uzyskaliśmy jednoźródłową informację, że belgijski minister obrony Alfred Vreven^{m18} wystąpił wobec „małych” krajów NATO z inicjatywą organizacji spotkań konsultacyjnych wyższych oficerów i ekspertów wojskowych na temat militarnych aspektów bezpieczeństwa w Europie. Celem tych spotkań ma być m.in. wypracowanie form kontaktów między wojskowymi NATO i U[kładem] W[arszawskim].

Inicjatywa Vrevena miała być wstępnie dyskutowana w NATO i uzyskać poparcie innych państw paktu. Pierwsze spotkanie tego typu ma mieć miejsce w Luksemburgu w lutym 1985 r.

Prosimy o weryfikację powyższej informacji i jej ew[entualne] pogłębienie.

VII. W załączeniu przesyłamy „**Główne kierunki zainteresowań informacyjnych**” centrali (str. 68) wraz z załącznikiem nr 1 zawierającym dodatkowe wyjaśnienia¹⁹.

ⁿVIII. Prosimy o bliższe informacje na temat struktury, przywódców i celów organizacji „Ruch Neokatechumenalny” (nazwę podajemy w tłumaczeniu z jęz. hiszpańskiego „Movimiento Neocatecumena”). Przewodniczącym i założycielem ww. organizacji jest osoba świecka znana jako Kiko Argüello²⁰ – były przywódca hippisów i pieśniarz. Wiceprzewodniczącym jest Franco Voltaggio²¹, zam. Via Domatello 15, Roma – Italia, telefon 3607621. Duchowym przywódcą ruchu jest ksiądz Michelangelo Cicalese²² – proboszcz w kościele „Parroquie S. Francesco Caprini” w Piezze, zam. Massa Carrara 15, Roma – Italia, telefon 423761. Członkowie ruchu przed kilku laty nawiązali kontakty z „katolikami” w Polsce, którym pomogli założyć oddział tego

ⁱ Po lewej stronie dokumentu adnotacje o treści: „Cestin”, „Tibor”, t. Chodkiewicz.

^j Po lewej stronie dokumentu adnotacja o treści: t. Kowalski.

^k W oryginale: Luziis.

^l Po lewej stronie dokumentu adnotacje o treści: „Wran”, „Cestin”, t. Pietrzak.

^m W oryginale tu i dalej: Vrenen.

ⁿ Po lewej stronie dokumentu adnotacje o treści: „Wran”, „Ingo”, „Tibor”, t. Chodkiewicz.

¹⁷ W 1984 r. Giuseppe de Lutiis wydał książkę pt. *Storia Dei Servizi Segreti in Italia*.

¹⁸ Biogram zob. aneks, s. 300.

¹⁹ Brak tego egzemplarza dokumentu „Główne kierunki zainteresowań informacyjnych”. Inny egzemplarz został opublikowany w książce: *Instrukcje i przepisy wywiadu cywilnego PRL...*, s. 736–760. Wymieniony Załącznik nr 1 do Instrukcji „H” nr 9/84 z 16 XI 1984 r. dla „Dis” zob.: AIPN, 02108/31, k. 113–114.

²⁰ Biogram zob. aneks, s. 207.

²¹ Biogram zob. aneks, s. 300.

²² Biogram zob. aneks, s. 218.

ruchu w Warszawie. Następnie przy pomocy Polaków założyli wspólnotę w stolicy CSRS Pradze, a obecnie realizują „krucjatę” w 400 miastach świata, w których do tej pory nie posiadali żadnych wpływów. Wśród tych miast znajdują się: Hawana, Budapeszt i Moskwa. W tym celu 10 IX [19]84 r. przybyły na Kubę dwie obywatelki włoskie:

- Maura Aita^o – profesor, zam. Via Luigi Capuana 191, Roma – Italia,
- Lucia Napolitani^o – profesor, zam. Via L[argo] Pannonia No 1, Roma – Italia.

Do Moskwy natomiast udała się sekretarka i członek kierownictwa ruchu „Carmen”²³ – narodowości hiszpańskiej (bbd) wraz z mężczyzną (bbd), który mówi po rosyjsku^p.

Źródło: AIPN, 02108/31, k. 107–109, mps.

^o *Tak w oryginale.*

^p *Dokument opatrzone faksymile o treści: H. Jarecki.*

²³ Chodzi o inicjatorkę ruchu neokatechumenalnego Carmen Hernández.

1984 listopad 22, Warszawa – Meldunek agenta ps. „Matteo” przedstawiający opinie obcokrajowców na temat sytuacji wewnętrznej w PRL

Wydział XI Dep[artamentu] I MSW

Warszawa, dnia ^a22^a listopada 1984 r.^b

Źródło: ag[ent] „Matteo”¹

Tajne

Przyjął: płk B[ronisław] Stawiński²

Egz. nr ^a2^a

dnia 16 XI 1984 r.^c

Notatka informacyjna^d

dot. ocen zachodnich o sytuacji wewnętrznej w PRL

Oceny korespondentów zagranicznych akredytowanych w PRL są następujące:

1. Sprawa ks. Popiełuszki została b[ardzo] umiejętnie rozegrana przez władze. Ujawnienie jej stąpiło ostrze krytyki partyjnej i rządowej. Nie oczekiwano takiej otwartości nt. MSW. W związku z tym odnotowuje się spadek emocji społeczeństwa, które na zabójstwo patrzy jak na działanie kryminalne, nie polityczne. Opozycji nie powiodło się wykorzystać faktu zabójstwa do upolitycznienia nastrojów.

Wg opozycji (z rozmowy z żoną Gwiazdy³) generałowi pomógł prymas Glemp, a nawet L[ech] Wałęsa, nawołując do spokoju. W opcji opozycji pozostaje jedynie wykorzystać sprawę jako przyczynek do tworzenia organizacji ochrony praw człowieka oraz rozprzestrzeniania pogłoski przeciwko MSW – o torturowaniu Popiełuszki przed zatopieniem. Podjęty również zostanie temat przesuwania daty procesu, aby zagmatwać szczegóły śledztwa. Opozycja chce ten temat wykorzystać przeciwko MSW. Istnieje niewiara w zasygnalizowaną w wystąpieniu min[istra] Kiszcza wersję, iż zabójcy mieli mocodawców i że ci mogą wywodzić się z podziemia. Rozprzestrzeniana jest natomiast teoria, iż inspiratorami zabójstwa był[o] KGB (generalnie ZSRR), które chciał[o] stworzyć możliwość dojścia do władzy ekipy lewicowej, a odejścia ekipy gen. Jaruzelskiego. W tym kontekście wymienia się nazwisko tow. M[irosława] Milewskiego, który mógł o zamiarze zabójstwa wiedzieć. Jeśli władze nadal będą traktować zabójstwo z tak dużą otwartością, opozycji nie uda się wywołać na tle całej sprawy pogłębienia nastrojów antyradzieckich.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Powyżej odręcznie dopisano: D8376G.

^c Dokument opatrzone adnotacjami o treści: OCH-011062/84; OCE-06365/84.

^d Z prawej strony odręcznie dopisano: FWPL/49VK.

¹ Według zachowanych dokumentów MSW agentem o ps. „Matteo” miał być Francesco Bigazzi. Biogram zob. aneks, s. 209.

² Biogram zob. aneks, s. 291.

³ Biogram zob. aneks, s. 222.

Korzystna dla opozycji jest jedynie mobilizacja zagranicznych ośrodków „Solidarności” i wywołanie wątpliwości w szeregach Polonii. W kraju natomiast czas gra przeciwko opozycji. Składają się na to następujące czynniki:

- Kościół nie chce pogorszenia swych stosunków z rządem. Pozytywnie ocenia intencje gen. Jaruzelskiego. Glemp doprowadzi do usunięcia opozycji z terenu kościoła [pw.] św. Stanisława [Kostki]. Wydano w tej sprawie polecenia. Ze źródeł kościelnych wyszła inspiracja ośmieszenia Jaworskiego. Informacje o losach P[opiełuszki] dla prasy zachodniej miał czerpać od chiromanty;

- inicjatywy beatyfikacyjne w stosunku do P[opiełuszki] (z kół młodych księży gotowych zastąpić P[opiełuszkę] „na posterunku”) to proces kilkuletni i uspokajający;

- główna uwaga społeczeństwa zaczyna koncentrować się znów na problematyce cen;

- coraz więcej wierzy się, iż gen. Jaruzelski ma uczciwe intencje, ale czynione mu są przeszkody. Dostrzega się, iż walka w partii to walka przeciwko linii generała. Jego niepowodzenie byłoby katastrofą, sprawą złą dla społeczeństwa i kraju. Brak represji w stosunku do opozycji jest potwierdzeniem uczciwych intencji gen. Jaruzelskiego i powodem krytycznego spojrzenia na nawołujących do walki opozycjonistów. Atmosfera społeczna w Polsce nie jest nastawiona na walkę.

W sumie zabójstwo Popiełuszki może przynieść wzmocnienie, a nie osłabienie pozycji generała.

2. W kierownictwie PZPR toczy się zażarta walka o stanowiska i wpływy na linię polityki partii. Walkę tę popierać ma KPZR, która w osobie i ekipie gen. Jaruzelskiego nie widzi właściwego realizatora reform gospodarczych i socjalistycznej polityki społecznej. Wyrazicielami tej krytyki są działacze PZPR (skrzydła lewackiego – z klubu „Warszawa 80”⁴), którzy kwestionują przede wszystkim zjawiska:

- zezwolenia na rozrost sektora prywatnego w PRL, w tym firm polonijnych, i dopuszczenia do bogacenia się małych grup;

- dopuszczenia do rozrostu roli Kościoła i jego wpływów;

- całkowitego zaniedbania spraw kolektywizacji w rolnictwie;

- niewykorzystania szansy stanu wojennego do wprowadzenia porządku i przestrzegania prawa w kraju (opozycja, amnestia);

- doprowadzenia utraty zaufania dla linii partii wśród robotników oraz krajów socjalistycznych.

Głównym źródłem w[yżej] wym[ienionych] informacji są **obywatele USA akredytowani w Warszawie**. Tow. Milewskiego wymienia się jako jednego z głównych inspiratorów krytyki obecnej polityki PZPR, a MSW określa jako jeden z głównych bastionów krytycznych ocen dotychczasowej polityki partii.

⁴ Klub Partyjnej Inteligencji Twórczej „Warszawa 80” – nieformalna struktura partyjna działająca w latach 1980–1981 przy warszawskim KW PZPR i skupiona wokół tygodnika „Rzeczywistość”, grupująca środowisko zachowawczych działaczy partyjnych. P. Gasztold-Señ, *Koncesjonowany nacjonalizm. Zjednoczenie Patriotyczne Grunwald 1980–1990*, Warszawa 2012, s. 52–57; *idem, Towarzysze z betonu. Dogmatyzm w PZPR 1980–1990*, Warszawa 2019, s. 145–147.

Amerykanie na tle sytuacji w kierownictwie radzieckim (są przekonani, iż w 1985 r. lub na kolejnym zjeździe sekretarzem generalnym zostanie tow. Gorbaczow⁵, którego oceniają za bardziej „liberalnego” i „pragmatycznego” od tow. Czernienki⁶) oceniają, iż 1985 r. będzie najtrudniejszym i decydującym dla obecnego kierownictwa PZPR. Jeśli nie dojdzie do starć w KC PZPR w najbliższych miesiącach oraz zmian personalnych, to odbędzie się to kosztem przeprofilowania obecnej polityki PZPR na kurs bardziej lewicowy, trudniejszy dla szukania porozumienia z Kościołem oraz ograniczający rozwój sektora prywatnego. Oceniają, iż takie zmiany, w powiązaniu z trudnościami gospodarczymi, wywołają nawet społeczne niezadowolenie w PRL. Sądzą, iż zmiany te utrudnią możliwość władz PRL prowadzenia polityki współpracy z Zachodem. Dlatego uważają za potrzebne utrzymanie otwarcia Polski na Zachód poprzez rozwój form współpracy. W takim świetle widzą wizyty Genschera i Andreottiego w Polsce.

Źródło sprawdzone. Tkwi bezpośrednio w środowisku opiniującym sytuację.

Informacja pkt 2 – potwierdzona z innych źródeł, może stanowić inspirację USA.

Wydział XI Dep[artamentu] I MSW

Wykonano w 2 egz.

Egz. nr 1 – Wydz[iał] XVII Dep[artamentu] I MSW

Egz. nr 2 – aa

Oprac. BS/lw

Źródło: AIPN, 0449/34, t. 16, k. 142–145, mps.

⁵ Biogram zob. aneks, s. 230.

⁶ Biogram zob. aneks, s. 221.

1984 listopad 24, Warszawa – Informacja wywiadu na temat stanowiska Watykanu i Jana Pawła II w sprawie ks. Jerzego Popiełuszki

Z dn. 24 XI 1984 [r.] OC ^a H-01769/84 ^a Ilość stron ^a 3 ^a	Rodzaj informacji W – tematyczna	Karta „IW” Tajne spec[jalnego] znaczenia Hasła: ^a PZWAPL ^a	Nr EPI ^a T3174K ^a
Przekazać dla: ^a Jaruzelski RG Czyrek SK Olszowski RI Porębski RP Kiszczał RJ Siwicki RF Rakowski RE	Łopatka TE Dęga ¹ RA Pożoga AF Ciastoń AC Baranowski ² BD Chomętowski AK ^a	Zadanie (kier[unkowe]) ^a I ^a	Opracowujący: Wydz[iał] ^a XVII ^a , Ident[yfikator] ^a 222 ^a
		Odpowiedź na pismo nr EPI ... OC ... Wykorzystano:	
		^a D78980	IG Rzym „Hermit” ^b
		D7766G	Rzym „Dis”
		D7764E	GM W[ydział] III „Pietro”
		D78429	IG Rzym „Metrampaż”
		D7844B	Rzym „Konrado”
		D78101	IF Paryż „Rayo”
		D77235	IG Rzym „Prorok” ^a

Dot.: stanowiska Watykanu i Jana Pawła II w sprawie Popiełuszki^c

1. Rozwój sytuacji wewnętrznej w Polsce po zabójstwie ks. Popiełuszki jest obserwowany z wielką uwagą przez watykański Sekretariat Stanu i osobiście papieża Jana Pawła II. Generalnie poszukuje się odpowiedzi na pytania:

- Jaka jest obecnie pozycja gen. W[oiciecha] Jaruzelskiego i zwolenników jego orientacji politycznej (w Polsce i wśród k[rajów] s[ocjalistycznych])?
- Jakie – w świetle zaistniałego wydarzenia – rysują się perspektywy stosunków między państwem a Kościołem w PRL?

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b W oryginale: „Hermitt”.

^c Po lewej stronie dokumentu dokumentu adnotacja o treści: Otrzymują: Jaruzelski, Czyrek, Olszowski, Porębski, Kiszczał, Siwicki, Rakowski, Łopatka, Dęga, Pożoga, Ciastoń, Baranowski.

¹ Biogram zob. aneks, s. 221.

² Biogram zob. aneks, s. 208.

– Jaki wpływ będzie mieć zabójstwo Popiełuszki na pozycję prymasa J[ózefa] Glempa oraz nastroje wśród szeregowego, zwłaszcza młodego kleru polskiego?

2. Według opinii pochodzących z otoczenia Jana Pawła II porwanie i zamordowanie ks. Popiełuszki stanowiło „prowokację polityczną opozycji wewnątrzpartyjnej posiadającej oparcie w ZSRR. Zamierzała ona doprowadzić do odejścia gen. W[ojciecha] Jaruzelskiego i zaprowadzenia rządów twardej ręki wobec opozycji i Kościoła w PRL”. W ocenie watykańskiego Sekretariatu Stanu bieg wydarzeń pokrzyżował te plany, zaś konsekwencja, z jaką władze podeszły do sprawców przestępstwa, może przyczynić się do umocnienia się pozycji gen. Jaruzelskiego. Wg A[chille] Silvestrini[ego] – sekretarza Rady ds. Publicznych Kościoła, „jeśli sprawa Popiełuszki zostanie wyjaśniona do końca, a społeczeństwo i episkopat będą o tym poinformowane, wówczas nastąpi niewątpliwie wzrost zaufania do polityki gen. W[ojciecha] Jaruzelskiego”.

3. Jan Paweł II i watykański Sekretariat Stanu wysoko oceniają zachowanie prymasa J[ózefa] Glempa w sprawie zabójstwa Popiełuszki. Papież obawiał się poważnych zaburzeń społecznych w Polsce po tym wydarzeniu. Uważa on, że świadome i rozsądne współdziałanie episkopatu z władzami zapobiegło niepokojom w Polsce, „które mogły mieć nieobliczalne skutki”. Wg zaleceń papieskich dla episkopatu Kościoł winien oddziaływać uspokajająco na społeczeństwo, opozycję i księży, aby „nie dać pretekstu do następnej podobnej prowokacji”. W myśl tych zaleceń należy dążyć do wyciszenia sprawy Popiełuszki. Kierując się tym względem, papież zdecydowanie odrzucił naciski kurii i ośrodków międzynarodowych, aby wysłać oficjalną delegację S[tolicy] A[postolskiej] na pogrzeb Popiełuszki. Odrzucana jest też na obecnym etapie idea ewentualnej beatyfikacji ks. Popiełuszki jako męczennika wiary, na co nalegają niektórzy księża i działacze opozycji politycznej w Polsce. Abp B[ronisław] Dąbrowski oświadczył w Rzymie, że „episkopat nie dopuści, aby doszło w tym przypadku do pomieszania wiary z polityką”.

4. Według ocen pochodzących z watykańskiego Sekretariatu Stanu sprawa Popiełuszki może mieć pozytywne następstwa dla stosunków państwo–Kościół. Nie podaje się w wątpliwość wiarygodności linii gen. W[ojciecha] Jaruzelskiego wobec Kościoła. Stwierdza się równocześnie, że umocnienie pozycji J[ózefa] Glempa w ostatnim czasie i jego „inteligentna taktyka, jaką wykazał w opanowaniu sytuacji”, szczególnie po zabójstwie i na pogrzebie Popiełuszki, stanowią dobrą zapowiedź dla kontynuowania konstruktywnego dialogu Kościoła z gen. W[ojciechem] Jaruzelskim*.

5. Pewne zaniepokojenie w Watykanie wywołują natomiast nastroje wśród szeregowego, zwłaszcza młodego kleru, który w następstwie sprawy Popiełuszki poddał się emocjom politycznym. Uważa się to za zjawisko niekorzystne i trudne dla J[ózefa] Glempa, ponieważ niemożliwe do całkowitego opanowania. Ze strony Watykanu istnieje nacisk na episkopat Polski, aby mu skutecznie przeciwdziałać.

* Z Watykanu i od samego Jana Pawła II nadeszły do prymasa sygnały, aby przed najbliższym swoim wyjazdem do Rzymu spotkał się z gen. W[ojciechem] Jaruzelskim.

Równocześnie jednak dostrzega się w Watykanie, że śmierć Popiełuszki doprowadziła niespodziewanie do zwarcia szeregów w episkopacie wokół prymasa, co ocenia się jako zjawisko pozytywne dla umocnienia jedności biskupów polskich.

6. W aspekcie międzynarodowym S[tolica] A[postolska] nie przewiduje poważniejszych negatywnych reperkusji dla PRL w następstwie sprawy Popiełuszki. W instrukcji rozesłanej do placówek dyplomatycznych watykański Sekretariat Stanu zalecił zajmowanie – w komentowaniu sprawy Popiełuszki – stanowiska ostrożnego oraz śledzenie reakcji Zachodu, zwłaszcza USA.

W komentarzach na temat pozycji PRL wśród k[rajów] s[ocjalistycznych] podkreśla się w kurii, że ostatnie wydarzenia po śmierci Popiełuszki potwierdziły po raz kolejny, że w Polsce nie istnieje obecnie alternatywa dla linii gen. W[ojciecha] Jaruzelskiego.

W tym kontekście interpretuje się jego ostatnie spotkanie z J[ánosem] Kádárem³ jako „odważny gest, mający na celu szukanie sojuszników dla swej linii w ramach obozu”.

Dyrektor

(–) gen. bryg. Zdzisław Sarewicz

2275/84 – AT/EM

Źródło: AIPN, 0449/5, t. 36, k. 41–43, mps.

³ Biogram zob. aneks, s. 242.

1984 listopad 30, Warszawa – Meldunek KO ps. „Faron” dotyczący międzynarodowych opinii na temat sytuacji w PRL

Źródło: „Faron”¹

Przyjął: „Bless”²

Dnia 19 XI 1984 r.

Warszawa, dnia ^a30^a XI 1984 r.

Tajne

Egz. poj[edynczy]^b

^aFWPL^a

Notatka informacyjna
dotycząca sytuacji w Polsce

Nadal utrzymuje się zainteresowanie delegacji k[rajów] s[ocjalistycznych] i ZSRR sprawami związanymi z sytuacją wewnętrzną w Polsce, szczególnie w aspekcie przebiegu i następstw społecznych „sprawy Popiełuszki”. Zainteresowanie koncentruje się głównie nie na szczegółach samej sprawy, a szerszych implikacjach związanych ze stanowiskiem Kościoła, opozycji, społeczeństwa i wreszcie domniemyanych różnic wewnątrz władz. Stawiane były następujące pytania szczegółowe:

- czy sprawa była rzeczywiście odosobniona?
- czy Popiełuszko był pochodzenia ukraińskiego?
- co obecnie robi tow. Kania³?
- czy w Polsce rzeczywiście istnieje (a jeśli tak, to kto ją reprezentuje) grupa polityków opowiadających się za tzw. twardym kursem?
- co sądzą władze o udziale Kościoła w całej sprawie?
- na ile Kościół wykorzystuje sprawę propagandowo?
- jakie są rzeczywiście nastroje społeczeństwa?
- czy niedawna amnestia może mieć związek ze sprawą i czy władze są w stanie rozwiązać problem opozycji?
- czy planowane są znaczne podwyżki cen?

Niektóre pytania formułowane były ogólnie i dotyczyły wpływów Kościoła w społeczeństwie, sytuacji w rolnictwie i zaopatrzeniu żywnościowym, a także autorytetu władz. Z kontekstu rozmowy wynikało, iż dezaprobatą rozmówców dotyczyła amnestii, zakresu i sposobu ujawniania sprawy „P[opiełuszki]” oraz całej gamy zagadnień na linii władze–Kościół (radzieccy).

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Dokument opatrzone adnotacjami o treści: N[owy] Jork; OCU-011051/P/84; OCB-05384/84.

¹ Według zachowanych dokumentów MSW KO o ps. „Faron” miał być Krzysztof Smyk. Biogram zob. aneks, s. 285.

² Oficerem operacyjnym rezydentury w Nowym Jorku o ps. „Bless” był Grzegorz Polowczyk. Biogram zob. aneks, s. 275.

³ Biogram zob. aneks, s. 244.

Węgier natomiast (oddzielna rozmowa) chwalił taktykę i postępowanie władz polskich, uważając, iż propagandowo neutralizuje ono postępowanie sił kontrrewolucyjnych w Polsce oraz zachodnie środki masowego przekazu, podkreślał fakt, iż „jego” prasa szeroko informowała społeczeństwo w oparciu o komunikaty władz polskich (dodał, iż jako jedyna w k[rajach] s[ocjalistycznych]), i twierdził, że kluczem do stabilizacji sytuacji w Polsce – na której Węgrom b[ardzo] zależy również politycznie – jest poprawa sytuacji gospodarczej poprzez maksymalny rozwój bazy rolnictwa i przemysłu z nim związanego (przetwórczy oraz środków zaopatrzenia rolnictwa). Postawił tezę, iż fakt posiadania nadwyżek żywnościowych jest jedną z głównych przyczyn braku krytyki „węgierskiej drogi rozwoju” i większej „swobody manewru” jego rządu.

Uwagi rezydenta

Źródło znane centrali. Informacja wiarygodna, interesująca, odbijająca rzeczywiste zainteresowania i komentarze k[rajów] s[ocjalistycznych].

Informację uzyskano w rozmowach z: S[iergiej] Ordżonikidze⁴ (ZSRR), A. Buben (Białoruś) i János Görög (Węgry).

Za zgodność: M.K.

Źródło: AIPN, 0449/6, t. 10, k. 169–170, mps.

⁴ Biogram zob. aneks, s. 268.

1984 grudeń 5, Berlin – Notatka informacyjna oficera rezydentury w Berlinie ps. „Skat” dotycząca niemieckich ocen sytuacji w PRL

Berlin, 5 XII 1984 [r.]

Tajne

Egz. poj[edynczy]

^aNotatka informacyjna

Dot.: zachodnie oceny sytuacji w Polsce

Nap[isał] of[icer] „Skat”¹ – własne w oparciu o opinie P[etera] Bender[a]², [...] RFN, kier[ownik] Biura WDR w Berlinie Zachodnim; D[ettmar] Cramer³, [...] RFN, RIAS; A[leksander] Korab⁴, [...] RFN, ekspert ds. Wschodu.

Treść (m.in. dyskusję radiową po pobycie na spotkaniu „Jabłonna V”⁵) przyjął of[icer] „Skat”.

Dziennikarze RFN uczestniczący w spotkaniu „Jabłonna V” następująco oceniają wewnętrzną sytuację w Polsce.

Od lata zarysowało się coś na kształt odprężenia społecznego, usunięte były przyczyny napięć, rysowała się perspektywa stopniowej normalizacji. Zostało to zachwiane zabójstwem Popiełuszki, które obnażyło – jak nie dotychczas – słabość rządu Jaruzelskiego. Powstała nowa sytuacja wewnętrzna i w stosunkach z zagranicą. Nadal niejasna jest sytuacja wewnątrz aparatu bezpieczeństwa. Uważa się, że śmierć oficerów śledczych prowadzących dochodzenie w sprawie Popiełuszki nie była zrzędzeniem losu.

Wyrażane jest przekonanie, że w Moskwie z zaniepokojeniem obserwuje się nadmierną liberalność władz polskich wobec opozycji. Dotyczy to także działalności Popiełuszki, który przed uprowadzeniem jeździł po kraju, głosząc

^a Dokument opatrzone adnotacjami o treści: N dla „H”; Tow[arzysz] Janik, do W[ydziału] XVII; OCH-011362/P/84; OCN-04541/84; T3772L, nie wyszły; D8647D; FWPL.

¹ Oficerem operacyjnym rezydentury Departamentu I MSW w Berlinie o ps. „Skat” był Jerzy Waldemar Rasała. Biogram zob. aneks, s. 280.

² Biogram zob. aneks, s. 208.

³ Biogram zob. aneks, s. 219.

⁴ Biogram zob. aneks, s. 268.

⁵ Międzynarodowe Spotkanie Dziennikarzy „Jabłonna V” w dniach 26–28 XI 1984 r. w Jabłonie k. Warszawy zorganizowane przez Stowarzyszenie Dziennikarzy PRL przy współpracy organizacji dziennikarskich krajów Układu Warszawskiego. Wzięło w nim udział ok. 110 żurnalistów m.in. reprezentujących główne dzienniki, czasopisma, agencje, rozgłośnie radiowe i telewizje z państw sygnatariuszy KBWE, z wyjątkiem Kanady. Zob. AIPN, 1596/725.

kazania na temat Katynia, ilustrowane obrazami i zakazaną literaturą^b. Stąd uważa się, że ZSRR nie chce dopuścić, by inspiratorów uprowadzenia postawić pod publicznym pręgierzem.

Przypuszcza się, że inspiratorzy uprowadzenia są zbyt silni, aby słaby rząd gen. Jaruzelskiego mógł pozwolić sobie na ich ujawnienie. Natomiast uznaje się, że przebieg procesu wykaże, w jakim stopniu ZSRR wpływa na wewnętrzną politykę rządu PRL.

Sytuacja opozycji w Polsce

Wg oceny ekspertów RFN ds. Wschodu w Polsce wystąpił nowy proces polaryzacji społecznej. To, co niegdyś koncentrowało się wokół „Solidarności” i podziemia, już nie istnieje. Postępuje proces rozpadania się dotychczasowej struktury opozycji. Tworzą się nowe załączki innego procesu opozycyjnego, który z czasem może stać się niebezpieczny, bo odrzuca się formę dialogu z władzą na rzecz tworzenia konspiracji politycznej z zadaniem odczekania, zorganizowania i przygotowania na dzień „X”, czyli odrzuca się głoszoną przez Wałęsę linię niestosowania przemocy. Głosi się konieczność konfrontacji z władzą i „obcą przemocą”.

Polityka zagraniczna PRL

W kołach dziennikarskich RFN ocenia się, że wprawdzie gen. Jaruzelski oświadczył, iż „Polska znów chce odgrywać swą dawną rolę na arenie międzynarodowej”, ale Polska w najbliższym czasie nie zdoła tego dokonać. Sedno sprawy tkwi w tym, że polska polityka zagraniczna zanika coraz bardziej od końca lat 70. Powodem jest słabość wewnętrzna, która przesądza o słabości PRL we własnym obozie, a w konsekwencji o słabości wobec Zachodu.

Tak długo, jak Polska stać będzie na słabych podstawach gospodarczych, zdana będzie na pomoc wszystkich sąsiadów, krajów Wschodu i Zachodu, nie będzie mogła również politycznie odgrywać swej dawnej roli. Tę rolę oddała Polska NRD – nie bez zazdrości ze względu na starą rywalizację. Ocenia się, że NRD jako najsilniejszy partner ekonomiczny ZSRR w Układzie Warszawskim odgrywa dziś w polityce zagranicznej znacznie większą rolę, niż czyniła to niegdyś Polska.

Stosunki Polski z Zachodem poprawią się w przyszłym roku na bazie spotkania Gromyko–Shultz⁶. W br. kapitał moralny, jaki miała w kontaktach z Zachodem zapewnić amnestia, został zniszczony przez zabójstwo Popiełuszki.

Wnioski

W środowiskach opiniotwórczych i kołach Ostforschungów⁷ sytuację w Polsce po zabójstwie Popiełuszki ocenia się jako płynną. **Zachód zdecyduje się na zinten-**

^b Po lewej stronie dokumentu adnotacja o treści: Vide również informacja „Kube” („Nowosti”), że na wniosek amb[asadora] ZSRR w W[arsza]wie personelowi oddz[iału] „Nowosti” zakazano kontaktów z Polakami. Według zachowanych dokumentów MSW KO o ps. „Kube” miał być Marek Piotr Szymański. Biogram zob. aneks, s. 297.

⁶ Do spotkania sowieckiego ministra spraw zagranicznych Andrieja Gromyki i amerykańskiego sekretarza stanu George’a Shultza doszło w styczniu 1985 r. w Genewie. Biogram George’a Pratta Shultza zob. aneks, s. 284.

⁷ Ostforschung (pol. badania wschodnie) – instytucje i placówki naukowe oraz organizacje zajmujące się badaniem problematyki Europy Środkowo-Wschodniej.

syfikowanie kontaktów z rządem PRL, jeśli „przetrzyma” on proces w sprawie Popieluszki, a gen. Jaruzelski opanuje sytuację. Dotyczy to nieprzeholowania z publiczną krytyką SB, m.in. z trybuny KC PZPR, gdyż – jak się ocenia – dla Moskwy jest nie do przyjęcia, by w państwie, w którym partia nie funkcjonuje, krytykować i atakować ostatnią podporę władzy.

Wydaje się, że ocena sytuacji w łonie polskiej opozycji może zawierać elementy inspiracji dla skłonienia władz do nawiązania dialogu z Wałęsą.

„Skat”

„Dest”⁸

Źródło: AIPN, 0449/6, t. 10, k. 171–172v, rkps.

⁸ Eugeniusz Antoni Bossart. Biogram zob. aneks, s. 215.

1984 grudzień 6, Warszawa – Informacja wywiadu na temat spotkania prymasa Józefa Glempa z papieżem Janem Pawłem II

Z dn. 6 XII 1984 [r.] OC ^a H-01831/84 ^a Ilość str. ^a 2 ^a	Rodzaj informacji V – sygnalizacyjna ^b [...] ^b	Karta „IW” Tajne spec[jalnego] znaczenia Hasła: „STWAPZ”^a	Nr EPI ^a T33015 ^a
Przekazać dla: ^a tow. Jaruzelski tow. Kiszczak tow. Pożoga tow. Ciastoń ^a	^a RG RJ AF AC ^a	Zadanie (kier[unkowe]) ^a T ^a	Opracowujący: Wydz[iał] ^a XVII ^a , Ident[yfikator] ^a 222 ^a
		Odpowiedź na pismo nr EPI _____ OC _____	
		Nr EPI	Rez[ydentura] i (lub) Wydz[iał]
		^a D84110	Rzym IG „Tibor”
		Materiały dokumentacji Wyd[ziału] XVII	
		D83608	Rzym IG „Dis” ^a

Dot.: spotkania prymasa Glempa z papieżem Janem Pawłem II

Z informacji pochodzących z kurii rzymskiej oraz środowiska kleru polskiego wynika, że:

– Glemp przedstawił Janowi Pawłowi II pozytywną ocenę działań władz i osobiście gen. Jaruzelskiego w wyświeceniu okoliczności zabójstwa ks. Popiełuszki. W tym kontekście miał wyrazić opinię, że Kościół uważa za konieczne wspierać w sposób dla siebie właściwy linię polityczną gen. Jaruzelskiego, inaczej bowiem może dojść do „terroryzmu dwóch ekstrem – partyjnej i opozycyjnej”;

– prymas wyraził optymizm odnośnie [do] perspektyw normalizacji i rozwoju stosunków między państwem i Kościołem, akcentując, że sprawa Popiełuszki nie powinna obciążać tych stosunków;

– odnośnie [do] kwestii społecznych: prymas miał poinformować papieża, że episkopat polski będzie czynił starania u władz, aby rozszerzyć możliwości podejmowania działalności zorganizowanej przez środowiska katolików świeckich pod ścisłym patronatem Kościoła. Glemp stwierdził, że istnieje potrzeba rozbudzania takiej działalności, aby przerwać marazm społeczny w Polsce, który jest niebezpieczny dla państwa i w dużym stopniu hamuje wyjście kraju z kryzysu gospodarczego.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^{b-b} Opuszczono fragment formularza.

Jan Paweł II w pełni zaakceptował stanowisko episkopatu zajęte w sprawie Popiełuszki oraz aktualną linię Glempa wobec władz.

Według opinii pochodzących z watykańskiego Sekretariatu Stanu ostatnie wydarzenia w Polsce i zrzeczność, jaką Glemp wykazał wobec zaistniałej sytuacji w Polsce po zabójstwie ks. Popiełuszki, umocniły jego pozycję i prestiż w kurii i u papieża Jana Pawła II. Uważa się, że obecnie w episkopacie polskim nie ma alternatywy dla linii prymasa.

Dyrektor

(–) gen. bryg. Zdzisław **Sarewicz**

1460/84 – KS/JS

Źródło: AIPN, 0449/5, t. 45, k. 122–123, mps.

1984 grudzień 7, Warszawa – Instrukcja Wydziału XVII Departamentu I MSW dla rezydentury w Rzymie

**Podlega zwrotowi do centrali
następnym kurierem!**

Tajne spec[jalnego] znaczenia
Egz. nr ^a1^{ab}

**Instrukcja „H” nr 10/84
z dnia 7 XII 1984 r. dla „Dis”**

I. W okresie od ostatniej poczty pion nasz ocenił 21 materiałów, które otrzymały następujące oceny: dobrą – 4, dostateczną – 17. Informacyjnie wykorzystano 11 materiałów.

1. W informacjach dla KPR wykorzystano [materiały] pochodzące od:
 - „Metrapaź”^d nt. watykańskich reakcji na sprawę Popiełuszki. Ocena dobra;
 - „Tacer”¹ nt. sprawy Popiełuszki (reakcje we Włoszech). Ocena dobra;
 - „Dita” nt. watykańskich ocen w kwestii zjednoczenia Niemiec. Ocena dobra;
 - „Metrapaź”^d nt. działalności ks. A[dama] Bonieckiego. Ocena dostateczna;
 - „Dita” nt. stosunków Watykan–USA. Ocena dostateczna;
 - „Metrapaź”^d nt. watykańskich reakcji na sprawę Popiełuszki. Ocena dostateczna;
 - „Prorok” nt. porwania Popiełuszki (oceny włoskie). Ocena dostateczna;
 - „Prorok” nt. francuskiej inicjatywy w sprawie budowy zachodnioeuropejskiej stacji kosmicznej. Ocena dostateczna;
 - „mat[eriał] od „Dis” nt. sytuacji we Wł[oskiej] P[artii] K[omunistycznej]. Ocena dostateczna.
2. W informacjach dla innych odbiorców wykorzystano [materiały] pochodzące od:
 - „Wran” nt. zlotu młodzieży słowackiej na emigracji. Ocena dostateczna (JSW);
 - „mat[eriał] od „Tibor” nt. Papieskiej Akademii Kościelnej. Ocena dostateczna (JSW, BRS).
3. Uwagi i sugestie dot. niektórych przekazanych przez rezydenturę materiałów:
 - a) w związku z notatką „Tibora” nt. zachowania się polskich turystów w Rzymie sugerujemy zainspirowanie polskich korespondentów prasy bądź TV do podjęcia tematu.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Dokument opatrzone adnotacjami o treści: Egz. nr 2 zniszczono dn. 23 I [19]85 [r.] i nieczytelnym podpisem; Kopię parałował tow. [Czesław] Jackowski.

^c Po lewej stronie dokumentu adnotacja o treści: „Dis”.

^d W oryginale: „Metrapaź”.

^e Po lewej stronie dokumentu adnotacja o treści: „Wran”.

^f Po lewej stronie dokumentu adnotacja o treści: „Tibor”.

¹ Tożsamości źródła „Tacer” nie udało się ustalić.

II. Prosimy o przesłanie bliższych danych dot. E[milia] Dunoyera². Interesują nas przede wszystkim informacje nt. jego pozycji w Watykanie oraz kontaktów z G[iuliem] Andreottim (skąd wynika jego znajomość z A[ndreottim], jaki jest jej stopień).

Ponieważ informacje uzyskiwane tym kanałem oceniamy jako wartościowe, zależy nam na jego rozpoznaniu i ocenie.

III. W odpowiedzi na waszą depeszę z 4 grudnia br. informujemy, że nie jesteśmy zainteresowani zakupem książki pt. *Historia włoskich służb specjalnych*.

Z okazji nadchodzącego Nowego Roku przesyłamy wam i za waszym pośrednictwem całemu kolektywowi najlepsze życzenia zdrowia, wszelkiej pomyślności w pracy zawodowej i życiu osobistym⁸.

Źródło: AIPN, 02108/31, k. 106, mps.

⁸ Dokument opatrzone faksymile o treści: H. Jarecki.

² Biogram zob. aneks, s. 223.

1984 grudzień 7, Warszawa – Szyfrogram z Brukseli informujący o opiniach na temat reperkusji sprawy zamordowania ks. Jerzego Popiełuszki

Data wpływu: 7 XII [19]84 [r.]
godzina: 20.10

Nr EPI ^a**D8537B**^a
Tajne spec[jalnego] znaczenia
Czynienie odpisów wzbronione
Egz. nr ^a**3**^a

Szyfrogram nr 7984^b
nadany za nr. 273 dnia 7 XII [1984 r.] godz. 10.00 z Brukseli
ilość stron 1

^a**FWPL**^a

JAR-G-H

Sprawa Popiełuszki jest uważana za bardzo poważną aferę polityczną, której następstwa są wciąż trudne do przewidzenia. Zachwiała i tak naruszoną równowagę polityczną w Polsce, mimo optymalnie najlepszych w tej sytuacji decyzji Jaruzelskiego.

Pojawiają się następujące spekulacje:

– odejście skompromitowanych, niewygodnych dla Jaruzelskiego polityków, niezależnie od ich stopnia zaangażowania w aferę P[opiełuszki]. Jaruzelski nie wykorzystał okazji, usuwając ich miałyby poparcie społeczeństwa, dałby kolejny przykład swego pryncypializmu;

– śmierć P[opiełuszki] nastąpiła w kilka dni po porwaniu, co świadczy o istnieniu nieujawnionych dotąd współników, współsprawców;

– wiele dyskusji wzbudzają okoliczności śmierci Dziekana¹, są głosy o samobójstwie.

Źródło: „Kserkses”^{c2} i „Rosten”³ – przyjął „Orion”⁴

(–) „Gotard”⁵

^{a-a} *Wpisano odręcznie.*

^b *Dokument opatrzone pieczęcią wpływu o treści: Wydział ... Departamentu I MSW. Wpłynęło dn. ... 198... r. Nr ... z odręcznie wpisaną datą: 8 XII 1984 [r.] oraz numerem: OCH-0011289/P/84.*

^c *Woryginalne: „Xerxes”.*

¹ Biogram zob. aneks, s. 223.

² SMW „Kserkses” – w piśmie Wydziału VIII Departamentu I MSW w sprawie oceny pracy rezydentury w Brukseli z 13 VIII 1986 r. podano: „Kontakt utrzymywał do momentu swego wyjazdu z Belgii »Orion«. Uzyskał kilka interesujących informacji dotyczących obiektu »Traktat« [EWG – przyp. W.B.] i »Jaskinia« [NATO – przyp. W.B.]. Następcy »Oriona« pomimo kilkakrotnych prób nie udało się wznowić kontaktu”. Tożsamości tego źródła nie udało się ustalić. AIPN, 003171/51, t. 1, k. 441.

³ Tożsamości źródła „Rosten” nie udało się ustalić.

⁴ Oficerem operacyjnym rezydentury Departamentu I MSW w Brukseli o ps. „Orion” był Bogusław Marian Szuster. Biogram zob. aneks, s. 296.

⁵ Rezydentem Departamentu I MSW w Brukseli o ps. „Gotard” był Zygmunt Paż. Biogram zob. aneks, s. 272.

^d[...] ^d

Wiarygodność:

R – wiarygodne (relacja bezpośrednia)

Wartość:

S – fragmentaryczna

Ocena ogólna:

3 – dostateczna

^d[...] ^d

Źródło: AIPN, 0449/6, t. 10, k. 202–202v, mps.

^{d-d} *Opuszczono fragment formularza.*

1984 grudzień 17, Warszawa – Informacja ze źródła nr „13963” dotycząca rozmów abp. Bronisława Dąbrowskiego w Rzymie na temat sytuacji w kraju po zabójstwie ks. Jerzego Popiełuszki

Warszawa, dnia ^a17 XII^a 1984 r.^b

Tajne

Egz. nr ^a1^a

Notatka informacyjna

Dot.: rozmów przeprowadzonych przez B[ronisława] Dąbrowskiego w Rzymie w dniach 20–29 X [19]84 r. z przedstawicielami polskiej emigracji politycznej na temat zabójstwa ks. J[erzego] Popiełuszki (źródło 13963¹ z dn. 12 XII 1984 r.)

Zdaniem abp. Dąbrowskiego odpowiedzialność za tę zbrodnię należy przypisać elementom politycznym wrogim wobec gen. Jaruzelskiego, a zatem chodzi niewątpliwie w tym przypadku o prowokację posiadającą dotąd pewne cechy utajone. Kpt. Piotrowskiego Dąbrowski określił jako „starego znajomego”, gdyż zarówno on, jak i Glemp spotykali go kilka razy, podczas gdy pełnił on służbę jako funkcjonariusz BOR i departamentu ds. kościelnych i narodowościowych MSW² w czasie wizyty papieża w Polsce oraz przy okazji spotkań z Wałęsą. W jego ocenie Piotrowski jest typem b[ardzo] ambitnym, który uważał, że należy mu się stopień pułkownika.

Trzej sprawcy przestępstwa działali pod Toruniem w łatwych warunkach, ponieważ strefa ta jest dobrze kontrolowana. Mogli więc liczyć na poparcie organizacyjne czynników radykalnych w aparacie SB i tajnej jacejki OAS (Organizacja Anty-Solidarność), jak również na poparcie „bazy sowieckiej”.

Jako wykonawcy działali oni niewątpliwie na rozkaz przeciwników gen. Jaruzelskiego uplasowanych w MSW, tzn. ludzi zaufanych M[irosława] Milewskiego.

Jak wynika z różnych precedensów, tj. nadużycia władzy na terenach peryferyjnych – Wrocław, Nowy Sącz, Szczecin – gen. Cz[esław] Kiszczak nie kontrolował całkowicie swego resortu. Wyklucza się, by ta afera mogła dojść do skutku bez osłony na szczeblu Biura Politycznego, np.: Siwaka³, Grabskiego⁴, Milewskiego i bez powiązań z KGB. „Prowokacja” jako przejaw rozgrywek w łonie władzy miała na celu zmuszenie gen. W[ojciecha] Jaruzelskiego do zajęcia bardziej stanowczego stanowiska wobec opozycji i Kościoła. Oskarżenia, że jest zbyt miękki, powtarzały się od dawna.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Dokument opatrzone adnotacjami o treści: OCH-011563/P/84; OCL-03214/84; XIV; DZPZ; D88307.

¹ Według zachowanych dokumentów MSW źródłem o nr. „13963” miał być Dominik Dzierżykraj-Morawski. Biogram zob. aneks, s. 223.

² Chodzi o Departament Społeczno-Administracyjny MSW.

³ Biogram zob. aneks, s. 285.

⁴ Biogram zob. aneks, s. 230.

Inspiratorom zbrodni chodziło o „uwarunkowanie Jaruzelskiego”, to znaczy, by dialog i ewentualne porozumienie z Kościołem odbyło się za cenę oczyszczenia terenu z „ekstremistów” w klerze związanych z opozycją, tj. b[yłym] KOR i „Solidarnością”. Zbieżność prowokacji z bliską realizacją uznania statusu prawno-publicznego Kościoła nie jest wg źródeł kościelnych przypadkowa (...)

Tej oceny **nie podzielała jednak kola Sekretariatu Stanu**, które twierdzą, że dyskusja nad projektem tego statusu ciągnie się od dawna i natrafia na opory natury politycznej.

Zarówno źródła watykańskie, jak i polsko-kościelne zgadzają się, że gen. W[ojcich] Jaruzelski i jego ekipa kierownicza użyje tej prowokacji dla rozprawienia się z przeciwnikami i wzmocnienia swej władzy. Przewiduje się, że czystka w aparacie MSW i SB, jaka zaczęła się *notabene* kilka miesięcy temu, będzie teraz przyspieszona.

Gen. W[ojcich] Jaruzelski wg opinii B[ronisława] Dąbrowskiego musi obecnie wykazać Moskwie, że panuje całkowicie nad sytuacją, zaś „przywódcy sowieccy” nie mogą dopuścić do tego, by ew[entualne] więzi z grupą przeciwników – konspiratorów wyszły na jaw. Prowokacja zapewne nie uda się, jej sprawcy bowiem źle wykalkulowali – jeśli się okaże, że nie dojdzie do zaburzeń, a więc i tym samym do represji, będzie to oznaczać porażkę obydwu ekstremizmów, tzn. partyjnego – wrogo nastawionego do W[ojcicha] Jaruzelskiego, i w łonie „Solidarności” – kontestującego L[echa] Wałęsę oraz kard. J[ózefa] Glempa.

Umiarkowane i przezorne stanowisko zajęte przez L[echa] Wałęsę i jego apel o zachowanie spokoju były i są doceniane przez kierownictwo episkopatu Polski i przez papieża K[arola] Wojtyłę. Już kilka miesięcy temu abp B[ronisław] Dąbrowski poinformował władze państwowe, że L[ech] Wałęsa działa w ścisłym kontakcie z episkopatem, a pośrednikami są jego doradcy świeccy, do których J[ózef] Glemp i B[ronisław] Dąbrowski mają zaufanie: A[ndrzej] Wielowieyski⁵ i T[adeusz] Mazowiecki.

Z drugiej strony kierownictwo episkopatu jest krytycznie nastawione do radykałów, tzn. opozycji i podziemia „Solidarności”, oraz do ich reprezentantów na Zachodzie, którzy są finansowani przez Amerykanów i obiektywnie biorąc, spełniają funkcję sojuszników Moskwy i ich zwolenników w PRL.

B[ronisław] Dąbrowski stwierdził, że obaj – tzn. on i arcybiskup H[enryk] Gulbinowicz (Wrocław) – przekonali, czy też ostrożniej formułując, doradzili K[arolowi] Wojtyłę, że należy działać z ogromną przezornością, by nie „wpaść” w zasadzkę prowokatorów. Jeśli chodzi o ofiarę tej prowokacji, to nie mieli oni obaj żadnych wątpliwości od samego początku uprowadzenia, że ks. J[erzy] Popiełuszko został zabity i chodziło jedynie o przechowanie trupa dla wygrania na czasie i dlatego B[ronisław] Dąbrowski poradził K[arolowi] Wojtyłę, by pozostawił aż [do] 28 X [19]84 r. iskrę nadziei, pomagając w ten sposób rządowi, któremu zależało na uniknięciu wzrostu napięcia.

Do przezornego stanowiska K[arola] Wojtyły przyczynił się również wicepremier R[oman] Malinowski⁶ (ZSL), który w czasie swojej wizyty u K[arola] Wojtyły (23 X

⁵ Biogram zob. aneks, s. 300.

⁶ Biogram zob. aneks, s. 260.

[19]84 [r.]) przekazał mu zapewnienia gen. W[ojciecha] Jaruzelskiego o tym, że nie ma on ani rząd nic wspólnego z tym „aktem terrorystycznym”. (...)

Było to wyprzedzenie o trzy dni tego, co gen. W[ojciech] Jaruzelski powiedział na plenarnym posiedzeniu KC PZPR.

B[ronisław] Dąbrowski stwierdził, że szanse porozumienia z państwem ulegną prawdopodobnie wzmocnieniu, bo W[ojciech] Jaruzelski skorzysta z okazji dla rozprawienia się z opozycją w MSW i KC PZPR i „opanuje sytuację”. (...)

W czasie jednej z rozmów B[ronisławowi] Dąbrowskiemu wręczono wycinek prasowy zawierający artykuł Włodka Goldkorna⁷, opublikowany w gazecie „Il Messaggero” – Rzym dnia 29 X [19]84 [r.], pt.: *Le misterose „gaffe” di mons. Glemp* („Tajemnicze »gafy« monsignore Glemp[a]”). Autorowi chodzi o to, że J[ózef] G[lemp] podał wiadomość o zgonie ks. J[erzego] Popiełuszki przed potwierdzeniem przez źródła urzędowe oraz że usunął z parafii [pw.] św. Stanisława Kostki komitet „Solidarności” kierowany przez Onyszkiewicza. Krytykuje obie „gafy”, które są – jego zdaniem – świadomym działaniem. W[łodzimierz] Goldkorn insynuuje, że J[ózef] Glemp działał w porozumieniu ze sprawcami prowokacji! Twierdzi, że J[ózef] Glemp i jego doradca A[ndrzej] Micewski⁸ uczynili to, by „wytrącić z gry »Solidarność«”. W[łodzimierz] Goldkorn powołuje się przy tym na miarodajne źródła. (...)

Z naszych informacji wynika, że są to: ks. Adam Boniecki i Tadeusz Konopka⁹ – b. współpracownik „Tygodnika Powszechnego”, obecnie pracownik rzymskiego komitetu „Solidarności”.

W odpowiedzi B[ronisław] Dąbrowski stwierdził, że nie dziwi się, że informacje pochodzą od ks. Adama Bonieckiego, wynika to z faktu, że „krakusom” nie udało się usztynić K[arola] Wojtyły, który wg niego jest zaniepokojony ogólnym rozwojem sytuacji politycznej, a szczególnie w Polsce, stąd „popiera naszą linię” umiarkowaną i przetrną.

Inspektor
Wydziału XIV Dep[artamentu] I MSW
(–) por. A[ndrzej] Janowski¹⁰

Odbito w 3 egz.

Egz. nr 1 – Wydz[iał] XVII

Egz. nr 2 – Wydz[iał] III

Egz. nr 3 – aa

Wyk. AJ/BK/630/84

Źródło: AIPN, 0449/5, t. 37, k. 47–50, mps.

⁷ Biogram zob. aneks, s. 229.

⁸ Biogram zob. aneks, s. 262.

⁹ Biogram zob. aneks, s. 245.

¹⁰ Właśc. Andrzej Paszkowski. Biogram zob. aneks, s. 272.

1984 grudzień 17, Warszawa – Informacja ze źródła nr „13963” dotycząca wypowiedzi abp. Henryka Gulbinowicza wygłoszonej w trakcie jego pobytu w Rzymie

Warszawa, dnia ^a17 XII^a 1984 r.

Tajne

Egz. nr ^a1^a

Notatka informacyjna^b

dot. wypowiedzi abp. H[enryka] Gulbinowicza na aktualne tematy kościelne
(źródło nr 13963 z 12 XII 1984 r.)

Na początku października br. przebywał w Rzymie abp Gulbinowicz. W tym czasie w rozmowie z naszym źródłem przedstawił swoje opinie na aktualne tematy kościelne:

1. Krytycznie ocenił postać zamordowanego ks. Popiełuszki. Stwierdził, że był on „narwany” od młodości i niepotrzebnie prowokował już od czasu odbywania służby wojskowej. Papież był jednostronnie informowany o Popiełuszce i dlatego niepotrzebnie się angażował – przykładowo przekazał Popiełuszce przez bp. Z[bigniewa] Kraszewskiego różaniec i broszury z encykliką i dedykacją oraz specjalne błogosławieństwo na piśmie. Urządzenie wystawy pt. „Od Katynia do stanu wojennego” o silnych akcentach antyradzieckich ocenił jako przykład „niedowarzenia” życiowego i politycznego.

Kard. J[ózef] Glemp nie starał się przesunąć Popiełuszki na inne stanowisko, tak jak to uczynił z ks. Nowakiem z Ursusa. Istniał natomiast pomysł wysłania go na studia do Instytutu Katolickiego w Paryżu, ale sprawa ta przeciągnęła się w czasie wobec stanowiska Popiełuszki, że „nie może opuścić wiernych”.

Sprawa tego księdza oraz innych księży podejmujących działalność polityczną poruszana była na ostatnim posiedzeniu Komisji Wspólnej. K[azimierz] Barcikowski oświadczył wówczas, że „my sobie jakoś damy z nimi radę, ale towarzysze radzieccy mówią bez przerwy, że trzeba zrobić z tym porządek”.

2. Odnośnie [do] ew[entualnej] zmiany statutu Konferencji Episkopatu Polski stwierdził, że dobro Kościoła wymaga, by przewodniczącym jej był prymas, tak jak to było do tej pory. Nie można ograniczać autonomii Kościoła ew[entualnym] wprowadzeniem zasady rotacji na tym stanowisku, bowiem pozwoliłoby to na manipulację i wygrywanie tych nominatów ze szkodą dla Kościoła, który jest nadal w wyjątkowej sytuacji. Nowy Kodeks prawa kanonicznego jest w tej materii dość elastyczny, a ponadto sobór wyposażył Kościoły lokalne w duży zakres autonomii.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Dokument opatrzone adnotacjami o treści: OCH-011564/P/84; OCL-03215/84; XIV; Z0003Z SSW; D8829E; DZPZ.

3. Wyraził się negatywnie o „krakusach”, a zwłaszcza o działalności ks. A[dama] Bonieckiego, którzy robią sobie nadal autoreklamę. Negatywnie ocenił też nominację bp. Nowaka¹ na Częstochowę. Z tonu jego wypowiedzi wynikało, że wolałby kogoś innego na to miejsce. Z irytacją odniósł się również do rozpoczynającej się serii biskupich nominacji w środowisku krakowskim przeprowadzonych przez papieża.

4. W sprawie nawiązania stosunków dyplomatycznych między Watykanem a Warszawą stwierdził, że „rząd w tej sprawie nie śpieszy się, Moskwa ma zastrzeżenia pryncypialne. Sprawa jest odległa – musi najpierw dojść do stabilizacji stosunków w kraju”.

Stwierdził, że rząd miał pretensję, że nikt z biskupów nie był na raucie z okazji 40-lecia PRL. Swoją nieobecność ^a**wyjaśnił**^a tym, że dostał za późno zaproszenie i nie mógł w tej sytuacji uzgodnić sprawy ew[entualnego] skorzystania z zaproszenia z członkami Konferencji Episkopatu.

5. Stwierdził, że Glemp źle rozegrał sprawę powołania mieszanej komisji polsko-niemieckiej w Polsce, bowiem sprawę tę episkopat RFN rozdmuchał jedynie ze względów politycznych i z konieczności udzielenia poparcia ziomkostwom. Z drugiej strony gen. Jaruzelski „nie pozwoli na działalność w Polsce komisji dotyczącej mniejszości niemieckiej”. Propozycja utworzenia takiej komisji była, zdaniem Gulbinowicza, posunięciem niezręcznym, bowiem pośrednio stanowiła przyznanie się, że istnieje w Polsce problem mniejszości niemieckiej.

6. Jego zdaniem statut Fundacji Rolnej będzie w końcu zatwierdzony. Sprawa ta przeciąga się, gdyż rządowi chodzi o kontrolę funduszy pochodzących z Zachodu i sposobu ich wykorzystywania, ponieważ „musi mieć pokrycie w stosunku do Moskwy”.

Inspektor Wydziału XIV Dep[artamentu] I MSW
por. A[ndrzej] Janowski

Odb[ito] w 3 egz.

Egz. nr 1 – Wydz[iał] XVII

[Egz. nr]^c 2 – Wydz[iał] III

[Egz. nr]^c 3 – aa

AJ/GO/814

Źródło: AIPN, 0449/5, t. 37, k. 45–46, mps.

^c W oryginale znak powtórzenia.

¹ Bp Stanisław Nowak. Biogram zob. aneks, s. 267.

1984 grudzień 18, Warszawa – Szyfrogram z Brukseli na temat rzekomej próby zamachu na gen. Wojciecha Jaruzelskiego

Data wpływu: 18 XII 1984 [r.]
godzina: 20.30

Nr EPI ^a**D88159**
Tajne spec[jalnego] znaczenia
Czynienie odpisów wzbronione
Egz. nr ^a**3**

Szyfrogram nr 8240^b
nadany za nr. 283 dnia 18 XII [1984 r.] godz. 13.00 z Brukseli
ilość stron 1

^a**FWPL**

JAR-G-H

Przekazał „Kserkses”, przyjął „Orion”, 18 XII

Zaprzyjaźniony z „K” dziennikarz zachodni (brytyjski lub amerykański – „K” nie chciał podać nazwiska) uzyskał od źródła mającego doskonałe rozeznanie w sprawach polskich (prawdopodobnie Polak) następującą informację:

– w ostatnich miesiącach miała miejsce próba zamachu na generała Jaruzelskiego. Inicjatorami miała być stosunkowo duża, niepodlegająca żadnej kontroli grupa z MSW, zaangażowana także w zabójstwo Popiełuszki. „K” nie wyklucza celowej dezinformacji, prosił o weryfikację. Sprawą **aktywnie interesuje się „Newsweek”**.

(-) „Orion”

^c[...] ^c

Wiarygodność:

S – wymaga potwierdzenia (rel[acja] osób trzecich)

Wartość:

S – fragmentaryczna

Ocena ogólna:

5 – niedostateczna

^c[...] ^c

Źródło: AIPN, 0449/6, t. 10, k. 207–207v, mps.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Dokument opatrzone pieczęcią wpływu o treści: Wydział ... Departamentu I MSW. Wpłynęło dn. ... 198... r. Nr ... z odręcznie wpisaną datą: 19 XII 1984 [r.] oraz numerem: OCH-0011588/P/84.

^{c-c} Opuszczono fragment formularza.

1984 grudzień 24, Warszawa – Informacja wywiadu na temat sytuacji w Sekcji Polskiej Radia Watykańskiego

Z dn. 24 XII 1984 [r.] OC ^a H-01934/84 ^a Ilość str. ^a 1 ^a	Rodzaj informacji V – sygnalizacyjna b[...] ^b	Karta „IW” Tajne spec[jalnego] znaczenia Hasła: ^aPZWAPL^a	Nr EPI ^a T3570M ^a
Przekazać dla: ^a Gab[inetu] Ministra – decyzja tow. Jackowskiego^{a1}	^a RG RN SK RM RI RO RE RF RJ SL ^a	Zadanie (kier[unkowe]) ^a I ^a	Opracowujący: Wydz[iał] ^a XVII ^a , Ident[yfikator] ^a 345 ^a
		Odpowiedź na pismo nr EPI _____ OC _____ Wykorzystano	
		Nr EPI	Rez[ydentura] i (lub) Wydz[iał]
		^a D8882J	I Rzym IG „Białys” ^{a2}

Meldunek

Dot.: działalności Sekcji Polskiej Radia Watykańskiego

Wg uzyskanej informacji o. Florian Pelka³, kierownik Sekcji Polskiej Radia Watykańskiego, po niedawnym pobycie w Polsce (gdzie spotkał się z rzecznikami prasowymi poszczególnych diecezji) przekazał personelowi sekcji następujące instrukcje dot. aktualnych kierunków działalności informacyjnej:

– program audycji w języku polskim należy opracować „w sposób szczególnie ostrożny i wyważony”. Dotyczy to zwłaszcza serwisu informacji bieżących (informacje przekazywane w dzienniku zatwierdzane są obecnie przez Pelkę);

– należy zdecydowanie unikać przekazywania informacji, które mogłyby zostać zinterpretowane jako „dwuznaczne i jętrzące”. Odnosi się to szczególnie do informacji z zakresu stosunków państwo–Kościół.

2439/84-ACH/EM

Źródło: AIPN, 0449/53, t. 12, k. 104, mps.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^{b-b} Opuuszczono fragment formularza.

¹ Biogram zob. aneks, s. 238.

² Według zachowanych dokumentów MSW źródłem o ps. „Białys” miał być Adam Włoch. Biogram zob. aneks, s. 301.

³ Biogram zob. aneks, s. 273.

1984 grudzień 27, Warszawa – Informacja wywiadu na temat sowieckich ocen sytuacji w PRL

Z dn. 27 XII 1984 [r.] OC ^a H-01944/84 ^a Ilość str. ^a 1 ^a	Rodzaj informacji V – sygnalizacyjna ^b [...] ^b	Karta „IW” Tajne spec[jalnego] znaczenia Hasła: ^a FWPL ^a	Nr EPI ^a T3472L ^a
Przekazać dla: ^a Dokumentacja (decyzja tow. Jackowskiego) ^a		Zadanie (kier[unkowe]) ^a N ^a	Opracowujący: Wydz[iał] ^a XVII ^a , Ident[yfikator] ^a HEL-U ^a
		Odpowiedź na pismo nr EPI _____ OC _____ Wykorzystano	
		Nr EPI	Rez[ydentura] i (lub) Wydz[iał]
		^a D8648E	Berlin
		^a D8647D	Berlin
			Źródło „Kube” „Franz” ^{a1}

Dot.: radzieckich ocen sytuacji w Polsce

Według wiarygodnych informacji – na wniosek ambasady radzieckiej w Warszawie w końcu lipca br. zakazano personelowi warszawskiego oddziału agencji „Nowosti” utrzymywania jakichkolwiek prywatnych kontaktów z Polakami. Decyzję tę podjęto w kontekście „ponownego pogorszenia się sytuacji wewnętrznej w Polsce”, w obawie przed niekontrolowanym przenikaniem niepożądanych informacji do ZSRR.

* * *

W ocenie zachodnioniemieckich kół dziennikarskich kierownictwo ZSRR z niepokojeniem obserwuje rozwój sytuacji w naszym kraju. Wyrażane są opinie, iż „Moskwa nie jest zainteresowana nadawaniu sprawie Popiełuszki nadmiernego roz-

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^{b-b} Opuuszczono fragment formularza.

¹ Według zachowanych dokumentów MSW źródłem o ps. „Franz” miał być Dettmar Cramer. Biogram zob. aneks, s. 219.

głosu, bowiem rozliczanie się z resortem bezpieczeństwa w sytuacji ciągle jeszcze wyraźnej słabości partii uderza bezpośrednio w samą partię”.

1559/84-WR/GK

Źródło: AIPN, 0449/6, t. 10, k. 225, mps.

1984 grudzień 29, Warszawa – Informacja wywiadu na temat rozmowy prymasa Józefa Glempa z papieżem Janem Pawłem II, która miała miejsce 27 listopada 1984 r.

Z dn. 29 XII 1984 [r.] OC ^a H-01961/84 ^a Ilość str. ^a 3 ^a	Rodzaj informacji W – tematyczna ^b [...] ^b	Karta „IW” Tajne spec[jalnego] znaczenia Hasła: „PZWAPL”^a	Nr EPI ^a T3539L ^a
Przekazać dla: ^a Tow. Jaruzelski Tow. Kiszczak Tow. Pożoga ^a	^a RG AA AF ^a	Zadanie (kier[unkowe]) ^a N ^a	Opracowujący: Wydz[iał] ^a XVII ^a , Ident[yfikator] ^a ROA ^a
		Odpowiedź na pismo nr EPI _____ OC _____ Wykorzystano	
		Nr EPI	Rez[ydentura] i (lub) Wydz[iał]
		^a D8540A	Rzym
			„Prorok” ^a

Dot.: treści rozmowy prymasa z papieżem 27 listopada br.^c

Według informacji uzyskanych w Sekretariacie Stanu S[tolicy] A[postolskiej] kard. J[ózef] Glemp podczas swego pobytu w Watykanie w październiku br. nie prezentował w zasadzie innych ocen sytuacji w Polsce niż te, które przekazywał sukcesywnie wcześniej z terenu kraju. Poniżej przedstawiamy niektóre tezy jego czterogodzinnej rozmowy z papieżem.

1. Kardynał J[ózef] Glemp, omawiając sprawę porwania i zabicia ks. Popiełuszki, stwierdził, że był to gest „twardych” komunistów wymierzony przeciwko gen. W[o]jciechowi Jaruzelskiemu osobiście. Potępiając tę prowokację, prymas położył zarazem duży nacisk na fakt, iż ks. Popiełuszko postępował nierozważnie i nie stosował się do rad i poleceń kierownictwa Kościoła. Prymas zreferował następnie papieżowi przebieg spotkania abp. B[ronisława] Dąbrowskiego z ministrem spraw wewnętrznych gen. Cz[esławem] Kiszczakiem. Episkopat otrzymał zapewnienie ministra, iż on osobiście przyjmuje odpowiedzialność za przebieg dochodzenia w sprawie bezpośredniej i pośredniej odpowiedzialności za śmierć Popiełuszki. Min. Cz[esław] Kiszczak stwierdził, że mówi również w imieniu gen. W[o]jciecha Jaruzelskiego, i zobowiązał się, że nic, co byłoby związane ze zbrodnią, nie zostanie zatajone przed sądem i opinią publiczną.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^{b-b} Opuuszczono fragment formularza.

^c Po lewej stronie dokumentu adnotacja o treści: Otrzymują: Jaruzelski, Kiszczak, Pożoga.

Zdaniem kard. J[ózefa] Glempa min. Cz[esław] Kiszcza sprawiał wrażenie bardzo szczerego, ale musiał przyznać, że prowadzącym dochodzenie nie będzie łatwo dotrzeć do inspiratorów zabójstwa, ponieważ jego bezpośredni sprawcy nie chcą zeznawać. Prymas stwierdził, że go to nie dziwi.

Jan Paweł II wyraził opinię, że episkopat powinien wywierać presję na rząd, aby cała prawda o śmierci Popiełuszki została ujawniona („Kościół nie może dopuścić, by zlecniodawcy zabójstwa księdza pozostali nieznani”).

2. W Sekretariacie Stanu S[tolicy] A[postolskiej] podkreśla się, że w sprawie ks. Popiełuszki zarysowała się pewna różnica opinii pomiędzy papieżem a prymasem.

Zdaniem kard. J[ózefa] Glempa:

– jest pewnym, że przynajmniej na razie rząd nie będzie w stanie ustalić i udowodnić odpowiedzialność[i] ewentualnych zlecniodawców politycznych i wątpliwe, czy tacy istnieją;

– gen. W[ołciech] Jaruzelski i min. Cz[esław] Kiszcza nie są wszechmogący i dobra wola gen. W[ołciecha] Jaruzelskiego w kwestii ułożenia poprawnych stosunków z Kościołem nie podlega dyskusji, ale ma on przeciwników zarówno w kierownictwie partyjnym, jak i państwowym;

– aktualna sytuacja w Polsce jest bardzo delikatna i Kościół swymi działaniami nie może szkodzić gen. W[ołciechowi] Jaruzelskiemu osobiście. Jego upadek mógłby mieć dla Kościoła w Polsce poważne konsekwencje.

Według Jana Pawła II:

– zlecniodawcy zabójstwa istnieją i należy ich szukać w grupie Milewskiego, Kociołka¹ i Grabskiego;

– śmierć ks. Popiełuszki umożliwia Kościołowi wysuwanie konkretnych żądań wobec rządu i uzyskanie przynajmniej niektórych ustępstw dotychczas negowanych.

3. Kard. J[ózef] Glempl naświetlił papieżowi obszernie problemy, jakich mu przysparzają niektórzy eksponenci episkopatu, którzy „nie rozumieją sytuacji”^{*}. Papież stwierdził, że zna te problemy i planuje, po najbliższym konsystorzu, przeniesienie jednego z polskich biskupów do Rzymu^{**}. Jan Paweł II zapewnił prymasa, iż użyje całego swego autorytetu, jeśli chodzi o zdyscyplinowanie duchownych, którzy stwarzają trudności kierownictwu episkopatu.

Dyrektor

gen. bryg. Zdzisław Sarewicz

1584/84-KS/JS

Źródło: AIPN, 0449/5, t. 36, k. 38–40, mps.

^{*} Glempl wymieniał m.in. księży Małkowskiego, Jankowskiego i Nowaka. Papież stwierdził co do Jankowskiego, iż ten ostatnio zredukował swą działalność, niemniej wskazana będzie interwencja kurii lokalnej. Co do Małkowskiego i Nowaka papież upoważnił Glempla do zastosowania – wg uznania – przepisów prawa kanonicznego.

^{**} Funkcjonariusze Sekretariatu Stanu S[tolicy] A[postolskiej] nie znają szczegółów tego planu.

¹ Biogram zob. aneks, s. 245.

1985 styczeń 2, Warszawa – Informacja wywiadu na temat wypowiedzi abp. Henryka Gulbinowicza podczas jego pobytu w Rzymie w październiku 1984 r.

Z dn. 2 I 1985 [r.] OC ^a H-02/85 ^a Ilość str. ^a 1 ^a	Rodzaj informacji V – sygnalizacyjna ^b [...] ^b	Karta „IW” Tajne Hasła: ^a DZPZ ^a	Nr EPI ^a Z00032 ^a
Przekazać dla: ^a tow. Baranowski ^a	^a BD ^a	Zadanie (kier[unkowe]) ^a I ^a	Opracowujący: Wydz[iał] ^a XVII ^a , Ident[yfikator] ^a 247 ^a
		Odpowiedź na pismo nr EPI _____ OC _____ Wykorzystano	
		Nr EPI	Rez[ydentura] i (lub) Wydz[iał]
		^a D8829E ¹	Wydz[iał] XIV GI 13963^a

Dot.: ocen prezentowanych przez abp. H[enryka] Gulbinowicza podczas pobytu w Rzymie

Przebywający w październiku br. w Rzymie abp H[enryk] Gulbinowicz przedstawiał w poufnych rozmowach następujące opinie:

– nawiązanie stosunków dyplomatycznych PRL–S[tolica] A[postolska] jest jeszcze odległe – „rząd w tej sprawie nie śpieszy się, a ZSRR ma zastrzeżenia pryncypialne”. Musi ponadto wprawdzie dojść do stabilizacji sytuacji w kraju;

– kard. Glemp źle rozegrał sprawę powołania mieszanej komisji polsko-niemieckiej, gdyż propozycja jej utworzenia pośrednio implikuje istnienie w PRL mniejszości niemieckiej. Tę sprawę episkopat RFN rozdmuchał jedynie ze względów politycznych. Gen. Jaruzelski nie wyrazi zgody na działalność w Polsce takiej komisji;

– jeśli chodzi o zmianę statutu Konferencji Episkopatu Polski, dobro Kościoła wymaga, by tak jak dotąd jej przewodniczącym był prymas. Wprowadzenie rotacji na tym stanowisku ograniczyłoby autonomię Kościoła, dopuszczając możliwość manipulacji;

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^{b-b} Opuuszczono fragment formularza.

¹ Por. dok. nr 23.

– ks. Popiełuszko „był narwany” już od dawna i niepotrzebnie prowokował władze. Przykładem jego życiowego i politycznego braku odpowiedzialności było zorganizowanie antyradzieckiej wystawy „Od Katynia do stanu wojennego”. Papież był zbyt jednostronnie informowany o jego działalności i dlatego niepotrzebnie angażował się w tę sprawę*.

Dyrektor
gen. bryg. Zdzisław **Sarewicz**

2471/84-KS/AK

Źródło: AIPN, 0449/5, t. 37, k. 40, mps.

* Jan Paweł II m.in. przekazał ks. Popiełuszcze za pośrednictwem bp. Z[bigniewa] Kraszewskiego różaniec i broszury z encykliką i dedykacją oraz specjalne błogosławieństwo na piśmie.

1985 styczeń 5, Warszawa – Szyfrogram z Rzymu dotyczący poglądów bp. Ignacego Tokarczuka na temat aktualnych stosunków państwo–Kościół

Data wpływu: 5 I [19]85 [r.]
godzina: 12.10

Nr EPI ^a**K0054Z**^a
Tajne spec[jalnego] znaczenia
Czynienie odpisów wzbronione
Egz. nr ^a**3**^a

Szyfrogram nr 54^b
nadany za nr. 7 dnia 4 I [19]85 [r.] godz. 21.00 z **Rzymu**
ilość stron 1

^a**PZWAPL**^a

JAR-R-H

Dot. I-1. Napisał i uzyskał KI „Prorok” od kontaktów w Watykanie, przyjął „Dis” 4 bm.

Bp Tokarczuk¹ przekazał w połowie grudnia życzenia Poggi[ego]², załączając pisemną relację dot. stanu stosunków państwo–Kościół zawierającą:

- głęboki pesymizm i zaniepokojenie stanem tych stosunków;
- inf[ormację] o telefonach z pogrozkami wobec jego osoby i innych biskupów, które mają na celu wywarcie terroru psychicznego wobec „wybranych” członków episkopatu;
- krytyczną ocenę Glempa, który reakcję wobec tych faktów ograniczył do po-informowania władz;
- sugestię, że fakty te należy publicznie ujawniać i potępiać w kościołach;
- negatywną ocenę śledztwa w sprawie Popiełuszki i tezę, że U[rząd] S[praw] W[ewnętrznych] Bydgoszcz przekazał MSW nazwiska sprawców już w dniu zabójstwa.

Źródło stale udzielające inf[ormacji]. Inf[ormacja] przedstawia poglądy i opinie.

(–) „Dis”

^c[...] ^c

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Dokument opatrzone pieczęcią wpływu o treści: Wydział ... Departamentu I MSW. Wpłynęło dnia 7 I 1985 r. oraz odręcznie wpisanym numerem: OCH-0092/P/85.

^{c-c} Opuszczono fragment formularza.

¹ Biogram zob. aneks, s. 298.

² Biogram zob. aneks, s. 275.

Wiarygodność:

S – wymaga potwierdzenia (rel[acja] osób trzecich)

Wartość:

S – fragmentaryczna

Ocena ogólna:

3 – dostateczna

^c[...] ^c

Źródło: AIPN, 0449/53, t. 12, k. 102–103v, mps.

1985 styczeń 11, Warszawa – Instrukcja Wydziału XVII Departamentu I MSW dla rezydentury w Rzymie

Podlega zwrotowi do centrali
następnym kurierem!

Tajne spec[jalnego] znaczenia

Egz. nr ^a1^a
11 I 1985 [r.]^b

Instrukcja „H” nr 11/85 dla „Dis”

I. W okresie od ostatniej poczty pion nasz ocenił 25 materiałów, które otrzymały następujące oceny: dobrą – 2, dostateczną – 20, a 3 nie podlegały ocenie. Informacyjnie wykorzystano 19 materiałów.

1. W informacjach dla KPR wykorzystano [materiały] pochodzące od:

- ^c „Zex”¹ nt. negocjacji ref finansowych Klubu Paryskiego z PRL (oc[ena] dobra);
- ^c „Zex” nt. negocjacji ref finansowych Klubu Paryskiego z PRL (oc[ena] dost[ateczna]);
- ^d „Hermit” nt. reakcji w S[tolicy] A[postolskiej] na sprawę Popiełuszki (oc[ena] dobra);
- ^c „Dis” nt. stanowiska Watykanu w sprawie Popiełuszki (nie podlega ocenie);
- „Konrado”, 2 mat[eriały] od „Dis”, „Piccolino”² oraz „Prorok” nt. reakcji w Watykanie na sprawę Popiełuszki (oc[ena] dost[ateczna]);
- ^e „Cestin”³ nt. opinii dyplomatów włoskich dot. sprawy Popiełuszki (oc[ena] dost[ateczna]);
- ^c 2 mat[eriały] od „Prorok” nt. sytuacji w ZSRR;
- ^d „Hermit” nt. możliwości powołania abp. Gulbinowicza na stanowisko prefekta kongregacji w Watykanie (oc[ena] dost[ateczna]);
- ^c „Metrapaź” nt. watykańskiego dokumentu w sprawie „tw” oraz reperkusji sprawy Popiełuszki (oc[ena] dost[ateczna]);

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Dokument opatrzone adnotacjami o treści: T. Michalski [19]85 I 27 i nieczytelnym podpisem; Egz. nr 2 zniszczono dn. [19]85 II 27 i nieczytelnym podpisem; Kopię parafował tow. [Krzysztof] Siwek.

^c Po lewej stronie dokumentu adnotacja o treści: „Dis”.

^d Po lewej stronie dokumentu adnotacja o treści: „Tibor”.

^e Po lewej stronie dokumentu adnotacja o treści: „Cestin”.

¹ Według zachowanych dokumentów MSW KO o ps. „Zex” miał być Kazimierz Klęk. Biogram zob. aneks, s. 244.

² Według zachowanych dokumentów MSW KO o ps. „Piccolino” miał być Andrzej Litwornia. Biogram zob. aneks, s. 256.

³ Oficerem operacyjnym rezydentury Departamentu I MSW w Rzymie o ps. „Cestin” był Janusz Wojciech Skory. Biogram zob. aneks, s. 285.

– „Prorok” nt. zainteresowań Watykanu kontaktami polityków zachodnich z PRL (oc[ena] dost[ateczna]);

– „Dis” nt. J[asia] Gawrońskiego⁴ (oc[ena] dost[ateczna]);

– „Lazio” nt. rozwoju stosunków Wschód–Zachód (oc[ena] dost[ateczna]);

2. W informacjach dla innych odbiorców wykorzystano [materiały] pochodzące od:

– „Prorok” nt. relacji bp. Rybaka⁵ ^ai **Nowaka**^a prezentowanych w S[tolicy] A[postolskiej], JSW (oc[ena] dost[ateczna]).

3. Uwagi i sugestie dot. niektórych przekazanych przez rezydenturę materiałów:

a) „informacje zawarte w dep[eszy] od „Prorok[a]” z [19]85 I 3 nt. spotkania ze źródeł oficjalnych (m.in. obszernie artykuły na ten temat w zachodnioniemieckim tygodniku „Der Spiegel” z dn. [19]84 XII 24). Prosimy o bardziej wnikliwą analizę i weryfikację informacji (szczególnie od źródła „Prorok”) przed wysłaniem ich do centrali.

II. „Dziękujemy za przesłane wcześniej informacje (w okresie październik–listopad) dot. sytuacji wewnętrznej we Włoszech oraz polityki zagranicznej tego kraju w związku z planowaną wizytą G[iulia] Andreottiego w Polsce. Zwracamy jednak uwagę, iż w okresie bezpośrednio poprzedzającym wizytę Andreottiego w PRL brakowało nam wywiadowczych materiałów i informacji nt. konkretnych celów oraz zamierzeń strony włoskiej w związku z tą podróżą. Jest to sytuacja, która nie może się powtórzyć. Wizyta miała zbyt dużą rangę polityczną, aby wywiad i jego rezydentura tego nie dostrzegały. Z zapewnień pionu „R” wiemy, że odpowiednie zadania otrzymał „Metrampaż”. Nie wyegzekwowano dla nas niczego w tej sprawie.

III. „W związku z ujawnieniem w trakcie toruńskiego procesu niektórych danych świadczących o powiązaniach duchowieństwa z podziemiem oraz faktów kompromitujących przedstawicieli episkopatu prosimy o śledzenie reperkusji w otoczeniu papieża i kard. Casarolego oraz informowanie na bieżąco. Interesują nas również opinie włoskich kół politycznych. Sprawę traktujcie jako pilną.

IV. „Prosimy o przysłanie aktualnych:

– list korpusu dyplomatycznego i konsularnego,

– listę akredytowanych we Włoszech dziennikarzy zagranicznych,

– książki telef[onicznej] włoskiego MSZ,

– książek telef[onicznych] Rzymu i Mediolanu^h.

Źródło: AIPN, 02108/31, k. 104–105, mps.

^f Po lewej stronie dokumentu adnotacje o treści: Tow. Siwek; „Ingo”; „Wran”; Pietrzak; „Cestini”; „Tibor”.

^g Po lewej stronie dokumentu adnotacje o treści: Tow. Krzysztoporski; „Cestini”; „Ingo”.

^h Dokument opatrzone faksymile o treści: H. Jarecki.

⁴ Biogram zob. aneks, s. 228.

⁵ Biogram zob. aneks, s. 282.

1985 styczeń 21, Warszawa – Szyfrogram z Rzymu dotyczący watykańskich opinii na temat procesu toruńskiego

Data wpływu: 21 I [19]85 [r.]
godzina: 18.30

Nr EPI ^aK0521V^a
Tajne spec[jalnego] znaczenia
Czynienie odpisów wzbronione
Egz. nr ^a3^a

Szyfrogram nr 428^b
nadany za nr. 15 dnia 21 I [19]85 [r.] godz. 11.00 z Rzymu
ilość stron 1

^aPZWAPL^a

JAR-R-H

Dot. I-1-5, napisał i uz[y skał] off[icer] „Wran” od KO „Tazis”¹, od Lewandowskiego i Rędziocha² z [„L’]O[sservatore] R[omano”]³. Przyjął „Wran” 18 bm.

1. W lobby polskim w Watykanie wzrasta zaniepokojenie procesem. W **środo-wisku polskim** [„L’]O[sservatore] R[omano”] i **Corda Cordi**⁴ uważa się, że proces trwa zbyt długo i nadano mu zbyt duży rozgłos. Kwestionowana jest zasadność dopuszczenia do zeznań Piotrowskiego przy drzwiach otwartych. Twierdzi się, że w intencji władz leży przekształcenie procesu w publiczną **dywagację** ^{a?}^{ac} Kościoła. Oceny takie przekazywane są przez członków polskiego episkopatu przebywających w Rzymie, m.in. Gulbinowicza. Episkopat sygnalizuje Watykanowi narastanie presji propagandowej i psychologicznej na Kościół (ataki prasy na Kościół, zwiększenie inwigilacji księży, rozmów profilaktycznych przy wydawaniu paszportów, kontroli drogowych itp.). Wg tych informacji głównie ma to miejsce w Krakowie (G[raniczny]

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Dokument opatrzone pieczęcią wpływu o treści: Wydział ... Departamentu I MSW. Wpłynęło dn. ... 198... r. Nr ... z odręcznie wpisaną datą: 22 I 1985 [r.] oraz numerem: OCH-00707/P/85.

^c Tak w oryginale.

¹ Według zachowanych dokumentów MSW KO o ps. „Tazis” miała być Elżbieta Jadwiga Urbaniak. Biogram zob. aneks, s. 299.

² Biogram zob. aneks, s. 281.

³ „L’Osservatore Romano” – dziennik polityczno-religijny Stolicy Apostolskiej ukazujący się od 1 VII 1861 r. Od kwietnia 1980 r. drukowany także w polskiej wersji językowej jako miesięcznik. Pierwszym redaktorem odpowiedzialnym był ks. Adam Fredro-Boniecki (do czerwca 1991 r.). W.M. Zarębczan, *Polacy w Watykanie...*, s. 215–219.

⁴ Duszpasterski Ośrodek dla Pielgrzymów „Corda Cordi” został utworzony w 1979 r. Jego siedziba do 2001 r. mieściła się w wynajętej części domu Kurii Generalnej Ojców Salwatorianów przy via Pfeiffer w pobliżu Watykanu. Jego pierwszym dyrektorem został ks. Kazimierz Przydatek, kolejnym był o. Konrad Hejmo. *Ibidem*, s. 364–366.

P[unkt] K[ontroli] ma prawie jawnie dokonywać fotokopii listów i pism przewożonych przez księży).

W opinii Lewandowskiego i Hejmy⁵ jest to manewr władz, który ma na celu dalsze „zmiękczenie” Glempa. W najbliższym czasie (jeszcze przed kolejną podróżą J[ana] P[awła] II) ma przybyć do Watykanu Glemp na konsultacje z J[anem] P[awłem] II w sprawie procesu, a zwłaszcza ujawnienia faktów obciążających Kościół. Glemp ma przedstawić pogląd episkopatu, społeczeństwa oraz władz w tej sprawie. Głównie chodzi tu o sprawę Tokarczuka, która uważana jest za b[ardzo] niebezpieczną z punktu widzenia prestiżu Kościoła.

2. Episkopat **rozesłał do ośrodków duszpasterskich na emigracji** okólnik dot. procesu i zabójstwa Popiełuszki. Zawiera on **zbiór dokumentów i wyciągów z akt procesowych oraz komentarz i odpowiednią interpretację faktów**. Okólnik ten ma być wykorzystywany w rozmowach z Polonią oraz cudzoziemcami zainteresowanymi procesem.

Źródło niesprawdzone. Inf[ormacja] wiarygodna, poszerza rozeznanie.

(–) „Dis”

^d[...] ^d

Wiarygodność:

C – potwierdza inne tajne

Wartość:

C – wartość ograniczona (przedst[awia] poglądy, oceny, fragmentar[yczne])

Wykorzystanie:

B – wykorzystano w zbiorczej informacji

^d[...] ^d

D – dokumentacja-kartoteka.

^d[...] ^d

Sugestie dla rezydenta i (lub) Wydziału: **„Prosimy o przesłanie, jeżeli jest to możliwe, dokumentu episkopatu Polski zawierającego inf[ormację] nt. przebiegu procesu w Toruniu”.**

Źródło: AIPN, 0449/53, t. 12, k. 99–100v, mps.

^{d-d} *Opuszczono fragment formularza.*

⁵ Biogram zob. aneks, s. 234.

1985 styczeń 24, Warszawa – Szyfrogram z Rzymu dotyczący aktualnych wydarzeń w kręgach watykańskich

Data wpływu: 24 I 1985 [r.]
godzina: 18.30

Nr EPI ^aK0588E^a
Tajne spec[jalnego] znaczenia
Czynienie odpisów wzbronione
Egz. nr ^a3^a

Szyfrogram nr 498^b
nadany za nr. 25 dnia 24 I [19]85 [r.] godz. 8.50 z Rzymu
ilość stron 2

^aPZWAPL^a

JAR-R-H

Dot. I-1-4, napisał i uzyskał ag[ent] „Konrado” od Lewandowski[ego], Boniecki[ego], **Galliny**¹, przyjął „Ingo”² 22 stycznia.

1. Wezwanie arcyb[iskupa] Gulbinowicza do Watykanu spowodowane zostało ujawnieniem podczas procesu materiałów go obciążających, który to fakt miał wpłynąć na odroczenie zaplanowanego już przez J[ana] P[awła] II **‘konklawe’**^c, podczas którego G[ulbinowicz] miał zostać mianowany kardynałem. G[ulbinowicz] **nie wróci do kraju przed końcem procesu**, a środowisko polskie nie wyklucza, iż w powyższej sytuacji, po oczyszczeniu z zarzutów, wobec pogarszającego się ciągle zdrowia Rubina, J[an] P[aweł] II zamierza mianować G[ulbinowicza] prefektem Kongregacji ds. Kościołów Wschodnich.

2. W Watykanie, zwłaszcza w lobby polskim, zaczynają się tworzyć przejawy kultu Popiełuszki. Pojawiły się próby nieoficjalnego zbierania materiałów, które mogłyby być wykorzystane do wszczęcia procesu beatyfikacyjnego. Pragmatyczne koła w kurii uważają jednak, że ze sprawą należy odczekać, gdyż w obecnej sytuacji byłby to akt polityczny, komplikujący stosunki Polski z Watykanem. W lobby polskim twierdzi się, że podobne stanowisko prezentuje Glemp.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Dokument opatrzone pieczęcią wpływu o treści: Wydział ... Departamentu I MSW. Wpłynęło dn. ... 198... r. Nr ... z odręcznie wpisaną datą: 25 I 1985 [r.] oraz numerem: OCH-00816/P/85.

^{c-c} Przekreślono.

¹ Biogram zob. aneks, s. 228.

² Oficerem operacyjnym rezydentury Departamentu I MSW w Rzymie o ps. „Ingo” był Jan Stanisław Michalski. Biogram zob. aneks, s. 262.

3. Wykluczenie Del Rio³ było osobistą decyzją papieża. Dało ono pożywkę do negatywnych komentarzy tych środowisk kurialnych, które od pewnego czasu krytykują zbyt dużą częstotliwość i charakter podróży papieskich. Część środowiska kurialnego niechętnego papieżowi przyjęło to jako przejaw narastającego apodyktyzmu i nietolerancji papieża. Reperkusje zewnętrzne decyzji wielu kurialistów ocenia jako zdecydowanie negatywne dla papieża.

4. Z pewną rezerwą kuria przyjęła również mianowanie nowej dyrekcji **Sala Stampa**⁴. Fakt, że obie nominacje dotyczą członków „Opus Dei”⁵ komentuje się jako potwierdzenie, że papież bazuje na tej organizacji w swojej polityce personalnej.

Źródło sprawdzone. Inf[ormacja] przedstawia poglądy i opinie. Sygnały o pewnej „opozycji” wobec papieża mam i z innych źródeł. Nie przeceniałbym jednak tego faktu.

(–) „Dis”

Źródło: AIPN, 0449/5, t. 36, k. 36–37, mps.

³ Biogram zob. aneks, s. 221.

⁴ Biuro Prasowe Stolicy Apostolskiej.

⁵ „Opus Dei” – istniejąca od 1928 r. pralatura personalna Kościoła katolickiego utworzona z inicjatywy św. Josemarii Escrivy de Balaguera. Od 13 I 1988 r. Wydział III Departamentu I MSW prowadził podteczkę rozpracowania obiektowego krypt. „Klanod” (nr rej. 17847/1668) dot. „prowadzenia nielegalnej działalności na terenie Polski przez katolicką organizację Opus Dei”. W Postanowieniu o zniszczeniu akt sprawy czynnej Departamentu I MSW z 3 I 1990 r. zapisano: „W wyniku prowadzonego od 1987 r. rozpracowania nie uzyskano materiałów operacyjnych mogących mieć wartość dla działań wywiadu. Z uwagi na brak wartości informacyjnej i operacyjnej zgromadzonych materiałów wnoszę o ich zniszczenie”. AIPN, 0449/32, t. 6, k. 3–145; AIPN, 01746/3, k. 401 .

Nr 33

1985 styczeń 24, Warszawa – Szyfrogram z Rzymu dotyczący wypowiedzi Jacka Pałkiewicza dla „Il Giornale” na temat gróźb, które miał otrzymać ze strony Adama Pietruszki

Data wpływu: 24 I [19]85 [r.]
godzina 18.30

Nr EPI ^a**K0589F**^a
Tajne spec[jalnego] znaczenia
Czynienie odpisów wzbronione
Egz. nr ^a**5**^a

Szyfrogram nr 499^b
nadany za nr. 26 dnia 24 I [19]85 [r.] godz. 10.30 z **Rzymu**
ilość stron 1

^a**PZWAPL**^a
Pilny

JAR-K-E-R-H

„Il Giornale” z 24 bm. podaje: „Jacek Pałkiewicz¹ (znany centrali) ujawnił, że Pietruszka groził mu, dając do zrozumienia, że nie powinien zajmować się sprawami, które go nie dotyczą. Dowiedział się również od episkopatu, że jego aplikacja wizowa znalazła się na biurku Pietruszki i dlatego od roku nie otrzymuje wizy do Polski”.

Dziennik informuje, że Pałkiewicz 24 bm. wysłał list do gen. Jaruzelskiego z prośbą o zmianę decyzji i ponowne uruchomienie punktu pomocy charytatywnej w Cassoli.

(–) „Dis”

Źródło: AIPN, 0449/53, t. 12, k. 97–98v, mps.

^{a-a} *Wpisano odręcznie.*

^b *Dokument opatrzone pieczęcią wpływu o treści: Wydział ... Departamentu I MSW. Wpłynęło dn. ... 198... r. Nr ... z odręcznie wpisaną datą: 25 I 1985 [r.] oraz numerem: OCH-00817/P/85.*

¹ Biogram zob. aneks, s. 269.

Nr 34

1985 styczeń 26, Warszawa – Szyfrogram z Rzymu dotyczący opinii na temat reakcji episkopatu Polski na proces toruński i dalszego kształtu stosunków państwo–Kościół

Data wpływu: 26 I [19]85 [r.]
godzina: 12.10

Nr EPI ^a**K06341**
Tajne spec[jalnego] znaczenia
Czynienie odpisów wzbronione
Egz. nr ^a**3**

Szyfrogram nr 543^b
nadany za nr. 33 dnia 25 I [1985 r.] godz. 17.30 z **Rzymu**
ilość stron 2

^a**PZWAPL**
Pilny

JAR-R-H

Wasz 322.

Dot. I-1, napisał i uzyskał of[icer] „Dis” od „Jarema”¹, od Bolonka, przyjął „Dis” 25 bm.

Z informacji pochodzącej z Rady ds. Publicznych [Kościoła] wynika, że Casaroli istotnie przekazał sygnalizowaną instrukcję².

Po konsultacjach z Macharskim zrezygnowano z jej realizacji. Decyzję podjął papież, który uznał włączanie dyplomacji watykańskiej za niecelowe. Główny atak pójdzie ze strony episkopatu. Na pierwszej konferencji episkopatu po zakończeniu procesu wypracowane zostanie b[ardzo] twarde stanowisko Kościoła – w zakresie dialogu z państwem w kontekście sprawy Popiełuszki. Będzie ono miało charakter protestu. W dalszym etapie w kontaktach z rządem postawiona zostanie sprawa likwidacji Dep[artamentu] IV i w szerszym zakresie zaprzestanie działalności operacyjnej MSW wobec kleru jako takiego. Zaprezentowana zostanie teza, że od strony administracyjnej wystarczy Urząd ds. Wyznań, a operacyjnej – normalne struktury MSW dot. ogółu obywateli.

Episkopat sygnalizuje do Watykanu, że udało **nam się** przekonać Wałęsę o konieczności oderwania nurtu katolickiego od ekstremy „Solidarności” i podjęcia prób

^{a-a} *Wpisano odręcznie.*

^b *Dokument opatrzone pieczęcią wpływu o treści: Wydział ... Departamentu I MSW. Wpłynęło dn. ... 198... r. Nr ... z odręcznie wpisaną datą: 28 I 1985 [r.] oraz numerem: OCH-00887/P/85.*

¹ Według zachowanych dokumentów MSW źródłem o ps. „Jarema”/„Jareman” miał być Jerzy Gruca. Biogram zob. aneks, s. 232.

² Zob. dok. nr 14, p. III, s. 65.

utworzenia chrześcijańskich zw[iązków] zawodowych. Zdania w episkopacie na ten temat nadal jednak [są] podzielone.

Źródło niesprawdzone. Informacja wiarygodna.

(-) „Dis”

Źródło: AIPN, 0449/5, t. 36, k. 32–33, mps.

1985 styczeń 27, Warszawa – Szyfrogram z Rzymu relacjonujący rozmowę szefa Zespołu ds. Stałych Roboczych Kontaktów między Rządem PRL a Stolicą Apostolską Jerzego Kuberskiego z kardynałem Franciszkiem Macharskim

Data wpływu: 27 I 1985 [r.]
godzina: 14.20

Nr EPI ^a**K07557**
Tajne spec[jalnego] znaczenia
Czynienie odpisów wzbronione
Egz. nr ^a**2**

Szyfrogram nr 559^b
nadany za nr. 34 dnia 26 I [1985 r.] godz. 9.30 z Rzymu
ilość stron 2

Pilny
^a**PZWAPL**

JAR-D

Od Kuberskiego. Z rozmowy z **Macharskim**.

1. Wyraźnie akcentował zainteresowanie zakończeniem procesu. „Zdumiewające jest oświadczenie gen. Płatka. Jeśli prawdą jest, że wykryto próbę zamachu na J[ana] P[awła] II, to gdzie są ci sprawcy. Dlaczego nie wyróżniono tych, którzy to wykryli. Dlaczego pan, jako przedstawiciel rządu, obecny cały czas w czasie wizyty nas o tym nie poinformował. Dlaczego nie poinformowano nas w trakcie lub po zakończeniu wizyty, przy podsumowaniu jej wyników. Jedyne pytania, jakie tu otrzymuję, dotyczą tej sprawy, rzuca to cień na nasz kraj. To przecież dobrze zorganizowany i spokojny przebieg wizyty J[ana] P[awła] II był wielkim wspólnym sukcesem rządu i episkopatu. Słowa uznania kierowane przez Jego Świątobliwość tego właśnie także dotyczyły. Proszę to przekazać panu generałowi Jaruzelskiemu i panu generałowi Kiszczakowi. To, co oświadczone, zdumiewa, choć podkreślam, że nie oznacza to naszego pomniejszenia uznania dla pana premiera i pana gen. Kiszczaka, ale świadczy o stopniu komplikacji spraw wewnętrznych”. Skomentowałem to znanym oświadczeniem Urbana, że rząd nie potwierdza posiadania takiej informacji.

2. Kard. Macharski przeszedł do drugiej sprawy, którą nazwał nad wyraz ważną i być może nawet o większym znaczeniu niż sprawa ks. P[opiłuski], tj. sprawa postulowanej zmiany ustawy o szkolnictwie wyższym. „Kraj jest przed wyborami. Pewnie

^{a-a} *Wpisano odręcznie.*

^b *Dokument opatrzone pieczęcią wpływu o treści: Wydział ... Departamentu I MSW. Wpłynęło dn. ... 198... r. Nr ... z odręcznie wpisaną datą: 28 I 1985 [r.] oraz numerem: OCH-00898/P/85, a także adnotacją o treści: Parafraza dla gen. dyw. dyr[ektora] Pożogi, [19]85 I 28 i nieczytelnym podpisem.*

zmiana ustawy jest potrzebna, ale proszę poinformować pana gen. Jaruzelskiego, że nie wolno tego dokonywać teraz. Zostanie to wykorzystane do zantagonizowania środowiska akademickiego przeciw władzom, zostaną przede wszystkim podminowani studenci. Na pewno w ustawie jest parę głupstw, jak choć to, że student ma te same prawa w radzie wydziału i senacie, co zasłużony profesor. Mamy żal do min. Miśkiewicza¹, że nazwał U[niwersytet] Jag[ielloński] najbardziej sklerykalizowaną uczelnią kraju. Po co to. Papież jest jej absolwentem. To, co powiedziałem, mówię stąd, a więc nie jest to tylko moje zdanie. Proszę o dyskrecję”.

Dalej podkreślał, że „tu” ugruntowuje się przekonanie o potrzebie zakończenia „tego trudnego okresu antagonizmów społecznych, to może tylko doprowadzić do tragedii”.

Dodałem od siebie, że władze nadal oczekują konstruktywnego stosunku episkopatu do rozwoju sytuacji w kraju.

(–) „Dis”

Źródło: AIPN, 0449/5, t. 36, k. 30–31, mps.

¹ Biogram zob. aneks, s. 264.

1985 styczeń 29, Warszawa – Szyfrogram z Rzymu dotyczący opinii bp. Szczepana Wesołego na temat procesu toruńskiego

Data wpływu: 29 I [19]85 [r.]
godzina: 17.30

Nr EPI ^aK0693C^a
Tajne spec[jalnego] znaczenia
Czynienie odpisów wzbronione
Egz. nr ^a4^a

Szyfrogram nr 600^b
nadany za nr. 40 dnia 29 I [19]85 [r.] godz. 8.00 z Rzymu
ilość stron 1

^aPZWAPL^a

JAR-K-R-H

Dot. I-5, napisał i uzyskał of[icer] „Wran” od ag[enta] „Vitor”¹, przyjął „Wran” 23 bm.

W środowisku księży z otoczenia bp. Wesołego ocenia się, że proces w Toruniu prowadzony jest tendencyjnie. Głównie podnosi się fakt, że widoczna jest próba pokazania Popiełuszki jako przestępcy politycznego. Bp Wesoły szeroko kolportuje tezę, że oskarżenia Popiełuszki są bezpodstawne, a dowody znalezione w jego mieszkaniu były sfingowane przez SB. Według W[esołego] potwierdzają to zeznania Piotrowskiego, z których jasno wynika, że tego rodzaju akcje są stosowane przez SB.

Bp W[esoły] przewiduje, że sąd I instancji skaze Piotrowskiego na karę śmierci. W[esoły] zamierza po wyroku wystąpić z apelem do władz polskich (zbierając podpisy księży z Duszpasterstwa Emigracyjnego) o zmianę wyroku. Wg W[esołego] miałyby to korzystny oddźwięk propagandowy.

Źródło sprawdzone. Informacja przedstawia poglądy i opinie.

(–) „Dis”

Źródło: AIPN, 0449/5, t. 36, k. 29–29v; mps.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Dokument opatrzone pieczęcią wpływu o treści: Wydział ... Departamentu I MSW. Wpłynęło dn. ... 198... r. Nr ... z odręcznie wpisaną datą: 30 I 1985 [r.] oraz numerem: OCH-00933/P/85.

¹ Według zachowanych dokumentów MSW agentem o ps. „Vitor” miał być Vittorio de Spuches. Biogram zob. aneks, s. 289.

1985 styczeń 30, Warszawa – Informacja wywiadu na temat stosunków episkopatu Polski i rządu PRL w związku z procesem toruńskim

Z dn. 30 I 1985 [r.] OC ^a H-0170/85 ^a Ilość str. ^a 1 ^a	Rodzaj informacji V – sygnalizacyjna b[...] ^b	Karta „IW” Tajne Hasła: ^a PZWAPL ^a	Nr EPI ^a Z0273J ^a
Przekazać dla: ^a t. Kiszczak AA t. Pożoga AF Gabinet Ministra AC t. Ciasioń BD t. Jaruzelski SK [t.] Barcikowski RG plk Baranowski RN t. Czyrek TE ^a	Zadanie (kier[unkowe]) ^a I ^a		Opracowujący: Wydz[iał] ^a XVII ^a , Ident[yfikator] ^a 345 ^a
	Odpowiedź na pismo nr EPI _____ OC _____ Wykorzystano		
	Nr EPI	Rez[ydentura] i (lub) Wydz[iał]	Źródło
	^a K06341	Rzym	IG „Dis”
	K0520U	Rzym	IG „Wran” ^a

Dot.: stosunków episkopat Polski–rząd na tle procesu w Toruniu

Wg informacji pochodzących z Rady ds. Publicznych Kościoła w Watykanie rozważano koncepcję kard. A[gostina] Casarolego włączenia dyplomacji watykańskiej do działań, które stanowiłyby odpowiedź na oskarżenia wysuwane pod adresem Kościoła w Polsce w trakcie procesu w Toruniu.

Wg tej koncepcji stały obserwator Stolicy Apostolskiej przy ONZ abp Cheli¹ miał wystąpić na forum tej organizacji z krytyką rządów niektórych państw Europy Wschodniej oraz Chile i RPA za łamanie swobód religijnych. Jednocześnie poprzez takie postawienie sprawy Watykan uniknąłby – zdaniem Casarolego – zarzutów, że atakuje bezpośrednio władze PRL w związku z procesem toruńskim.

Z otrzymanych ostatnio informacji wynika, że papież Jan Paweł II (m.in. w wyniku konsultacji z kard. Fr[anciszkiem] Macharskim) uznał jednak, iż w obecnej sytuacji angażowanie Watykanu w akcję na rzecz obrony interesów Kościoła w PRL byłoby niecelowe.

Sprawą tą winien zająć się natomiast sam episkopat, który podczas konferencji plenarnej (po zakończeniu procesu) powinien wypracować bardzo twardą taktykę w zakresie prowadzenia dialogu z rządem. Polegałaby ona na postawieniu podczas

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^{b-b} Opuuszczono fragment formularza.

¹ Biogram zob. aneks, s. 218.

rozmów z władzami m.in. sprawy zaprzestania działalności operacyjnej prowadzonej przez MSW wobec kleru, w tym także likwidacji Dep[artamentu] IV. Jako argument strona kościelna prezentowałaby tezę, iż od strony administracyjnej interesy państwa należycie zabezpiecza Urząd ds. Wyznań, od strony operacyjnej zaś pozostałe struktury MSW.

Dyrektor
(–) gen. bryg. Zdzisław **Sarewicz**

159/85-ACh/GK

Źródło: AIPN, 0449/53, t. 12, k. 95–96, mps.

1985 styczeń 31, Warszawa – Informacja wywiadu dotycząca wypowiedzi kardynała Franciszka Macharskiego na temat bieżących wydarzeń na linii państwo–Kościół

Z dn. 31 I 1985 [r.] OC ^a H-0181/85 ^a Ilość str. ^a 2 ^a	Rodzaj informacji V – sygnalizacyjna b[...] ^b	Karta „IW” Tajne Hasła: ^a PZWAPL ^a	Nr EPI ^a Z0273P ^a
Przekazać dla: ^a t. Jaruzelski t. Kiszcza t. Pożoga t. Ciastoń t. Baranowski ^a	^a RG RJ AF AC BD ^a	Zadanie (kier[unkowe]) ^a I ^a	Opracowujący: Wydz[iał] ^a XVII ^a , Ident[yfikator] ^a 345 ^a
		Odpowiedź na pismo nr EPI _____ OC _____ Wykorzystano	
		Nr EPI	Rez[ydentura] i (lub) Wydz[iał]
		^a K07557 ¹	Rzym IG „Dis” ^a

Dot.: wypowiedzi kard. Fr[anciszka] Macharskiego w Rzymie

Kard. Fr[anciszek] Macharski, który przebywał w Rzymie w dniach 23–26 bm., w prywatnych rozmowach, nawiązując do ujawnionej przez gen. Płatka w trakcie procesu w Toruniu inf[ormacji] nt. wykrycia próby zamachu na J[ana] P[awła] II (podczas jego wizyty w Polsce), stwierdził m.in., że:

– fakt ten, jeżeli jest prawdziwy, rzuca cień na spokojny przebieg oraz rezultaty wizyty J[ana] P[awła] II, która była wspólnym sukcesem zarówno rządu, jak i episkopatu. Na ten aspekt swojej podróży zwracał uwagę sam papież;

– relacja gen. Płatka nie oznacza, iż Kościół w Polsce „pomniejszy uznanie” dla gen. Wojciecha Jaruzelskiego oraz gen. Czesława Kiszcza. Świadczy ona jednak o „stopniu komplikacji sytuacji wewnętrznej”;

– w związku z tą informacją rodzi się szereg pytań, które formułują także funkcjonariusze kurii rzymskiej. Brzmia one następująco: jeżeli prawdą jest to, co powiedział gen. Płatek, dlaczego nie wykryto sprawców, dlaczego nie ujawniono tych, którzy przyczynili się do wykrycia spisku, a także dlaczego władze w trakcie bądź po zakończeniu wizyty nie poinformowały Watykanu o tym fakcie.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^{b-b} Opuuszczono fragment formularza.

¹ Por. dok. nr 35, s. 109–110.

Ponadto kard. Fr[anciszek] Macharski podczas wspomnianych rozmów odnosił się także do postulowanej przez rząd zmiany ustawy o szkolnictwie wyższym, stwierdzając m.in., że:

– sprawa ta może mieć większe znaczenie dla sytuacji w kraju niż proces w Toruniu. Pewna nowelizacja ustawy jest konieczna, bowiem niektóre zawarte w niej postanowienia (np. zrównanie praw studenta i profesora w radzie wydziału) są błędne. Jednakże przeprowadzenie jej w chwili obecnej (przed wyborami do sejmu) przyczyniłoby się jedynie do zantagonizowania środowiska akademickiego;

– należy ocenić krytycznie uwagi min. B[enona] Miśkiewicza nt. klerykalizacji Uniwersytetu Jagiellońskiego, którego absolwentem jest papież J[an] P[aweł] II.

Dyrektor

(–) gen. bryg. Zdzisław **Sarewicz**

165/85-ACh/EM

Źródło: AIPN, 0449/53, t. 12, k. 93–94, mps.

1985 styczeń 31, Warszawa – Notatka informacyjna na bazie informacji ze źródła nr „4072” dotycząca oceny wizyty Giulia Andreottiego w PRL przez Sekretariat Stanu Stolicy Apostolskiej

Warszawa, [dn.] ^a31 I [19]85^a [r.]

Tajne

Egz. nr ^a1^a

Notatka informacyjna^b

dot. oceny watykańskiego Sekretariatu Stanu wizyty G[iulia] Andreottiego w Polsce oraz jego relacji z tej wizyty złożonej A[gostinowi] Casarolemu i A[chille] Silvestrinemu (źródło 4072¹ z dn. 30 I 1985 r.)

Wizyta włoskiego ministra spraw zagranicznych w Polsce² oceniona została pozytywnie w watykańskim Sekretariacie Stanu, ponieważ odbywała się ona w porozumieniu i konsultacji z kierownictwem episkopatu Polski. Nazwiska przedstawicieli opozycji zaproszonych na przyjęcie w ambasadzie włoskiej konsultowane były z abp. B[ronisławem] Dąbrowskim, a częściowo także bezpośrednio z sekretariatem J[ózefa] Glempa. W efekcie osiągnięto całkowitą eliminację elementów korowskich i radykałów z „Solidarności”. Zaproszeni zostali: T[adeusz] Mazowiecki, Siła-Nowicki, prof. Stelmachowski³, S[tanisław] Stomma⁴, Geremek, K[rzysztof] Śliwiński⁵.

G[iulio] Andreotti o wynikach swojej wizyty w Polsce poinformował natychmiast po powrocie do Włoch sekretarza stanu kard. Casarolego i przewodniczącego **Kongregacji** ^a?^{ac} ds. Publicznych Kościoła A[chille] Silvestriniego.

Treść relacji Andreottiego:

1. Stwierdził, że pozycja gen. W[ojciecha] Jaruzelskiego uległa istotnemu wzmocnieniu. W stosunku do niego nie ma w tej chwili żadnej alternatywy w Polsce i nie wskazuje na to, by mogła się ona wyłonić w najbliższym czasie.

2. Spotkanie z przedstawicielami opozycji w ambasadzie włoskiej w Warszawie wykazało ewidentnie, że opozycja jako licząca się siła społeczna prawie nie istnieje,

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Dokument opatrzone adnotacjami o treści: OCH-0986/P/85; OCL-0494/85; XIV; Z0353G nie wy[...]; K07502; PZWAPL.

^c Tak w oryginale.

¹ Według zachowanych dokumentów MSW źródłem o nr. „4072” był Andrzej Antoni Madejczyk. Biogram zob. aneks, s. 258.

² Chodzi o wizytę ministra spraw zagranicznych Włoch Giulia Andreottiego, która odbyła się w dniach 20–23 XII 1984 r. *Stosunki dyplomatyczne Polski. Informator*, t. 1: *Europa 1918–2006*, Warszawa 2007, s. 507.

³ Biogram zob. aneks, s. 293.

⁴ Biogram zob. aneks, s. 294.

⁵ Biogram zob. aneks, s. 298.

a jej przedstawiciele nie mają żadnego „projektu politycznego” (...). W ich wywodach było zawarte dużo dobrej woli, racje moralne, ale całkowity brak realizmu i wizji politycznej. (...)

3. Negatywnie ocenił zjawiska fanatyzmu Polaków, o czym świadczą różnego rodzaju emblematy w kościele [pw.] św. Stanisława [Kostki]. Np. ks. J[erzy] Popiełuszko jako św. Jerzy na koniu przebijający włócznią smoka, oczywiście czerwonego! Matka Boska z trupem J[erzego] P^a**opieluski**^a [na] rękach i tym podobne bohomyzy, podniecające niezdrowo prymitywną wyobraźnię. W sumie stwierdził, że trudno było oprzeć się uczuciu głębokiego niesmaku.

4. Negatywnie ocenił politykę RFN w stosunku do Polski, a szczególnie nagłe odwołanie wizyty H[ansa-]D[ietricha] Genschera w Warszawie, co uważa za „niepoważne” i potwierdzające brak „wiarygodności” w stanowisku politycznym Bonn. G[iulio] A[ndreotti] nie ukrywał swego zadowolenia w następujących aspektach:

- Bonn potwierdziło słuszność jego stanowiska w ocenie polityki RFN, która wywołała swego czasu „burzę w szklance wody”;

- Bonn w zakresie „Ostpolitik” robi wszystko, by doprowadzić do „samoizolacji” i wyłączenia go z dialogu Wschód–Zachód;

- stanowisko Bonn ułatwia rozwinięcie większej aktywności politycznej jego sojusznikom w Europie Zachodniej. W szczególności – specjalnie korzystne warunki do inicjatyw politycznych wyłoniły się dla Włoch, które będą się starały do maksimum wykorzystać powstałą próżnię.

5. Podkreślił konieczność możliwie szybkiego zakończenia izolacji Polski, co leży w pierwszym rzędzie w interesie państw Europy Zachodniej. Obecny stan stwarza bowiem niepotrzebne trudności i dodatkowe perturbacje w rozwijaniu i tak już dość trudnego dialogu Wschód–Zachód i stworzenia korzystniejszego klimatu dla rozmów rozbrojeniowych ZSRR–USA.

6. Jego zdaniem oprócz przerwania izolacji politycznej Polski niezwykle ważnym jest unormowanie współpracy gospodarczej z tym krajem i przerwanie izolacji w zakresie stosunków finansowych i kredytowych. Powinna bowiem zostać stworzona realna sytuacja dla Polski wyjścia z obecnego kryzysu gospodarczego. Tylko bowiem unormowanie stosunków gospodarczych może stworzyć warunki dla ustabilizowania wewnętrznej sytuacji politycznej. Więcej – powstanie klimat, który będzie sprzyjał rozwojowi tendencji liberalizowania stosunków społecznych. (...)

Zdaniem naszego źródła wywody G[iulia] Andreottiego spotkały się z aprobatą ze strony A[gostina] Casarolego i A[chille] Silvestriniego, którzy zachęcali rozmówcę do kontynuowania inicjatyw w zakresie polityki wschodniej.

Podkreślono, że tego rodzaju inicjatywy mogą przynieść wielorakie korzyści w układach międzynarodowych dla Włoch i Stolicy Apostolskiej, a w tym wypadku i dla Kościoła lokalnego w Polsce.

Inspektor Wydz[iału] XIV Dep[artamentu] I MSW
(–) por. Andrzej **Janowski**

Odbito w 2 egz.

Egz. nr 1 – Wydz[iał] XVII

Egz. nr 2 – aa

Wyk. AJ/BK/63/85

Źródło: AIPN, 0449/53, t. 12, k. 90–92, mps.

1985 luty 12, Warszawa – Szyfrogram z Rzymu dotyczący watykańskich opinii na temat aktualnego stanu stosunków państwo–Kościół

Data wpływu: 12 II 1985 [r.]
godzina: 11.20

Nr EPI ^aK1114K^a
Tajne spec[jalnego] znaczenia
Czynienie odpisów wzbronione
Egz. nr ^a3^a

Szyfrogram nr 931^b
nadany za nr. 63 dnia 11 II [1985 r.] godz. 16.30 z Rzymu
ilość stron 1

^aPZWAPL^a
Pilny

JAR-R-H

Dot. I-1, napisał i uzyskał of[icer] „Tibor” od ag[enta] ps. „Potenza”, od Dziwisza przyjął „Tibor” 8 lutego.

1. W Sekretariacie Stanu panuje opinia, że najbliższe miesiące będą kluczowe dla kształtu stosunków państwo–Kościół. Wg tych ocen po obu stronach uaktywnili się rzecznicy twardego kursu. Część hierarchii od dawna nieufnie ustosunkowana do dialogu naciska na konfrontację z państwem, przy wykorzystaniu nastrojów społecznych (sprawa Popiełuszki, wybory, podwyżka cen). Z drugiej strony zwolennicy twardego kursu w aparacie władzy pragną wygrać proces przeciwko linii gen. Jaruzelskiego, zwłaszcza w zakresie polityki wyznaniowej.

2. W ocenie Casarolego proces (mimo niekorzystnego wpływu na sytuację wew[nętrzną]) stworzył potencjalne warunki do osiągnięcia trwałego kompromisu politycznego między państwem i Kościołem w Polsce, który w przyszłości musi się stać modelem dla innych k[rajów] s[ocjalistycznych]. C[asaroli] uważa jednak, że to, czy szansa ta zostanie wykorzystana, zależeć będzie w znacznym stopniu od postawy hierarchii. Stąd w Sekretariacie Stanu dużą wagę przywiązuje się do najbliższej konferencji plenarnej episkopatu.

C[asaroli] uważa, że w interesie perspektywicznym Kościoła leży aktualnie „wyciągnięcie ręki do władz”. W tym kierunku S[ekretariat] S[tanu] zamierza wykorzystać spodziewany przyjazd B[ronisława] Dąbrowskiego. D[ąbrowskiemu] zostanie przekazana sugestia przyspieszenia uregulowania statusu Kościoła. W ocenie S[ekretariatu]

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Dokument opatrzone pieczęcią wpływu o treści: Wydział ... Departamentu I MSW. Wpłynęło dn. ... 198... r. Nr ... z odręcznie wpisaną datą: 12 II 1985 [r.] oraz numerem: OCH-001487/P/85.

S[tanu] należy odejść od przeciągających się dyskusji nad sprawami szczegółowymi i uzgodnić możliwie pilnie zasady fundamentalne, regulujące status Kościoła. Kwestie szczegółowe, zwłaszcza sporne, będzie można uregulować w terminie późniejszym. Planowany jest również wyjazd Poggi[ego] do Polski, m.in. w sprawach stosunków Watykan–PRL.

Źródło sprawdzone. Informacja poszerza rozpoznanie.

(–) „Dis”

Źródło: AIPN, 0449/5, t. 36, k. 28–28v, mps.

1985 luty 15, Warszawa – Instrukcja Wydziału XVII Departamentu I MSW dla rezydentury w Rzymie

Podlega zwrotowi do centrali
następnym kurierem!

Tajne spec[jalnego] znaczenia

Egz. nr ^a1^a
15 II 1985 [r.]^b

Instrukcja „H” nr 12/85 dla „Dis”

I. W okresie od ostatniej poczty pion nasz ocenił 82 materiały, które otrzymały następujące oceny: dobrą – 6, dostateczną – 71, niedostateczną – 1, biblioteczną – 1, a 3 nie podlegały ocenie. Informacyjnie wykorzystane zostały ogółem 34 materiały.

1. W informacjach dla KPR wykorzystano [materiały] pochodzące od:

- „Scala”¹ nt. polityki zagranicznej Włoch (oc[ena] dobra);
- „Vecchio” nt. stanowiska Andreottiego w kwestii niemieckiej (oc[ena] dobra);
- „Konrado” nt. rozmów kard. Glempa w watykańskim Sekretariacie Stanu (oc[ena] dobra);
- „Prorok” nt. rozmów kard. J[ózefa] Glempa z papieżem (oc[ena] dobra);
- „Metrampaż” nt. watykańskich rozmów kard. J[ózefa] Glempa (oc[ena] dobra);
- „Konrado” nt. wypowiedzi ks. prof. Pasierba² z ATK na tematy polskie w czasie jego pobytu w Rzymie (oc[ena] dost[ateczna]);
- „Białys” nt. działalności Sekcji Polskiej Radia Watykan (oc[ena] dost[ateczna]);
- „Prorok” nt. aktywności katolickich grup o charakterze odwetowym w RFN (oc[ena] dost[ateczna]);
- „Prorok” nt. watykańskich konsultacji bp. J[ana] Mazura³ (oc[ena] dost[ateczna]);
- „Prorok” nt. wizyty H[elmuta] Kohla⁴ w USA (oc[ena] dost[ateczna]);
- „Dis” nt. inicjatywy organizacji „Prospective nel mondo” w związku ze sprawą Popiełuszki (oc[ena] dost[ateczna]);

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Dokument opatrzone adnotacjami o treści: T. Michalski [19]85 III 27 i nieczytelnym podpisem; Egz. nr 2 zniszczono dn. [19]85 III 27 i nieczytelnym podpisem; Kopię parałował tow. Siwek.

^c Po lewej stronie dokumentu adnotacja o treści: „Tibor”.

^d Po lewej stronie dokumentu adnotacja o treści: „Ingo”.

^e Po lewej stronie dokumentu adnotacja o treści: „Dis”.

^f Po lewej stronie dokumentu adnotacja o treści: „Cestin”.

¹ Według zachowanych dokumentów MSW KI o ps. „Scala” miał być Carlo Scaringi. Biogram zob. aneks, s. 283.

² Biogram zob. aneks, s. 271.

³ Biogram zob. aneks, s. 262.

⁴ Biogram zob. aneks, s. 245.

- ^e „Prorok” nt. zapowiedzianego spotkania A[ndrieja] Gromyki z G[eorgem] Shultzem (oc[ena] dost[ateczna]);
 - ^e „Metrapaź” nt. rozmów J[ana] P[awła] II z kard. J[ózefem] Glempem (oc[ena] dost[ateczna]);
 - ^e „Tibor” nt. wizyty kard. J[ózefa] Glempa w Watykanie (oc[ena] dost[ateczna]);
 - ^d „Scala” nt. jesiennej sesji Rady Ministerialnej NATO (oc[ena] dost[ateczna]);
 - ^e „Lamos” nt. nowego dokumentu S[tolicy] A[postolskiej] w sprawie „teologii wyzwolenia” (oc[ena] dost[ateczna]);
 - ^e „Lamos” nt. watykańskich ocen sytuacji w Polsce (oc[ena] dost[ateczna]);
 - ^e „Lamos” nt. opinii sekretarza stanu S[tolicy] A[postolskiej] w kwestii wizyty Andreottiego w Polsce (oc[ena] dost[ateczna]);
 - ^f „Białys” nt. możliwości zwołania konsystorza (oc[ena] dost[ateczna]);
 - ^e „Breno”⁵ nt. sytuacji politycznej we Włoszech (oc[ena] dost[ateczna]);
 - ^e „Prorok” nt. planowanej wizyty G[iulia] Andreottiego w Polsce (oc[ena] dost[ateczna]);
 - ^e „Prorok” nt. polityki rządu włoskiego wobec Polski (oc[ena] dost[ateczna]);
 - ^f „Mag”⁶ nt. pozycji G[iulia] Andreottiego (oc[ena] dost[ateczna]);
 - ^f „Cestin” i „Dis” nt. życiorysu G[iulia] Andreottiego (oc[ena] dost[ateczna]);
 - ^f „Cestin” nt. włoskiej polityki zagranicznej (oc[ena] dost[ateczna]);
 - ^f „Erba”⁷ nt. ew[entualnej] podróży Andreottiego do Polski (oc[ena] dost[ateczna]);
 - „Hermit” nt. kontaktów Watykan–RFN (sprawa audiencji J[ana] P[awła] II dla pracowników Ambasady RFN przy S[tolicy] A[postolskiej]).
2. W informacjach dla innych odbiorców wykorzystano [materiały] pochodzące od:
- ^e „Hermit” nt. ew[entualnego] mianowania bp. Sz[czępana] Wesołego ordynariuszem diecezji katowickiej (JSW) (oc[ena] dost[ateczna]);
 - ^e „Prorok” nt. nominacji M[ichele’a] Cecchini[ego]⁸ na nuncjusza S[tolicy] A[postolskiej] w Wiedniu (JSW) (oc[ena] dost[ateczna]);
 - ^e „Itaka”⁹ nt. wypowiedzi ks. Sokołowskiego nt. sytuacji społeczno-politycznych w Polsce (JSW) (oc[ena] dost[ateczna]);
 - ^e „Dis” nt. stanowiska Włoch wobec Ś[wiatowego] F[estiwalu] M[łodzieży] w Moskwie (KSW) (oc[ena] dost[ateczna]);

⁸ *W oryginale*: Bren.

⁵ Według zachowanych dokumentów MSW źródłem o ps. „Breno” miał być Juliusz Janusz. Biogram zob. aneks, s. 239.

⁶ Tożsamości źródła „Mag” nie udało się ustalić.

⁷ Według zachowanych dokumentów MSW figurantem SMW krypt. „Erba” miał być pracownik włoskiego MSZ polskiego pochodzenia Stefano Jedrkiewicz, który uczestniczył w przygotowaniu wizyty ministra spraw zagranicznych Włoch Giulia Andreottiego w PRL w grudniu 1984 r. W piśmie z 10 III 1986 r. podano: „»Erba« – kontakt nawiązał of[icer] »Cestin«, reaktywował of[icer] »Dis«, wypracowując płaszczyznę kontaktów. Figurant jest pracownikiem obiektu »Estero« [MSZ Włoch – przyp. W.B.]”. AIPN, 3246/482, t. 1, k. 176–182, 186–188; AIPN, 003171/5, t. 1, k. 257.

⁸ Biogram zob. aneks, s. 217.

⁹ Według zachowanych dokumentów MSW KO o ps. „Itaka” miała być Krystyna Wołkońska (w latach 1966–1971 Krystyna Kozera). Biogram zob. aneks, s. 301.

– „Dis” nt. budżetu Korpusu Karabinierów Włoskich (KSW) (oc[ena] dost[ateczna]);

3. Uwagi i sugestie dot. niektórych przekazanych przez rezydenturę materiałów:

a) ‘dep[esza] od „Cestin” z 30 XI [19]84 [r.] nt. konferencji w Centrum Kultury w Rzymie: „Polska Jaruzelskiego – Polska Popiełuszki” – otrzymała ocenę niedostateczną. Informacje zawarte w depeszy zostały w całości zaprezentowane przez RWE w dn. 30 XI [19]84 r.;

b) ‘mat[eriały] od „Wolski”¹⁰ z 3 XII [19]84 [r.] nt. Fundacji Rolnej oraz mat[eriały] od „Białys” z 27 XI [19]84 r. nt. kolportażu w Watykanie „testamentu Popiełuszki” nie podlegają ocenie. Informacje zawarte w tych materiałach nie mają charakteru wywiadowczego;

c) ‘dep[esze] od „Metrampaż” z 30 stycznia br. oraz od „Paulek”¹¹ z 30 stycznia br. nt. planowanej wizyty J[ana] P[awła] II na Kubie nie podlegają ocenie. O powyższym zamiarze papieża obszernie informowało Biuro Prasowe Watykanu w dn. 28 stycznia br., prasa włoska, a także „Biuletyn Specjalny” PAP z końca stycznia br.;

d) ‘dep[esza] od „Dis” z 8 II [19]85 r. nt. przewidywanych kierunków włoskiej polityki zagranicznej wobec Polski nie podlega ocenie. Większość zawartych w materiale informacji znana jest z depesz „Gospodarza”¹² z 7 lutego br.;

e) ‘dep[esze] od „Prorok” z dn. 25 stycznia br. oraz od „Dis” z 1 lutego br. dot. sympozjum b[yłej] „Solidarności” w Turynie nie podlegają ocenie. O ww. spotkaniu, jego przebiegu i rezultatach obszernie i szczegółowo informowała prasa wrogiej emigracji, a także środki masowego przekazu we Włoszech;

f) ‘informacje zawarte w mat[eriale] od „Vecchio” z 27 XI [19]84 r. nt. udziału włoskich służb specjalnych w porwaniu E[manueli] Orlandi¹³ oraz mat[eriały] od „Breno”⁸ z 24 I [19]85 r. nt. spekulacji w sprawie odroczenia procesu Antonowa¹⁴ wymagają pogłębienia, a także weryfikacji.

II. ‘Zwracamy uwagę, że przesyłane przez was niektóre materiały i depesze (dot. zwłaszcza polityki zagranicznej i wewnętrznej Włoch, a także działalności przedstawicieli wrogich struktur b[yłej] „Solidarności”) zawierają ostatnio zbyt często informacje znane ze źródeł oficjalnych bądź depesz „Gospodarza” (np. z 7 lutego br. odnośnie [do] polityki zagranicznej Włoch). W związku z powyższym prosimy o bardziej wnikliwą analizę uzyskiwanych informacji przed przekazaniem ich do centrali i niecytowanie w sposób identyczny jak w depeszy „Gospodarza”.

III. ‘Mimo naszych wcześniejszych uwag w dalszym ciągu nie podajecie w depeszach (dotyczących zwłaszcza wizyt i rozmów biskupów polskich w Watykanie)

¹⁰ Według zachowanych dokumentów MSW KO o ps. „Wolski” miał być Stanisław Wszółek (imię zakonne Maurycy). Biogram zob. aneks, s. 304.

¹¹ Według zachowanych dokumentów MSW agentem o ps. „Paulek” miał być Gerard Paweł Rogowski. Biogram zob. aneks, s. 281.

¹² W nomenklaturze Departamentu I MSW terminem „gospodarz” określano osobę kierującą daną placówką dyplomatyczną, zazwyczaj w randze ambasadora.

¹³ Biogram zob. aneks, s. 268.

¹⁴ Biogram zob. aneks, s. 207.

dokładnych bądź przybliżonych dat zaistniałych faktów. Dotyczy to np. dep[esz] „Tibor” z 12 lutego br., w której przedstawione są opinie Gulbinowicza po jego przyjeździe do Rzymu w dn. 17 stycznia br.

IV. Prosimy o realizację naszej instrukcji nr 9/84 z dn. 16 XI [19]84 r. dot.:

a) “bliższych danych nt. zorganizowanego przez Fundację im. J[ana] P[awła] II Domu Pracy Twórczej dla intelektualistów z kraju i zagranicy w Termini k. Rzymu;

b) ^hstruktury, przywódców i celów organizacji „Ruch Noekatechumenalny”. Przypominamy, że przewodniczącym i założycielem ww. organizacji jest osoba świecka znana jako Kiko Argüello – były przywódca hippisów i pieśniarz. Wiceprzewodniczącym jest Franco Voltaggio (zam. Via Domatello 15, **Roma** – Italia – telefon 3607621). Duchowym przywódcą ruchu jest ksiądz Michelangelo Cicalese – proboszcz w kościele „Parroquie S. Francesco Caprini” w Piezze (zam. Massa Carrara 15, **Roma** – Italia, tel. 423761). Członkowie ruchu przed kilku laty nawiązali kontakty z „katolikami” w Polsce, którym pomogli założyć firmę w Warszawie.

V. ‘W związku ze zbliżającą się wizytą E[richa] Honeckera we Włoszech i planowanym jego spotkaniem z J[anem] P[awłem] II prosimy o pilne opracowanie następujących tematów:

– stanowisko i polityka Watykanu wobec NRD (sprawa ew[entualnej] zmiany granic diecezji);

– stanowisko S[tolicy] A[postolskiej] wobec zasadniczych aspektów stosunków Wschód–Zachód, w tym głównie wobec polityki zagranicznej i militarnej USA oraz głównych państw NATO;

– rola i znaczenie poszczególnych „lobbies” narodowych w Watykanie oraz możliwość poszczególnych episkopatów wpływania na politykę kurii rzymskiej.

VI. Wasz [szyfrogram nr] 69 dot. publikacji w „Il Sabato”. Prosimy o pilne przekazanie egzemplarza pisma zawierającego sygnalizowaną przez was publikacjęⁱ.

Źródło: AIPN, 02108/31, k. 101–103, mps.

^h Po lewej stronie dokumentu adnotacja o treści: „Cestin”, „Ingo”, „Wran”, „Tibor”.

ⁱ Po lewej stronie dokumentu adnotacja o treści: „Cestin”, „Ingo”, „Wran”.

^j Dokument opatrzone faksymile o treści: H. Jarecki.

1985 luty 21, Warszawa – Szyfrogram z Rzymu dotyczący pobytu biskupów Ignacego Jeża, Jerzego Ablewicza i Kazimierza Majdańskiego w stolicy Włoch

Data wpływu: 21 II [19]85 [r.]
godzina: 18.10

Nr EPI ^a**K13713**
Tajne spec[jalnego] znaczenia
Czynienie odpisów wzbronione
Egz. nr ^a**3**

Szyfrogram nr 1192^b
nadany za nr. 86 dnia 21 II [1985 r.] godz. 11.10 z Rzymu
ilość stron 1

^a**DZPZ**

JAR-R-H

Dot. I-1, napisał i uzyskał ag[ent] „Konrado” od Grocholewski[ego], Hejmy, Boniecki[ego], Ablewicz[a]¹, przyjął of[icer] „Ingo” 19 bm.

1. W czasie pobytu w Rzymie bp. Jeża², Ablewicza, Majdańskiego³ papież udzielił im ustnych sugestii i wytycznych odnośnie [do] stanowiska episkopatu w sprawie dialogu z władzami oraz kampanii propagandowej przeciwko Kościołowi. Wyraził życzenia, aby były one uwzględnione przez Konferencję [Episkopatu Polski]. Papież przekazał również Majdańskiemu dyrektywy na piśmie dla Glempa dot. treści komunikatu 204. Konferencji oraz memorandum.

2. Bp Jeż w prywatnych rozmowach z członkami lobby polskiego oceniał, że:
– kampania przeciwko Kościołowi nie wynika z rzeczywistych intencji władz, ale służy uspokojeniu sojuszników, negatywnie oceniających proces;
– obie siły skazane są na strategiczne współdziałanie w imię zapobieżenia tragedii narodowej;
– napięcia na linii państwo–Kościół powinny szybko minąć, chociaż należy się liczyć z utrudnieniami administracyjnymi władz w stosunku do Kościoła.

3. Ablewicz został przyjęty przez prefekta Kongregacji ds. Świętych Palazziniego⁴. P[alazzini] wyraził opinię, że należy zacząć zbierać materiały uzasadniające wniosek

^{a-a} *Wpisano odręcznie.*

^b *Dokument opatrzono pieczęcią wpływu o treści: Wydział ... Departamentu I MSW. Wpłynęło dn. ... 198... r. Nr ... z odręcznie wpisaną datą: 22 II 1985 [r.] oraz numerem: OCH-001823/p/85.*

¹ Biogram zob. aneks, s. 207.

² Biogram zob. aneks, s. 242.

³ Biogram zob. aneks, s. 259.

⁴ Biogram zob. aneks, s. 269.

o rozpoczęcie procesu beatyfikacyjnego Popiełuszki. P[alazzini] stwierdził, że takie jest życzenie papieża.

Źródło sprawdzone. Informacja poszerza rozeznanie.

(-) „Dis”

Źródło: AIPN, 0449/5, t. 37, k. 37–37v, mps.

1985 luty 22, Warszawa – Szyfrogram z Rzymu dotyczący opinii tzw. lobby polskiego w Watykanie na temat reperkusji procesu toruńskiego

Data wpływu: 22 II [19]85 [r.]
godzina: 17.30

Nr EPI ^aK1400Q^a
Tajne spec[jalnego] znaczenia
Czynienie odpisów wzbronione
Egz. nr ^a3^a

Szyfrogram nr 1240^b
nadany za nr. 92 dnia 22 II [19]85 [r.] godz. 9.30 z Rzymu
ilość stron 1

^aPZWAPL^a

JAR-R-H

Dot. I-1, napisał i uzyskał ag[ent] „Konrado” od Grocholewski[ego], Nowak[a]¹ (Kongregacja ds. Edukacji), Hejmy, Lewandowski[ego], przyjął „Ingo” 19 bm.

W lobby polskim po Konferencji Episkopatu [Polski] formułowane są następujące oceny:

– proces P[opieluszki]² obnażył rzeczywiste intencje i metody polityki władz wobec Kościoła. Skompromitował i osłabił aparat MSW. Wywarł również określoną presję psychologiczną na kadrę SB, której długotrwałe skutki trudno przewidzieć;

– władze chcą zdyskontować proces do neutralizacji ekstremistycznego skrzydła Kościoła, wykorzystując aparat propagandowy państwa. Papież jest zdecydowany na obronę autorytetu całego Kościoła, co może doprowadzić do dużych napięć w stosunkach państwo–Kościoł;

– mimo bezzasadności większości oskarżeń przeciwko Kościołowi kampania propagandowa rządu może okazać się szkodliwa dla Kościoła. Szczególnie delikatny jest problem wypaczeń finansowych, który jest nośny w społeczeństwie;

– dalszemu pogarszaniu się sytuacji może zapobiec wyłącznie otwarcie dialogu władz z Wałęsą, który utożsamia umiarkowany nurt w „S[olidarności]”. Taką tezę prezentuje sam papież.

Źródło sprawdzone. Inf[ormacja] przedstawia opinie i oceny.

(–) „Dis”

Źródło: AIPN, 0449/5, t. 36, k. 27–27v, mps.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Dokument opatrzono pieczęcią wpływu o treści: Wydział ... Departamentu I MSW. Wpłynęło dn. ... 198... r. Nr ... z odręcznie wpisaną datą: 23 II 1985 [r.] oraz numerem: OCH-001875/p/85.

¹ Abp Edward Michał Nowak. Biogram zob. aneks, s. 267.

² Chodzi o proces morderców ks. Jerzego Popiełuszki.

1985 luty 25, Warszawa – Meldunek KO ps. „Azan” na temat publikacji dotyczącej bp. Ignacego Tokarczuka we włoskim czasopiśmie „Sette Giorni”

Źródło: KO „Azan”¹

Uzyskał: WKW

25 II 1985 [r.]

Warszawa, 25 II 1985 [r.]

Tajne

Egz. nr ^a2^{ab}

Notatka informacyjna

dot. publikacji w „Sette Giorni” o bp. I[gnacym] Tokarczuku

W diecezji przemyskiej prowadzona jest wśród wiernych i duchowieństwa akcja protestacyjna przeciwko pomawianiu przez przedstawicieli władz PRL ordynariusza przemyskiego bp. I[gnacego] Tokarczuka o współpracę ze służbami specjalnymi III Rzeszy.

Akcją kieruje – za cichym przyzwoleniem Tokarczuka – kanclerz kurii przemyskiej ks. dr Zdzisław Majcher², zausznik ordynariusza. Ks. Majcher mówił m.in. do ks. Jakiely³ z Ustrzyk, że po ukazaniu się w „Sette Giorni” artykułu w listopadzie 1983 r. Watykan podjął przedsięwzięcia sprawdzające. Stolica Apostolska potraktowała poważnie tę sprawę, ponieważ jakieś 8–10 lat temu ukazała się publikacja prasowa obwiniająca ówczesnego bp. sufragana Monachium o udział w masowym rozstrzeliwaniu cywilnych mieszkańców włoskich wiosek przez wojska hitlerowskie.

Publikacja polegała na prawdzie. Z tego powodu Stolica Apostolska wydelegowała swojego przedstawiciela do Katanii – do redakcji „Sette Giorni”. Redakcja odmówiła wyjaśnień, kierując zainteresowanego do ambasady libijskiej w Rzymie. Jednocześnie Watykan przeprowadził niezbędne sprawdzenia w zachowanych archiwach służb policyjnych III Rzeszy, nie znajdując jednakże potwierdzenia faktów imputowanych w publikacji. Nie można traktować również poważnie gazety „Sette Giorni”, ponieważ ukazuje się ona nieregularnie (np. wydanie z 12 XI 1983 r. nosiło nr 20) i finansowana jest z podejrzanych źródeł. W ciągu ubiegłego roku kuria przemyska zaobserwowała, że nieznani sprawcy rozrzucali ulotki o treści opartej na ww. publikacji w miejscach pobytu bp. I[gnacego] Tokarczuka.

Takie fakty miały miejsce podczas odpustów w Starej Wsi k. Brzozowa oraz w Kalwarii **Paclawskiej** k. Przemyśla.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Dokument opatrzone adnotacjami o treści: OCH-02031/P/85; OCR-0520/III/85; Wydz[iał] III; FWPZ; K15272.

¹ Według zachowanych dokumentów MSW KO o ps. „Azan” miał być Jan Maziarz. Biogram zob. aneks, s. 260.

² Biogram zob. aneks, s. 259.

³ Biogram zob. aneks, s. 238.

Ulotki o podobnej treści rozrzucono również pośród uczestników pielgrzymki z Rzeszowa do Częstochowy. Kuria przemyska, traktując to zjawisko jako działania specjalne Służby Bezpieczeństwa MSW, informowała o powyższym Sekretariat Episkopatu Polskiego^c.

Wielu księży z diecezji przemyskiej analizowało sprawę, dochodząc do przekonania, że cała historia jest nieprawdziwa i może być inspirowana przez władze radzieckie. Przemyslenia swoje opierają na następujących faktach:

- bp Tokarczuk urodził się w 1918 r. Będąc więc młodym wikariuszem w latach 1942–1943, nie uczyniłby żadnego nierozważnego kroku bez zgody proboszcza. W roku 1943 potęga hitlerowska już się załamała po bitwie stalingradzkiej – nie łączyłby więc swojej osoby z przegranym;

- bp Tokarczuk pochodzi z mieszanej rodziny polsko-ukraińskiej, ale sam zawsze podkreśla, że jest Polakiem. Jego działalność kościelna oparta była na rugowaniu Kościoła unickiego i rozszerzeniu stanu posiadania Kościoła rzymskokatolickiego (m.in. przerabianie cerkwi na kościoły). Z tego powodu jest znienawidzony przez Ukraińców;

- bp Tokarczuk znany jest szeroko ze swojej antyradzieckości. Nie ukrywa swojego przekonania, że „imperium sowieckie” rozpadnie się po pewnym czasie i Polska będzie mogła wrócić na utracone terytoria na wschodzie. Kościół rzymskokatolicki musi być przygotowany do pracy duszpasterskiej wśród Rosjan. Z tego względu wprowadził jako obowiązkowe nauczanie języka rosyjskiego w WSD w Przemyśle. Swego czasu do pracy misyjnej na Wschodzie zgłosiło się 4 księży ochotników, m.in. ks. Antoni Szypuła^d z Dąbrówki k. Sanoka.

Bp I[gnacy] Tokarczuk stanowi więc stałe zagrożenie dla interesów rosyjskich na Ukrainie.

Według oceny źródła, opartej na rozmowach z innymi duchownymi, bp Tokarczuk wyszedł wzmocniony z kampanii skierowanej przeciwko jego osobie. Rzekomo podczas 204. Konferencji Plenarnej Episkopatu spotykał się z wyrazami sympatii i poparcia ze strony innych uczestników. Do Przemyśla wrócił zadowolony.

Zdaniem „Azana” po ostatnich wydarzeniach – szczególnie proces toruński – nastąpiło wyraźne skonsolidowanie wewnętrzne duchowieństwa, zwarcie szeregów w obliczu zewnętrznego zagrożenia. Nawet księża dotychczas nieprzychylnie nastawieni do bp. Tokarczuka uważają, że władze popełniły błąd, angażując się bezpośrednio w ataki przeciwko Kościołowi. Duchowni bardzo krytycznie oceniają angażowanie się członka rządu – ministra J[erzego] Urbana w kampanię przeciwko Kościołowi.

Podkreśla się także fakt, że z powodu jego pochodzenia jest osobą najmniej wskazaną do zabierania głosu w sprawach wyznaniowych. Określają to jako swojego rodzaju prowokację rządu wobec Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce. Źródło ocenia, że nastąpiło przesunięcie uczucia nienawiści Kościoła wobec wicepremiera M[ieczysława] Rakowskiego na osobę Urbana.

^c Tak w oryginale.

^d Biogram zob. aneks, s. 297.

„Azan” przewiduje, że nastąpią wkrótce zdecydowane posunięcia hierarchii kościelnej w Polsce, dyscyplinujące duchowieństwo w kierunku ograniczenia kontaktów księży ze Służbą Bezpieczeństwa. W diecezji przemyskiej bp Tokarczuk już od dawna zarządził obowiązek meldowania przez księży o każdym fakcie rozmowy z przedstawicielami SB.

Wydruk[owano] w 2 egz.

Egz. nr 1 – z[astęp]ca dyr[ektora] Dep[artamentu] I MSW płk Z[bigniew] Twerd⁵

Egz. nr 2 – Wydz[iał] XVII Dep[artamentu] I MSW

Wyk. WK, druk AW

Nr 00230/85

Źródło: AIPN, 0449/5, t. 37, k. 400–402, mps.

⁵ Biogram zob. aneks, s. 299.

1985 marzec 1, Warszawa – Szyfrogram z Londynu dotyczący konferencji prymasa Józefa Glempa, która 28 lutego 1985 r. odbyła się w stolicy Wielkiej Brytanii

Data wpływu: 1 III 1985 [r.]
godzina: 11.30

Nr EPI ^aK1599I^a
Tajne spec[jalnego] znaczenia
Czynienie odpisów wzbronione
Egz. nr ^a3^a

Szyfrogram nr 1391^b
nadany za nr. 24 dnia 28 II [1985 r.] godz. 19.30 z Londynu
ilość stron 2

^aDZPZ^a
Pilny

JAR-R-H

Dot. I-2, nap[isał] off[icer] „Layton”¹ z konferencji prasowej kard. Glempa w Londynie w dniu 28 II 1985 [r.]

Odpowiadając na pytania bryt[yjskich] dziennikarzy, kard. Glemp ustosunkował się [do] nast[ępujących] problemów:

– sankcji: w tej sprawie stwierdził, że kryzys, który Polska przeżywała i który nadal w jakiejś mierze trwa, jest wielowarstwowy, ale dotyczył głównie spraw ekonomicznych. Nie można patrzeć jednak biernie na biedę wśród wiernych, spowodowaną nałożonymi na Polskę przez Zachód sankcjami;

– państwo–Kościół: oświadczył, iż stosunki państwo–Kościół od 40 lat przechodzą różne koleje losu i formy. Wiele zmieniło się na korzyść Kościoła. Można dziś mówić, że Kościół w Polsce nie jest uważany za prywatną sprawę, znalazł sobie prawo do życia i jest to zasługą kard. Wyszyńskiego. Bez zrozumienia pozycji kard. Wyszyńskiego, jak również mądrej polityki ze strony rządu nie można zrozumieć specyficznych stosunków w dzisiejszej Polsce. Dialog Kościół–państwo istnieje, rozwija się, chociaż w tej chwili przez tragiczną śmierć ks. P[opiełuszki] doznał lekkiego wychłodzenia. Śmierć ks. P[opiełuszki] jest znaczącym momentem rozwoju tych stosunków, może przyczynić się do większego dobra. Podkreślił rozwój budownictwa sakralnego, angażowanie się młodzieży w ruchy religijne;

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Dokument opatrzone pieczęcią wpływu o treści: Wydział ... Departamentu I MSW. Wpłynęło dn. ... 198... r. Nr ... z odręcznie wpisaną datą: 2 III 1985 [r.] oraz numerem: OCH-002144/p/85.

¹ Oficerem operacyjnym rezydentury Departamentu I MSW w Londynie o ps. „Layton” był Klaudiusz Kajzer. Biogram zob. aneks, s. 242.

- ochrony księży (pytanie przedstawiciela Sekcji Polskiej Radia BBC): **stwierdził, że Kościół będzie bronił księży. Polityką w rozumieniu władz Kościoła i kapłani nie będą się zajmowali. Kościół nie będzie unikał takich problemów, jak: likwidacja alkoholizmu, narkotyków, przestępczość, nieposzanowanie godności człowieka;**
- sprawy funduszu na rzecz rozwoju rolnictwa: stwierdził, że sprawy prawne od strony Kościoła w Polsce są b[ardzo] zaawansowane. Brakuje jednak funduszy na realizację projektu. EWG, w tym W[ielka] Brytania, wstrzymuje się od pomocy. Pozostają tylko wkłady kościelne, które nie są w stanie temu sprostać;
- **status Kościoła: oświadczył, że prace nad tym tematem były b[ardzo] zaawansowane. W pewnym momencie zatrzymały się. Aktualnie zabójstwo ks. P[opiełuszki] wstrzymało negocjacje o nadanie Kościołowi statusu publicznego, ale w spokojniejszych czasach sprawa zostanie podjęta;**
- dalszej poprawy stosunków pomiędzy naszymi rządami i narodami: wyraził wdzięczność społeczeństwu i władzom brytyjskim za pomoc, jaką okazały Polsce w trudnych czasach kryzysu. Podkreślił zwłaszcza rolę pomocy medycznej kanałami kościelnymi. Uważa, iż można zaktywizować kontakty sportowe, kulturalne i naukowe nawet przy odrębności systemów społeczno-politycznych obu krajów;
- związki zawodowe: wypowiedział się za pluralizmem.

(–) „Kliv”²

Wiarygodność:

G – nie podlega ocenie

Wartość:

C – oficjalna, prasowa

Wykorzystanie:

B – wykorzystano w zbiorczej informacji

^c[...] ^c

Sugestie dla rezydenta i (lub) Wydz[iału]: ^a**Materiał oficjalny. Jednakże niektóre jego punkty zostały wykorzystane w analitycznej informacji dla KPR dot. ocen wizyty kard. J[ózefa] Glempa w W[ielkiej] Brytanii^a.**

Źródło: AIPN, 0449/5, t. 37, k. 35–36, mps.

^{c-c} *Opuszczono fragment formularza.*

² Oficerem operacyjnym rezydentury Departamentu I MSW w Londynie o ps. „Kliv” był Wacław Zbigniew Leśniewski. Biogram zob. aneks, s. 253.

1985 marzec 1, Warszawa – Szyfrogram z Genewy dotyczący rozmowy źródła ps. „Wik” z kardynałem Achille Silvestrinim

Data wpływu: 1 III 1985 [r.]
godzina: 11.30

Nr EPI ^aK1593C^a
Tajne spec[jalnego] znaczenia
Czynienie odpisów wzbronione
Egz. nr ^a3^a

Szyfrogram nr 1397^b
nadany za nr. 64 dnia 28 II [19]85 [r.] godz. 22.00 z **Genewy**
ilość kart 1

^aPZWAPL^a

JAR-R-H

Dot. I. Napisał of[icer] „Aca”¹ od r[ozpracowanie] w[stępne] „Wik”² z rozmowy z kard. Silvestrini[m], przyjął „Aca” 27 bm.

1. Obecny stan pewnego napięcia w stosunkach rząd–episkopat jest wynikiem emocji obu stron spowodowanych przebiegiem procesu toruńskiego. **Episkopat poczuł się zagrożony w swej pozycji w kontekście licznych negatywnych w swej wymowie wypowiedzi prokuratora godzących bezpośrednio w Kościół w Polsce.** Odczucia te wzmocniła wypowiedź Łopatki dot. „możliwości aresztowania księży za działalność niezgodną z prawem”. Stąd znane wypowiedzi – oświadczenia Glempa i episkopatu.

2. Obecna sytuacja na linii Kościół–państwo traktowana jest jako przejściowa, gdyż Watykan nie jest zainteresowany kursem konfrontacyjnym, który w dłuższym okresie czasu musiałby się negatywnie odbić na pozycji Kościoła w Polsce. Stąd m.in. wypowiedź Łopatki Watykan odczytuje tylko jako konieczny gest rządu wobec aparatu MSW po procesie toruńskim.

3. Watykan [jest] z różnych względów zainteresowany normalizacją sytuacji w Polsce. Było to m.in. powodem wręczenia Reaganowi przez papieża w Fairbanks dwóch memorandum nt. sytuacji społeczno-politycznej oraz ekonomicznej Polski, które w wielu punktach zawierały elementy sprzyjające wysiłkom rządu gen. Jaruzelskiego

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Dokument opatrzone pieczęcią wpływu o treści: Wydział ... Departamentu I MSW. Wpłynęło dn. ... 198... r. Nr ... z odręcznie wpisaną datą: 2 III 1985 [r.] oraz numerem: OCH-002138/P/85.

¹ Rezydentem Departamentu I MSW w Genewie o ps. „Aca” był Gromosław Czempiński. Biogram zob. aneks, s. 220.

² Źródłem o ps. „Wik” miał być Giuseppe Bertello. Biogram zob. aneks, s. 209.

na rzecz stabilizacji ekonomicznej kraju (nowe kredyty, przyjęcie do I[n]ternational M[onetary] F[und], fundusz rolny itp.)³.

Uwagi:

– w swych wypowiedziach „Wik” cały czas powoływał się na słowa Silvestrini[ego], któremu aktualnie bezpośrednio podlega;

– informacja dosyć ogólna i trudno dociec mi jej intencji, nie mając szerszego przeglądu sytuacji, gdyż wg mnie zawiera zbyt oczywiste elementy inspiracji. Zastanawiające, że „Wik” już w poprzedniej rozmowie mocno podkreślał, że rozmawia za zgodą Silvestriniego;

– źródło nowe, w opracowaniu.

(-) „Aca”

^c[...] ^c

Wiarygodność:

C – potwierdza inne tajne

Wartość:

C – wartość ograniczona (przedst[awia] poglądy, oceny, fragmentar[yczna])

^c[...] ^c

D – dokumentacja, kartoteka

^c[...] ^c

Źródło: AIPN, 0449/53, t. 12, k. 84–84v, mps.

^{c-c} *Opuszczono fragment formularza.*

³ Prezydent Stanów Zjednoczonych Ronald Reagan i Jan Paweł II spotkali się w miejscowości Fairbanks w maju 1984 r. Papież zatrzymał się tam podczas swojej podróży do Korei Południowej, dokąd udawał się na obchody dwustulecia katolicyzmu na Półwyspie Koreańskim.

1985 marzec 6, Warszawa – Szyfrogram z Rzymu na temat watykańskich reakcji na proces toruński

Data wpływu: 6 III [19]85 [r.]
godzina: 13.20

Nr EPI ^aK1765A^a
Tajne spec[jalnego] znaczenia
Czynienie odpisów wzbronione
Egz. nr ^a3^a

Szyfrogram nr 1509^b
nadany za nr. 113 dnia 5 III [19]85 [r.] godz. 17.00 z **Rzymu**
ilość kart 1

^aPZWAPL^a

JAR-R-H

Dot. I-1, napisał i uzyskał KI „Prorok”, od kontaktów w Watykanie, przyjął „Dis” 4 bm.

1. Eksperci Sekretariatu Stanu rozpoczęli całościową analizę prawnopolityczną procesu w Toruniu. Dokumentacja z procesu przekazana przez episkopat aktualnie tłumaczona [jest] na język włoski. Dokumentacja uzupełniana jest sukcesywnie o opinie, oceny i informacje przekazywane przez biskupów. Z dokumentacją w oryginale zapoznał się wstępnie Casaroli.

2. Wg wstępnych ocen formułowanych przez Casarolego w gronie współpracowników:

- wbrew przewidywaniom C[asarolego] i Glempa nie można na dziś potwierdzić, że proces da w konsekwencji pozytywne impulsy do dialogu państwo–Kościół;
- istnieją liczne przesłanki wskazujące, że proces był pilotowany przez władze;
- informacje i oceny poszczególnych członków episkopatu dot. ingerencji politycznej ZSRR w przebieg procesu mają charakter spekulacji i brak jest na to wiarygodnych dowodów. W związku z powyższym nie należy ich oficjalnie brać pod uwagę, a tym bardziej dyskutować politycznie;
- zastanawiający jest wysoki wymiar kary dla Pietruszki. Może to stanowić jeden z elementów reżyserii procesu, którego cele są jednak niejasne.

3. Analiza procesu ma posłużyć do sformułowania stanowiska Watykanu wobec sprawy Popiełuszki i jej konsekwencji dla stosunków Polska–Watykan. Wstępnie przewiduje się, że w czasie najbliższego kontaktu oficjalnego na linii Watykan–wła-

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Dokument opatrzone pieczęcią wpływu o treści: Wydział ... Departamentu I MSW. Wpłynęło dn. ... 198... r. Nr ... z odręcznie wpisaną datą: 7 III 1985 [r.] oraz numerem: OCH-002379/R/85.

dze polskie wyrażone zostanie niezadowolenie i potępienie Watykanu przemówienia Pietrasiańskiego¹.

Źródło stale udzielające inf[ormacji]. Inf[ormacja] poszerza rozeznanie.

(-) „Dis”

°[...]

Wiarygodność:

B – wiarygodna

Wartość:

B – wartościowa (pogl[ębione] rozeznanie, wnosi nowe elementy)

Wykorzystanie:

A – podstawa do samodzielnej informacji

°[...]

D – dokumentacja, kartoteka

°[...]

Źródło: AIPN, 0449/5, t. 36, k. 26–26v, mps.

^{c-c} *Opuszczono fragment formularza.*

¹ Biogram zob. aneks, s. 275.

1985 marzec 12, Warszawa – Informacja wywiadu dotycząca opinii prezentowanych przez polskich biskupów podczas rozmów w Rzymie

Z dn. 12 III 1985 [r.] OC ^a H-0393/85^a Ilość str. ^a 2^a	Rodzaj informacji V – sygnalizacyjna ^b [...] ^b	Karta „IW” Tajne spec[jalnego] znaczenia Hasła: ^aFWPZ^a	Nr EPI ^a Z0624E^a	
Przekazać dla: ^a Gabinet Ministra RG RN SK RK RI RO RE RF RJ SL^a		Zadanie (kier[unkowe]) ^a I^a	Opracowujący: Wydz[iał] ^a XVII^a , Ident[yfikator] ^a 345^a ^a GU^a	
		Odpowiedź na pismo nr EPI _____ OC _____ Wykorzystano		
		Nr EPI	Rez[ydentura] i (lub) Wyd[ział]	Źródło
		^a K16182	Rzym	IG „Potenza”^a

**Ministerstwo
Spraw Wewnętrznych
Departament I**

Warszawa, ... III 1985 [r.]
Tajne
Egz. nr ...

Meldunek

Dot.: sytuacji w episkopacie Polski

Według uzyskanych informacji niektórzy biskupi i księża polscy (przebywający ostatnio w Rzymie) w trakcie rozmów z funkcjonariuszami kurii rzymskiej oraz przedstawicielami kleru polskiego w Watykanie prezentują szereg krytycznych opinii nt. działalności kard. J[ózefa] Glempa, zarzucając prymasowi m.in.:

– opieranie się na doradcach, którzy praktycznie nie mają żadnego doświadczenia w kontaktach z władzami. W tym kontekście bardzo krytycznie oceniali oni działalność ks. dr. A[ndrzeja] F[ranciszka] Dziuby¹ (b[yłego] kapelana Glempa, a obecnie kierownika Sekretariatu Prymasa), który „ulega sugestiom i naciskom ze strony młodych, nieodpowiedzialnych księży”;

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^{b-b} Opuuszczono fragment formularza.

¹ Biogram zob. aneks, s. 224.

– ciągle powoływanie się na dobre intencje władz, co w konsekwencji doprowadza do hamowania szeregu samodzielnych inicjatyw środowisk katolickich w kwestii stosunków państwo–Kościół. Glemp – wg ich opinii – nie potrafi także zdyskontować niektórych korzystnych dla Kościoła elementów sytuacji wewnętrznej dla wzmocnienia jego pozycji;

– dawanie wiary zapewnieniom władz, że zabójstwo ks. Popiełuszki było prowokacją wymierzoną przeciwko ekipie gen. Jaruzelskiego i zmierzającą do zakłócenia dialogu między państwem a Kościołem. Część biskupów (m.in. bp bp Kamiński², Nossol³, Tokarczuk) prezentuje tezę, iż od momentu porwania ks. Popiełuszki należało ostro zaatakować władze, co pozwoliłoby na uniknięcie ataków na Kościół w trakcie procesu w Toruniu.

Wspomniani duchowni polscy formułują także następujące opinie na temat sytuacji w episkopacie Polski:

– rozbieżności między tzw. klerem dołowym a kierownictwem episkopatu na tle polityki Kościoła wobec władz grożą wybuchem konfliktu, który będzie trudny do opanowania przez hierarchię kościelną. Sytuację dodatkowo komplikuje fakt, iż część biskupów tylko pozornie deklaruje lojalność wobec prymasa, a w rzeczywistości neguje szereg jego posunięć;

– informacja nt. kontaktów przedstawicieli hierarchii z MSW (co m.in. miał ujawnić w trakcie procesu w Toruniu gen. Płatek) świadczy o tym, że hierarchia katolicka prowadzi podwójną grę. W tym kontekście należy postulować, aby władze kościelne ustaliły zasady kontaktów kleru z przedstawicielami władzy, w tym funkcjonariuszami SB.

Przybywający ostatnio do Watykanu księża polscy stwierdzają, iż niektórzy duchowni ujawniają swoim przełożonym fakty kontaktów z SB. Informacje te – przekazywane do episkopatu Polski – mają stanowić materiał obciążający władze i świadczący o tym, iż rząd prowadzi walkę z Kościołem.

418/85-ACh/EM

Źródło: AIPN, 0449/2, t. 1, k. 229–231, mps.

² Biogram zob. aneks, s. 243.

³ Biogram zob. aneks, s. 266.

1985 marzec 15, Warszawa – Instrukcja Wydziału XVII Departamentu I MSW dla rezydentury w Rzymie

Podlega zwrotowi do centrali
następnym kurierem!

Tajne spec[jalnego] znaczenia

Egz. nr ^a1^a
15 III 1985 [r.]^b

Instrukcja „H” nr 13/85 dla „Dis”

I. W okresie od ostatniej poczty pion nasz ocenił 26 materiałów, z których wykorzystano 16 pochodzących od:

- dep[esza] od „Tazis” nt. opinii duchownych polskich w Watykanie nt. dotychczasowego przebiegu procesu w Toruniu;
- dep[esza] od „Dis” nt. ocen wizyty G[iulia] Andreottiego w PRL;
- dep[esza] od „Scala” nt. ocen MSZ Włoch przebiegu wizyty Andreottiego w PRL;
- dep[esza] od „Prorok” nt. spotkania J[ana] P[awła] II z Macharskim;
- dep[esza] od „Prorok” nt. wizyty w Rzymie abp. B[ronisława] Dąbrowskiego;
- dep[esza] od „Tazis” nt. inicjatyw Casarolego na forum ONZ w kwestii łamania praw człowieka w PRL;
- dep[esza] od „Dis” nt. wypowiedzi J[acka] Pałkiewicza dla „Il Giornale”;
- dep[esza] od „Konrado” nt. watykańskich reperkusji zabójstwa Popiełuszki;
- dep[esza] od „Dis” nt. stosunków episkopat Polski–rząd na tle procesu w Toruniu;
- dep[esza] od „Scala” nt. ocen Wł[oskiej] P[artii] S[ocjalistycznej] przebiegu wizyty G[iulia] Andreottiego w PRL;
- dep[esza] od „Prorok” nt. watykańskich ocen wizyty G[iulia] Andreottiego w PRL;
- dep[esza] od „Prorok” nt. obchodów 40. rocznicy zwycięstwa nad faszyzmem;
- dep[esza] od „Cestin” nt. ocen Wł[oskiej] P[artii] K[omunistycznej] przebiegu oraz rezultatów wizyty G[iulia] Andreottiego w PRL;
- mat[eriał] od „Prorok” nt. działalności katolickich grup odwetowych w RFN;
- dep[esza] od „Prorok” nt. poglądów i opinii bp. I[gnacego] Tokarczuka;
- dep[esza] od „Scala” nt. sytuacji na południowej flance NATO w ocenie Rady Ministerialnej NATO.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Dokument opatrzone adnotacjami o treści: T. Michalski, [19]85 IV 24 i nieczytelnym podpisem; Egz. nr 2 zniszczono dn. [19]85 IV 24 i nieczytelnym podpisem; Kopię parałował tow. Siwek.

^c Po lewej stronie dokumentu adnotacja o treści: „Wran”.

^d Po lewej stronie dokumentu adnotacja o treści: „Dis”.

^e Po lewej stronie dokumentu adnotacja o treści: „Cestin”.

2. Uwagi i sugestie dot. niektórych przekazanych przez rezydenturę materiałów:
a) ^fdep[esza] od „Paulek” z 30 I [19]85 r. dot. zwołania przez J[ana] P[awła] II nadzwyczajnego synodu biskupów (25 XI – 8 XII [19]85 r.) nie podlega ocenie. Informacje w niej zawarte znane są ze źródeł oficjalnych (doniesienia AFP);

b) ^fdep[esza] od „Prorok” z 5 XII [19]84 r. dot. sesji Rady Ministerialnej NATO (Bruksela 13–14 XII [19]84 r.) również nie podlega ocenie. Treść depeszy nie odbiega od oficjalnych informacji na ten temat, zamieszczonych m.in. w „Atlantic News” z 1 XII [19]84 r.;

c) ^fmat[eriał] od „Vitor” z 7 I [19]85 r. dot. planowanych zmian w ośrodku „Corda Cordi” ma charakter wybitnie spekulacyjny. Informacje zawarte w materiale są sprzeczne z doniesieniami innych źródeł, według których Przydatek¹ „jest skończony” i nie ma żadnych szans na ponowne objęcie poprzedniej funkcji. Prosimy o wasze stanowisko w tej sprawie;

d) ^fdep[esza] od „Tazis” z 21 I [19]85 r. dot. opinii duchownych polskich w Watykanie nt. przebiegu procesu w Toruniu. Jesteśmy również zainteresowani – sygnalizowanym przez was w depeszy – materiałem opracowanym przez episkopat Polski nt. przebiegu procesu w Toruniu;

e) ^fdep[esza] od „Dis” z 16 I [19]85 r. dot. ocen wizyty Andreottiego w PRL. Teza, iż Andreotti zainteresowany jest wyborem na stanowisko sekretarza generalnego ONZ, jest błędna. Żaden z przedstawicieli państw NATO lub U[kładu] W[arszawskiego] nie może się ubiegać o wybór na to stanowisko. Może on natomiast zostać zastępcą sekretarza generalnego tej organizacji;

f) ^fdep[esza] nr 88 z 21 II [19]85 r. dot. utworzenia przez „Opus Dei” fakultetu (uczelni) o profilu teologicznym w Rzymie. Informacja wymaga weryfikacji, zawiera bowiem szereg nieścisłości i niejasności. Nie ma w Watykanie Kongregacji ds. Edukacji, istnieje natomiast Kongregacja Wychowania Katolickiego, w której gestii leżą sprawy dot. seminariów i uniwersytetów. Jest b. wątpliwe, aby J[an] P[awł] II zezwolił „O[pus] D[ei]” na formalne utworzenie uczelni, ponieważ nigdzie organizacja ta nie działa oficjalnie, a jedynie poprzez sponsorowane przez siebie instytucje bądź stowarzyszenia. Nie jest przy tym zbyt jasną dla nas sprawą, w jaki sposób (w przyszłości) fakultet teologiczny w Rzymie, stanowiący filię uniwersytetu w Pampelunie (Nawarra), stałby się główną uczelnią teologiczną;

g) ^fna podstawie analizy waszych depesz dot. spotkania J[ana] P[awła] II z J[erzym] Milewskim² przypuszczamy, że informację o przyjęciu go przez papieża na prywatnej kolacji upowszechnił ks. A[dam] Boniecki, prawdopodobnie na prośbę Milewskiego, który chciał w ten sposób „dowartościować” swój pobyt w Rzymie. Informację tę jako wiarygodną podchwycili następnie zarówno księża polscy w Watykanie (infor-

^f Po lewej stronie dokumentu adnotacja o treści: „Ingo”.

¹ Biogram zob. aneks, s. 277.

² Biogram zob. aneks, s. 264.

macje od „Konrado”), jak i przedstawiciele środowisk dziennikarskich (informacje od „Metrampaż”). Prosimy o waszą opinię.

3. ^gOd pewnego czasu pion nasz nie otrzymuje od was specyfikacji pocztą. Przypominamy o obowiązku jej sporządzania^g.

Źródło: AIPN, 02108/31, k. 99–100, mps.

^g Dokument opatrzone faksymile o treści: H. Jarecki.

1985 kwiecień 12, Warszawa – Informacja wywiadu dotycząca sprawy ewentualnej kanonizacji abp. Oscara Romero i ks. Jerzego Popiełuszki

Z dn. 12 IV 1985 [r.] OC ^a H-0557/85 ^a Ilość str. ^a 1 ^a	Rodzaj informacji V – sygnalizacyjna ^b [...] ^b	Karta „IW” Tajne Hasła: ^a FWWA ^a	Nr EPI ^a Z085414 ^a
Przekazać dla: ^a Gabinet Ministra RG RN SK RI SZ RO RE RJ RF ^a	Zadanie (kier[unkowe]) ^a I ^a		Opracowujący: Wydz[iał] ^a XVII ^a , Ident[yfikator] ^a 345 ^a ^a GU ^a
	Odpowiedź na pismo nr EPI _____ OC _____ Wykorzystano		
	Nr EPI	Rez[ydentura] i (lub) Wydz[iał]	Źródło
	^a K25676	Rzym	IG „Tibor” ^a

Ministerstwo
Spraw Wewnętrznych
Departament I

Warszawa, ... IV 1985 [r.]

Tajne
Egz. nr ...

Meldunek

Dot.: sprawy ewentualnej kanonizacji abp. O[scara] Romero¹
oraz ks. J[erzego] Popiełuszki

W związku z postulatami duchownych oraz wiernych z krajów Ameryki Łacińskiej uznania zamordowanego kilka lat temu abp. O[scara] Romero jako męczennika za wiarę, w Kongregacji Kultu Świętych analizowana jest kwestia politycznych reperkusji ew[entualnego] rozpoczęcia procesu kanonizacyjnego arcybiskupa San Salvador.

Prefekt tej kongregacji kard. P[ietro] Palazzini odnosi się z rezerwą do powyższej sprawy. Uważa on, że ew[entualna] kanonizacja abp. Romero powinna pociągnąć za sobą także kanonizację ks. Popiełuszki, ponieważ jego zabójstwo miało podobne podłoże polityczne. W tej ostatniej sprawie kard. Palazzini rozmawiał z abp. Br[onisławem] Dąbrowskim w trakcie jego niedawnego pobytu w Rzymie. Sekretarz episkopatu Polski stwierdził wówczas, że:

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^{b-b} Opuuszczono fragment formularza.

¹ Biogram zob. aneks, s. 281.

– sprzyjające warunki dla sprawy kanonizacji ks. Popiełuszki mogłyby powstać wtedy, gdyby społeczeństwo polskie zaczęło się powszechnie domagać uznania go za męczennika;

– szybkie rozpoczęcie procesu kanonizacyjnego ks. Popiełuszki nie jest wskazane, gdyż mogłoby jednak jeszcze bardziej skomplikować stosunki państwo–Kościół, a także spowodować negatywne reakcje ZSRR.

613/85-ACh/AK

Źródło: AIPN, 0449/2, t. 1, k. 113–114, mps.

1985 kwiecień 17, Warszawa – Informacja wywiadu zawierająca zachodnioniemieckie opinie i oceny na temat bieżącej sytuacji w PRL

Z dn. 17 IV 1985 [r.] OC ^a H-0587/85 ^a Ilość str. ^a 6 ^a	Rodzaj informacji W – tematyczna ^b [...] ^b	Karta „IW” Tajne Hasła: ^a FWPZ ^a ^a 49 NF ^a	Nr EPI ^a Z0905E ^a
Przekazać dla: ^a t. Pożoga AF ^a	Zadanie (kier[unkowe]) ^a N ^a		Opracowujący: Wydz[iał] ^a XVII ^a , Ident[yfikator] ^a HEL-U ^a ^a KAL-P ^a
	Odpowiedź na pismo nr EPI _____ OC _____ Wykorzystano		
	Nr EPI	Rez[ydentura] i (lub) Wydz[iał]	Źródło
	^a K19709 ¹	Wydz[iał] I	GL^a

Dot.: zachodnioniemieckich ocen sytuacji w Polsce

W końcu lutego br. bońskie MSZ opracowało ocenę sytuacji w Polsce. Z oceną tą zapoznani zostali m.in. minister H[ans-]D[ietrich] Genscher przed podróżą do ZSRR, PRL² i LRB oraz członkowie delegacji SPD udający się do Warszawy na rozmowy z PZPR.

Poniżej prezentujemy tłumaczenie tej oceny.

„I. Proces przeciwko mordercom księdza Popiełuszki, który zakończył się w dniu 7 II 1985 r. skazaniem wszystkich oskarżonych na wysokie kary pozbawienia wolności, nie przybliżył rozwiązania zasadniczych problemów Polski. Głęboka przepaść między społeczeństwem a kierownictwem politycznym utrzymuje się także po procesie. Stosunki państwo–Kościół w dalszym ciągu są mocno obciążone (komunikat episkopatu). Sam proces nie dostarczył żadnych nowych informacji o możliwych inspiratorach aktu przemocy, z pewnością jednak stanowił wstęp do nowej antykościelnej propagandy.

Opozycja organizuje się w komitetach obywatelskich dla obrony praw człowieka. Stanowisko państwa w stosunku do niej usztywnia się.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^{b-b} Opuszczono fragment formularza.

¹ Fotokopia oryginału tego dokumentu znajduje się w tych samych aktach – sygn. AIPN, 0449/34, t. 16, k. 231–237.

² Wizyta Hansa-Dietricha Genschera w PRL miała miejsce 6 III 1985 r.

Integracja ogólnokrajowych branżowych związków zawodowych znalazła swoje przejściowe rozwiązanie na ogólnopolskim spotkaniu związkowców w dniach 24–29 XI 1984 r. w Bytomiu, na którym utworzono Ogólnopolskie Porozumienie Związków Zawodowych.

Pertraktacje między Kościołem a państwem w sprawie kościelnego projektu dla wsparcia prywatnego rolnictwa i rzemiosła nie zostały jeszcze całkowicie ukończone.

II. W szczególności:

1. Proces toruński

Rozpoczęty 27 XII 1984 r. proces morderców księdza Popiełuszki zakończył się 7 II 1985 r. skazaniem wszystkich czterech oskarżonych na wysokie kary więzienia. Najstarszy rangą oskarżony, zastępca dyrektora departamentu w polskim Ministerstwie Spraw Wewnętrznych płk Adam Pietruszka, jak również kapitan ‘policji’ Grzegorz Piotrowski, zostali skazani na kary po 25 lat pozbawienia wolności. Obydwaj porucznicy ‘policji’ Leszek Pękała i Waldemar Chmielewski otrzymali odpowiednio 15 i 14 lat więzienia.

Wyroki odbiegają daleko od kar proponowanych przez prokuratorów. Przebieg procesu potwierdził oczekiwania, że sąd miał wyjaśnić jedynie przebieg przestępstwa, a nie kulisy, motywy i uzależnienia od rozkazów skazanych urzędników Służby Bezpieczeństwa. Fakt, że sąd umożliwił oskarżonym, jak też prokuratorom, kierowanie obciążających ataków na Kościół, jak też na ofiarę – osobę księdza Popiełuszki, wskazuje, że przewodniczący sądu Kujawa³ kierował procesem zgodnie z wyraźnymi instrukcjami.

Sam Kujawa, od 5 lat bez doświadczenia procesowego, wyglądał na przeciążonego prowadzeniem procesu. Jego widoczne uchybienia procesowe stanowią przesłankę do wniesienia rewizji.

Polska opinia publiczna śledziła proces toruński z wielką uwagą. Radio przynosiło specjalne sprawozdania z każdego dnia procesu, telewizja informowała wyczerpująco o końcowej fazie procesu. Prasa informowała obszernie.

Duże zażenowanie wywołały ataki na »polityczną aktywność« księdza Popiełuszki i Kościoła. Broniące Popiełuszkę i Kościół głosy oskarżycieli posiłkowych zostały podane w prasie jedynie w formie bardzo skróconej.

Władze polskie umożliwiły obserwowanie procesu również 7 zachodnim dziennikarzom. Proces obserwował jedyny naukowy przedstawiciel prof. Lammich⁴ z Instytutu Maxa Plancka we Freiburgu na zlecenie Międzynarodowej Komisji Prawniczej (Genewa), jak też Międzynarodowego Towarzystwa Obrony Praw Człowieka (Frankfurt).

Cele, jakie polskie kierownictwo wiązało z procesem – przywrócenie zaufania społeczeństwa do praworządności przy zepchnięciu problemu inspiratorów na dalszy plan – zostały osiągnięte jedynie w ograniczonym zakresie.

^{c-c} Tak w oryginale.

³ Biogram zob. aneks, s. 251.

⁴ Biogram zob. aneks, s. 252.

2. PZPR, rząd

Ostatnie plenum KC (21–22 XII 1984 r.) zajmowało się w pierwszej kolejności problemami gospodarki, nie dając jednakże nowych perspektyw gospodarczego rozwoju. Oczekiwane od pewnego czasu zasadnicze zmiany personalne nie nastąpiły. Zmiany podjęto jedynie na niższych szczeblach zarządzających KC. Według dotychczas niepotwierdzonych oficjalnie doniesień prasowych Biuro Polityczne miał opuścić zaliczany do ortodoksyjnego skrzydła partii sekretarz KC Milewski.

Jeśli te doniesienia sprawdzą się, to byłyby to jak dotychczas najbardziej wyraźny sukces grupy Jaruzelskiego w niemal jawnie prowadzonej walce o władzę między umiarkowanymi a ortodoksyjnymi siłami w polskim kierownictwie.

Premier Jaruzelski zapowiedział ponadto przed plenum KC, że zaostry kontrolę aparatu bezpieczeństwa i przeprowadzi dalsze zmiany osobowe.

3. Opozycja

Opozycja zareagowała na zamordowanie Popiełuszki utworzeniem komitetów obywatelskich dla obrony praw człowieka na wzór KOR (Warszawa, Wrocław, Kraków, Szczecin, Wałbrzych i Gdańsk). Członkowie tych komitetów zostali mocno zaatakowani przez rzecznika rządu Urbana, przesłuchiwani przez „policję” i ostrzeżeni przed uprawianiem »nielegalnej aktywności«.

»Solidarność« podziemna stara się umocnić swoje struktury w zakładach. Zapowiedziany na 28 lutego br. piętnastominutowy strajk generalny po zapewnieniach rządu w sprawie podwyżki cen na podstawowe artykuły żywnościowe został niedawno odwołany przez »Solidarność«.

Polityka rządu wobec opozycji zaostrza się obecnie ponownie. 2 II [19]85 r. zostali skazani po raz pierwszy od czasu amnestii dwaj opozycjoniści na długie kary więzienia za polityczną działalność. Spotkanie byłych przywódców »Solidarności« w Gdańsku (13 lutego br.) zostało rozwiązane przez „policję”, siedem osób, w tym Adam Michnik, jak też byli przywódcy podziemia z Wrocławia i Gdańska – Frasyński⁵ i Lis, zostali 14 lutego br. aresztowani, czterej pozostali zaś zwolnieni.

4. Związki zawodowe

Integracja ogólnokrajowych branżowych związków zawodowych znalazła swoje przejściowe rozwiązanie wraz z utworzeniem Ogólnopolskiego Porozumienia Związków Zawodowych na spotkaniu związkowców 24–25 XI [19]84 [r.] w Bytomiu. Do OPZZ przystąpiło obecnych tam 106 federacji branżowych (z istniejących 118) i 784 związki największych zakładów pracy. Przewodniczącym został wybrany przewodniczący branżowych związków zawodowych Federacji Metalowców Alfred Miodowicz⁶. Wcześniej utworzono Radę z 210 członkami i Komitet Wykonawczy z 78 członkami. Nowe polskie związki oceniają liczbę swoich członków na 4,7 mln (ponad 40 proc. zatrudnionych). W »Solidarności« było zorganizowanych ok. 9 mln członków.

Nowe związki zawodowe pojmują swoją rolę poważniej niż początkowo oczekiwano. Starają się być wiarygodne dla świata pracy. Dlatego nie funkcjonują dotychczas

⁵ Biogram zob. aneks, s. 226.

⁶ Biogram zob. aneks, s. 264.

jako tradycyjny »pas transmisyjny« partii i rządu i nie występują jako »napędzacz wyższych norm«. Domagają się one: »indeksowania płac, współdecydowania w sprawach inwestycji, zwiększonej ochrony środowiska, polepszenia warunków pracy«. Obstawiając przy tych żądaniach, nowe związki zawodowe wprowadzają rząd w dość znaczne zakłopotanie.

5. Kościół

Stosunki między państwem a Kościołem pozostają także po skazaniu morderców Popiełuszki ekstremalnie napięte. Przyczyniły się do tego tendencyjna sprawozdawczość polskich mediów z przebiegu procesu, jak też publiczne oskarżenia Kościoła podczas procesu. Konferencja Episkopatu Polski (13–14 lutego) potępiła w ostrej formie najświeższe propagandowe ataki przeciwko Kościołowi. Publicznym wypowiedziom prymasa towarzyszą apele do ludności i do duchownych o powstrzymanie się od angażowania się w sprawy polityczne.

Rozmowy między państwem a Kościołem na temat statutu fundacji, jak też o systemie podatkowym odnośnie [do] kościelnego projektu rolnego nie są jeszcze jednoznacznie zakończone. Episkopat powołał komitet organizacyjny, który odpowiedzialny jest za założenie i rejestrację fundacji i za ogólne, wstępne organizacyjne prace. Kościół polski zdecydowanie opowiada się za tą inicjatywą, a gen. Jaruzelski – mimo wyraźnych sprzeciwów w PZPR – nie dał odczuć, aby zamierzał wycofać się z wcześniej udzielonego zezwolenia.

W dalszym ciągu otwarta pozostaje kwestia prawnego statusu Kościoła.

6. Gospodarka

W roku 1984 następował dalszy proces uzdrawiania gospodarki Polski. Według wstępnych danych oczekuje się od 5 do 5,5 proc. wzrostu dochodu narodowego w stosunku do roku 1983. Główny udział mają w tym produkcja przemysłowa i dobre zbiory. W obydwu działach przekroczone znacznie założenia planowe.

Słabymi punktami w rozwoju były – obok budownictwa i eksportu na Zachód – chroniczne braki, takie jak: niska wydajność pracy, niedostatek siły roboczej, przerwy w dostawach energii elektrycznej, nierównomierny dopływ *know-how*. Następstwem utrzymujących się wąskich gardeł w zaopatrzeniu w surowce i półprodukty było niepełne wykorzystanie zdolności produkcyjnych. Przychody pieniężne ludności nadal rosły szybciej niż oferta rynkowa, tak że odnotowano prawie 15-proc[entową] stopę inflacji.

Zaopatrzenie w dobra konsumpcyjne i środki żywnościowe polepszyło się wprawdzie w porównaniu do roku ubiegłego, ale jest ciągle poniżej poziomu z roku 1978. Na rok 1985 zapowiedziano obok podwyżki energii (w kwietniu o 20–30 proc.) ponowną podwyżkę cen artykułów spożywczych (marzec ok. 9 proc.) w celu wyrównania rosnących kosztów produkcji. Za to ma być zniesiona reglamentacja mąki, innych produktów zbożowych i tłuszczów.

W handlu zagranicznym w 1984 r. Polska uzyskała ponownie nadwyżkę bilansu z Zachodem (ok. 1,3 mld dol. USA), która w 1985 r. ma jeszcze wzrosnąć do 1,5 mld dol. Poprzez powtarzaną dewaluację złotego (ostatnia 1 I [19]85 r., wcześniejsze 1 III [1984 r.] i 1 IX [19]84 r.) w stosunku do twardych walut Polska obiecuje sobie stały

wzrost eksportu na Zachód. Zadłużenie Polski wobec krajów zachodnich wzrosło w 1984 r. do ok. 28 mld dol. USA.

Niemiecko-polskie obroty towarowe wzrosły od stycznia do listopada 1984 r. w porównaniu do analogicznego okresu w 1983 r. o 19,3 proc. i wynoszą 4,6 mld DM, przy czym niemiecki import wykazuje 28 proc. wzrost[u] (2,52 mld DM), a eksport 10,2 proc. (2,07 mld DM). Polska, po Związku Radzieckim, nasz drugi pod względem wielkości partner handlowy w RWPG (wyłączywszy NRD), osiągnęła ponownie dodatni bilans handlowy w wysokości 44 mln DM”.

367/85-MK/WR/AK

Źródło: AIPN, 0449/34, t. 16, k. 225–230, mps.

1985 kwiecień 23, Warszawa – Meldunek źródła ps. „Agap” dotyczący opinii pracowników Radia Watykańskiego na temat bieżących wydarzeń w PRL

Wydz[iał] XI Dep[artamentu] I MSW

Warszawa, 23 IV 1985 [r.]

Źródło: „Agap”¹

Tajne

Przyjął: kpt. J[arosław] Sozański²

Egz. nr ^a2^a

Dnia: 18 IV 1985 [r.]

Notatka informacyjna

1. Wśród pracowników Radia Watykan dominują opinie, że rząd w Polsce prowadzi zdecydowaną kampanię antykościelną. Oprócz działań propagandowych zaangażować miano do tej kampanii również MSW i wojsko. Kampania ta prowadzona ma być również w szkolnictwie i wśród naukowców. Rządowi ma chodzić o imputowanie, że księża prowadzą działalność antypaństwową, nielegalną, często powiązaną z zachodnimi wywiadami.

Całość kampanii ma implikować skutki polityczne w postaci wymuszania na episkopacie i kard. Glempie ustępstw na rzecz rządu. W tym kontekście ocenia się kard. Glempę jako zbyt miękkiego i ugodowego polityka. Zarzuca mu się brak zdecydowania i zdolności politycznych, a nawet filokomunizm.

2. Sprawa Popiełuszki oceniana jest jako działania przygotowane przez „odłam ortodoksyjnych i twardogłowych” działaczy partyjnych, którym przewodził M[irosław] Milewski. Milewski miał zostać z tego powodu odsunięty od wszystkich funkcji i osadzony w areszcie domowym. Ale miał on rzekomo „sojuszników na wysokim szczeblu”. Zarówno ci „sojusznicy”, jak i reszta grupy Milewskiego nie poniosła żadnych konsekwencji.

3. Poparzenie ks. Zaleskiego³ z Krakowa komentowane jest jako efekt działań specjalnej grupy SB. Grupa ta ma terroryzować księży angażujących się w działalność polityczną.

4. Sytuacja społeczno-ekonomiczna kraju – według tych opinii – jest bardzo zła. Podwyżki wywołały duże niezadowolenie. Mówi się o możliwości rozruchów w kraju na przełomie wiosny–lata br. (drugi etap podwyżki). Dla uspokojenia sytuacji rząd ma się uciec do rozbudowy metod policyjnych.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

¹ Według zachowanych dokumentów MSW źródłem o ps. „Agap” miał być Kazimierz Przydatek. Biogram zob. aneks, s. 277.

² Biogram zob. aneks, s. 288.

³ Ks. Tadeusz Isakowicz-Zaleski. Biogram zob. aneks, s. 237.

Uwagi i wnioski

Źródło wiarygodne. Informacja pewna. Źródło ocenia te opinie jako wynik wytycznych propagandowych Watykanu oraz propagandy zachodniej. Dziwi się brakowi obiektywizmu pracowników Radia Watykan.

Wydz[iał] XI Dep[artamentu] I MSW
Oprac[ował] J[arosław] So[zański]

Druk. K.D.
Nr ks. 573/85

Źródło: AIPN, 01592/251, mf., k. 135–136 (pdf), mps.

1985 kwiecień 23, Warszawa – Informacja wywiadu dotycząca artykułów w prasie emigracyjnej w USA na temat stosunków państwo–Kościół w PRL

Z dn. 23 IV 1985 [r.] OC ^a H-0624/85^a Ilość str. ^a 1^a	Rodzaj informacji V – sygnalizacyjna ^b [...] ^b	Karta „IW” Tajne Hasła: ^a DZPZ^a	Nr EPI ^a Z09812^a
Przekazać dla: ^a dokumentacja^a	Zadanie (kier[unkowe) ^a J^a		Opracowujący: Wydz[iał] ^a XVII^a , Ident[yfikator] ^a 345^aGU^a
	Odpowiedź na pismo nr EPI _____ OC _____ Wykorzystano		
	Nr EPI	Rez[ydentura] i (lub) Wydz[iał]	Źródło
	^a K27869	N[owy] Jork IE	„Miwa”^{a1}

**Ministerstwo
Spraw Wewnętrznych
Departament I**

Warszawa, ... IV 1985 [r.]
Tajne
Egz. nr ...

Meldunek

Dot.: publikacji prasy emigracyjnej w USA na temat stosunków
państwo–Kościół w Polsce

W prasie polonijnej w USA pojawiło się w ostatnim okresie szereg artykułów, w których sugeruje się, że władze PRL prowadzą zorganizowaną kampanię antykościelną. Na poparcie tej tezy przytaczane są m.in. następujące stwierdzenia:

– artykuły zamieszczane ostatnio w prasie polskiej, m.in. w „Polityce”, „Prawie i Życiu” oraz „Sztandarze Młodych”, nie są dziełem przypadku. Świadczą one o tym, że rząd Polski zintensyfikował działania propagandowe wymierzone w kler i episkopat;

– przybrały one na sile po opublikowaniu przez dziennik radziecki „Izwestia” komentarza, w którym twierdzi się, iż aktywność Kościoła w Polsce zagraża pozycji partii;

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^{b-b} Opuuszczono fragment formularza.

¹ Oficerem operacyjnym rezydentury Departamentu I MSW w Nowym Jorku o ps. „Miwa” był Waldemar Lipka-Chudzik. Biogram zob. aneks, s. 255.

- w tym samym duchu został sporządzony 25-stronicowy raport przedstawiony na posiedzeniu Rady Ministrów w dniu 16 marca br.;
- ataki wymierzone w kler, a także papieża Jana Pawła II, należy także rozpatrywać w kontekście całokształtu stosunków państwo–Kościół. Mogą one bowiem posłużyć władzom do wypracowania sobie odpowiedniej pozycji przetargowej w przyszłych rozmowach z przedstawicielami episkopatu.

677/85-ACh/AK

Źródło: AIPN, 0449/2, t. 1, k. 52–53, mps.

1985 maj 2, Warszawa – Notatka informacyjna sporządzona w oparciu o informacje przekazane przez KO ps. „Udir” dotycząca prognozy działania Kościoła w Polsce w okresie od maja do października 1985 r.

Źródło: „Udir”¹

Warszawa, ^a2^a V 1985 [r.]

Przyjął: por. Frey²

Tajne

Dnia: 25 IV 1985 [r.]^b

Egz. poj[edynczy]

Notatka informacyjna

dot. prognozy kierunków programowych i form organizacyjnych aktywności społeczno-politycznej Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce w okresie od maja do października 1985 r.

O sposobie artykułowania i odzwierciedlania w praktyce działania Kościoła [w] najbliższych miesiącach kwestii społeczno-politycznych decydować będą:

– w sferze uwarunkowań względnie stabilnych: odejście na początku lat siedemdziesiątych od metody otwartej walki politycznej z państwem socjalistycznym na rzecz koncepcji podkreślania opozycyjnego stanowiska wobec założeń ideologicznych socjalizmu przy równoczesnym ustawicznym oddziaływaniu na władze państwowe w celu maksymalnego uwzględnienia przez nie w praktyce działania organów państwowych rozwiązań zgodnych z katolicką doktryną społeczną. Koncepcja ta powodować będzie zainteresowanie episkopatu utrzymaniem kontaktów z władzami państwowymi (m.in. w ramach Komisji Wspólnej, która zbiera się w dniu dzisiejszym po raz pierwszy od października ub.r.) i owocować będzie zgłaszaniem w tych kontaktach postulatów społecznych zmierzających w swojej istocie do ewolucyjnego przywrócenia w dłuższym okresie maksymalnej liczby rozwiązań obecnych w życiu społecznym przed wprowadzeniem stanu wojennego;

– w sferze uwarunkowań doraźnych:

– po pierwsze – fakt uprowadzenia i zabójstwa J[erzego] Popiełuszki przez funkcjonariuszy MSW i związana z tym możliwość formułowania uogólnień i interpretacji: podważających zaufanie do władz państwowych, kwestionujących praworządność, podkreślających, że wspomniane zabójstwo nie było przypadkiem, że stanowiło ono

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Dokument opatrzone adnotacjami o treści: OCH-04529/P/85; OCR-01271/III/85 z [19]85 V 9; W[ydział] III.

¹ KO ps. „Udir” – od 14 V 1985 r. Wydział III Departamentu I MSW prowadził sprawę KO krypt. „Udir” (nr rej. 16355). W czerwcu 1988 r. sprawę przekazano do dalszego prowadzenia Departamentowi IV MSW. Brak danych o zarchiwizowaniu ww. sprawy. Według pisma z 12 III 1987 r. źródło „Udir” miało mieć wówczas 43 lata i być ekspertem ds. stosunków państwo–Kościół i Polska–Watykan. Tożsamości tego źródła nie udało się ustalić. AIPN, 0449/11, t. 29, k. 84, 180; AIPN, Dziennik rejestracyjny Departamentu I MSW.

² Właśc. Jerzy Florczak. Biogram zob. aneks, s. 226.

łańcuch w działaniach państwa podporządkowanych interesom systemu ateistycznego wniesionego do naszego kraju siłą z zewnątrz, prowadzącego do nieustannych kryzysów, błędów i wypaczeń i obliczonego w systemie strategicznym na likwidację Kościoła i ograniczenie wolności religijnej;

– po drugie – fakt usztywnienia stanowiska władz państwowych wobec postulatów Kościoła oraz fakt podjęcia w środkach masowego przekazu akcji mającej ukazać całą złożoność problematyki związanej z działalnością Kościoła, które to zjawiska posiadają w ocenie episkopatu Polski względnie trwałe charakter i czynią mało realnymi nadzieje na realizację postulatów dotyczących spraw formalnoprawnych.

W związku z tym uwarunkowaniem można się spodziewać, że episkopat – bez rezygnacji z bezpośrednich nacisków na władze państwowe – główną swą aktywność skieruje na kształtowanie świadomości wiernych w kierunku wyzwolenia u nich przekonania o zagrożeniu Kościoła, jego duchowieństwa, braku poszanowania dla hierarchii (łącznie z Janem Pawłem II) oraz braku poszanowania dla wartości katolickich. Powyższy kierunek oddziaływań połączony z kształtowaniem przekonania o symbiozie katolicyzmu i kultury polskiej, zbieżności historii Kościoła katolickiego i narodu polskiego oraz utożsamieniem interesu narodu polskiego z doczesnym interesem Kościoła katolickiego w naszym kraju – jeszcze mocniej podporządkowane zostaną zadaniu uformowania gotowości do obrony Kościoła i religii katolickiej u możliwie najszerszych kręgów społeczeństwa;

– po trzecie – fakt, że w ocenie episkopatu Polski dominujący aktualnie model religijności obciążony jest licznymi słabościami przejawiającymi się w wewnętrznej dezintegracji, niekonsekwencji i niespójności deklaracji werbalnych oraz zachowań praktycznych i związany z taką oceną program trzyletniej pracy duszpasterskiej w ramach przygotowań do zapowiedzianego na rok 1987 r. Kongresu Eucharystycznego w Warszawie (z dziś już sygnalizowaną obecnością Jana Pawła II)³. Program ten obliczony jest w swojej istocie na doprowadzenie w praktyce do uformowania u możliwie najszerszej grupy społeczeństwa dojrzałej i świadomej postawy religijnej jako podstawy faktycznych wyborów i ocen w życiu osobistym, rodzinnym i publicznym, w tym również społecznym i politycznym. Nadto ma on na celu wdrożenie i merytoryczne przygotowanie maksymalnej liczby Polaków do działalności misyjnej realizowanej w trakcie pełnionych ról społecznych w środowisku rodziny, w grupach nieformalnych w życiu zawodowym oraz w życiu publicznym. Program ten, adresowany do całego społeczeństwa, oparty jest o zasadę oddziaływania środowiskowego. Ze szczególną aktywnością będzie on realizowany wobec środowisk opiniotwórczych, a także w odniesieniu do młodego pokolenia, w tym do młodzieży akademickiej, a więc w odniesieniu do przyszłych organizatorów życia społecznego w państwie.

Zgodnie z wcześniejszymi uwagami na sposób realizacji określonych powyżej kierunków działań Kościoła wpływ posiadać będą zjawiska i procesy umiejscowione poza systemem stosunków między państwem a Kościołem. W tym głównie:

³ II Kongres Eucharystyczny odbył się w dniach 8–14 VI 1987 r. w Warszawie.

– po pierwsze – dalszy rozwój sytuacji społeczno-ekonomicznej w kraju oraz związany z tą sytuacją stan nastrojów i zachowań społeczeństwa. Chodzi szczególnie o: sposób przyjęcia kolejnego etapu podwyżek cen (m.in. mięsa i przetworów), problem nacisków płacowych i związanych z nimi napięć w zakładach pracy, zagadnienie sporów kompetencyjnych między organami założycielskimi a organami samorządu poszczególnych zakładów przemysłowych;

– po drugie – dalszy rozwój sytuacji politycznej w kraju zarówno w związku z sygnalizowanymi powyżej sprawami społeczno-ekonomicznymi, jak i w kontekście m.in.: przebiegu manifestacji 1 maja i zakresu zakłóceń społecznych w tym dniu oraz stopnia uwikłania w owe zakłócenia obiektów, haseł i motywów religijnych, a także duchownych rzymskokatolickich; przebiegu społecznych reperkusji oraz prawnych konkluzji procesu aktywistów struktur antypaństwowych w Gdańsku; faktycznych możliwości propagandowego i organizacyjnego zmobilizowania się struktur podziemnych w związku z podwyżką cen, a także w obliczu zbliżających się wyborów i realnych możliwości oddziaływania tych struktur na klimat polityczny w okresie kampanii wyborczej oraz rozmiarów zjawiska określanego w Kościele mianem „więźniów sumienia”.

Wszystkie zasygnalizowane tu zagadnienia czynią wysoce prawdopodobnym przypuszczenie, że w poddanych prognozie miesiącach w oficjalnym stanowisku episkopatu Polski utrzymają się treści obecne w owym stanowisku w okresie marzec–kwiecień br. Przewidywać równocześnie można, że:

– kierownictwo Kościoła katolickiego w swoich oficjalnych działaniach dążyć będzie do umiejętnego „rozgrywania” roli arbitra społecznego i pośrednika przy zachowaniu postawy między „władzami państwowymi a opozycją antypaństwową” i wskazywaniu własnej drogi normalizacji sytuacji w kraju. Bazą dla owej drogi będą wskazania kierunkowe i oceny Jana Pawła II sformułowane głównie w czasie jego II wizyty w Polsce, a także idee obecne w porozumieniach społecznych z 1980 r. (w tym roku przypadnie piąta rocznica podpisania tych porozumień). Chodzi głównie o idee pluralizmu w życiu społecznym (w tym związkowym), zagadnienie wolności zrzeszania się obywateli, wyrażania swoich poglądów, a w tym kontekście o: postulaty rozszerzenia frontu porozumienia narodowego o przedstawicieli reprezentujących linię polityczną właściwą dla rozwiązanych w latach 1982–1984 organizacji, którzy rekrutowali się z byłego aktywu tych organizacji, a także o postulaty zwolnienia z zakładów karnych wszystkich obywateli pozbawionych wolności za czyny popełnione z motywów politycznych. Wspomniane idee i postulaty stawiane będą w kategoriach niezbędnego warunku wyjścia z kryzysu oraz uwarunkowania stosunku do władz państwowych i legitymizacji owych władz;

– dążąc do utrzymania i wzmocnienia swojej pozycji wobec wszystkich sił zaangażowanych w rozwój sytuacji w kraju, kierownictwo Kościoła dbać będzie o zredukowanie do minimum rozczarowania działalnością Kościoła ze strony poszczególnych tych środowisk i zmierzać będzie do oddalenia sytuacji otwartego konfliktu między Kościołem a którąś z liczących się stron walki politycznej w państwie. Taktyka postępowania episkopatu obliczona więc będzie na zaspokojenie oczekiwań zgłaszanych

pod jego adresem przez bardzo odległe czy wręcz przeciwstawne politycznie środowiska. W tym kontekście widzieć należy: zainteresowanie spotkaniem na najwyższym szczeblu (premier–prymas), roztoczenie parasola ochronnego nad przedstawicielami opozycji antypaństwowej, zgłaszanie przedstawianych w poprzednich częściach tych rozważań postulatów pod adresem władz itp. Funkcjonalne wobec sygnalizowanego tu dążenia będzie nadal praktyczne zróżnicowanie polityczne zachowań i postaw politycznych duchowieństwa. Występowanie dwóch odcieni linii politycznej: wytonowane[j] – w przypadku działań oficjalnych episkopatu, i ostrej, często otwarcie antysocjalistycznej i antypaństwowej – właściwej dla części duchowieństwa (w tym – co jakościowo ważne – duchowieństwa pracującego w środowiskach opiniotwórczych i wśród młodzieży: w ruchu oazowym, duszpasterstwie akademickim itp.), jest następstwem słabości autorytetu J[ózefa] Glempa. Jest ono jednak równocześnie – jeśli nie przekracza założonych ram – wygodne dla episkopatu i samego prymasa. Tym bardziej, że – gdy będzie to dogodne dla kierownictwa Kościoła – istnieje możliwość uznania aktywności antysocjalistycznej danego duchownego za wyrażające prywatne poglądy owego duchownego (przykład J[erzego] Popiełuszki przed wyborami do rad narodowych);

– kierownictwo Kościoła unikać będzie organizacyjnych i programowych powiązań z poszczególnymi organizacjami zaangażowanymi w rozwój wydarzeń społecznych i politycznych w kraju, a także środowiskami reprezentującymi organizacje prawnie rozwiązane. Jedyne struktury społeczne, z którymi łączność podkreślać będą biskupi, będą nadal: naród polski i rodzina polska. Swą aktywność w sferze społecznej i publicznej przedstawiciele Kościoła uzasadniać będą w związku z tym nadal koniecznością obrony interesów narodowych oraz potrzebą zagwarantowania praw rodziny, w tym praw związanych z katolickim charakterem społeczeństwa polskiego;

– stosunek dystansu cechować będzie postawę kierownictwa Kościoła wobec PRON-u (przy braku spełnienia postulatu politycznego rozszerzenia jego bazy), a także – chociaż w zróżnicowanym zakresie – postawę episkopatu wobec oficjalnie działających stowarzyszeń świeckich katolików. W odniesieniu do ChSS i Pax będzie to dystans połączony z krytyką za ich funkcjonalność wobec linii propagandy państwa (rozwiniecie tezy J[ózefa] Glempa z 14 kwietnia br.). W odniesieniu do środowiska rozbitego dziś PZKS można przewidzieć pośrednie próby poparcia byłego prezesa J[anusza] Zabłockiego, skupionego przy ODiSS;

– w sprawach wyborów – obok linii scharakteryzowanej wyżej – przewidywać można: akcentowanie, że nie jest spełniony postulat umożliwienia katolikom w sposób zinstytucjonalizowany wpływania na życie publiczne i polityczne oraz kierunki rozwoju kraju; podkreślenie, że katolik zobowiązany jest do stosowania się do zasad doktryny społecznej wypracowanej przez Kościół hierarchiczny i że obowiązek ten dotyczy również spraw publicznych; zachowanie oficjalnej neutralności episkopatu wobec zagadnienia udziału w wyborach; praktyczne przeciwdziałanie temu udziałowi przez działalność duszpasterską części kleru znanego ze swych antypaństwowych postaw, w tym części biskupów;

– nadto przewidywać można, że w praktycznej działalności duchowieństwa coraz częściej podejmowane będą warunki, w jakich działają związki wyznaniowe w państwach socjalistycznych, co związane jest m.in. ze zbliżającymi się rocznicami chrztu Litwy (1986) i Rusi (1988).

Na zakończenie tych uwag przydatne wydaje mi się wskazanie na niektóre zagadnienia szczegółowe, które związane są z omawianymi tu sprawami, gdyż mogą mieć wpływ na działalność Kościoła zmierzającą do ukształtowania (zarówno w wymiarze jednostkowym, jak i ogólnospołecznym) świadomej, podbudowanej intelektualnie, wzmocnionej emocjonalnie, osadzonej w tradycji oraz zintegrowanej postawy opartej o przenikające się wzajemnie deklaracje religijne i polityczne wynikające z organizacyjnej, doktrynalnej i politycznej identyfikacji z Kościołem.

Zasygnalizować więc należy:

– rozpoczęcie w dniu 5 maja w Drohiczynie drugiej tury „Nawiedzenia wszystkich parafii w Ojczyźnie przez obraz Matki Boskiej Częstochowskiej” – jako formy aktywizacji religijnej połączonej z manifestacjami religijnymi, które w poszczególnych przypadkach mogą przybrać charakter polityczny;

– perspektywę politycznego wykorzystania w działalności duszpasterskiej Kościoła treści związanych: z 50. rocznicą śmierci J[ózefa] Piłsudskiego, rocznicą bitwy o Monte Cassino, rocznicą powstania warszawskiego, piątą rocznicą podpisania porozumień z 1980 r. oraz powstania „Solidarności”, a także pierwszą rocznicą śmierci J[erzego] Popiełuszki;

– możliwość wykorzystania przypadającej w maju czwartej rocznicy zatwierdzenia NSZZ RI „Solidarność” do prób przerzucania na władze państwowe odpowiedzialności za praktyczne fiasko tzw. Fundacji Rolnej;

– duże prawdopodobieństwo wykorzystania dla celów politycznych okresu aktywizacji działalności w środowisku młodzieży, związanego z wakacjami (formy wyjazdowe m.in. ruchu oazowego i duszpasterstwa akademickiego) oraz związanego z obchodami Roku Młodzieży (m.in. Kongres Młodzieży Katolickiej w dn. 24–26 maja w Warszawie połączony z Festiwałem „Maria Song”), możliwość podjęcia na tle tej działalności prób prowokacji (np. sprawa krzyży w szkołach, ośmieszanie oficjalnych organizacji młodzieżowych i festiwalu w Moskwie, próby wchodzenia w akcję letnią ZHP itp.);

– duże prawdopodobieństwo wykorzystania dla celów politycznych pielgrzymek letnich, głównie sierpniowych na Jasną Górę;

– możliwość wyraźniejszego podjęcia na jesieni br. w pracy duszpasterskiej spraw utrudnień w działalności Kościoła (m.in. we wrześniu – z okazji Dnia Środków Masowego Przekazu w Kościele podjęcie spraw ograniczeń papieru dla wydawnictw Kościoła, w październiku zaś podjęcie spraw ograniczeń w działalności seminariów duchownych oraz w budownictwie kościelnym na przyszłe pięć lat).

Źródło: AIPN, 0449/5, t. 36, k. 369–374, mps.

1985 lipiec 2, Warszawa – Szyfrogram z Kolonii dotyczący opinii zachodnioniemieckich mediów na temat zwolnienia wiceministra Konrada Straszewskiego

Data wpływu: 2 VII [19]85 [r.]
godzina: 18.00

Nr EPI ^aK4753C^a
Tajne spec[jalnego] znaczenia
Czynienie odpisów wzbronione
Egz. nr ^a2^a

Szyfrogram nr 4610^b
nadany za nr. 398 dnia 2 VII [19]85 [r.] godz. 10.20 z **Kolonii**
ilość stron 1

^aFWPL/NF^a
Pilny

JAR-H

Tut[ejsze] media skomentowały, iż zwolnienie wiceministra Straszewskiego¹ związane jest z „akcją dalszych czystek w polskim aparacie bezpieczeństwa”. Wyraziły przypuszczenie, że tak jak w przypadku Milewskiego jest to dalsze następstwo personalne, wynikające ze sprawy zabójstwa Popieluszki. Wycinki prasowe kurierem.

(–) „Ruder”²

^c[...] ^c

Wiarygodność:

B – wiarygodna

^c[...] ^c

Wartość:

D – oficjalna-prasowa

^c[...] ^c

Wykorzystanie:

D – dokumentacja-kartoteka

^c[...] ^c

Źródło: AIPN, 0449/34, t. 16, k. 221–221v; mps.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Dokument opatrzone pieczęcią wpływu o treści: Wydział ... Departamentu I MSW. Wpłynęło dn. ... 198... r. Nr ... z odręcznie wpisaną datą: 2 VII 1985 [r.] oraz numerem: OCH-006507/P/85.

^{c-c} Opuszczono fragment formularza.

¹ Biogram zob. aneks, s. 294.

² Rezydentem Departamentu I MSW w Kolonii o ps. „Ruder” był Remigiusz Rybicki. Biogram zob. aneks, s. 282.

1985 lipiec 5, Warszawa – Informacja wywiadu na temat aktualnych stosunków PRL–Watykan w kontekście wizyty ministra spraw zagranicznych Stefana Olszowskiego w Rzymie

Z dn. 5 VII 1985 [r.] OC ^a H-01085/85 ^a Ilość stron ^a 7 ^a	Rodzaj informacji W – tematyczna	Karta „IW” Tajne Hasła: ^a PZWAPL ^a ;	Nr EPI ^a 21634Q ^a
Przekazać dla: ^a t. Jaruzelski – dec[yzja] min. Kiszczaka RG ^a		Zadanie (kier[unkowe]) ^a I ^a	Opracowujący: Wydz[iał] ^a XVII ^a , Ident[yfikator]
		Odpowiedź na pismo nr EPI ... OC ... Wykorzystano:	
		^a K4204Y	Rzym IG „Potenza”
		K36709	Rzym IG „Tibor”
		K39890	Wydz[iał] XIV GI „4072”
		K3871C	Rzym IG „Dita”
		K37357	Rzym IG „Potenza” ^a

Dot.: stosunków PRL–Watykan w kontekście wizyty ministra S[tefana] Olszowskiego w Rzymie

I. Założenia strony watykańskiej do rozmów z ministrem S[tefanem] Olszowskim

Według informacji pochodzących z watykańskiego Sekretariatu Stanu wizyta polskiego ministra spraw zagranicznych w Rzymie planowana była przez stronę włoską pierwotnie na jesień br. Jej przyspieszenie nastąpiło po konsultacjach, jakie odbyły się między G[iuliem] Andreottim, watykańskim Sekretariatem Stanu i prymasem J[ózefem] Glempem w końcu marca br. Z inicjatywą w tej sprawie wystąpił Watykan, zaniepokojony narastającą konfrontacją między państwem a Kościołem w Polsce w następstwie sprawy ks. Popiełuszki. W założeniach Stolicy Apostolskiej określenie bliskiej perspektywy spotkania wysokiego rangą przedstawiciela partii i rządu polskiego z papieżem Janem Pawłem II miało:

- doprowadzić do „samoistnego” obniżenia progu konfrontacji na linii państwo–Kościół w Polsce;
- spowodować refleksję w kierownictwie politycznym PRL odnośnie [do] płaszczyzn i perspektyw dialogu z episkopatem i Watykanem;

^{a-a} Wpisano odręcznie.

– dać okazję do ponownego uruchomienia mechanizmów dialogu Stolicy Apostolskiej z przywódcami polskimi, w czym zainteresowany jest osobiście papież i watykański Sekretariat Stanu.

W kurii rzymskiej przywiązuje się duże znaczenie do wizyty ministra S[tefana] Olszowskiego.

W watykańskim Sekretariacie Stanu określone zostały 3 główne kręgi tematyczne, wokół których mają toczyć się rozmowy Jana Pawła II oraz kard. A[gostina] Casarolego i abp. A[chille] Silvestriniego z ministrem S[tefanem] Olszowskim:

1. Problematyka międzynarodowa

Papież pragnie wyrazić zaniepokojenie kierunkiem rozwoju sytuacji międzynarodowej, a zwłaszcza brakiem postępów w rokowaniach genewskich między USA i ZSRR. Jan Paweł II jest w coraz większym stopniu przekonany o szkodliwym oddziaływaniu na sytuację międzynarodową administracji Reagana, którego uważa za człowieka zręcznie manipulowanego przez różne grupy nacisku w USA, a także przez lobby niemieckie, posiadające obecnie duże wpływy w Białym Domu. Rezultatem tych wpływów jest tzw. pojednanie amerykańsko-niemieckie oraz formowanie się politycznej osi Bonn–Waszyngton w celu wymuszenia na pozostałych państwach Europy Zachodniej posłuszeństwa wobec strategii politycznej i militarnej USA w świecie.

Jan Paweł II pragnie również wykazać w rozmowie ze S[tefanem] Olszowskim, że Stolica Apostolska jest gotowa uczynić wiele, aby Polska odzyskała należne jej miejsce w społeczności międzynarodowej. Zdaniem papieża zależy to od dwóch czynników:

- umocnienia wewnętrznej i zewnętrznej suwerenności kraju,
- kierunku rozwoju sytuacji wewnętrznej w Polsce.

Jan Paweł II uważa za paradoksalną i niezrozumiałą dla niego logikę działania władz polskich wobec Stolicy Apostolskiej. Ocenia on, że podczas gdy wszystkie niemal kraje socjalistyczne, z ZSRR na czele, rozszerzają kontakty z Watykanem, traktując S[tolicę] A[postolską] jako czynnik pomocny w realizacji ich polityki zagranicznej (czego przykładem była także niedawna wizyta E[richa] Honeckera we Włoszech), władze PRL jakby świadomie starają się tworzyć coraz to nowe bariery wobec Stolicy Apostolskiej, Kościoła w kraju i papieża Polaka.

Jan Paweł II uważa również, że umacnianiu pozycji Polski na arenie międzynarodowej nie służy zaost్రzanie – często na podłożu emocjonalnym – stosunków PRL z USA, Francją czy innymi krajami zachodnimi. Prowadzi to bowiem do przedłużającej się izolacji politycznej Polski oraz opóźnia normalizację stosunków gospodarczych z Zachodem, koniecznych dla szybkiego wyjścia Polski z kryzysu ekonomicznego. Jego zdaniem taki stan rzeczy jest wygodny tak dla sojuszników Polski, jak i jej przeciwników na Zachodzie.

Według papieża w prestiż Polski na arenie międzynarodowej godzą również takie działania, jak:

- organizowanie „pokazowych” procesów politycznych przedstawicieli opozycji,
- publiczna kampania zwalczania i kompromitowania Kościoła,
- brak postaw dialogu, a nawet przejawy zaost్రzania stanowiska władz wobec środowisk intelektualnych.

W rozmowie z ministrem S[tefanem] Olszowskim Jan Paweł II zamierza dać do zrozumienia, że byłby gotów pomóc władzom polskim we wszelkich działaniach, które zmierzają do wzmocnienia suwerenności kraju na arenie międzynarodowej. W szczególny sposób zależałoby mu na tym, aby Watykan (przy pomocy dostępnych mu środków i możliwości oddziaływania na innych) mógł przyczynić się do znalezienia odpowiednich form pomocy ekonomicznej Zachodu dla Polski.

2. Sytuacja wewnętrzna w Polsce

Papież zamierza poruszyć szereg kwestii dotyczących sytuacji w Polsce. Przede wszystkim pragnie postawić problem podmiotowości narodu. Jan Paweł II uważa, że działania władz PRL nie spełniają oczekiwań społecznych, a postępująca w Polsce militaryzacja aparatu administracyjnego i totalizacja władzy stanowi zaprzeczenie realizacji zasady podmiotowości społeczeństwa. Papież ma podnieść również sprawę więźniów politycznych oraz procesów przeciwko działaczom opozycyjnym.

3. Stosunki między państwem i Kościołem

W trakcie rozmowy z ministrem S[tefanem] Olszowskim Jan Paweł II będzie starał się zorientować, co oznacza obecna taktyka władz PRL wobec Kościoła. Przy tej okazji wyrazi najprawdopodobniej ubolewanie z powodu „kampanii antykościelnej” w Polsce oraz przejawów „kompromitowania duchowieństwa” w środkach masowego przekazu. Papież ma podkreślić, że ani on, ani episkopat nie są zainteresowani zaostrożaniem sytuacji w kraju, a przeciwnie, są za jej stabilizacją oraz prowadzeniem reform. Nie może to się jednak odbywać drogą walki przeciwko Kościołowi. Jan Paweł II jest też zainteresowany znalezieniem odpowiedniej formuły poparcia przez Kościół w Polsce wyborów do sejmu. Uważa je bowiem za ważne dla stabilizacji władzy oraz uwiarygodnienia jej w społeczeństwie, a także na forum międzynarodowym. Ocenia on, że pomyślny przebieg wyborów może mieć również korzystny psychologicznie wpływ na stosunki między państwem a Kościołem w Polsce. Nie należy natomiast oczekiwać podniesienia przez stronę watykańską kwestii stosunków dyplomatycznych ani w rozmowie z papieżem, ani z A[gostinem] Casarolim i A[chille] Silvestrinim. Watykan uważa bowiem, że obecnie brak jest „przesłanek merytorycznych”, aby takie stosunki nawiązać. Stanowisko Stolicy Apostolskiej pokrywa się w tej sprawie ze stanowiskiem episkopatu.

Z informacji pochodzących z otoczenia Jana Pawła II wynika, że papież będzie nalegał na władze włoskie, aby zaprosiły gen. W[ołecia] Jaruzelskiego do złożenia wizyty oficjalnej we Włoszech w 1986 r. Jan Paweł II chciałby przyjąć gen. Jaruzelskiego w Watykanie przed rozpoczęciem przygotowań do kolejnej wizyty w Polsce, którą planuje na 1987 r.

II. Watykańskie oceny sytuacji w Polsce

W kurii rzymskiej dominują pesymistyczne oceny aktualnej sytuacji w Polsce. Podkreśla się następujące elementy charakterystyczne dla obrazu sytuacji wewnętrznej w Polsce:

1) głębokie podziały w grupie rządzącej, głównie z powodu odmiennych ocen co do metod zarządzania gospodarką i życiem społecznym; prowadzą one do paraliżu władzy i niekonsekwencji w jej działaniu;

2) pogarszanie się międzynarodowych i wewnętrznych uwarunkowań rozwoju gospodarczego Polski. W Watykanie ocenia się, że kryzys gospodarczy w PRL zaostrzy się, co może spowodować nowy wybuch niezadowolenia w społeczeństwie i przesilenia politycznego w kierunku niekorzystnym dla reform i demokratyzacji życia publicznego w kraju;

3) niedowład aparatu państwowego pogłębiany jest jego militaryzacją, co powoduje, że staje się on coraz mniej kompetentny;

4) wzrost niezadowolenia społecznego z polityki władz w sferze ekonomicznej i społecznej na tle wzrostu cen i stałego obniżania się stopy życiowej ludności;

5) pogłębiający się kryzys moralny społeczeństwa, zanikanie perspektyw kształtowania lepszego jutra wśród młodzieży, upadek dobrych obyczajów. Podkreśla się, że problem ten jest tym bardziej poważny, że nawet działania Kościoła w tej dziedzinie nie odnoszą pozytywnych skutków.

III. Watykańska ocena sytuacji w episkopacie Polski

Kuria rzymska oraz papież są zaniepokojeni sytuacją w episkopacie. Dostrzega się w nim elementy braku jedności działania, przejawy kołtunerii, uleganie naciskowi spraw bieżących bez prób określenia linii działania na dalszą przyszłość.

Obawy papieża narastają tym bardziej, że dysponuje on sygnałami o obniżaniu się poziomu zaufania i wiarygodności biskupów w społeczeństwie, zwłaszcza w środowiskach intelektualnych.

W czasie ostatniej wizyty J[ózefa] Glempa w Watykanie Jan Paweł II zarzucał mu, że nie zdołał on narzucić „twardego przywództwa” biskupom, zaprowadzić odpowiedniej dyscypliny w Kościele polskim, a także doprowadzić do jasnego określenia linii episkopatu wobec władz.

Zdaniem papieża Kościół w Polsce powinien z jednej strony jasno i zdecydowanie bronić swych interesów, spraw duchowieństwa oraz przestrzegania praw człowieka. Z drugiej jednak, biorąc pod uwagę realia wewnętrzne i geopolityczne, powinien on wykazywać stałą dyspozycyjność do dialogu i elastyczność w stosunku do polityki władz. Brak tego uwidocznił się – w ocenie watykańskiej – szczególnie w ostatnim okresie, w rezultacie czego doszło do niepotrzebnych zadrażnień i konfrontacji między państwem i Kościołem w PRL.

Według papieża episkopat powinien uczynić wszystko, aby jak najszybciej doprowadzić do uruchomienia na nowo mechanizmów dialogu z władzami. Konfrontacja bowiem nie służy żadnej ze stron, obiektywnie zaś osłabia nurt reform i odnowy w kraju.

Podczas ostatniej rozmowy papieża z J[ózefem] Glempelem nalegał on na prymasa, aby doszło możliwie jak najszybciej do spotkania z gen. W[oiciechem] Jaruzelskim w celu wyjaśnienia zasadniczych spraw dla państwa i Kościoła. Papież uważa bowiem gen. W[oiciecha] Jaruzelskiego za wiarygodnego partnera.

Dyrektor
gen. bryg. Zdzisław Sarewicz

Źródło: AIPN, 0449/53, t. 12, k. 33–38, mps.

1985 październik 18, Warszawa – Szyfrogram z Paryża dotyczący francuskich opinii na temat bieżącej sytuacji w PRL

Data wpływu: 18 X [19]85 [r.]
godzina: 15.20

Nr EPI ^a**K7338**
Tajne spec[jalnego] znaczenia
Czynienie odpisów wzbronione
Egz. nr ^a**3**

Szyfrogram nr 7551^b
nadany za nr. 489 dnia 17 X [1985 r.] godz. 12.30 z Paryża
ilość kart 2

^a**FWPL**

JAR-R-H

Dot. R-1. „Pilzen”¹ od „Oder”², przyjął „Pilzen” 15 bm.

1. **Raport Adlera dla Elysse składa się z 4 części: dot. sytuacji władzy, sytuacji opozycji, sytuacji ekonomiczno-społecznej, sytuacji wśród k[rajów] s[ocjalistycznych].**

2. Ocenia się, że **gen. Jaruzelski utrzymuje duże możliwości manewru politycznego, jeżeli chodzi o jego pozycję** w ośrodkach władzy i grup nacisku. Umiejętnie rozgrywając te elementy (grupy i ośrodki), najbliższe otoczenie **generała kontroluje obecnie wystarczająco sytuację**. Pomimo normalizacji stała się natomiast słabsza niż poprzednio pozycja Biura Politycznego i KC PZPR (poza samym I sekretarzem).

3. **Opozycja, której ekstrema jest albo w podziemiu, albo w więzieniu, może jeszcze liczyć na ok. 20 tys. aktywistów w terenie. Jej celem obecnie jest wzniecenie klimatu niepewności i nacisku na władzę, maksymalnie wykorzystując możliwości stwarzane przez postawę części hierarchii kościelnej.** Główne aktualne linie działania w trakcie i po wyborach – **tydzień więźniów politycznych i rocznica śmierci Popieluszki. Ze strony opozycji możliwe są nieoczekiwane i spektakularne inicjatywy.** Stanowisko Jana Pawła [II] w sprawie sytuacji w Polsce dwuznaczne, **dające opozycji iluzję poparcia, przy gotowości do rozmów z rządem w sprawie pewnego kompromisu.**

^{a-a} *Wpisano odręcznie.*

^b *Dokument opatrzono pieczęcią wpływu o treści: Wydział ... Departamentu I MSW. Wpłynęło dn. ... 198... r. Nr ... z odręcznie wpisaną datą: 19 X 1985 [r.] oraz numerem: OCH – 0010253/P/85.*

¹ Oficerem operacyjnym rezydentury Departamentu I MSW w Paryżu o ps. „Pilzen” był Krzysztof Tadeusz Szumski. Biogram zob. aneks, s. 295.

² Według zachowanych dokumentów MSW źródłem o ps. „Oder” miał być Albert Paul Lentin. Biogram zob. aneks, s. 252.

4. Oceny sytuacji ekonomiczno-społecznej są zróżnicowane. Nie uważa się jednak, aby była ona tak trudna, jak to przedstawiła grupa ekspertów opozycji w sierpniu br. (tzw. raport Wałęsy).

5. Pozycja Polski wśród k[rajów] s[ocjalistycznych], po okresie pełnego umocnienia, ponownie osłabiła się. Ocenia się, że w RWPG Polska jest przedmiotem silnych nacisków sprzecznych z jej interesami. Próby oddziaływania z Polski na umacnianie katolików na Litwie i Ukrainie, popierane przez papieża, powodują pewne zadrażnienia z ZSRR.

(-) „Orsza”

“[...]”^c

Wiarygodność:

B – wiarygodna

“[...]”^c

Wartość:

C – wartość ograniczona (przedst[awia] poglądy, oceny, fragmentar[yczna])

“[...]”^c

Wykorzystanie:

B – wykorzystano w zbiorczej informacji; D – dokumentacja

“[...]”^c

Wykorzystano w informacji wywiadu nr ^a**Z25463 – KPR M^a**.

“[...]”^c

Źródło: AIPN, 0449/6, t. 10, k. 330–331, mps.

^{c-c} *Opuszczono fragment formularza.*

1985 grudzień 2, Warszawa – Szyfrogram z Rzymu dotyczący wypowiedzi prasowej prymasa Józefa Glempa na temat sprawy księdza Jerzego Popiełuszki

Data wpływu: 2 XII [19]85 [r.]
godzina: 20.30

Nr EPI ^a**K8080**^a
Tajne spec[jalnego] znaczenia
Czynienie odpisów wzbronione
Egz. nr ^a**3**^a

Szyfrogram nr 8851^b
nadany za nr. 565 dnia 2 XII [1985 r.] godz. 11.10 z Rzymu
ilość kart 2

^a**FWPL**^a

JAR-R-H

Dot. I-5. Napisał i uzyskał of[icer] „Dis” od KO „Metrampaż”, od Boniecki[ego] i D[ominika] Morawski[ego], przyjął „Dis” 29 XI [19]85 r.

1. Według Bonieckiego Glemp miał całkowity placet papieża i episkopatu na wywiad dot. Popiełuszki. Glemp jest przy różnych okazjach nagabywany przez prasę włoską, emigracyjną i tut[ejszą] Polonię o sens wywiadu. Ogranicza się do potwierdzenia zgodności wywiadu z jego słowami. Uważa się, że wywiad spełnił swoją rolę. Watykan nie jest jednak za zbyt dużym rozgłosem wokół tej sprawy. Istnieją obawy, że spowoduje to ostry atak na prymasa ze strony opozycji i emigracji. Wywiad jest adresowany również do społeczeństwa w kraju i niższego duchowieństwa. Stąd episkopat nie miałby za złe, gdyby został przedrukowany przez prasę polską^c.

2. Tut[ejsze] koła emigracyjne zgrupowane wokół Biura „Solidarności” prowadzą „akcję szeptaną” przeciwko wywiadowi. Aktywni w zbieraniu krytycznych komentarzy na ten temat: Kwiatkowski-Via[t]teau¹ z AFP i korespondent „Głosu Ameryki”.

Źródło sprawdzone. Informacja wiarygodna.

(–) „Dis”

^d[...] ^d

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Dokument opatrzone pieczęcią wpływu o treści: Wydział ... Departamentu I MSW. Wpłynęło dn. ... 198... r. Nr ... z odręcznie wpisaną datą: 9 XII 1985 [r.] oraz numerem: OCH-0012022/P/85.

^c Z prawej strony odręczna adnotacja o treści: Został.

^{d-d} Opuuszczono fragment formularza.

¹ Biogram zob. aneks, s. 300.

Wiarygodność:

C – potwierdza inne tajne

^d[...] ^d

Wartość:

C – wartość ograniczona (przedst[awia] poglądy, oceny, fragmentar[yczna])

^d[...] ^d

Wykorzystanie:

D – dokumentacja-kartoteka

^d[...] ^d

Źródło: AIPN, 0449/6, t. 10, k. 367–367v, mps.

1985 grudzień 17, Warszawa – Szyfrogram z Rzymu dotyczący watykańskich opinii na temat bieżących wydarzeń

Data wpływu: 17 XII [19]85 [r.]
godzina: 22.00

Nr EPI ^a**K85430**^a
Tajne spec[jalnego] znaczenia
Czynienie odpisów wzbronione
Egz. nr ^a**3**^a

Szyfrogram nr 9394^b
nadany za nr. 604 dnia 17 XII [19]85 [r.] godz. 12.30 z Rzymu
ilość kart 1

^a**PZWAPL**^a

JAR-R-H

Dot. I-1-5. Uzyskał of[icer] „Antes”¹ od ^a**ag[enta]**^a „**Agap**”, od kontaktów w lobby polskim i jezuitów z R[adio] V[aticano] i O[sservatore] R[omano]. Przyjął „Antes” 16 bm.

1. Papież uważa, że umiarkowana polityka wobec rządu PRL jest **konieczna na obecnym etapie rozwoju sytuacji**. Papież blokuje m.in. naciski na beatyfikację ks. Popiełuszki i niedopuszczenia^c, aby odbyło się to w najbliższej perspektywie. Od przebiegu roku 1986 w Polsce oraz od przygotowań do swej wizyty w kraju uzależnia danie impulsów do nawiązania stosunków dyplomatycznych S[tolicy] A[postolskiej] z rządem PRL. Na rękę byłaby odpowiednia inicjatywa ze strony władz.

2. Podczas ostatniego przed synodem pobytu Glempa w Rzymie papież uzgodnił z nim zasadniczą linię wywiadu prymasa dla „Famiglia Cristiana”. Z winy redakcji artykuł przetrzymano i opublikowano na rozpoczęcie synodu, robiąc tym – wg środowiska papieża – niepotrzebną i niezdrową sensację. Ww. wywiad miał zablokować sprawę beatyfikacji **Popiełuszki i ułatwić rozmowy nt. wizyty papieża w Polsce**.

3. Ks. Dziwisz w 1986 r. ma wrócić do kraju i objąć stanowisko w metropolii krakowskiej. Następnie po przeniesieniu do innej diecezji jest planowany jego awans na biskupa.

4. Ks. Sokołowski wyjeżdża w najbliższym czasie do Francji. Jego zwolnienie z funkcji łączy się z niejasnościami finansowymi w zarządzaniu Domem Polskim.

^{a-a} *Wpisano odręcznie.*

^b *Dokument opatrzone pieczęcią wpływu o treści: Wydział ... Departamentu I MSW. Wpłynęło dn. ... 198... r. Nr ... z odręcznie wpisanym numerem: OCH-0012602/P/85.*

^c *Tak w oryginale.*

¹ Oficerem operacyjnym rezydentury Departamentu I MSW w Rzymie o ps. „Antes” był Jarosław Sozański. Biogram zob. aneks, s. 288.

5. Rozważane jest odwołanie w 1986 r. bp. Wesołego z zajmowanej w Rzymie funkcji.

Papież w rozmowie ze źródłem stwierdził, że księża polscy na Zachodzie nie potrafili do tej pory wykorzystać dla dobra narodu faktu, że papież[em] jest Polak. Wiele razy natomiast przynosili mu wstyd.

Źródło niesprawdzone, informacje wiarygodne, w wielu elementach potwierdza inne wywiadowcze.

(-) „Dis”

^d[...] ^d

Wiarygodność:

B – wiarygodna

^d[...] ^d

Wartość:

B – wartościowa (pogl[ębia] rozeznanie, wnosi nowe elementy)

^d[...] ^d

Wykorzystanie:

B – wykorzystano w zbiorczej informacji; D – dokumentacja

^d[...] ^d

Wykorzystano w informacji wywiadu nr ^a**Z31069 – KPR, KSW, MSW^a**.

^d[...] ^d

Źródło: AIPN, 0449/53, t. 12, k. 8–8v, mps.

^{d-d} *Opuszczono fragment formularza.*

1986 kwiecień 16, Warszawa – Szyfrogram z Rzymu dotyczący opinii na temat planowanej wizyty papieża Jana Pawła II w PRL

Data wpływu: 16 IV 1986 [r.]
godzina: 14.30

Nr EPI ^a**G20844**^a
Tajne spec[jalnego] znaczenia
Czynienie odpisów wzbronione
Egz. nr ^a**3**^a

Szyfrogram nr 2917^b
nadany za nr. 170 dnia 15 IV [1986 r.] godz. 16.00 z Rzymu
ilość kart 1

^a**PZWAPL**^a

JAR-R-H

Dot. I-1, napisał i uzyskał ag[ent] ps. „Konrado” od Bolonka, przyjął of[icer] „Ingo” 10 bm.

Wg informacji pochodzących ^az^a episkopatu, docierających do Sekretariatu Stanu:
– władze nie będą mogły sprzeciwić się trzeciej pielgrzymce papieża do Polski. Jest to niemożliwe i nierealne zarówno z uwagi na konsekwencje tego w planie wewnętrznym, jak też międzynarodowym. Zabiegi strony polskiej o wizytę w Watykanie świadczą m.in., że istnieje pilna potrzeba uzyskania przez Polskę znacznych kredytów na Zachodzie. Jest to m.in. główny powód, dla którego negatywna decyzja władz raczej nie wchodzi w grę. Chyba, że byłoby stanowcze *veto* ze strony ZSRR. Stawia Kościół i Watykan w [pozycji] korzystnej w przetargach dot. programu wizyty, a także innych problemów w zakresie stosunków państwo–Kościół;

– należy się spodziewać, [że] władze będą starały się zniwelować wymiar polityczny i propagandowy wizyty poprzez dążenie do maksymalnego ograniczenia programu. Istnieje jednak dobry klimat, aby wynegocjować pełny program, łącznie z Gdańskiem, Lublinem i Warmią. Istnieją również silne zabiegi niektórych biskupów, aby papież odwiedził grób Popiełuszki. Watykan zdaje sobie sprawę z delikatności tego punktu programu. Brak jest jeszcze stanowiska, czy należy upierać się przy tym punkcie programu.

Źródło sprawdzone. Inf[ormacja] wiarygodna.

(–) „Dis”

^{a-a} *Wpisano odręcznie.*

^b *Dokument opatrzone pieczęcią wpływu o treści: Wydział ... Departamentu I MSW. Wpłynęło dn. ... 198... r. Nr ... z odręcznie wpisaną datą: 17 IV 1986 [r.] oraz numerem: OCH-003653/P/86.*

„[...]”

Wiarygodność:

B – wiarygodna

„[...]”

Wartość:

C – wartość ograniczona (przedst[awia] poglądy, oceny, fragmentar[yczna])

„[...]”

Wykorzystanie:

B – wykorzystano w zbiorczej informacji

„[...]”

Wykorzystano w informacji wywiadu nr ^a**U0870G – KPR, KSW, JSW^a**.

„[...]”

Źródło: AIPN, 0449/5, t. 42, k. 189–189v, mps.

^{c-c} *Opuszczono fragment formularza.*

1986 czerwiec 4, Warszawa – Notatka informacyjna sporządzona na bazie informacji ze źródła ps. „Sanyo” dotycząca publikacji na temat ks. Jerzego Popiełuszki

Wydział XI Departamentu I MSW

Warszawa, dnia 4 VI 1986 [r.]

Tajne

Egz. nr ^a1^a

Notatka informacyjna

(dane „Sanyo”¹ z dnia 2 VI 1986 r.)

– Wydawnictwo „Spotkania” (**Jegliński**²) wydało pamiętniki – dzienniki Popiełuszki, w których zawarte są nieprawdziwe dane lub przekłamania odnoszące się do kard. **Glempa** i episkopatu. **Glemp** i episkopat chcą do tego pośrednio ustosunkować się. Z sugestii **Glempa** temat ten ma poruszyć w specjalnie wydanej publikacji (prawdopodobnie w Oficynie Poetów i Malarzy w Londynie) dr Peter **Raina**. Publikacja ma ukazać się w końcu br. lub na początku 1987 r. D[okto]r[owi] **Rainie** udostępniona zostanie dokumentacja zgromadzona w episkopacie, w tym z procesu toruńskiego, wraz z dokumentami z Urzędu ds. Wyznań, w których zwracano episkopatowi uwagę, iż kazania Popiełuszki są wystąpieniami politycznymi. Będą także zamieszczone dane, jak episkopat reagował na te wystąpienia oraz na niesubordynację Popiełuszki.

– Episkopat zbiera dokumentację do wystąpienia do Watykanu z wnioskiem o beatyfikację kard. Wyszyńskiego. Keston College (tamże **Sikorska**³) podejmowało inicjatywy, by opóźnić składanie takiego wniosku, połączyć go z jednoczesnym wnioskiem beatyfikacji Popiełuszki. Kardynał Glemp wypowiedział się, że dopóki on jest prymasem – nie może być o tym mowy, nie dopuści do tego.

Odbito w 2 egz. H.W.

Egz. nr 1 – Wydz[iał] XVIII

Egz. nr 2 – opr. 9946

Źródło: AIPN, 0449/5, t. 42, k. 154, mps.

^{a-a} *Wpisano odręcznie.*

¹ Według zachowanych dokumentów MSW źródłem o ps. „Sanyo” miał być Peter Raina Krishen Preduman. Biogram zob. aneks, s. 278.

² Biogram zob. aneks, s. 241.

³ Biogram zob. aneks, s. 284.

1986 lipiec 28, Warszawa – Meldunek źródła ps. „Juli” dotyczący publikacji dr. Petera Rainy na temat sprawy ks. Jerzego Popiełuszki

Warszawa, dnia 28 VII 1986 [r.]

Tajne spec[jalnego] znaczenia

Egz. poj[edynczy]

Notatka

ze spotkania z „Juli”¹ z dnia 25 VII 1986 r.

[...] ^a

– „Juli” widział się także z figurantem „Sanyo” (dr Peter Raina). Przeprowadzona z nim rozmowa potwierdza w pełni dane uzyskane od „S[anyo]” w czerwcu br. „Sanyo” odciął się praktycznie od problematyki emigracyjnej. Pochłonięty jest tematyką kościelną. Gromadzi materiały do tomu trzeciego o kardynale Wyszyńskim, z tym iż na tle osoby kardynała będzie prezentował stosunki państwo–Kościół po roku 1970. Obecnie pracuje aktywnie nad książką o ks. Popiełuszcze. Ujawnił „Julemu”, iż jest to praktycznie zamówienie episkopatu, aprobowane przez Watykan. Zamiarem jest, by książka ta ukazała się w końcu br. W tym celu ma przyjechać do Polski po okresie wakacyjnym (wrzesień–październik) na wydłużony pobyt.

[...] ^a

(–) Henryk Wróblewicz, płk²

Odbito w 1 egz. H.W.

Źródło: AIPN, 01914/33, k. 33–34, mps.

^a Opuszczono fragment nie dotyczący spraw związanych z ks. Jerzym Popiełuszką.

¹ Według zachowanych dokumentów MSW KO o ps. „Juli” miał być Julian Bojmart. Biogram zob. aneks, s. 211.

² Biogram zob. aneks, s. 303.

1986 wrzesień 9, Rzym – Informacja dotycząca planów III pielgrzymki papieża Jana Pawła II do PRL

^aŹródło: „Metrampaż” od Rakoczy¹, Boniecki od papieża, Dziwisza

Przyjął: „Dis”

9 IX [19]86^a [r.]^b

^aG6104X PZWAPL^a

Jaka strategia trzeciej podróży papieża do Polski?

Polscy współpracownicy papieża zapytywani, jakie będzie „przesłanie” ewentualnej trzeciej podróży Jana Pawła II do kraju, odpowiadają, że musi ona rzeczywiście wnieść coś nowego w porównaniu z dwiema poprzednimi, ponieważ nowa jest również sytuacja w Polsce, ale nie udzielają bliższych wskazówek, twierdzą, że podróż ta jest na etapie przemyśleń. Zdają sobie sprawę, iż nowej wizycie papieża nie będzie towarzyszył prawdopodobnie aż tak wielki i masowy entuzjazm tłumów, że może ona mieć skromniejszy wymiar, ponieważ społeczeństwo jest zmęczone, a wierni – co przyznają moi rozmówcy – mogli się poczuć nieco zawiedzeni, przynajmniej jeśli chodzi o tych, którzy liczyli na doraźne i konkretne wyniki odwiedzin papieża w Polsce.

(Na uwagę, że również w skali międzynarodowej wizyta Jana Pawła II nie miała aż takiego oddźwięku, jak się tego należało spodziewać, najczęściej słyszy się w odpowiedzi: Ojciec Święty wypowiadał się i zabiegał o zdjęcie sankcji, ale nie ma bezpośredniego wpływu na decyzje rządów, zresztą pewne wyniki uzyskano).

Wysunięcie przez papieża prośby o włączenie do trasy jego przyszłej podróży Gdańska jest wynikiem wspomnianych wyżej obaw, iż trzecia wizyta może okazać się mniej „okazała” niż poprzednie, tymczasem odwiedziny [w] Gdańsku podniosą jej „walor emocjonalny”. Jeśli chodzi o kościół [pw.] św. Stanisława [Kostki] na Żoliborzu, Watykan „nie widzi problemu”, ponieważ chodzi o teren kościelny (w kołach duchowieństwa polskiego w Rzymie niereprezentujących oficjalnie Watykanu wyraża się jednak obawy, iż władze mogą np. nalegać, „aby wizyta papieża u Popiełuszki” nastąpiła o 5.00 rano, albo że w tym czasie nastąpią „gwałtowne remonty drogowe wokół kościoła [pw.] św. Stanisława [Kostki]”).

Polscy współpracownicy papieża w Watykanie podkreślają, że pobyt w Gdańsku jest dla papieża punktem programu wizyty, od którego nie zamierza odstąpić,

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Dokument opatrzono adnotacjami o treści: OCH-09568/P/86; OCR-03755/86; r[ezydentura] Rzym; K2196N KPR+KSW; K2163E KPR+KSW.

¹ Biogram zob. aneks, s. 279.

mimo iż dwukrotnie już dano mu do zrozumienia, że Warszawa nie zgodzi się na wyjazd do Gdańska.

W sprawie więźniów politycznych otrzymałem wymijającą odpowiedź, iż papież nie podnosił dotąd tego tematu w kontekście wizyty w Polsce i że **polega na stanowisku konferencji biskupów polskich**^c.

Jeśli chodzi o taktykę ro[z]mów w sprawie trzeciej wizyty papieża w Polsce, przedstawiciele episkopatu ustalili z papieżem **następujący „podział ról”**: **podczas gdy prymas Glemp będzie energicznie dążył do przygotowania wizyty, Jan Paweł II będzie dawał do zrozumienia, iż zainteresowany jest w wizycie, jednak „nie za wszelką cenę”**.

Prałat Tadeusz Rakoczy powiedział (8 września) w rozmowie ze mną w Sekcji Polskiej Sekretariatu Stanu: „Prymas Glemp bardzo nalega i jest osobiście zaangażowany w doprowadzenie do wizyty; stosunek papieża do tej sprawy jest spokojny, Ojciec Święty pragnie udać się ponownie do kraju, niemniej jednak **pewne warunki muszą być spełnione**”.

Na pytanie, czemu należy przypisać ostatnie przemówienia, w których papież, zwracając się do Polaków, poruszał publicznie wewnętrzne sprawy polityczne i społeczne kraju, odpowiedź brzmiała: „**Nie można dopuścić do tego, aby Polska została zapomniana przez świat, jak wojna irańsko-iracka, a takie niebezpieczeństwo coraz bardziej nam grozi. Nawet na stadionach świata nie widzi się już Polaków.** Ponadto papież, który czując się Polakiem, poświęca sprawom Polski nieproporcjonalnie więcej uwagi niż wielu innym kwestiom, nie może wypowiadać się jednostronnie i musi poruszać wszelkie problemy związane z Polską”.

Jednocześnie padła twierdząca odpowiedź na pytanie, czy fakt, że papież ponownie wypowiada się ostatnio na temat Polski, nie stanowi przygotowania płaszczyzny rozmów z gen. Jaruzelskim w przewidywaniu jego wizyty w Rzymie i podróży Jana Pawła II do kraju.

Sekcja Polska Sekretariatu Stanu, w oparciu o materiały i oceny episkopatu oraz inne źródła, jest w trakcie przygotowywania **materiałów dla papieża, które miałyby posłużyć do wypracowania** strategii trzeciej podróży Jana Pawła II. Z licznych rozmów z polskim otoczeniem papieża w Watykanie wyłania się ostatnio dość jednolity pogląd na stan rzeczy w kraju. Oto – w syntetycznym skrócie – aktualny obraz kraju w „polskim Watykanie”:

– władza, w rezultacie procesów normalizacyjnych i „zglajchszachtowania” (obcięcie „skrzydeł”) w samej partii, ustabilizowała się na tyle, iż nie należy liczyć na zmiany polityczne. Obecna sytuacja ma charakter **raczej trwały**. Kościół liczy się z perspektywą długiego okresu „spokojnego” pogłębiania się pewnych negatywnych zjawisk, takich jak zanik patriotyzmu, pracowitości i innych walorów moralnych, jak również szerszego zaangażowania w sprawy społeczne. Kryzysy gospodarki i szkolnictwa będą się pogłębiały wraz z zacofaniem technologicznym kraju. Przewidywany

^c Po lewej stronie dokumentu odrębna adnotacja o treści: Inne informacje wskazywałyby, że Watykan inspirował stanowisko konferencji.

rezultat: postępujące osłabienie tożsamości narodu i jego sił witalnych, brak wyraźnej perspektywy odrodzenia. Papieża osobiście bardzo niepokoi zjawisko emigracji „zewnątrznej” i „przymusowej emigracji wewnętrznej”, pozbawiającej kraj – co często mówi w rozmowach z polskimi współpracownikami – najbardziej dynamicznych elementów ludzkich. Jeśli chodzi o emigrację zewnętrzną, papież nie ma wysokiego mniemania o jej działalności politycznej i podkreśla, że ani nie podtrzymuje ona za granicą **mitu i prestiżu Polski, jak to było za Wielkiej Emigracji, ani nie stwarza silnych ekonomicznie ośrodków poza granicami kraju, co w jakiejś mierze można by powiedzieć o emigracji powojennej.**

W sumie obraz kraju, jaki wyłania się z wypowiedzi polskich współpracowników papieża w Watykanie, a ostatnio również z jego polskich przemówień, jest obrazem o ogromnej przewadze rysów negatywnych. Mówi się tu często, iż Polska wchodzi w okres **najcięższy w historii jej drugiej i trzeciej niepodległości.**

Jakkolwiek Kościół, występując w charakterze „alternatywy moralnej”, zyskał w ostatnich latach bardzo wiele, w **Watykanie dojrzewają obawy, iż choroby trapiące kraj udzielają się w jakiś sposób również Kościołowi. Kościół polski – mówi się w na ogół konserwatywnym doktrynalnie środowisku polskich współpracowników papieża – tym korzystnie wyróżnia się od światowego, że jest zdyscyplinowany i musi być taki ze względu na specyficzne warunki działania.** Jednakże, mimo iż nie został ogarnięty posoborową debatą teologiczną i doktrynalną, podważającą niekiedy „niezbywalne pryncypia”, również staje się ofiarą zjawisk sekularyzacji, choć w innym wymiarze. Znaczna część duchowieństwa polskiego – mówi się w Watykanie – bardziej jest dziś zaprzęgnięta zdobywaniem cementu **na budowy i naprawy i lepiej zna się na tym, gdzie kupić gwoździe albo deski, niż na potrzebach duchowych swych parafii.**

Wybór jako głównego tematu w okresie przygotowań do wizyty Jana Pawła II w Polsce „umacniania świętości życia kapłanów i wiernych” jest **rezultatem tych wszystkich przemyśleń. Jest to decyzja strategiczna, wybór pewnej strategii Kościoła w Polsce na najbliższe lata, które według przewidywań polityków kościelnych będą latami ciężkich wyrzeczeń materialnych, okresem, w którym władza będzie zmuszona do stosowania środków administracyjnych zamiast ekonomicznych bądź politycznych.** Wobec takiej oceny sytuacji Kościół – jak się wydaje – nie rezygnując z wysuwania postulatów społecznych i politycznych, których „kompendium” jest encyklika „Laborem exercens”, będzie się starał mocniej okopać na obszarze właściwej sobie działalności, **tj. oddziaływać bardziej intensywnie w sferze religijnej, duchowej, mistycznej.** Aby chronić ten obszar przed atakami ze strony państwa, Kościół będzie (co zresztą już czyni) starał się przenosić starcia na jego przedpola, tj. na obszar szkolnictwa, chociaż przypuszczalnie wcale nie ma nadziei na przykład na ponowne zawieszenie krzyży w salach szkolnych.

Strategia, o której mowa, jest dopiero w trakcie wypracowywania, nadal trwa **dyskusja w Kościele polskim i w „polskim Watykanie”, w jakiej mierze Kościół powinien nadal angażować się w życie polityczne i społeczne kraju. Zwolennicy ograniczenia tych działań wysuwają argument, iż duchowieństwo polskie, angażu-**

jąc się w pewne sprawy i nie osiągając żadnych konkretnych rezultatów, traci na wiarygodności w oczach wiernych. Zaangażowanie Kościoła w sprawy doczesne jest dobre, gdy skuteczne – twierdzą przedstawiciele tej „szkoły myślenia”.

To również bierze się pod uwagę, jeśli chodzi o przygotowanie kolejnej wizyty papieża w Polsce. Polscy eksperci kościelni w Rzymie przyznają, iż z drugą wizytą papieża w Polsce wiązano być może zbyt wielkie nadzieje i niektórzy spośród wiernych mogą się czuć **rozczarowani**.

Jednym z przejawów tej nowej strategii, rezultatem przedstawionych wyżej przemyśleń, wydaje się być decyzja spektakularnego wycofania się Kościoła polskiego z dalszych rozmów w sprawie Fundacji Rolnej. **Odnosi się wrażenie, że** wiele osób w bezpośrednim otoczeniu papieża odetchnęło z ulgą, ponieważ (m.in. na podstawie negatywnych dla Kościoła doświadczeń z rozdzielnictwem paczek) obawiano się, że urzeczywistnienie projektu mogłoby **przynieść na średnią i dłuższą metę** więcej szkód prestiżowych Kościołowi niż korzyści rolnictwu. **„Z oceny sytuacji w kraju Watykan wyciąga również wnioski o potrzebie „pozytywnego współdziałania” z rządem. Dlatego też „przesłaniem” podróży Jana Pawła II będzie także apel o lepszą pracę i większą dyscyplinę w pracy. Papież położy nacisk na walory moralne. M.^d**

W Sekretariacie Stanu źródła zbliżone do arcybiskupa Silvestriniego zapewniają, że nie zachodzi konkretny związek pomiędzy planowaną wizytą papieża w Polsce a mającą nastąpić na początku maja przyszłego roku wizytą Jana Pawła w RFN.

Źródło: AIPN, 0449/5, t. 42, k. 69–72, mps.

^{d-d} *Dopisano odręcznie poniżej głównej treści dokumentu i oznaczono strzałką miejsce tego wtrącenia.*

1986 listopad 8, Warszawa – Szyfrogram z Rzymu dotyczący wizyty papieża Jana Pawła II w PRL

Data wpływu: 8 XI [19]86 [r.]
godzina: 12.00

Nr EPI ^aG7073B^a
Tajne spec[jalnego] znaczenia
Czynienie odpisów wzbronione
Egz. nr ^a4^a

Szyfrogram nr 8748^b
nadany za nr. 515 dnia 7 XI [1986 r.] godz. 16.00 z Rzymu
ilość kart 1

^aPZWAPL^a

JAR-R-E-H

Dot. I-1, nap[isał] i uz[y skał] ag[ent] „Konrado” od Lewandowski[ego] i Bolonka, przyjął „Ingo” 6 bm.

Głównym celem wizyty w Watykanie prymasa Glempa jest konieczność konkretyzacji programu wizyty papieża w Polsce w [19]87 r. Wg informacji z lobby polskiego prawie pewnym już punktem programu jest wizyta papieża w Gdańsku. Najbardziej drażliwym punktem negocjacji nt. programu pozostaje ewentualna wizyta na grobie Popiełuszki. Papież jest zdecydowany upierać się przy tym punkcie programu. Wizytę na grobie Popiełuszki papież traktuje przede wszystkim jako obowiązkowy gest wobec Kościoła w Polsce, zaangażowanego w obronę praw człowieka i sprawiedliwości społecznej, abstrahując od niektórych kontrowersyjnych aspektów postaci P[opiełuszki].

Innym punktem programu, na którym zależy papieżowi, jest Lublin. Wizyta w Lublinie posiada dla niego szczególne znaczenie ze względu na aspekt radziecki wizyty papieża w Polsce. W ocenie Watykanu istnieją dwie szanse na przeforsowanie jego koncepcji programu ze względu na widoczny w ostatnim okresie wzrost dyspozycyjności w tym zakresie władz polskich.

Źródło sprawdzone, informacja wiarygodna.

(–) „Dis”

^c[...] ^c

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Dokument opatrzono pieczęcią wpływu o treści: Wydział ... Departamentu I MSW. Wpłynęło dn. ... 198... r.
Nr ... z odręcznie wpisaną datą: 10 XI 1986 [r.] oraz numerem: OCH-0011013/P/86.

^{c-c} Opuuszczono fragment formularza.

Wiarygodność:

B – wiarygodna

°[...]^c

Wartość:

C – wartość ograniczona (przedst[awia] poglądy, oceny, fragmentar[yczna])

°[...]^c

Wykorzystanie:

B – wykorzystano w zbiorczej informacji

°[...]^c

Wykorzystano w informacji wywiadu nr ^a**U24319 – KPR, KSW, JSW^a**.

°[...]^c

Źródło: AIPN, 0449/5, t. 42, k. 53–53v, mps.

1986 listopad 12, Warszawa – Szyfrogram z Rzymu dotyczący programu wizyty papieża Jana Pawła II w PRL

Data wpływu: 12 XI [19]86 [r.]
godzina: 13.00

Nr EPI ^aG7072A^a
Tajne spec[jalnego] znaczenia
Czynienie odpisów wzbronione
Egz. nr ^a3^a

Szyfrogram nr 8863^b
nadany za nr. 526 dnia 11 XI [1986 r.] godz. 14.40 z Rzymu
ilość kart 1

^aPZWAPL^a

JAR-R-H

Dot. I-1. Napisał i uzyskał of[icer] „Ingo” od KO ps. „Anatra”¹ od Lewandowskiego, przyjął „Ingo” 10 XI [19]86 r.

1. W dalszych negocjacjach nt. programu przyszłorocznej pielgrzymki papieża do Polski strona kościelna zamierza zaproponować władzom włączenie do programu Kołobrzegu. Papież miałby w wygłoszonym tam kazaniu nawiązać do aktu zaślubin z morzem, dokonanego w 1945 r. Stanowiłoby to jednoznaczny gest polityczny potwierdzający poparcie papieża dla polskośći ziem zachodnich. W rewanżu papież oczekuje większej podatności władz na inne sugestie programowe strony kościelnej, a przede wszystkim zgody na wizytę na grobie Popiełuszki.

2. W wypadku włączenia do programu wizyty w Polsce Tarnowa papież zamierza tam dokonać beatyfikacji jednej z zakonnic, która zamordowana została w trakcie powstania styczniowego przez żołnierzy carskich. W ocenie lobby polskiego beatyfikacja ta wpłynęłaby negatywnie na charakter polityczny wizyty, a jej pośrednio antyradziecki charakter utrudniłby realizację planów papieża wobec ZSRR.

Źródło sprawdzone. Informacja wymaga potwierdzenia.

(–) „Dis”

^c[...]^c

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Dokument opatrzone pieczęcią wpływu o treści: Wydział ... Departamentu I MSW. Wpłynęło dn. ... 198... r. Nr ... z odręcznie wpisaną datą: 13 XI 1986 [r.] oraz numerem: OCH-0011160/P/86.

^{c-c} Opuszczono fragment formularza.

¹ Według zachowanych dokumentów MSW KO o ps. „Anatra” miał być Sławomir Wiesław Szof. Biogram zob. aneks, s. 295.

Wiarygodność:

B – wiarygodna

°[...]^c

Wartość:

C – wartość ograniczona (przedst[awia] poglądy, oceny, fragmentar[yczna])

°[...]^c

Wykorzystanie:

B – wykorzystano w zbiorczej informacji

°[...]^c

Wykorzystano w informacji wywiadu nr ^a**U24319 – KPR, KSW, JSW^a**.

°[...]^c

Źródło: AIPN, 0449/5, t. 42, k. 47–47v, mps.

1987 marzec 11, Warszawa – Szyfrogram dotyczący zabiegów Stolicy Apostolskiej o ulaskawienie Mehmeta Alego Agcy

Data wpływu: 11 III [19]87 [r.]
godzina: 23.00

Nr EPI ^a**H20732**^a
Tajne spec[jalnego] znaczenia
Czynienie odpisów wzbronione
Egz. nr ^a**3**^a

Szyfrogram nr 2296^b
nadany za nr. 166 dnia 11 III [1987 r.] godz. 11.30 z Rzymu
ilość kart 1

^a**50WA**^a

JAR-R-H

Dot. nap[isał] i uz[yskał] of[icer] „Dis” od KO „**Mides**”¹, od Benny Lai, przyjął „Dis” 10 marca.

Watykan prowadzi dyskretne zabiegi o prezydencki akt łaski dla Agcy² i jego szybki wyjazd do któregoś z krajów muzułmańskich. Służyło temu m.in. ponowne przekonanie papieża nagłośnione w środkach przekazu, które ma jednocześnie na celu stworzenie psychologicznego gruntu do aktu wybaczenia zabójstwa ks. Popiełuszki (planowane na okres wizyty papieża). Akt łaski ma służyć także definitywnemu zamknięciu sprawy Agcy. Watykan nie jest zainteresowany otwarciem śledztwa po tropie tureckim lub muzułmańskim, o czym się coraz częściej mówi, co jest możliwe jedynie w przypadku aktu łaski.

Źródło sprawdzone.

(–) „Dis”

^c[...] ^c

Wiarygodność:

C – potwierdza inne tajne

^c[...] ^c

^{a-a} *Wpisano odręcznie.*

^b *Dokument opatrzone pieczęcią wpływu o treści: Wydział ... Departamentu I MSW. Wpłynęło dn. ... 198... r. Nr ... z odręcznie wpisaną datą: 14 III 1986 [r.] oraz numerem: OCH-002841/P/87.*

^{c-c} *Opuszczono fragment formularza.*

¹ Według zachowanych dokumentów MSW KO o ps. „Mides” miał być Zdzisław Morawski. Biogram zob. aneks, s. 264.

² Biogram zob. aneks, s. 207.

Wartość:

C – wartość ograniczona (przedst[awia] poglądy, oceny, fragmentar[yczna])
°[...]°

Wykorzystanie:

D – dokumentacja-kartoteka

°[...]°

Źródło: AIPN, 0449/9, t. 1, k. 248–248v, mps.

1987 kwiecień 4, Warszawa – Informacja wywiadu na temat działalności prof. Krystyny Daszkiewicz

Z dn. 4 IV 1987 [r.] OC ^a H-0628^a Ilość str. ^a 1^a	Rodzaj informacji V – sygnalizacyjna ^b [...] ^b	Karta „IW” Tajne spec[jalnego] znaczenia Hasła: ^a K[rystyna] Daszkiewicz K-834^a		Nr EPI ^a P0816^a
		Opracowujący: Wydz[iał] ^a XVII^a , Ident[yfikator] ^a MJG^a		
Przekazać dla: ^a Gabinet Ministra^a		Zadanie (kier[unkowe]) ^a E^a		
		Odpowiedź na pismo nr EPI _____ OC _____		
		Nr EPI	Rez[ydentura] i (lub) Wydz[iał]	Źródło
		^a H2343Z	Wydz[iał] XI	„Irmena”^{a1}

Meldunek

Dot.: działalności prof. Krystyny Daszkiewicz

Prof. Krystyna Daszkiewicz* w ostatnim okresie poszukuje możliwości opublikowania swojej obszernej (400 stron) monografii dotyczącej procesu w sprawie śmierci ks. J[erzego] Popiełuszki. W opracowaniu tym autorka podjęła próbę ujawnienia kulisy procesu, wskazania politycznego tła zabójstwa, udowodnienia instrumentalnej roli jego uczestników oraz udziału innych osób nieujawnionych w śledztwie.

Jednym z wydawnictw, które ewentualnie opublikowałoby ww. monografię, jest zakon oo. pallotynów w Paryżu².

898/87-MG/AK

Źródło: AIPN, 0449/50, t. 4, k. 68–69, mps.

* Prof. zwyczajny, dr prawa karnego, jest pracownikiem naukowym Katedry Prawa Karnego UAM. Zam. 61-816 Poznań, ul. [pominięto adres domowy].

^{a-a} *Wpisano odręcznie.*

^{b-b} *Opuszczono fragment formularza.*

¹ Według zachowanych dokumentów MSW źródłem o ps. „Irmena” miał być Zdzisław Pietkun. Biogram zob. aneks, s. 275.

² Publikacja ta ukazała się dopiero w 1990 r. Zob. K. Daszkiewicz, *Uprowadzenie i morderstwo ks. Jerzego Popiełuszki*, Poznań 1990.

1987 maj 25, Warszawa – Szyfrogram z Rzymu dotyczący wizyty papieża Jana Pawła II w PRL

Data wpływu: 25 V [19]87 [r.]
godzina: 20.40

Nr EPI ^aH39313^a
Tajne spec[jalnego] znaczenia
Czynienie odpisów wzbronione
Egz. nr ^a3^a

Szyfrogram nr 4933^b
nadany za nr. 334 dnia 25 V [19]87 [r.] godz. 10.00 z Rzymu
ilość kart 2

^aF-300^a

JAR-R-H

Dot. I-1. Nap[isał] i uz[y skał] KI „Prorok” od kontaktów w Sekretariacie Stanu. Przyjął of[icer] „Dis” dn. [19]87 V 22.

1. Papież ostatecznie przygotował przemówienie na Tarnów dot. beatyfikacji Kózki¹. Główną osnową przemówienia są akcenty zmierzające do uczynienia z ww. symbolu i wzoru moralnego dla młodzieży polskiej. Ogólna wymowa i sens przemówienia: „Lepiej ponieść **śmierć (?)**^a, niż zdradzić moralność katolicką”. Akcentowany będzie również kontekst rosyjski beatyfikacji. W kurii panuje pogląd, że przemówienie to z pewnością nie spodoba się władzom i ZSRR. W lobby polskim twierdzi się, że papież chce, aby kult K[ózki] szybko rozpowszechnił się wśród młodzieży polskiej. Kult ma symbolizować wiarę, która zwycięża moralnie komunizm i obce wpływy. W otoczeniu papieża twierdzi się, że w zamiarach papieża leży szybka kanonizacja ww. Okazją do tego mogłaby być następna wizyta w Polsce.

2. Sprawa beatyfikacji Kozala² była dyskutowana podczas ostatniej podróży papieża do RFN. Episkopat prosił, aby beatyfikacja nie przekształciła się w manifestację antyniemiecką. Podobne obawy wyrażali przedstawiciele episkopatu RFN odnośnie [do] uroczystości na Westerplatte.

3. W lobby polskim mszę w Gdańsku określa się już powszechnie jako mszę dla opozycji. Tego dnia papież spotka się również z Wałęsą. Nie jest zdecydowane jeszcze, czy w Gdańsku, czy też wieczorem w Częstochowie.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Dokument opatrzone pieczęcią wpływu o treści: Wydział ... Departamentu I MSW. Wpłynęło dn. ... 198... r. Nr ... z odręcznie wpisaną datą: 26 V 1987 [r.] oraz numerem: OCH-005605/P/87.

¹ Biogram zob. aneks, s. 249.

² Biogram zob. aneks, s. 249.

4. Najbardziej delikatną sprawą pozostaje sprawa wizyty na grobie Popiełuszki. W Watykanie wyklucza się, że rozwój sytuacji może uniemożliwić tę wizytę. Papież b[ardzo] chce zrobić ten gest, ale zdaje sobie sprawę, że ew[entualne] zakłócenia wizyty mogą uczynić wizytę niepożądaną. Nie jest ustalony ostateczny termin. W grę wchodzi jednak termin po spotkaniu z biskupami, a przed samym odlotem z Polski.

5. Wg przecieków z bliskiego otoczenia papieża – chce on, aby spotkanie z gen. Jaruzelskim (łącznie z całym protokołem) trwało ok[olo] godziny.

Źródło sprawdzone. Informacja wiarygodna.

(-) „Dis”

c[...]^c

Wiarygodność:

B – wiarygodna

c[...]^c

Wartość:

C – wartość ograniczona (przedst[awia] poglądy, oceny, fragmentar[yczna])

c[...]^c

Wykorzystanie:

B – wykorzystano w zbiorczej informacji

c[...]^c

Wykorzystano w informacji wywiadu nr ^a**P1311 – KPR, KSW, JSW^a**.

c[...]^c

Źródło: AIPN, 0449/5, t. 75, k. 15–16, mps.

^{c-c} Opuuszczono fragment formularza.

1987 czerwiec 6, Warszawa – Informacja wywiadu na temat planu wizyty papieża Jana Pawła II w PRL

Z dn. 6 VI 1987 [r.] OC ^a H-01040/87 ^a Ilość stron ^a 1 ^a	Rodzaj informacji V – sygnalizacyjna	Karta „IW” Tajne Hasła: ^a F-300 ^a	Nr EPI ^a P1367 ^a
Przekazać dla: ^a Gabinet Ministra ^a		Zadanie (kier[unkowe]) ^a I ^a	Opracowujący: Wydz[iał] ^a XVII ^a , I Ident[yfikator] ^a ZEG ^a
		Odpowiedź na pismo nr EPI ... OC ... Wykorzystano:	
		^a H4101R	Londyn IG „Layton”
		H4100Q	Kopenhaga IG „Miki” ^{a1}

Meldunek

Dot.: wizyty Jana Pawła II w Polsce

W ocenie przedstawicieli zachodnich kół opiniotwórczych III wizyta papieża w Polsce przebiegać będzie w atmosferze znacznie lepszej niż w czasie dwóch poprzednich. Stosunki pomiędzy państwem a Kościołem układają się prawidłowo, a polityka porozumienia narodowego uzyskuje coraz większą akceptację społeczeństwa polskiego.

Zdaniem wspomnianych kół wyrażenie przez władze zgody na prywatne spotkanie papieża z L[ecchem] Wałęsą w Gdańsku oraz na odwiedzenie przez Jana Pawła II grobu ks. Popiełuszki jest przejawem rozsądku oraz dowodem panowania nad sytuacją w kraju. Twierdzą ponadto, że ewentualne demonstracje polityczne nie zyskają poparcia papieża oraz nie wpłyną negatywnie na przebieg i ocenę wizyty. Niemniej zasygnalizowane sprawy staną się głównym przedmiotem zainteresowania zachodnich dziennikarzy relacjonujących przebieg wizyty papieskiej w Polsce.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

¹ SMW „Miki” – według Sprawozdania z pracy rezydentury w Danii za okres od 1 VIII 1986 r. do 30 VI 1988 r. z 30 VI 1988 r. „Miki” to „dziennikarz, specjalista ds. międzynarodowych, posiadający dobre informacje z tej problematyki. Uzyskano od niego szereg informacji dot. sytuacji wewnętrznej w Danii, jej polityki zagranicznej, duńskich ocen sytuacji w Polsce i innych k[rajach] s[ocjalistycznych] itp. Spotkania z nim nabrały charakteru systematycznego. Sprawa kwalifikuje się na kontakt informacyjny”. Tożsamości tego źródła nie udało się ustalić. AIPN, 003171/90, t. 1, k. 267, 297.

W kontekście wizyty papieża w Polsce wyrażany jest pogląd, że może ona stanowić istotny krok przybliżający podróż Jana Pawła II do Moskwy.

1434/87 – JZ/EM

Źródło: AIPN, 0449/5, t. 75, k. 261, mps.

1987 czerwiec 11, Warszawa – Szyfrogram z Rzymu dotyczący włoskich ocen wizyty papieża Jana Pawła II w PRL

Data wpływu: 11 VI [19]87 [r.]
godzina: 15.30

Nr EPI ^aH42556^a
Tajne spec[jalnego] znaczenia
Czynienie odpisów wzbronione
Egz. nr ^a4^a

Szyfrogram nr 5556^b
nadany za nr. 373 dnia 11 VI [19]87 [r.] godz. 9.10 z Rzymu
ilość kart 1

^aF-300^a

JAR-E-R-H

Dot. P-2. Uz[yskał] i nap[isał] „Antes” od G. Milella z Wydz[iału] Zagranicznego U[nione] I[taliana del] L[avoro], od kierownictwa U[nione] I[taliana del] L[avoro] i P[artito] S[ocialista] I[taliano], dn. [19]87 VI 10.

Kierownictwo UIL i PSI prezentują następujące oceny wizyty papieża w Polsce:

1. Dotychczasowe wystąpienia papieża oceniane są pozytywnie w kontekście ich zaangażowania w obronę praw człowieka, wolności i swobód demokratycznych oraz walkę o pluralizm. „Profil tych przemówień i homilii” ustawia problem „S[olidarności]” oraz prześladowań opozycji jako jeden z elementarnych elementów łamania praw i wolności ludzkich, wynikający z totalitarnego i ateistycznego systemu komunistycznego.

2. Powyższe oceny wywołują szczególnie dużą satysfakcję szefów PSI. Podkreśla się, że „polityka papieża wobec k[rajów] s[ocjalistycznych] dowartościowuje jego pontyfikat”, bardzo krytykowany przez wszystkie włoskie partie polityczne, szczególnie po jego ostatnim apelu o głosowanie na D[emocrazia] C[ristiana].

3. **“Oczekuje się^a”,** że reperkusją ww. profilu wizyty będzie ożywienie opozycji (w tym „S[olidarności]”) oraz wzrost politycznego zaangażowania kleru. Przypominanie przez papieża osoby i kazań Popiełuszki ma tu kapitalne znaczenie. Może położyć to kres wahaniom episkopatu co do oceny problemu politycznej działalności księży. Koresponduje to z apelem papieża o społeczno-polityczną aktywizację wszystkich wierzących, któremu towarzyszył kierowany do władz PRL dezyderat dopuszczenia

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Dokument opatrzone pieczęcią wpływu o treści: Wydział ... Departamentu I MSW. Wpłynęło dn. ... 198... r. Nr ... z odręcznie wpisaną datą: 12 VI 1987 [r.] oraz numerem: OCH-006451/8/87.

katolików do decydowania o losach państwa. ^c**Akcentuje się, że papież niejako zdecydował poprzednie oceny Glempa odnośnie [do] osoby Popieluszki, określając go jako wzór dla młodych księży^c.**

Źródło niesprawdzone. Inf[ormacja] może zawierać elementy inspiracji.

(-) „Dis”

^d[...] ^d

Wiarygodność:

B – wiarygodna

^d[...] ^d

Wartość:

C – wartość ograniczona (przedst[awia] poglądy, oceny, fragmentar[yczna])

^d[...] ^d

Wykorzystanie:

B – wykorzystano w zbiorczej informacji

^d[...] ^d

Wykorzystano w informacji wywiadu nr ^a**P1445 – KPR^a**

^d[...] ^d

Źródło: AIPN, 0449/5, t. 75, k. 198–198v, mps.

^{c-c} Podkreślono odręcznie, z lewej strony dopisany odręcznie znak zapytania.

^{d-d} Opuuszczono fragment formularza.

1987 czerwiec 12, Warszawa – Notatka sporządzona na bazie informacji od źródła ps. „Sanyo” na temat planowanej wizyty papieża Jana Pawła II w kościele pw. św. Stanisława Kostki w Warszawie

^aWarszawa, dnia 12 VI 1987 [r.]

Tajne

Egz. nr ^b2^b

^bF-300^b

Notatka

dot. wizyty Jana Pawła II, dane „Sanyo”

Źródło informacji ks. Grzegorz Kalwarczyk^{c1}, kuria warszawska

Zgodnie z decyzją episkopatu przekazaną prałatowi Boguckiemu kościół ma być zamknięty od soboty wieczorem. Papież swój pobyt w tym kościele ograniczy do 15 minut. Nie będzie wygłaszał homilii. Ma się ograniczyć tylko do modlitwy. Wierni nie będą w niej uczestniczyli. Do kościoła wejdzie tylko najbliższa asysta papieża. Dziennikarze o niedzielnej obecności Jana Pawła II na Żoliborzu nie będą informowani, ale przecieki już są i [z] pewnością będą na miejscu. Gdyby nawet tak było – do kościoła nie będą wpuszczani. Ks. **Bogucki** wyraził życzenie, by papież poświęcił dzwon kościelny. Prawdopodobnie do tego nie dojdzie z braku czasu. Ustalono, że ekstrema nie będzie miała dojścia do kościoła ani też na dziedziniec kościelny. Podobno zakazano **Boguckiemu** wystawiania bramy powitalnej.

Życzeniem papieża i prymasa jest, by nie dopuścić do upolitycznienia wizyty Jana Pawła II w kościele i modłów za Popiełuszkę. Kolidowałoby to z zamiarem beatyfikacji Popiełuszki. **Beatyfikować można tylko męczennika za wiarę^d**, nie zaś za przekonania polityczne.

Odbito w 2 egz. H.W.

Egz. nr 1 – opr. 9946

Egz. [nr] 2 – Wydz[iał] XVII

Źródło: AIPN, 0449/5, t. 75, k. 191, mps.

^a Dokument opatrzone adnotacjami o treści: OCH-06480/P/87; OCE-03365/87; M P1448 KPR.

^{b-b} Wpisano odręcznie.

^{c-c} W oryginale: Kaczmarczyk.

^d Po lewej stronie dokumentu wpisany odręcznie duży znak zapytania.

¹ Biogram zob. aneks, s. 243.

1987 czerwiec 12, Warszawa – Meldunek agenta ps. „Buran” na temat planowanej wizyty papieża Jana Pawła II na grobie ks. Jerzego Popiełuszki

Źródło: ag[ent] „Buran”¹

Przyjął: ppor. Kryńczak²

Data: 11 VI [19]87^b [r.]

Warszawa, ^a12^a VI 1987 [r.]

Tajne spec[jalnego] znaczenia

Egz. nr ^a2^a

^aF-300^a

Notatka informacyjna

^adot. parafii [pw.] św. St[aniława] Kostki w Warszawie^a

Rodzice Popiełuszki oczekiwali na plebanii kościoła [pw.] św. Stanisława Kostki w dniu 8 bm. na przyjazd papieża. Byli zawiedzeni, że nie przyjechał, ale poradzono im pozostać w Warszawie z myślą, że doczekają się papieża w dniu 13 bm. Cały czas Popiełuszkami opiekuje się ks. Małkowski, który wozi ich swym volvo. Szczególne zainteresowanie okazuje Popiełuszkom dziennikarka zagraniczna o rudym kolorze włosów. Matka Popiełuszki nie stwierdziła jakichkolwiek oznak „opieki” władz.

Księża pracujący w parafii [pw.] św. St[aniława] Kostki są ostatnio dziwnie zamknięci w sobie. Nie rozmawiają nt. wizyty papieskiej, tym bardziej nie ujawnili ewentualnych przygotowań do antypaństwowych wystąpień. W luźnej rozmowie prezentowali jedynie pogląd, wyrażający równocześnie zdziwienie, że strona rządowa nie stawiała żadnych warunków co do programu wizyty, nie sprzeciwiła się za bardzo udaniu się papieża pod pomnik Poległych Stoczniovców w Gdańsku (tzw. Trzy Krzyże).

Z rozmów agenta w parafii [pw.] św. St[aniława] Kostki wynika, że wszyscy szykują się na niedzielę – główny organizator ks. Bogucki.

Wyk. w 2 egz.

Wyk. JK/MW

Nr 00800

Źródło: AIPN, 0449/5, t. 75, k. 111, mps.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Dokument opatrzone adnotacjami o treści: OCH-006487/P/87 z [19]87 VI 12; OCR-003012/87.

¹ Według zachowanych dokumentów MSW źródłem o ps. „Buran” miał być Janusz Józef Krawczyk. Biogram zob. aneks, s. 250.

² Właśc. Janusz Leszek Wrzecion. Biogram zob. aneks, s. 304.

1987 czerwiec 13, Warszawa – Szyfrogram z Londynu prezentujący opinię dziennikarza BBC Davida Sellsa na temat wizyty papieża Jana Pawła II w PRL

Data wpływu: 13 VI [19]87 [r.]
godzina: 17.00

Nr EPI ^a**H45537**
Tajne spec[jalnego] znaczenia
Czynienie odpisów wzbronione
Egz. nr ^a**3**

Szyfrogram nr 5648^b
nadany za nr. 372 dnia 12 VI [1987 r.] godz. 10.30 z Rzymu
ilość kart 2

^a**F-300**

JAR-R-H

„Layton” od David[a] Sells[a]¹ z BBC Newsnight 11 bm.

Zainteresowanie brytyjskich środków masowego przekazu wizytą papieża w Polsce nie słabnie. Wg S[ellsa] część konserwatywnych kręgów dziennikarskich („Sunday Telegraph”, „The Economist”, „Daily Telegraph”) w dalszym ciągu liczy na bardziej zdecydowane opowiedzenie się papieża w obronie szeroko rozumianych interesów opozycji, lecz przeważającym poglądem w środowisku dziennikarskim Londynu – kształtowanym nie tylko między wierszami na łamach prasy centralnej, ale otwarcie w nieformalnych rozmowach prywatnych – jest, iż papież zaprzedał interesy opozycji w imię racji stanu Kościoła w Polsce, a jego wizyta jest ostatnim gwoździem do politycznej trumny „Solidarności”. Wysuwa się tutaj przypuszczenie, że władze w Polsce – po ostatnich dwóch latach zachodnich wizyt szczebla rządowego, przyzwyczajone do „połykania pigułki praw człowieka bez zmruczenia oka, traktujące powyższe jako stały element linii propagandowej wobec naszego kraju, niezależnie najczęściej od realiów społeczno-politycznych” – nie zauważą niebezpiecznych, krytycznych aspektów posłania papieża oraz traktować będą wizytę w dobrej wierze, w kategoriach pełnego sukcesu politycznego.

Sposób nawiązania papieża do ks. Popiełuszki odebrany jest tutaj jednoznacznie jako „początek długiego, ale nieuchronnego procesu beatyfikacji kapłana – męczennika”.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Dokument opatrzone pieczęcią wpływu o treści: Wydział ... Departamentu I MSW. Wpłynęło dn. ... 198... r. Nr ... z odręcznie wpisaną datą: 15 VI 1986 [r.] oraz numerem: OCH-006577/P/87.

¹ Biogram zob. aneks, s. 284.

Uwaga: środki masowego przekazu z uwagi na wybory poświęcały relatywnie mniej miejsca wizycie, niż byłoby to w innym czasie. Wyraźnie brak jest im sensacji. Może spotkanie z Wałęsą da pożywkę do komentarzy politycznych.

(-) „Brig”²

^c[...] ^c

Wiarygodność:

B – wiarygodna

^c[...] ^c

Wartość:

C – wartość ograniczona (przedst[awia] poglądy, oceny, fragmentar[yczna])

^c[...] ^c

Wykorzystanie:

B – wykorzystano w zbiorczej informacji

^c[...] ^c

Wykorzystano w informacji wywiadu nr ^a**P1515 – KSW^a**

^c[...] ^c

Źródło: AIPN, 0449/5, t. 75, k. 85–86, mps.

^{c-c} *Opuszczono fragment formularza.*

² Rezydentem Departamentu I MSW w Rzymie o ps. „Brig” był Zbigniew Wojciech Bako. Biogram zob. aneks, s. 207.

1987 czerwiec 14, Warszawa – Notatka informacyjna przedstawiająca wstępną ocenę źródła ps. „Ravel” na temat wizyty papieża Jana Pawła II w PRL

^aWarszawa, 14 VI 1987 [r.]

^bF-300^b

Tajne

Egz. poj[edynczy]

Notatka informacyjna

Dot.: „Wstępna ocena wizyty papieża w Polsce, skutki polityczne i religijne”

(Uzyskał: Karłowicz¹ od „Ravel”² dnia 14 bm.)

1. Papież nie ukrywa ogromnego zadowolenia z przebiegu wizyty, którą ocenia się jako najważniejszą i najbardziej owocną z dotychczasowych. Osiągnięto praktycznie wszystkie cele:

- utwierdzenie wiernych i Kościoła w słuszności drogi, jaką przyjęto po roku [19]80;
- wskrzeszenie idei wolnościowych w zakresie walki o prawa człowieka;
- umocnienie pozycji Kościoła w stosunku do państwa, w kontekście przyszłych stosunków bilateralnych PRL–Watykan;
- rewitalizacja idei tworzenia „niezależnych” organizacji na bazie byłej „Solidarności”;
- „ożywienie ducha wiary”, jej przybliżenie i sprowadzenie do zasady życia publicznego.

2. Watykan ocenia, że wizyta, jej przebieg, treść homilii papieża ze względu na treści odnoszące się do takich spraw jak problem pracy, patologii społecznych, obecność J[ana] P[awła] II na Ziemiach Zach[odnich] winna być również dobrze przyjęta przez władze PRL. W trakcie spotkania z biskupami 14 bm. papież opowie się za nawiązaniem stosunków dyplomatycznych z Polską, podtrzymując jednak warunki, o których mówi Kościół.

3. Rozmowy, jakie odbyły się w Częstochowie z dostojnikami Watykanu (tow. Barcikowski, Czyrek, Kuberski), odebrane zostały jako próba wyciszenia politycznych akcentów w końcowej fazie wizyty J[ana] P[awła] II.

4. Dostojnicy watykańscy minimalizują znaczenie i wymowę spotkań papieża z Wałęsą i jego wizytę na grobie Popiełuszki. W tej ostatniej sprawie wg informacji

^a Dokument opatrzone adnotacjami o treści: OCH-06569/P/87; OCR-03051/87; M P1429 KPR.

^{b-b} Wpisano odręcznie.

¹ Właśc. Stanisław Janczak. Biogram zob. aneks, s. 239.

² Według zachowanych dokumentów MSW źródłem o ps. „Ravel” miał być Antonio Pelayo Bombin. Biogram zob. s. 214.

„Ravela” prymas Glomp miał proponować papieżowi, aby nie „eksploatował” tematu Popiełuszki w swych homiliach. Może się to bowiem negatywnie odbić na generalnej ocenie wizyty, ponadto wzmocni wśród kleru niższego szczebla nurt ekstremalny, czemu Glomp stara się przeciwdziałać.

5. W ocenie J[ana] P[awła] II Kościół w Polsce stanął przed „historyczną szansą” umocnienia swojej pozycji i ułożenia takich stosunków z władzami, które gwarantowałyby mu swobodę działania w skali niespotykanej dotychczas w Polsce. Dla Watykanu miałyby to niezmiernie ważną wymowę w kontekście kształtowania stosunków z innymi k[rajami] s[ocjalistycznymi].

6. Za istotny „osobisty” sukces obecnej wizyty papież uważa fakt, że jego słowa są dziś zupełnie inaczej odbierane przez wiernych w porównaniu z okresem poprzednim. Dialog jest bardziej bezpośredni, wzrosło emocjonalne zaangażowanie wiernych, odbiór homilii jest bardziej „refleksyjny”, wszystko to potwierdza zdaniem papieża „wzrost świadomości religijnej” społeczeństwa polskiego.

7. Osobiście „Ravel” ocenia jednak, że mimo przedstawionych powyżej ocen po wizycie J[ana] P[awła] II pozostaje pewien „niedosyt” u wszystkich zainteresowanych stron. Władze okażą niezadowolenie z nadania wizycie zbyt politycznego charakteru. Papieżowi nie w pełni udało się trafić w swych homiliach do wszystkich środowisk, odbiór ich treści był zróżnicowany. Sukcesem jest pogłębienie więzi z intelektualistami, nie ma jeszcze oceny, jak odebrały wizycie środowiska klasy robotniczej. Kościół wyraża obawy, że na tle trudnej sytuacji gospodarczej może dojść do napięć społeczno-politycznych, co negatywnie odbiłoby się na stosunkach z państwem. W wymiarze wewnętrznym Kościoła istotnym elementem jest umocnienie pozycji kleru i ułatwienie jego „misji duszpasterskiej”.

Źródło: AIPN, 0449/5, t. 75, k. 91–92, mps.

1987 czerwiec 14, Warszawa – Informacja i ocena III pielgrzymki papieża Jana Pawła II do kraju sporządzona przez Urząd ds. Wyznań

Urząd do spraw Wyznań^a

Warszawa, dnia ... 19...

^bF-300^b

Informacja i ocena III wizyty papieża w Polsce

(Część opracowana przez Urząd do spraw Wyznań obejmuje następujące punkty schematu: lb, ld, 2, 3a i b, 9, 10b)

1. Przygotowania do wizyty:

b)^c organizacyjne

Okoliczności polityczne lat 1986–[19]87 nie stwarzały alternatywy – zapraszać czy nie zapraszać papieża. Można było tylko wizytę przygotować w lepszym lub gorszym współdziałaniu z episkopatem. Przygotowanie wizyty było przedmiotem obrad Komisji Wspólnej 9 lutego i 7 kwietnia 1987 r. Sprawom organizacyjnym wizyty poświęcone były częściowo rozmowy przewodniczącego Rady Państwa z prymasem 7 maja oraz wizyta w Polsce sekretarza Rady do spraw Publicznych Kościoła od 22 do 28 kwietnia. Sprawy organizacyjne były też omawiane z szefem ochrony papieża o. Tuccim¹ w czasie jego wizyt w Polsce w styczniu i marcu.

W celu przygotowania wizyty zostały powołane kolektywy mieszane:

a) Prezydium Zespołu – przew[odniczący] K[azimierz] Barcikowski, ze strony episkopatu nominalnie abp B[ronisław] Dąbrowski, faktycznie kard. F[ranciszek] Macharski;

b) Komisja Ogólna – przew[odniczący] S[tanisław] Ciosek², ze strony episkopatu bp J[erzy] Dąbrowski;

c) Komisja Bezpieczeństwa, Porządku i Transportu – przew[odniczący] Z[bigniew] Pudysz, ze strony episkopatu ks. A[lojzy] Orszulik;

d) Komisja Informacji – kier[ownik] J[ózef] Barecki³, ze strony episkopatu ks. A[lojzy] Orszulik.

Powołane zostało wspólne Centrum Prasowe Biura Prasowego Episkopatu i Polskiej Agencji Interpress, z dyrektorami J[anem] Grzelakiem⁴ i ks. A[lojzym] Orszulikiem.

^a Dokument opatrzone adnotacjami o treści: OCH-06612/8/87; OCR-03072/II/87; 15 VI [19]87 [r.].

^{b-b} Wpisano odręcznie.

^c Tak w oryginalu.

¹ Biogram zob. aneks, s. 299.

² Biogram zob. aneks, s. 218.

³ Biogram zob. aneks, s. 208.

⁴ Biogram zob. aneks, s. 234.

Na szczeblu terenowym doniosłą rolę odegrały rozmowy I sekretarzy KW i wojewodów z biskupami diecezjalnymi, które odbyły się również w województwach nie należących na szlaku wizyty. Uchylił się od nich tylko bp I[gnacy] Tokarczuk.

W 8 województwach, które papież odwiedził, powołano kolektywy mieszane.

W przeciwstawieniu do I i II wizyty przygotowania zostały w poważnym stopniu zdecentralizowane.

d) **zobowiązania strony kościelnej**

W toku rozmów strona kościelna zobowiązała się do ścisłego przestrzegania ustalonego programu i nieujawniania prywatnej części programu (grób rodziców papieża, rozmowa z Wałęsą, grób ks. Popiełuszki). Ustalone zostały zasady finansowania wizyty: państwo pokrywa koszty transportu papieża i otoczenia, koszty zabezpieczenia ładu i porządku publicznego, koszty opieki zdrowotnej i sanitarnej, koszty urządzenia parkingów; Kościół pokryje pozostałe koszty, w tym nagłośnienia, budowy podiów i ołtarzy, zabezpieczenia ładu i porządku wewnątrz kościołów, utrzymania kościelnej służby porządkowej, odszkodowania za utracone uprawy rolne i zniszczoną zieleni.

Ustalone zostały zasady współdziałania kościelnych służb porządkowych z milicyjnymi służbami porządkowymi, przewidujące m.in. eliminowanie przez nią działalności pozareligijnej.

Ze strony episkopatu stale zapewniano, że głównym wątkiem wypowiedzi papieża w czasie wizyty będzie praca jako religijny obowiązek katolika.

2. **Przebieg wizyty (rozliczenie punktu pierwszego)**

Ogólny wydźwięk polityczny wizyty jest **negatywny**, znacznie gorszy niż w 1983 r., mimo pewnego wytonowania wystąpień papieskich w sobotę 13 czerwca.

Nie zadziały oczekiwane hamulce, które miał uruchomić wzgląd na możliwość dojścia do skutku wizyt papieża w innych krajach socjalistycznych. Zapewne nie chodzi o to, że papież nie liczy na ich realność. Jest on autentycznie przekonany, że model Kościoła urzeczywistniony w Polsce i jeszcze dalej idący model nakreślony w jego wypowiedziach w czasie wizyty może stać się wzorem dla innych k[rajów] s[ocjalistycznych].

Współdziałanie z Kościołem w czasie przygotowania wizyty było wzorowe. Nigdy dotąd w Polsce Ludowej nie było tak ścisłej współpracy. Pozostanie ona najbardziej cennym sukcesem okresu wizyty.

Istotną rolę odegrała przy tym zasada decentralizacji. Rozmówcy kościelni korzystający (zgodnie z wiekową tradycją kościelną, po ustaniu centralizacji wprowadzonej przez Wyszyńskiego) z samodzielności wiedzieli, że mają tym razem do czynienia z wojewódzkim rozmówcą uprawnionym do decyzji. Zasada decentralizacji w pełni sprawdziła się w województwach mających doświadczenia w przyjmowaniu papieża (Warszawa, Kraków, Częstochowa), natomiast w pozostałych województwach, mimo nieuniknionych zatać, również zdała dobrze egzamin.

Przebieg wizyty pokazał dwuznaczność partnera kościelnego. Przy stołach obrad zapewniano o czym innym, zaś praktyka była często inna. Charakterystyczne było rozpoczynanie właśnie przez kler pieśni o demonstracyjnym charakterze („Nie rzucim Chryste świątyń Twych”, „My chcemy Boga” – co śpiewał nawet chór małych

dzieci w Łodzi, „Boże, coś Polskę” ze zmienionym refrenem). Wymuszono dodanie do programu wizyty u pomnika stoczniovców. Wytonowano jedynie przyjęcie Wałęsy przez papieża. Natomiast do zupełnie nieoczekiwanych rozmiarów podniósł papież kult ks. Popiełuszki, porównując go do duchowych ofiar hitleryzmu i tylko do prześladowań kleru w przeszłości. Wyizolował natomiast jego zabójstwo z szerszego kontekstu przykazania: „Nie zabijaj”. W tej konwencji nie mieściłoby się wymienienie łącznie Popiełuszki i Karosa, jak to uczynił prymas (Poznań, 29 VI [19]86 [r.]).

Wątek pracy istotnie dominował w przemówieniach papieża, ale w sposób diametralnie różny od zapowiadanego. W istocie rzeczy (bez używania tego terminu) operował marksistowskim pojęciem alienacji pracy, stosując je wobec pracy w socjalizmie. Negując pracę zawodową kobiet (teżę papieską o największym w świecie zatrudnieniu kobiet w Polsce sprostowała nawet RWE, 11 czerwca), zwłaszcza na nocnych zmianach; ^{d-d} „uzależniając” godność pracy od wielu okoliczności – w istocie rzeczy papież podważał celowość pracy w ustroju socjalistycznym.

Termin wizyty u grobu Popiełuszki został przez stronę kościelną ujawniony.

Kościelne służby porządkowe, generalnie biorąc, przymykały oczy na pozareligijne elementy wystroju i zachowanie się pielgrzymów. Obiektywnie jednak transparentów politycznych było niewiele, chociaż nastąpiło zjawisko wytworzenia szeregu nowych technik przemycania ich. W przeciwstawieniu do kościelnej służby porządkowej kler w Krakowie i Gdańsku wyraźnie przeciwstawił się demonstracjom.

3. Ocena wystąpień papieskich i charakterystycznych momentów w wypowiedziach biskupów

a) momenty zbieżne ze stanowiskiem władz i polską racją stanu:

– podkreślenie przez papieża martyrologii milionów ofiar hitleryzmu (Warszawa – Zamek 8 czerwca) i martyrologii Pomorza Zachodniego w kontekście patriotycznej walki Kaszubów (Gdynia – przemówienie do ludzi morza, 11 czerwca). Ukazanie „z głębokim przejęciem” b[yłego] obozu koncentracyjnego na Majdanku jako symbolu „wojen, najazdów i zniszczeń” (Lublin – homilia dla wyświęcanych alumnów, 9 czerwca);

– podkreślenie wielostronnego rozwojowego dynamizmu, jaki cechuje współczesny Lublin (homilia dla wyświęcanych alumnów – Lublin, 9 czerwca) i Gdynię (przemówienie do ludzi pracy, Gdynia, 11 czerwca), ale były to jedyne zauważone pozytywne rezultaty 40-lecia;

– podkreślenie polskości Bałtyku, bardzo słabe w Szczecinie (w istocie tylko przemówienie improwizowane, Szczecin, 11 czerwca), silniejsze w Gdyni (przemówienie do ludzi pracy, 11 czerwca), ale w obu przypadkach [były] zastępczymi ogólnikami. Na tym tle przemówienie biskupa Kazimierza Majdańskiego (Szczecin, do rodzin, 11 czerwca) zajmuje pozycję odrębną. Uwypuklił on fakt powrotu Ziem Zachodnich i Północnych do Macierzy, wspomniął o wyzwolicielach tych ziem, „żołnierzach przybyłych z bliska i z daleka”, o cmentarzu w Siekierkach. Uczynił to mimo sytuacji,

^{d-d} *Wpisano odręcznie. Przekreślono: uwzględniając.*

w którą postawiła go negacja realistycznego wywiadu jego sufragana bp. Stefanka⁵ przez J[erzego] Turowicza w watykańskiej „Sala Stampa”). Bp Majdański podkreślił dorobek Pomorza Zachodniego osiągnięty w Polsce Ludowej, zwłaszcza jej szkoły i wyższe uczelnie;

- cytat z P[iotra] Skargi o tolerancji (Kraków – przemówienie na Błoniach, 10 czerwca);

- wezwanie młodzieży do nieopuszczania kraju, a nawet do rozwijania w nim twórczych inicjatyw (Westerplatte, 12 czerwca);

- ostra krytyka pijaństwa (Częstochowa, Apel Jasnogórski, 12 czerwca), ale z niedwuznacznym przypisaniem odpowiedzialności za nie władzom państwowym;

- przypomnienie przed i pochrześcijańskiej humanitarnej tradycji ludzkości (Gdańsk, przemówienie do chorych, 12 czerwca);

- potraktowanie grekokatolicyzmu jako obrządku, a nie odrębnego Kościoła (Lublin – przemówienie do świata nauki, 9 czerwca), odmiennie niż to uczynił kard. Glemp w liście pasterskim do grekokatolików na Nowy Rok 1987; wymienienie „Kościół wschodniego” (Tarnów, msza beatyfikacyjna, 10 czerwca) nie zmienia tej oceny, gdyż w kontekście dotyczyło to łącznie prawosławia i grekokatolicyzmu;

- wymienienie Towarzystwa „Polonia” (Lublin, dziedziniec KUL, 9 czerwca);

- wymienienie [e] o zabójcy Kozkówniej (Tarnów, msza beatyfikacyjna, 10 czerwca – zarówno papież, jak i abp Ablewicz).

b) momenty rozbieżne:

- całkowite pominięcie naszej propozycji współdziałania Kościoła z państwem. W pozytywnym kontekście państwo pojawiło się w wypowiedzi papieża tylko raz (Częstochowa – przemówienie improwizowane, 13 czerwca): „Moje posługiwanie na ziemi polskiej (...), aby owocnie dla Kościoła i dla narodu, dla społeczeństwa i dla państwa, bo przecież w tym państwie chce się wyrazić naród, naród swojej suwerenności, swojej tożsamości, swojej godności. Niech więc to posługiwanie papieskie pożyteczne i owocne i dla narodu, i dla państwa będzie”. Państwu, rządzącym przypisywał w sposób niemal nieukryty^e wszystko, co złe, przypominając ich odpowiedzialność. Państwo wyraźnie przeciwstawiał narodowi (Warszawa, przemówienie do episkopatu, 14 czerwca). Wynika to nie tylko ze stanowiska wobec państwa socjalistycznego, ale uznawania, że istnienie państw utrudnia jedność Europy, od Atlantyku po Ural;

- mentorski ton wobec przedstawicieli władzy państwowej (przede wszystkim przemówienie na Zamku, 8 czerwca). Występowanie w imieniu ludzi pracy – „mówię do was i za was” (Gdańsk-Zaspa, 12 czerwca; zdanie dodane do tekstu pierwotnego). Lekką korektą było dwukrotne wspomnienie o przewodniczącym Rady Państwa (Łódź, Zakłady im. Obrońców Pokoju, 13 czerwca), wywołane zapewne zorientowaniem się w atmosferze zebranych przedstawicieli robotnic;

- wyrazista, nasyciona treściami propagowanymi przez opozycję „demokratyczną” koncepcja „upodmiotowienia” społeczeństwa (wielokrotnie), zwłaszcza młodzieży

^e Wyraz nieczytelny.

⁵ Biogram zob. aneks, s. 292.

(Westerplatte, 12 czerwca), a więc uniezależnienia od władz politycznych. Uznanie za nieodzowne realizacji w Polsce takich wartości, jak: autonomia wyższych uczelni, swobody akademickie (Lublin, przemówienie do świata nauki, 9 czerwca), autentyzm życia publicznego, pełnoprawne uczestnictwo wszystkich obywateli w życiu publicznym (Warszawa – Zamek, 8 czerwca);

- ujęcie problemu pracy (przedstawione wyżej w pkt ^{b2b});

- uznanie, że międzynarodowy pokój zależy przede wszystkim od realizacji praw człowieka (8 czerwca, Warszawa – Zamek), a nie od rozbrojenia. Jest to zbieżne z koncepcjami „pokojowymi” obecnej administracji amerykańskiej, a drastycznie sprzeczne z realistycznym przedstawieniem problemu w przemówieniu papieża do Reagana w Watykanie (8 czerwca). Zaskakujące całkowite pominięcie problemu pokoju na Westerplatte;

- brak wyraźnego stwierdzenia polskości Ziemi Zachodnich i Północnych;

- pozytywna ocena nie tylko idei, ale i działalności „Solidarności” i „Solidarności Rolników Indywidualnych”, akcentowanie uniwersalnego ich znaczenia (narastające w wielu przemówieniach od Lublina do Gdańska);

- w tym kontekście wezwanie do pełnej realizacji tzw. porozumień społecznych: rzeszowsko-ustrzyckiego (Tarnów, msza beatyfikacyjna, 10 czerwca) i szczecińskiego oraz gdańskiego (Szczecin, 11 czerwca; Gdynia, 11 czerwca; Gdańsk, 12 czerwca) oraz komentarz rzecznika papieskiego J[oaquina] Navarro-Vallsa⁶, że zdaniem papieża porozumienia powinny być dotrzymane mimo rozwiązania „Solidarności”;

- na tym tle lepiej przedstawia się akcentowanie przez biskupa Majdańskiego (Szczecin, 11 czerwca), że Szczecin pierwszy dążył do ugody;

- przypisywanie naszej rzeczywistości cech negatywnych. Papież określił ziemię polską „jako trudną i doświadczoną”, nie wskazując jednak dokładnie, o jaki odcinek czasowy chodzi (Warszawa, przemówienie na lotnisku, 8 czerwca). W przemówieniu do zakonnic klauzurowych określił ją jako „pełną bolesnych napięć i doświadczeń” (8 czerwca). Mówił o błędach w sferze polskiego rolnictwa, które wciąż trwają. Jego zdaniem rolnictwo stało się terenem nieprzemyślanych eksperymentów, braku zaufania, a nawet dyskryminacji (Tarnów, msza beatyfikacyjna, 10 czerwca);

- odrębną pozycję stanowi przemówienie powitalne prymasa Glempa na lotnisku (8 czerwca). Usiłował on pomniejszyć to, co Kościół osiągnął w naszym kraju w ostatnich latach (m.in. aktywniejszy udział katolików w życiu publicznym, „kilka setek obiektów religijno-kościelnych”), nazywając je małymi radościami. Dał zarazem do zrozumienia, że dezyderaty Kościoła są właściwie nieograniczone i że może on osiągnąć jeszcze znacznie więcej;

- silne lansowanie unowocześnionego solidaryzmu społecznego jako antytezy walki klasowej, rzekomo obcej polskiej tożsamości historycznej;

- faktyczne poparcie stanowiska episkopatu, domagającego się prawa do tworzenia zorganizowanych stowarzyszeń oraz grup młodzieży i dorosłych (Warszawa – Zamek, 9 czerwca);

⁶ Biogram zob. aneks, s. 266.

- całkowite pominięcie podejmowanych przez władze państwowe wysiłków i inicjatyw mających na celu humanizację i demo[kratyzację] stosunków społecznych;
- wielokrotne wymienianie ateizmu wśród przejawów patologii społecznej;
- tendencje do dalszego negatywnego upolityczniania duszpasterstwa. Zaliczanie do postaci modelowych dla młodego kleru takich księży, jak M[aksymilian] M[aria] Kolbe⁷, W[ładysław] Korniłowicz⁸, a zwłaszcza J[erzy] Popiełuszko. Wymowa tych wzorców jest jednocześnie antylewicowa. Uznanie za niezbędne, aby kler, zwłaszcza młody wiekiem, okazywał ludziom pomoc w ich wysiłkach i dążeniu do „wyzwolenia się”, co m.in. można rozumieć jako wyzwolenie tylko od grzechu, ale także od niezaakceptowanej przez duchowieństwo i laikat struktury społecznej. Aprobata dla aktywności osób świeckich w silnie upolitycznionym Duszpasterstwie Ludzi Pracy (Lublin, przemówienie do wyświęcanych alumnów, 9 czerwca);
- postulat wszechobecności krzyża, też w szkole (Warszawa – otwarcie Kongresu, 3 czerwca i Kraków – Wawel, 10 czerwca);
- wręczenie przewodniczącemu Rady Państwa portretu przywódcy kontreformacji kard. Hozjusza.

9. Przewidywane następstwa wizyty

a) w aspekcie międzynarodowym:

– unaocznienie społeczności międzynarodowej niezgodności ocen papieskich z ocenami władz państwowych odnośnie [do] zasadniczych kwestii dotyczących kierunków rozwoju społeczno-politycznego kraju, tak w odniesieniu do sytuacji po 13 grudnia 1981 r., jak i w odniesieniu do najbliższej przyszłości. Fakt ten może mieć pewne negatywne skutki w naszych stosunkach z Zachodem, zwłaszcza gdy chodzi o współpracę z Zachodem (polityczną i ekonomiczną);

– unaocznienie Zachodowi, że papież i episkopat Polski stoją zdecydowanie na pozycji konieczności powrotu do realizacji porozumień sierpniowych z 1980 r. i publiczne danie wyrazu temu, że proces normalizacji sytuacji w Polsce nie może dokonać się bez uwzględnienia tego, co wniosła „Solidarność” do życia społeczno-politycznego kraju. Zważywszy na pozycję Kościoła katolickiego w Polsce, stanowisko to utrudni nam przełamywanie nieufności państw Zachodu wobec PRL i może ożywić tendencje do większego udzielania wsparcia przez Zachód dla elementów postsolidarnościowych;

– papieskie podkreślenie uniwersalności idei „Solidarności” ożywi katolickie środowiska dysydenckie w krajach socjalistycznych.

b) w aspekcie naszej sytuacji wewnętrznej:

– treść wystąpień papieskich, skomponowanych w duchu wsparcia idei „solidarnościowych”, na dość daleki czas będzie bazą czerpania korzyści społeczno-politycznych przez środowiska opozycyjne w różnorodnych formach jako: wyraz poparcia, źródło treści do walki propagandowej i politycznej oraz mobilizacji ^b**skłóconych**

⁷ Biogram zob. aneks, s. 245.

⁸ Biogram zob. aneks, s. 248.

dotąd środowisk opozycyjnych wokół jednego programu politycznego nakreślonego przez papieża;

- żywienie obejmie ^b**zwłaszcza** ^bśrodowiska b[yłej] „Solidarności”;

- Jan Paweł II publicznie dowartościował osobę ks. J[erzego] Popiełuszki, Lecha Wałęsy oraz pośrednio innych działaczy opozycji. Może więc nastąpić wzmożenie wspierania działalności antysocjalistycznej przez duchowieństwo, które słowa papie-skie odbiera jako oficjalną zachętę do takiej postawy;

- wspieranie to będzie mieć również formy równoległe wynikające z dowartościowania przez papieża roli laikatu katolickiego w życiu publicznym. Stąd należy spodziewać się dużego nacisku na uzyskanie zgody władz państwowych na swobodne stowarzyszanie się w formie różnorodnych organizacji i stowarzyszeń przykościelnych, które mogą przybierać później charakter ugrupowań politycznych;

- konsekwencją tego będzie **dalszy wzrost klerykalizacji kraju**;

- nauczanie papieskie spowoduje, prawdopodobnie, zaostrzenie ^b**postawy** ^bepiskopatu wobec władz w związku z jego chęcią realizacji tego nauczania w praktyce społecznej, co spowoduje tylko dodatkowe napięcia społeczne, ale utrudni – w najbliższym czasie – zaawansowanie procesu normalizacji stosunków między państwem i Kościołem oraz PRL i Stolicą Apostolską.

10. Wnioski (zadania)

b) w sferze stosunków państwo–Kościół:

- brak podnoszenia przez papieża w jakikolwiek sposób kwestii dalszej normalizacji stosunków między państwem a Kościołem wymaga głębszego niż dotąd rozpoznania i analizy taktyki i strategii Kościoła w tych kwestiach. Od tego należy uzależnić dalszą naszą taktykę w stosunku do Kościoła^f;

- w tym zakresie analizy wymaga sprawność i wydolność różnych naszych kanałów informacyjnych, zajmujących się rozpoznawaniem^g polityki episkopatu i Watykanu wobec władz;

- powinny pozostać bez zmian podstawowe zasady naszej polityki wyznaniowej wobec Kościoła, z tym że w ich praktycznej realizacji należałoby bardziej ją zaadresować do^h społeczeństwa i duchowieństwa parafialnego, aniżeli do wyższej hierarchii kościelnej celem obniżenia jej rangi politycznejⁱ;

- popularyzacja wśród kleru dobrej współpracy państwa i Kościoła przed wizytą oraz efektów w postaci sprawnej organizacji wizyty – jako argumentów za współdziałaniem społecznym państwa i Kościoła;

- zwiększyć samodzielność kierownictw politycznych województw w podejmowaniu decyzji i w kontaktach z klerem, przy systematycznym informowaniu i instruktażu centralnymi^j;

^f *Dopisano na marginesie:* [...] może należy głęboko przeanalizować [...] strategię i taktykę wobec Kościoła?

^g *Przekreślono:* rozpowszechnianiem.

^h *Przekreślono:* zaakceptować do.

ⁱ *Dopisano na marginesie:* Innej, ale trzeba je praktycznie realizować, a nie głosić dobrą wolę.

^j *Dopisano na marginesie:* to już dawno należało zrobić.

– ze względu na przebieg wizyty papieskiej warto ograniczyć rozmowy ze stroną kościelną, służące obiektywnie interesom Kościoła; nie podejmować nowych wysuwanych przez Kościół tematów;

– nie sprzyjać poszerzaniu bazy naukowej wydawniczo-poligraficznej Kościoła;

– podsycać różnice w episkopacie, m.in. akcentując, że arcybiskupem został lojalny^k wobec państwa bp Ablewicz, a nie agresywny bp Tokarczuk^l;

– udzielać większego wsparcia politycznego i materialnego tym środowiskom w Kościele, które stoją na gruncie przestrzegania porządku konstytucyjnego i popierają program polityczny ^bwładz^b państwowych (np. Z[rzeszenie] K[atolików] „Caritas”)^m;

– w większej uwadze niż dotychczas dowartościować lojalną postawę społeczno-polityczną wobec PRL Kościołów i związków wyznaniowych nierzymskokatolickich oraz świeckich stowarzyszeń katolickich i chrześcijańskich (Pax, ChSS, PZKS), a powstrzymywać rozwój Klubów Inteligencji ^bKatolickiej^b oraz nieformalnych stowarzyszeń laikatówⁿ.

Odbić przed 22 lipca spotkanie przewodniczącego Rady Państwa z reprezentantami Kościołów i związków wyznaniowych nierzymskokatolickich.

Opr[acowanie] zbiorowe

14 VI 1987 r.

Źródło: AIPN, 0449/5, t. 75, k. 67–81, mps.

^k *Przekreślono: kolejny.*

^l *Dopisano na marginesie: śmieszne!*

^m *Dopisano na marginesie: Sprawa Caritasu przecież wchodzi w skład problemów dot. statusu prawnego Kościoła.*

ⁿ *Dopisano na marginesie: Jak to sobie oni wyobrażają?*

ANEKS

Jerzy Karol Ablewicz (1919–1990). Duchowny rzymskokatolicki, arcybiskup, prof. filozofii. Świecenia (1943). Absolwent WSD w Przemyśle; wikariusz w parafiach w Trzcieńcu i Przeworsku (1943–1946); duszpasterz Pnikut; doktorat na KUL (1949); prefekt studiów (1949–1957), wicedyrektor WSD w Przemyśle (1957–1962); biskup ordynariusz diecezji tarnowskiej (1962–1990); członek Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych w Watykanie (1981–1990); arcybiskup (1987). AIPN, 0713/244; P. Nitecki, *Biskupi kościoła w Polsce. Słownik biograficzny*, Warszawa 1992, s. 17; W.M. Zarębczan, *Polacy w Watykanie...*, s. 386.

Mehmet Ali Agca (ur. 1958). Turek, który 13 V 1981 r. na placu św. Piotra w Watykanie dokonał nieudanego zamachu na papieża Jana Pawła II, ciężko go raniąc. Szerzej na ten temat w publikacji: *Agca nie był sam. Wokół udziału komunistycznych służb specjalnych w zamachu na Jana Pawła II*, red. M. Skwara, A. Grajewski, Katowice 2015.

Giulio Andreotti (1919–2013). Polityk, prawnik, publicysta. Przewodniczący Włoskiej Katolickiej Federacji Uniwersyteckiej (1942–1945); członek Krajowej Rady Partii Chrześcijańsko-Demokratycznej (od 1944); redaktor w nielegalnym dzienniku „Il Popolo” (1943–1944); członek Zgromadzenia Ustawodawczego (1946–1948); podsekretarz w Radzie Ministrów (1947–1954, 1978); deputowany do parlamentu (od 1948); minister spraw wewnętrznych (1954); minister finansów (1955–1958); minister obrony (1959–1966, 1974); przewodniczący frakcji parlamentarnej Partii Chrześcijańsko-Demokratycznej (od 1968); premier Włoch (1972–1973, 1976–1979, 1989–1992); minister planowania (1974–1976); minister spraw zagranicznych (1983–1989). M. Czajka, *Słownik biograficzny XX wieku*, Warszawa 2004, s. 36; *Noty biograficzne PAP*, Warszawa, grudzień 1984, s. An-2.

Sergiej Antonow (1948–2007). Jeden z kilku Bułgarów oskarżonych o udział w zamachu na papieża Jana Pawła II. Aresztowany przez władze włoskie 24 XI 1982 r. Dochodzenie w jego sprawie trwało 2,5 roku, a proces od maja 1985 do marca 1986 r. Z braku wystarczających dowodów uniewinniony.

Kiko Argüello (właśc. **Francisco José Argüello Wirtz**) (ur. 1939). Inicjator ruchu neokatechumenalnego.

Zbigniew Wojciech Bako (1940–2000), ppłk, dr nauk ekonomicznych. Starszy asystent na SGPiS (1965–1968); od lutego 1968 r. st. oficer Wydziału VI Departamentu I MSW, od maja 1969 r. st. oficer/inspektor Departamentu I MSW na etacie niejawnym (pracował pod przykryciem w PISM); od września 1973 do lipca 1974 r. słuchacz Studium Podyplomowego OKKW Departamentu I MSW; od sierpnia 1974 r. inspektor Wydziału X Departamentu I MSW, od lutego 1975 r. inspektor Departamentu I MSW na etacie niejawnym (od września 1975 do sierpnia 1979 r. oficer operacyjny rezydentury w Waszyngtonie ps. „Sztąg” pod przykryciem I sekretarza Ambasady

PRL w Waszyngtonie), od listopada 1979 r. inspektor Wydziału XVII Departamentu I MSW, od lipca 1981 r. inspektor/st. inspektor Departamentu I MSW na etacie niejawnym (od czerwca 1985 do listopada 1989 r. rezydent w Londynie ps. „Brig” pod przykryciem radcy Ambasady PRL w Londynie); w lipcu 1990 r. zwolniony ze służby. AIPN, 003175/282; AIPN, 3246/177.

Zygmunt Baranowski (1933–1985), płk. Od września 1954 r. słuchacz Roczego Szkolenia Oficerów KOSz w Gdańsku; od lipca 1955 r. referent Sekcji 8 Wydziału II WUdsBP w Gdańsku, od września 1955 r. referent Sekcji 7 Wydziału II WUdsBP w Gdańsku, od kwietnia 1956 r. oficer operacyjny Sekcji 7 Wydziału II WUdsBP w Gdańsku, od stycznia 1957 r. oficer techniki operacyjnej Stacji „N” Wydziału „T” KW MO w Gdańsku, od stycznia 1958 r. p.o. kierownik zmiany Stacji „N” Wydziału „T” KW MO w Gdańsku, od stycznia 1959 r. kierownik zmiany na wolnym etacie zastępcy kierownika Stacji „N” Wydziału „T” KW MO w Gdańsku, od stycznia 1962 r. kierownik zmiany Stacji „N”, od kwietnia 1962 r. st. oficer operacyjny Grupy III Wydziału II KW MO w Gdańsku, od czerwca 1966 r. oficer operacyjny Wydziału II KW MO w Szczecinie, od kwietnia 1967 r. inspektor Wydziału II KW MO w Gdańsku, od stycznia 1969 r. kierownik grupy Wydziału II KW MO w Gdańsku, od czerwca 1970 r. zastępca naczelnika Wydziału II KW MO w Gdańsku, od stycznia 1973 r. naczelnik Wydziału II KW MO w Gdańsku, od czerwca 1975 r. zastępca komendanta wojewódzkiego ds. SB KW MO w Szczecinie, od marca 1980 r. zastępca komendanta wojewódzkiego ds. SB KW MO w Katowicach, od sierpnia 1983 r. zastępca szefa WUSW ds. SB w Katowicach, od listopada 1984 r. wicedyrektor Departamentu IV MSW; w maju 1985 r. skreślony z ewidencji w związku ze zgonem. AIPN, 0604/882.

Józef Barecki (Józef Baran) (1926–1999). Polityk, dziennikarz. Żołnierz AK (1943–1944). Reporter, kierownik działu „Głosu Szczecińskiego” (1947–1952), zastępca redaktora naczelnego „Kuriera Szczecińskiego” (1952–1955), redaktor naczelny „Głosu Szczecińskiego” (1956–1966); zastępca redaktora naczelnego (1966–1972) i redaktor naczelny „Trybuny Ludu” (1972–1980); poseł na Sejm PRL (1976–1989); przewodniczący ZG SDP (1978–1980); przewodniczący Komitetu ds. Radia i Telewizji (1980); rzecznik prasowy rządu (1980–1981); redaktor naczelny organu prasowego rządu PRL „Rzeczpospolita” (1981–1986); kierownik Wydziału Propagandy KC PZPR (1986–1987); redaktor naczelny miesięcznika „Nowe Drogi” (1987–1989). AIPN, Kartoteka b. Biura „C” MSW, karta E-14B; *Kto jest kim w Polsce. Informator biograficzny*. Edycja 2, Warszawa 1989, s. 54.

Peter Hans Bender (1923–2008). Dziennikarz, dr filozofii. Absolwent uniwersytetu w Hamburgu; dr (1954); korespondent, następnie pracownik Redakcji Polityki Zagranicznej SFB w Berlinie Zachodnim (1954–1961); pracownik WDR w Kolonii (1961–1970); stypendysta Instytutu Studiów Strategicznych w Londynie (1968–1969); kierownik Biura WDR w Berlinie Zachodnim (1970–1973, od 1975); współpracownik czasopism „Die Zeit” i „Deutsches Allgemeines Sonntagsblatt”; stały korespondent

radiowy i telewizyjny ARD w Warszawie (1973–1975). Od 9 XI 1973 r. do 7 IV 1975 r. Wydział VII Departamentu II MSW prowadził SOS krypt. „Wikar” dot. ww. W dn. 11 V 1977 r. Wydział V Departamentu I MSW zarejestrował sprawę KI krypt. „Horst” (nr rej. 11827) dot. ww. Od 15 XI 1977 r. prowadził ją Wydział I Departamentu I MSW. AIPN, 2333/248, t. 1–2; AIPN, 0204/552; AIPN, 01228/3035, mf.; AIPN, 1218/17274.

Giuseppe Bertello (ur. 1942). Duchowny rzymskokatolicki, kardynał. Świecenia (1966). Absolwent Papieskiej Akademii Kościelnej; od 1971 r. pracował w służbie dyplomatycznej Stolicy Apostolskiej, w przedstawicielstwach papieskich w Sudanie, Turcji, Wenezueli oraz w stałej misji Stolicy Apostolskiej przy ONZ w Genewie (do 1987); pronuncjusz apostolski w Beninie, Ghanie i Togo (1987–1991), nuncjusz apostolski w Rwandzie (1991–1995), stały obserwator Stolicy Apostolskiej przy ONZ w Genewie (1995–2000), nuncjusz apostolski w Meksyku (2000–2007), Włoszech i San Marino (2007–2011); przewodniczący Papieskiej Komisji Państwa Watykańskiego i prezydent Gubernatoratu Państwa Watykańskiego (od 2011); kardynał (2012). Wydział III Departamentu I MSW prowadził SMW krypt. „Wik” dot. ww., a następnie sprawę KI krypt. „Wikus” (nr rej. 17479) w latach 1987–1989. W Postanowieniu o zakończeniu i przekazaniu sprawy KI krypt. „Wikus” do archiwum Departamentu I MSW z 15 II 1989 r. zapisano: „Oficer rezydentury w Genewie »Aca« poznał »W[ikusa]« w 1984 r. w trakcie sesji Komisji Praw Człowieka. Nawiązał z nim dialog operacyjno-informacyjny. W pierwszej fazie kontaktów »Aca« dążył do wypracowania płaszczyzny spotkań, przełamania nieufności wobec jego osoby. W miarę upływu czasu pomiędzy oficerem a »W[ikusem]« została nawiązana nić sympatii. Poruszanie w trakcie spotkań takich tematów jak rola kościoła w historii Polski, stosunki Watykan–Polska spowodowały wzrost zainteresowania »W[ikusa]« naszym krajem. W kwietniu 1987 r. »W[ikus]« przebywał w Polsce na konferencji ministrów ds. socjalnych. Z pozycji oficjalnej kontakt z »W[ikusem]« nawiązał tow. [Edward] Kotowski z Urzędu ds. Wyznań. W trakcie spotkań pogłębił on posiadaną wiedzę operacyjną na temat osoby »W[ikusa]«. Po powrocie do Genewy »W[ikus]« przekazał »Acy« swoje pozytywne wrażenia z Polski. Wzrosła jakość uzyskiwanych informacji od figuranta. 27 VI 1987 r. zarejestrowano »W[ikusa]« w kategorii kontaktu informacyjnego. W trakcie wspólnych kontaktów »Aca« odbył z »W[ikusem]« 18 spotkań operacyjnych. Uzyskał 14 informacji na temat stosunków państwo–Kościół, wizyty tow. Jaruzelskiego we Włoszech, wizyty J[ana] P[awła] II w Polsce, stosunków Watykan–ZSRR, normalizacji stosunków Polski z M[iędzynarodową] O[rganizacją] P[racy]. W grudniu 1987 r. »W[ikus]« został mianowany pronuncjuszem w Togo, Beninie i Ghanie. Z uwagi na brak możliwości ponownego podjęcia kontaktu z figurantem wnoszę o złożenie sprawy do archiwum Dep[artamentu] I MSW”. AIPN, 2333/77; AIPN, 003195/667, mf.; <http://www.catholic-hierarchy.org/bishop/bbertello.html> (dostęp 23 IV 2021 r.).

Francesco Bigazzi (ur. 1943). Dziennikarz. Korespondent włoskiej agencji prasowej ANSA w Warszawie (1980–1985) i Moskwie (1985–1991); dyrektor biura ANSA

w Moskwie (1991–1996); korespondent czasopism „Il Giorno” i „Panorama”. W dn. 1 VII 1976 r. Wydział II Departamentu I MSW zarejestrował sprawę RO krypt. „Wika” (nr rej. 11325) dot. ww., następnie zmieniono krypt. na „Matteo”. Od 8 IX 1987 r. do 8 IX 1989 r. sprawę prowadził Wydział III Departamentu I MSW. W Postanowieniu o zakończeniu i przekazaniu sprawy RO krypt. „Matteo” do archiwum z 30 VIII 1989 r. zapisano: „Figurantem sprawy zajęto się w 1971 r. w oparciu o naprowadzenie rezydentury rzymskiej. Uaktywnił on kontakt z Ambasadą PRL w Rzymie, jednocześnie zawierając związek małżeński z obywatelką Polski. Kontakty z »Viką« (wcześniejszy pseudonim) utrzymywane były z pozycji Wydz[iału] Konsularnego i Prasowego ambasady. Figurant wówczas ubiegał się o zatrudnienie we włoskim MSZ. Pierwsza rozmowa z »V[iką]« została przeprowadzona w kraju w 1975 r., potwierdziła sympatię figuranta do naszego kraju. Rozmowę zasadniczą odbyto 10 VI 1976 r. na terenie Polski. Zadeklarował on swoją pomoc na odcinku operacyjno-informacyjnym, zastrzegając, że nie będzie występował przeciwko własnej ojczyźnie. Kolejne spotkania odbywały się na terenie państw trzecich i Polski. Przeprowadzono z »V[iką]«, a później z »Matteo« przeszło 30 spotkań operac[yjnych]. Ich wartość – analizowaną w przedziale czasowym współpracy – oceniano jako przeciętną. W 1980 r. rozpoczął pracę korespondenta ANSA w Warszawie, kontynuując współpracę z wywiadem. Pozwoliło to na zgromadzenie materiałów wiążących figuranta z naszą służbą. Po 3-letniej kadencji w Warszawie zostaje figurant przeniesiony do Moskwy, na podobne stanowisko w agencji ANSA. Kontakt operacyjny utrzymywano podczas tranzytowych przejazdów »Matteo« Moskwa–Rzym. Figurant dostarczał informacji na temat polityczno-społecznych uwarunkowań pierestrojki, małały natomiast jego możliwości wywiadowcze związane z problematyką k[rajów] k[apitalistycznych]. Kilkakrotnie sygnalizował podczas pobytu w ZSRR możliwość zmiany placówki (Wiedeń, N[owy] Jork itp.). Niestety nie nastąpiło to do chwili obecnej. Rezultaty spotkań zmalały do minimum, ocena oficera prowadzącego »Matteo« co do celowości kontynuowania współpracy negatywna”. AIPN, 2333/127, t. 1–2; AIPN, 003195/881, mf.; <https://www.aadfi.it/accademico/bigazzi-francesco/> (dostęp 23 IV 2021 r.).

Franciszek Karol Blachnicki (1929–1987). Duchowny rzymskokatolicki, dr. Uczestnik kampanii wrześniowej, następnie w konspiracji (1939–1940); aresztowany, więzień KL Auschwitz (1940–1941), w więzieniu śledczym w Zabrze i Katowicach (1941–1942), skazany na karę śmierci, ułaskawiony (1942), więziony w Raciborzu, Rawiczu, Borgemoor, Zwickau, Lengenfeld (1942–1945); absolwent Śląskiego Seminarium Duchownego w Krakowie (1950); wikariusz w parafiach na Górnym Śląsku (1950–1955); w klasztorze Franciszkanów w Niepokalanowie (1955–1956); współpracownik „Gościa Niedzielnego”, twórca dodatku „Niepokalana Zwycięża”; inicjator Apostolatu Trzeźwości przy Kurii Diecezjalnej i Krucjaty Wstrzemięźliwości (1957–1960); aresztowany pod zarzutem rozpowszechniania bez zgody cenzury tekstów religijnych drukowanych na nielegalnym sprzęcie poligraficznym (1961); asystent, adiunkt na KUL; animator rekolekcji oazowych (1963), które przekształciły się w Ruch Żywego Kościoła (1969), następnie Ruch „Światło-Życie” (1976);

obronił doktorat na KUL (1965); inicjator Ruchu Domowego Kościoła (1973); habilitacja (1977), niezatwierdzona przez Ministerstwo Oświaty; organizator Niezależnej Chrześcijańskiej Służby Społecznej w Lublinie (1981); rozpracowywany przez wydziały IV SB KW MO w Katowicach, Lublinie i Krakowie; wyjechał do Rzymu (1981); zamieszkał w polskim ośrodku Marianum w Carlsbergu w RFN; organizator Międzynarodowego Centrum Ewangelizacji i Chrześcijańskiej Służby Wyzwolenia Narodów (1982), inicjator wspólnot życia konsekrowanego Instytutu Niepokalanej Matki Kościoła i Wspólnoty Chrystusa Sługi. Od 1 IX 1982 r. Prokuratura Wojskowa w Warszawie prowadziła śledztwo w sprawie działalności ww. na szkodę PRL (zamknięte w 1992 r.), 28 II 1983 r. wydano akt oskarżenia i postanowienie o tymczasowym aresztowaniu oraz rozesłano za nim list gończy. Zmarł nagle na skutek otrucia. Wydział XI Departamentu I MSW prowadził SMW krypt. „Bax”, nr XI/1984, dot. ww. AIPN, 0582/100, t. 1–2; AIPN, 01255/389, mf.; AIPN, 1183/1–5; AIPN, 01746/4, k. 268; *Leksykon duchowieństwa represjonowanego w PRL w latach 1945–1989*, t. 3, red. J. Myszor, Warszawa 2002, s. 17–20; T. Isakowicz-Zaleski, *Księża wobec bezpieczeństwa*, Kraków 2007, s. 146–157.

Julian Bojmart (1929–2017). Ekonomista, handlowiec. Więzień KL Buchenwald, Nordhausen i Bergen-Belsen (1942–1945); kierownik zaopatrzenia w Centrali Rybnej we Wrocławiu (1950–1952), technik w Dyrekcji Budowy Osiedli Robotniczych w Warszawie (1952–1957), wraz z żoną prowadził zakład kosmetyczny w Warszawie; współpracownik redakcji miesięcznika „Uroda” (1958–1960); zastępca dyrektora PP „Uroda” w Warszawie; zastępca redaktora naczelnego, następnie redaktor naczelny Wydawnictwa Przemysłu Lekkiego i Spożywczego; doradca ds. eksportu Domu Mody „Leda” w Warszawie (1965); wyjechał do Berlina Zachodniego (1965); przedstawiciel handlowy zachodnioniemieckiej firmy Terra (1965–1971), pracownik firmy Hammerschmidt und Schonak, współwłaściciel firmy przedstawicielsko-handlowej Habex, właściciel firmy Cooperational Consulting, właściciel firmy polonijnej Yoko w Warszawie (1982–1988). Według zachowanych dokumentów MSW ww. miał 25 II 1960 r. zostać zwerbowany do współpracy przez Wydział VI Departamentu II MSW jako KS krypt. „Julian”, następnie był traktowany jako TW; w grudniu 1965 r. prowadzenie sprawy przejął Departament I MSW; od 24 I 1966 r. Wydział III Departamentu I MSW, a od 10 VIII 1971 r. Wydział VIII Departamentu I MSW prowadził sprawę RO krypt. „Juli” (w części dokumentów ww. występuje pod ps. „Julian”). W dn. 18 XII 1973 r. sprawę przerejestrowano do kategorii KI; złożono ją w archiwum 14 VI 1976 r.; po wznowieniu jej przez Wydział XI Departamentu I MSW w kategorii KO złożono ją ponownie w archiwum 11 XI 1982 r.; kolejny raz wznowił ją 6 III 1985 r. Wydział XI Departamentu I MSW. W Notatce personalnej dot. kontaktu informacyjnego krypt. „Juli” z 26 IV 1974 r. zapisano: „J[ulian] B[o]jmart był figurantem rozpracowania Departamentu II od 1958 r., jako podejrzany o nielegalne pośrednictwo handlowe i czerpanie z niego korzyści finansowych ukrywanych przed organami podatkowymi. Na tej bazie przeprowadzono w 1960 r. z w[yżej] wym[ienionym] rozmowę werbunkową, w trakcie której J[ulian] B[o]jmart dobrowolnie zadeklarował swą współpracę

z organami SB. Do 1965 r. pozostawał w sieci informacyjnej Dep[artamentu] II jako kontakt służbowy, udzielając informacji dot. głównie środowiska handlowego i dziennikarskiego, a sporadycznie związanych z problematyką chińską”. W Notatce końcowej dot. kontaktu informacyjnego ps. „Juli” z 15 III 1978 r. zapisano: „W 1965 r. po osiedleniu się w Berlinie Zachodnim przeszedł na kontakt dawnego Wydziału III Dep[artamentu] I MSW, który wykorzystywał go dla rozpracowywania wrogich środowisk syjonistycznych oraz ustalania kontaktów ob[ywateli] polskich z osobami znanymi z wrogiej działalności przeciwko PRL oraz zachodnimi służbami specjalnymi i ośrodkami dywersji ideologicznej. W 1971 r. został przekazany do obecnego Wydziału XI [dawnego Wydziału VIII Departamentu I MSW – przyp. W.B.] Dep[artamentu] I MSW, a jego dalsze zadania zostały ukierunkowane na problematykę syjonistyczną i ośrodki dywersji ideologicznej na Zachodzie. J[ulian] Bojmart we współpracy z Dep[artamentem] I MSW nie wywiązywał się z[e] zleczanych mu zadań w sposób zadowalający, zwłaszcza w ostatnich latach. Mimo szerokich kontaktów z antysocjalistyczną emigracją oraz [możliwości] dotarcia do wrogich służb specjalnych i ośrodków dywersji ideologicznej nie przekazywał wartościowych informacji. Najchętniej dostarczał trudne do zweryfikowania dane dot. rzekomo popełnianych nadużyć przez pracowników polskich central handlu zagranicznego. Nie zrealizował żadnego przedsięwzięcia operacyjnego wobec obcych służb specjalnych. Uchylał się od rozpracowywania tematyki syjonistycznej. J[ulian] Bojmart jest podejrzany przez środowisko o kontakty z naszą służbą. Mimo tego policja zachodnoniemiecka i obce służby specjalne nie robiły mu żadnych trudności na terenie Berlina Zachodniego i krajów NATO, co więcej wyrażono zgodę na przyznanie mu obywatelstwa Berlina Zachodniego. Szereg okoliczności w sprawie wskazuje, że nie można mieć pełnego zaufania do współpracownika. Biorąc pod uwagę nikłe wyniki informacyjno-operacyjne uzyskiwane przez J[uliana] Bojmarta, zwłaszcza podejrzenie o dwulicowość z jego strony, podjęto decyzję rezygnacji z dalszego prowadzenia sprawy i złożenia jej w archiwum Dep[artamentu] I MSW”. W Postanowieniu o zakończeniu i przekazaniu sprawy do archiwum Dep[artamentu] I z 5 VII 1989 r. zapisano: „KO »Juli« był wieloletnim współpracownikiem naszej służby (pozyskany w 1960 r.). [...] Aktualnie – od 1965 r. – posiada obywatelstwo RFN i stale zamieszkuje w Berlinie Zachodnim. KO był łącznikowany z pozycji centrali, z tytułu bardzo częstych przyjazdów do Polski. Informacje uzyskiwane od KO »Juli« były oceniane wysoko, wykorzystywano je w ramach spraw prowadzonych przez Wydział XI (głównie kontrola figuranta sprawy »Sanyo«) oraz przesyłano je do wykorzystania przez inne jednostki MSW. W październiku 1982 r. kontakty z »Juli« zostały zawieszone w związku z wszczęciem p[rzeciw]ko niemu dochodzenia przez warszawską prokuraturę (i Biuro Śledcze MSW) za naruszenie przepisów podatkowych przez firmę »Yoko«. W 1984 r. dochodzenie p[rzeciw]ko »Juli« zostało umorzone z braku dowodów i nasza służba wznowiła z nim współpracę. W okresie współpracy 1984–1988 »Juli« przekazał naszej służbie szereg interesujących materiałów dot. środowisk emigracyjnych na terenie Berlina Zachodniego, wrogo nastawionych do władz PRL. Przekazał też wiele informacji i naprowadzeń cennych

dla pionu WNT. Od połowy 1988 r. »Juli« przekazał swe pełnomocnictwa w firmie »Yoko« na ręce swej współpracownicy Mirosławy Socik, ob. PRL. Równocześnie z tym »Juli« poważnie ograniczył swą działalność na terenie naszego kraju i przeszedł na swego rodzaju emeryturę. W związku z powyższym możliwości operacyjne KO »Juli« zostały bardzo wydatnie ograniczone. Mając na uwadze fakt, iż KO »Juli« utracił swe możliwości informacyjne, proponuję powyższą sprawę przekazać do archiwum Dep[artamentu] I MSW”. AIPN, 01914/33; AIPN, 0222/251; AIPN, 1368/26892; AIPN, 01786/127, mf.; AIPN, 0582/138, mf.; AIPN, 01228/320, mf.; AIPN, 01255/459, mf.; AIPN, 001102/2180, mf.

Janusz Januariusz Mikołaj Bolonek (1938–2016). Duchowny rzymskokatolicki, arcybiskup, dyplomata watykański, dr teologii i prawa kanonicznego. Świecenia (1961). Studiował na KUL (1961–1962), na Papieskim Uniwersytecie Gregoriańskim w Rzymie (1962–1966), Papieskim Uniwersytecie Laterańskim w Rzymie (1967–1971), Papieskiej Akademii Dyplomatycznej w Rzymie (1967–1971), dr (1971); attaché, sekretarz Nuncjatury Apostolskiej w Managui (1971–1975), sekretarz Delegatury Apostolskiej w Waszyngtonie (1975–1977), sekretarz Nuncjatury Apostolskiej w Kairze (1977–1979); audytor i radca w Radzie ds. Publicznych Kościoła (1979–1988), w Sekcji Stosunków z Państwami Sekretariatu Stanu (1988–1989), w Zespole ds. Stałych Roboczych Kontaktów między Rządem PRL a Stolicą Apostolską (1979–1989); arcybiskup (1989); nuncjusz apostolski w Republice Wybrzeża Kości Słoniowej (1989–1995); pronuncjusz apostolski w Burkina Faso i Nigrze (1989–1995); nuncjusz apostolski w Rumunii (1995–1998), w Urugwaju (1999–2008), w Bułgarii (2008–2011), w Macedonii (od 2011). Od 21 IX 1971 r. Wydział VI, a od 15 XI 1977 r. Wydział III Departamentu I MSW prowadził sprawę RO krypt. „Latynos” (nr rej. 9186) dot. ww., krypt. sprawy zmieniono potem na „Lamos”. W Ocenie pracy rezydentury rzymskiej za okres od 15 V 1980 [r.] do 31 V 1982 r. z 9 VII 1982 r. zapisano: „»Lamos« – W [czerwcu] 1980 r. przekazano agenta na łączność oficera] »Bralskiego«. Źródło mało związane, nieprzeszkolone. Możliwości informacyjne nie są w pełni wykorzystywane, co uwarunkowane jest małą jeszcze dyspozycyjnością źródła. Kontakt systematyczny. Raporty operacyjne nie dają obrazu, na ile oficer prowadzi pracę w zakresie jego udyspozycjonowania i związania. Brak systemu łączności”. W Protokole ze spotkania i omówienia spraw operacyjnych prowadzonych przez Wydział III Dep[artamentu] I MSW z rezydentem rezydentury w Rzymie tow. „Bralskim” w dn. 13 VII 1982 r. z 14 VII 1982 r. zapisano: „Ag[ent] »Lamos«. Rezydentura zmierzać będzie do udyspozycjonowania źródła, podniesienia na wyższy poziom jego wykorzystania informacyjnego oraz dopracuje system łączności. Do końca roku prześle operacyjną ocenę sprawy”. W Wykazie źródeł znajdujących się na stanie rezydentury [w Rzymie krypt.] „Baszta”, stanowiącego załącznik nr 1 do Planu pracy rezydentury krypt. „Baszta” na lata 1984–1985 z 26 I 1984 r., przy ag[encji] „Lamos” zapisano: „Przejąć na kontakt, wypracować koncepcję pro[wadzenia] sprawy, *de facto* »KI«”. W Sprawozdaniu z działalności rezydentury krypt. „Baszta” za okres VII [19]82 r. – II [19]84 r. z 15 II 1984 r. zapisano: „»Lamos« – w obiekcie.

Kontakt systematyczny. Możliwości duże, ale występują trudności przy egzekwowaniu informacji”. Według danych Wydziału XVII Departamentu I MSW za okres od 1 I 1982 [r.] do 31 XII 1985 r.: „W okresie objętym oceną ag[enta] »Lamos« przekazał do pionu »H« [Wydziału XVII Departamentu I MSW – przyp. W.B.] 33 informacje, z których 18, tj. 54,55 proc., wykorzystano – z tego 17 w informacjach wywiadu dla KPR. 32 informacje dotyczyły tematyki watykańskiej, zaś 1 dywersji. Z analizy efektywności pracy informacyjnej ze źródłem w poszczególnych latach ocenianego okresu wynika, że dobre – pod względem ilościowym i jakościowym – wyniki ag[ent] »Lamos« osiągnął w 1983 r., przekazując 10 informacji, z których 6 wykorzystano. Dominowała w nich tematyka związana z wizytą papieża w Polsce i watykańskimi ocenami sytuacji w naszym kraju. Odnotowaliśmy jednak dwie informacje, z których jedna zawierała nieprawdziwe dane, a druga miała charakter oficjalno-prasowy. W 1984 r. źródło przekazało 11 informacji o większej różnorodności tematycznej i znacznie wyższej wartości merytorycznej. 7 z nich wykorzystano w opracowaniach dla KPR. Wyraźny regres w pracy ze źródłem, jeśli chodzi o uzyskiwane wyniki i ich jakość, nastąpił w 1985 r. Pion »H« otrzymał od »Lamosa« tylko 4 informacje o ograniczonej dokumentacyjnej wartości. Biorąc pod uwagę całość uzyskanych efektów informacyjnych, pracę ag[enta] »Lamos« pion »H« ocenia pozytywnie”. W Sprawozdaniu z pracy rezydentury w Rzymie na rzecz pionu „R”, tj. Wydziału III Departamentu I MSW, w okresie od 20 II 1984 r. do 15 I 1986 r. z 13 I 1986 r. zapisano: „Ag[ent] »Lamos« – źródło ma potencjalnie duże możliwości, ale wymaga praktycznie ponownego pozyskania. Planowane są w tym kierunku działania”. W piśmie z 10 III 1986 r. podano: „»Lamos« – of[icer] »Dis« – duży wkład pracy oficera w prowadzenie źródła. Informacje wartościowe. Kontakt systematyczny”. Według uzasadnienia Postanowienia o zniszczeniu akt sprawy czynnej Departamentu I [MSW] RO krypt. „Lamos” z 4 I 1990 r. dot. Janusza Januariusza Bolonka „nie istnieje ani celowość, ani perspektywa dalszego prowadzenia sprawy”. AIPN, 003171/5, t. 1, k. 84, 147, 158, 231; AIPN, 003171/5, t. 2, k. 416; AIPN, 0449/11, t. 29, k. 46; AIPN, 0449/51, t. 19, k. 556–557; AIPN, 0449/51, t. 23, k. 338–339, 341–342; AIPN, 01746/3, k. 345; AIPN, Dziennik rejestracyjny Departamentu I MSW; A. Judycka, Z. Judycki, *Polonia. Słownik biograficzny*, Warszawa 2000, s. 31.

Antonio Pelayo Bombin (ur. 1944). Duchowny rzymskokatolicki, dziennikarz i publicysta, watykanista. Absolwent Papieskiego Uniwersytetu Comillas, święcenia kapłańskie (1968); redaktor gazety „Ya” i tygodnika „Vida Nueva”, od 1976 r. korespondent „Ya” w Paryżu, od 1986 r. Rzymie, od 1990 r. także korespondent „Antena 3 Televisión” w Rzymie. Od 4 III 1975 r. Wydział VI, a od 15 XI 1977 r. Wydział III Departamentu I MSW prowadził sprawę KI krypt. „Rayo” (nr rej. 10617), 30 III 1984 r. sprawę przerejestrowano do kategorii RO, zmieniając krypt. na „Ravel”. W Postanowieniu o zakończeniu i przekazaniu do archiwum sprawy RO krypt. „Ravel” zapisano: „Kontakt z »R[avelem]« podjęto w Madrycie w 1973 roku. Do 1977 roku utrzymywano dialog operacyjny, którego rezultatem były informacje, kilkanaście dokumentów hiszpańskiego MSZ. Po wyjeździe figuranta do pracy w Paryżu

w 1977 r. legendowany kontakt podtrzymywała rezydentura we Francji. Przekazywał on ustnie, a później na piśmie informacje, oceny zjawisk społ[eczno]-polit[ycznych]. Ułatwiał kontakty z interesującymi nas osobami. Pod legendą Wydz[iału] Prasowego Ambasady rezydentura wysłała »R[avela]« do Polski, inspirując określone artykuły. Od 1980 r. rezydentura wprowadziła wynagradzanie źródła za dostarczane informacje. »R[avel]« odmawiał wystawiania pokwitowań. W rezultacie stosowania zasady stopniowego wciągania figuranta do działań wywiadu, w 1981 r. wykorzystanie KI »Ravel« właściwie przebiegało na poziomie agenturalnym. Od formalizowania kontaktów odstąpiono z braku formalnych elementów ew[entualnego] nacisku. Znaczne obniżenie poziomu wykorzystania operacyjno-informacyjnego »R[avela]« nastąpiło po jego powrocie do Madrytu. [...] W 1984 r. sprawę KI przekwalifikowano na RO. Rozpoczęto tym samym proces przygotowawczy do podjęcia próby werbunku. W tym samym okresie »Ravel« związał się usystematyzowaną pracą i spotkaniami z oficerem »Renoir« z rez[ydentury] w Paryżu. Po wydaleniu tegoż oficera dobrze układające się we Francji kontakty wykorzystano w 1985 r. – w trakcie jednego z wielu pobytów figuranta – do nawiązania ponownie dialogu operacyjnego. Uzyskano szereg wiążących »Ravela« z wywiadem materiałów. Podczas następnego przyjazdu »Ravela« w 1987 r. »Renoir« przeprowadził spotkanie kolejne. W międzyczasie figurant w 1986 r. przeniesiony zostaje do Rzymu. Na podstawie stos[ownego] planu operacyjny kontakt z »R[avelem]« nawiązał wówczas of[icer] rez[ydentury] ps. »Tibor«. Oficer ten prowadził udany dialog operac[yjny] do 1989 r., po czym nastąpiło przekazanie sprawy of[icerowi] »Ingo«, a następnie »Altro«, a ostatnio of[icerowi] ps. »Tip«". AIPN, 2333/339, t. 1–5; AIPN, 0449/55, t. 2, k. 163–164, 196–197; AIPN, Dziennik rejestracyjny Departamentu I MSW; <https://es.ppc-editorial.com/autores/antonio-pelayo> (dostęp 23 XII 2021 r.).

Eugeniusz Antoni Bossart (do 1970 r. **Eugeniusz Antoni Bossard**) (ur. 1936), ppłk/ppłk. Od marca 1964 r. oficer operacyjny Wydziału II SB KW MO w Bydgoszczy, od września 1965 r. słuchacz Szkoły Oficerskiej nr 1 CW MSW w Legionowie, od kwietnia 1967 r. inspektor Wydziału II SB KW MO w Bydgoszczy, od stycznia 1968 r. st. oficer Wydziału V Departamentu I MSW, od listopada 1968 r. inspektor Wydziału V Departamentu I MSW, od września 1969 r. inspektor Departamentu I MSW na etacie niejawnym (od września 1969 r. pracownik Centrali Eksportowo-Importowej „Minex” w Warszawie, od czerwca 1970 do lipca 1974 r. pracownik rezydentury w Wiedniu ps. „Deg” pod przykryciem zastępcy attaché handlowego Ambasady PRL w Wiedniu), od października 1974 r. inspektor Wydziału V Departamentu I MSW, od października 1976 r. st. inspektor Wydziału V Departamentu I MSW, od listopada 1977 r. st. inspektor Wydziału I Departamentu I MSW, od lutego 1980 r. zastępca naczelnika Wydziału I Departamentu I MSW, od lipca 1981 r. zastępca naczelnika Departamentu I MSW na etacie niejawnym (od sierpnia 1981 do lutego 1986 r. rezydent ps. „Dest” w grupie pozapłacówkowej rezydentury w Berlinie), od czerwca 1986 r. zastępca komendanta, od września 1987 r. p.o. komendant OKKW Departamentu I MSW, w lipcu 1990 r. zwolniony ze służby. AIPN, 003175/1093; AIPN, 3246/407.

Marian Bulicz (ur. 1950), kpt./mjr. Od marca 1976 r. mł. inspektor Departamentu I MSW na etacie niejawnym, od września 1976 do lipca 1977 r. słuchacz Studium Poddyplomowego OKKW Departamentu I MSW, od września 1977 r. mł. inspektor Wydziału VI Departamentu I MSW, od listopada 1977 r. mł. inspektor Wydziału III Departamentu I MSW, od października 1979 r. inspektor Wydziału III Departamentu I MSW, od lipca 1980 r. inspektor Departamentu I MSW na etacie niejawnym (od listopada 1980 do grudnia 1984 r. oficer operacyjny rezydentury w Rzymie ps. „Lazio” pod przykryciem attaché Ambasady PRL w Rzymie), od października 1985 r. st. inspektor Wydziału III Departamentu I MSW, od grudnia 1989 r. st. inspektor Departamentu I MSW na etacie niejawnym (od listopada 1989 do lipca 1990 r. oficer operacyjny rezydentury w Rzymie ps. „Tip” pod przykryciem II sekretarza Ambasady PRL w Rzymie), w lipcu 1990 r. zwolniony ze służby. Posługiwał się nazwiskiem legalizacyjnym „Marian Chojnowski”. Według danych Wydziału XVII Departamentu I MSW za okres od 30 XI 1982 r. do 15 XI 1984 r.: „W okresie podlegającym niniejszej ocenie oficer »Lazio« przekazał ogółem 136 informacji depeszowych i materiałów, z których wykorzystano 55, w tym 43 dla KPR. 22 z nich otrzymały ocenę dobrą. Działalność oficera »Lazio« na odcinku informacyjnym koncentrowała się głównie na problematyce watykańskiej (75 materiałów, z których wykorzystano 40, w tym na KPR – 34). Przekazywane informacje z tego zakresu dotyczyły m.in. przebiegu wizyt w Watykanie przedstawicieli episkopatu Polski, ocen sytuacji w PRL prezentowanych w środowisku kleru polskiego w Rzymie oraz sytuacji w kurii rzymskiej. Materiały te niejednokrotnie pogłębiały i rozszerzały nasze rozeznanie w problematyce watykańskiej, o czym świadczy sygnalizowany powyżej wysoki stopień ich wykorzystania. Oficer »Lazio« przekazywał także materiały dot. innych kierunków zainteresowań centrali (problematyka włoska, NATO, dywersji i ekonomiczna), jednakże ich ilość, a także wartość merytoryczna były stosunkowo małe. Biorąc powyższe pod uwagę, pion »H« [Wydział III Departamentu I MSW – przyp. W.B.] ocenia działalność informacyjną oficera ps. »Lazio« na dobrze”. AIPN, 003175/922; AIPN, 3246/393, t. 1–4; AIPN, 0449/51, t. 19, k. 264–265, 299.

Daniele Cametti Aspri. Dziennikarz. Właściciel i dyrektor agencji prasowej „Ecomond Press” w Rzymie, który wydawał biuletyn pod tym samym tytułem. Od lipca 1978 r. Wydział III Departamentu I MSW prowadził SMW krypt. „Cama”. W dniu 28 V 1981 r. Wydział III zarejestrował tę sprawę jako KI krypt. „Prorok” (nr rej. 13952) dot. ww. W Postanowieniu o zakończeniu i przekazaniu do archiwum sprawy KI krypt. „Prorok” ze stycznia 1990 r. zapisano: „Poglądy polityczne »P[roroka]« można określić jako chadeckie. Jest człowiekiem bardzo przedsiębiorczym i jego działania dominowane są przez chęć wzbogacenia się. W 1950 r. kontakt z »P[rorokiem]« nawiązała służba radziecka, ale po roku współpraca została przerwana ze względu na znikomą wartość dostarczanych informacji. W 1978 r. na przyjęciu w ambasadzie polskiej w Rzymie »P[rorok]« zaproponował »Canto« dostarczenie materiałów informacyjnych za opłatą, na bazie oficjalnych kontaktów placówkowych. Pion »H« [Wydział XVII Departamentu I MSW – przyp. W.B.] ocenił wysoko informacje »P[roroka]«. »Bralski«

i »Dis« informowali centralę o faktach świadczących o powiązaniach źródła z włoskimi służbami specjalnymi. Współpraca »P[roroka]« z naszą służbą polegała na przygotowywaniu notatek informacyjnych na zlecone tematy. Spotkania z »P[rorokiem]« oraz odbiór materiałów miały miejsce na terenie placówki, a oficerowie prowadzący źródło – »Bralski« i »Dis« – występowali w kontaktach z »P[rorokiem]« z pozycji przykrycia. Niezależnie od takiego ustawienia kontaktów, prawdopodobnie »P[rorok]« był świadomy faktu współpracy z polską służbą wywiadowczą. »P[rorok]« dostarczał głównie informacje z zakresu problematyki watykańskiej – oceniane jako pogłębiające i rozszerzające rozpoznanie. Informacje z innych dziedzin miały mniejszą wartość i pokrywały się z doniesieniami prasowymi. Informacje otrzymywane od »P[roroka]« stanowiły ok. 30 proc. ogółu informacji napływających z rezydentury rzymskiej z zakresu problematyki pionu »R« [Wydziału III Departamentu I MSW – przyp. W.B.]. Kontakt z »P[rorokiem]« został w sposób naturalny zerwany z uwagi na wiek źródła oraz utratę możliwości wywiadowczych”. AIPN, 3246/311; AIPN, 003195/48, mf.; AIPN, 003171/5, t. 1, k. 73, 106, 115, 133, 232; AIPN, 0449/51, t. 19, k. 504–505, 579; AIPN, 0449/51, t. 23, k. 330–331, 362–363, 365; AIPN, Dziennik rejestracyjny Departamentu I MSW; W. Bułhak, *Wywiad PRL...*, s. 288–289.

Agostino Casaroli (1914–1998). Duchowny rzymskokatolicki, kardynał, dyplomata, dr prawa kanonicznego. Świecenia (1937). Słuchacz Papieskiej Akademii Szlacheckiej w Rzymie (1937), doktorat na Papieskim Uniwersytecie Laterańskim (1939); pracownik Sekretariatu Stanu Stolicy Apostolskiej (1940), podsekretarz Kongregacji ds. Nadzwyczajnych Kościoła (1961), przewodniczący delegacji watykańskiej na konferencję ONZ; arcybiskup tytularny Kartaginy (1967); przewodniczący Rady ds. Publicznych Kościoła (1967), przewodniczący Papieskiej Komisji ds. Wschodu, wysłannik papieża Pawła VI ds. kontaktów z krajami socjalistycznymi; kardynał (1979); sekretarz stanu Stolicy Apostolskiej (1979–1990), współtwórca polityki wschodniej Watykanu; wicedziekan Kolegium Kardynalskiego (1993–1998). AIPN, 0827/7; M. Czajka, *Słownik biograficzny...*, s. 158; www.cardinalcasaroli.org (dostęp 23 IV 2021 r.).

Michele Cecchini (1920–1989). Duchowny rzymskokatolicki, nuncjusz. Świecenia (1944); pronuncjusz apostolski na Madagaskarze i Mauritiusie (1969–1976), pronuncjusz apostolski w Jugosławii (1976–1984), nuncjusz apostolski w Austrii (1984–1989). Zob. <http://www.catholic-hierarchy.org/bishop/bceccm.html> (dostęp 3 II 2012 r.).

Ryszard Bronisław Ceglowski (ur. 1929), ppłk/płk. Absolwent Wydziału Handlu Zagranicznego SGPiS (1954), zastępca asystenta/asystent w Katedrze Podstaw Marksizmu-Leninizmu SGPiS (1952–1955), st. asystent/adiunkt Katedry Marksizmu-Leninizmu w Wyższej Szkole Ekonomicznej we Wrocławiu (1955–1957), pracownik Szkoły Partyjnej WUML przy DOW Wrocław (1955–1957), od 1957 r. st. radca w Departamencie Kadr MHZ. Od października 1961 r. oficer operacyjny/st. oficer

operacyjny/inspektor/st. specjalista Departamentu I MSW na etacie niejawnym – oficer II linii ps. „Krajewski” (naczelnik Wydziału Osobowego Departamentu Kadr MHZ, od października 1962 do stycznia 1968 r. pracownik rezydentury w Wiedniu ps. „Romuald” pod przykryciem attaché handlowego w BRH Ambasady PRL w Wiedniu, od marca 1968 r. dyrektor ekonomiczny w CEI „Minex”, od listopada 1971 r. dyrektor departamentu w MHZ, od sierpnia 1973 do października 1978 r. oficer operacyjny rezydentury w Bernie ps. „Romuald” pod przykryciem radcy handlowego Ambasady PRL w Bernie, od października 1978 r. I zastępca dyrektora w PHZ „Universal”, od września 1979 r. dyrektor departamentu w MHZ, od stycznia 1984 do stycznia 1989 r. oficer operacyjny rezydentury w Kolonii ps. „Romuald” pod przykryciem radcy Ambasady PRL w Bonn, od września 1989 r. doradca ministra Witolda Trzeciakowskiego w URM), w lutym 1990 r. zwolniony ze służby. Posługiwał się nazwiskiem legalizacyjnym „Romuald Krajewski”. AIPN, 003175/321.

Giovanni Cheli (1918–2013). Duchowny rzymskokatolicki, kardynał, dr. Święcenia (1942). Studiował na Uniwersytecie Laterańskim (doktorat z prawa kanonicznego, licencjat z teologii) oraz na Papieskiej Akademii Szlacheckiej; pracownik watykańskiej służby dyplomatycznej (1952); prałat domowy papieża (1965); pracownik Rady ds. Publicznych Kościoła (1967); arcybiskup tytularny Santa Giusta (1978); nuncjusz przy ONZ (1978); przewodniczący Papieskiej Rady ds. Migrantów i Osób Podróżujących (1989); kardynał (1998). Zob. <http://www.catholic-hierarchy.org/bishop/bcheli.html> (dostęp 23 IV 2021 r.).

Andrzej Janusz Chudy (ur. 1956), por./kpt. Od listopada 1979 r. mł. inspektor Departamentu I MSW na etacie niejawnym; od sierpnia 1980 do lipca 1981 r. słuchacz Studium Podyplomowego OKKW Departamentu I MSW; od sierpnia 1981 r. mł. inspektor Wydziału XVII Departamentu I MSW (opracowywał informacje dotyczące problematyki watykańskiej i NATO), od marca 1984 r. inspektor Wydziału XVII Departamentu I MSW (opracowywał informacje dotyczące problematyki watykańskiej), od grudnia 1985 r. inspektor Wydziału III Departamentu I MSW (pracownik Zespołu Watykańskiego), od listopada 1987 r. inspektor Departamentu I MSW na etacie niejawnym (od stycznia do grudnia 1987 r. przebywał na stażu w Ambasadzie PRL w Londynie, od czerwca 1988 r. oficer operacyjny rezydentury w Londynie ps. „Heman” pod przykryciem wicekonsula w Konsulacie Generalnym PRL w Londynie). Posługiwał się nazwiskiem legalizacyjnym „Andrzej Chodkiewicz”. AIPN, 003175/76; AIPN, 3246/261, t. 1–2.

Michelangelo Cicalese (1937–2006). Duchowny rzymskokatolicki.

Stanisław Ciosek (1939–2022). Polityk, ekonomista. Absolwent WSE w Sopocie (1961); sekretarz Komitetu Wykonawczego Rady Naczelnej ZSP (1963–1966), wiceprzewodniczący (1966–1969), przewodniczący Rady Naczelnej ZSP (1969–1973); zastępca członka KC PZPR (1971–1980); poseł na Sejm PRL (1972–1985); przewod-

niczający Rady Głównej Federacji Socjalistycznych Związków Młodzieży Polskiej (1973–1975); I sekretarz KW PZPR w Jeleniej Górze (1975–1980), członek KC PZPR (1980–1981); minister członek Rady Ministrów ds. Współpracy ze Związkami Zawodowymi (1980–1985), minister pracy, płac i spraw socjalnych (1983–1984); kierownik Wydziału Społeczno-Prawnego KC PZPR (1985–1986); członek KC PZPR (1986–1990), sekretarz KC PZPR (1986–1989), przewodniczący Komisji Prawa i Praworządności oraz Zdrowia Moralnego KC PZPR (1986–1989), zastępca członka (1988), członek Biura Politycznego KC PZPR (1988–1989); sekretarz generalny Rady Krajowej PRON (1988–1989); przewodniczący Komisji Prawa i Praworządności oraz Komisji Polityki Informacyjnej KC PZPR (1989–1990); ambasador PRL/RP w Moskwie (1989–1996). W 1969 r. miał wyrazić zgodę na nawiązanie niejawną współpracy z Zarządem II SG IWP. AIPN, 01862/393, mf.; T. Mołdawa, *Ludzie władzy. Władze państwowe i polityczne Polski według stanu na dzień 28 II 1991 r.*, Warszawa 1991, s. 341; S. Cenckiewicz, *Długie ramię Moskwy. Wywiad wojskowy Polski Ludowej 1943–1991 (wprowadzenie do syntezy)*, Poznań 2011, s. 166–167, 334.

Dettmar Cramer (ur. 1929). Dziennikarz RIAS. Od 23 XII 1964 r. Wydział V, a od 15 XI 1977 r. Wydział I Departamentu I MSW prowadził sprawę KI krypt. „Franz” (nr rej. 6180) dot. ww. W dn. 12 XI 1986 r. sprawę zarchiwizowano. W Postanowieniu o zamknięciu i złożeniu do archiwum sprawy KI krypt. „Franz” z 23 IX 1986 r. zapisano: „Kontakt z »F[ranzem]« został nawiązany w 1964 roku. Początkowo na płaszczyźnie oficjalnej, następnie w 1968 roku podjęta została próba werbunku figuranta. »F[ranz]« odmówił współpracy agenturalnej, zgodził się jednak na nieoficjalne kontakty z naszą służbą. W latach 1968–[1983] kontakt z »F[ranzem]« utrzymywało 6 oficerów naszej służby oraz 3 źródła osobowe. Materiały i informacje uzyskiwane od »F[ranza]« miały różną wartość informacyjną. Niektóre z nich (nieliczne) były b[ardzo] wartościowe, większość jednak nie przedstawiała większej wartości. Najlepszy okres pod względem informacyjnym w kontaktach z »F[ranzem]« to rok 1973 oraz lata 1978–[19]83. W kontaktach z naszą służbą »F[ranz]« rzadko przejawiał inicjatywę własną, często wykorzystywał szereg pretekstów celem uniknięcia spotkań lub przełożenia ich na termin późniejszy. Nie informował o wszystkich sprawach, niektóre informacje były niejako »wyciskane« z »F[ranza]«. W ostatnim okresie nastąpiło b[ardzo] wyraźne rozrzedzenie kontaktów, głównie z winy »F[ranza]«. Od 1976 roku zaczynają wpływać sygnały z bratnich służb o powiązaniu »F[ranza]« z obcymi służbami specjalnymi. 1976 [r.] – sygnał od tow. radzieckich, 1979 [r.] – od tow. węgierskich, 1980 [r.] – od tow. z NRD. Wskazywano na powiązania »F[ranza]« z CIA. W tej sytuacji podjęta zostaje decyzja o zerwaniu kontaktów z »F[ranzem]« i złożeniu sprawy do archiwum”. AIPN, 3246/374, t. 1–3; AIPN, 2974/222, mf.; AIPN, 01746/2, k. 429.

Janusz Czekaj (ur. 1948), kpt./mjr. Od sierpnia 1973 r. inspektor grupy operacyjnej Wydziału IV SB KW MO w Łodzi (od listopada do grudnia 1973 r. uczestnik kursu wdrożeniowego KW MO w Łodzi), od czerwca 1975 r. inspektor na wolnym etacie

kierownika sekcji Wydziału IV SB KW MO w Sieradzu; od października 1975 do czerwca 1976 r. nieetatowy słuchacz Studium Podyplomowego ASW w Świdrze; od sierpnia 1976 r. kierownik sekcji Wydziału IV SB KW MO w Sieradzu, od listopada 1977 r. inspektor Wydziału IV Departamentu IV MSW, od października 1980 r. inspektor Departamentu IV MSW na etacie niejawnym (według dokumentu z jego akt osobowych pracował w „prasie wyznaniowej”), od maja 1982 r. inspektor Wydziału IV Departamentu IV MSW, od sierpnia 1982 r. inspektor Wydziału VI Departamentu IV MSW, od września 1982 r. inspektor Departamentu I MSW na etacie niejawnym (od września 1982 do marca 1983 r. przeszedł indywidualne szkolenie wywiadowcze; od października 1983 do lipca 1988 r. oficer operacyjny rezydentury w Rzymie ps. „Tibor” pod przykryciem II sekretarza Ambasady PRL w Rzymie, członek Zespołu ds. Stałych Roboczych Kontaktów między Rządem PRL a Stolicą Apostolską; od listopada 1988 r. pracownik Departamentu IV MSZ); w lipcu 1990 r. zwolniony ze służby. Według danych Wydziału XVII Departamentu I MSW od 1 I 1985 r. do 30 VI 1985 r.: „W okresie podlegającym niniejszej ocenie oficer »Tibor« przekazał 51 materiałów i informacji depeszowych, z których 9 stanowiło podstawę do opracowania samodzielnych informacji, 14 wykorzystano w zbiorczych opracowaniach, a 16 włączono do kartoteki osobowej bądź obiektowej. Jako wartościowe oceniono 5 materiałów, natomiast 35 posiadało wartość ograniczoną. Działalność oficera »Tibor« koncentrowała się na problematyce watykańskiej. Z tego zakresu tematycznego otrzymaliśmy szereg wartościowych – pogłębiających nasze rozeznanie – informacji i materiałów dotyczących m.in.: tzw. polityki wschodniej Watykanu, ze szczególnym uwzględnieniem stosunków na linii rząd PRL–Stolica Apostolska; opinii i komentarzy dot. działalności Kościoła katolickiego w Polsce prezentowanych przez duchownych przebywających w Watykanie; działalności różnych dykasterii watykańskich. Na szczególne podkreślenie zasługuje fakt, iż oficer »Tibor« przekazywał dużo informacji pochodzących od agentów (60 proc.). Biorąc powyższe pod uwagę, pion »H« [Wydział XVII Departamentu I MSW – przyp. W.B.] ocenia pracę oficera ps. »Tibor« na odcinku informacyjnym na dobrze”. AIPN, 003175/343; AIPN, 3246/164, t. 1–2; AIPN, 0449/51, t. 19, k. 570–571.

Gromosław Czempiński (ur. 1945), mjr/ppłk. Od października 1970 r. inspektor Wydziału Śledczego KW MO w Poznaniu; od listopada 1972 do lipca 1973 r. słuchacz Studium Podyplomowego OKKW Departamentu I MSW, od sierpnia 1973 r. st. oficer Wydziału IV Departamentu I MSW, od stycznia 1975 r. mł. inspektor Wydziału IV Departamentu I MSW (posługiwał się wówczas nazwiskiem legalizacyjnym „Andrzej Nowak”), od lipca 1975 r. mł. inspektor Departamentu I MSW na etacie niejawnym (od listopada 1975 do grudnia 1976 r. oficer operacyjny rezydentury w Chicago ps. „Roy” pod przykryciem wicekonsula w Konsulacie Generalnym PRL w Chicago), od marca 1977 r. inspektor Wydziału V Departamentu II MSW, od marca 1978 r. inspektor Wydziału II Departamentu I MSW, od marca 1980 r. inspektor Wydziału X Departamentu I MSW (posługiwał się wówczas nazwiskiem legalizacyjnym „Andrzej Kaczyński”), od marca 1981 r. st. inspektor Wydziału X Departamentu I MSW, od

grudnia 1982 r. st. inspektor Departamentu I MSW na etacie niejawnym (rezydent w Genewie ps. „Aca” pod przykryciem I sekretarza w Stałym Przedstawicielstwie PRL przy ONZ w Genewie), od października 1987 r. zastępca naczelnika Wydziału X Departamentu I MSW, od marca 1988 r. naczelnik Wydziału X Departamentu I MSW, w lipcu 1990 r. zwolniony ze służby. W Ocenie pracy informacyjnej rezydentury w Genewie kierowanej przez oficera ps. „Aca” za okres I I [19]83 [r.] – 31 V [19]85 [r.], sporządzonej przez Wydział XVII Departamentu I MSW, zapisano: „W okresie podlegającym ocenie rezydentura w Genewie przekazała łącznie dla potrzeb pionu »H« [Wydziału XVII Departamentu I MSW – przyp. W.B.] 343 materiały i informacje. Wykorzystano ogółem 85 (25 proc.), w tym dla kierownictwa partyjno-rządowego 64 w formie informacji samodzielnej lub zbiorczej. Żadna informacja nie została oceniona jako bardzo dobra, a oceny dobre otrzymało jedynie 7 proc. całości nadesłanych materiałów i informacji. [...] Z problematyki watykańskiej rezydentura przekazała 46 materiałów i informacji, które stanowią 14 proc. całości nadesłanych materiałów. Wykorzystano 18 informacji, z czego 10 na KPR. Większość pozostałych oceniono jako dostateczne. [...] Powyższe dane wskazują, że rezydentura przekazywała na ogół informacje fragmentaryczne, niepogłębione, o niskiej wartości. Przeważały zasłyszane poglądy, opinie osób przypadkowych. Stąd też znikoma ich część kwalifikowała się do wykorzystania. Brak było informacji o charakterze ściśle wywiadowczym, w tym z zakresu polityki międzynarodowej. [...] W przesyłanych depeszami informacjach przeważały treści prasowe, spekulacyjne, niezasadne dla tej formy poczty. Przyczyną tego, widoczną także w innych materiałach, był brak wstępnej weryfikacji informacji. Mimo tych niedociągnięć, biorąc pod uwagę liczbę przesłanych materiałów oraz realizowane (próby realizowania) sugestie i instrukcje, ogólnie oceniamy wyniki informacyjne rezydentury w Genewie jako dostateczne”. AIPN, 003175/865, t. 1–2; AIPN, 3246/56; AIPN, 0449/51, t. 25, k. 72–77, 79–80.

Konstantin Czernienko (1911–1985). Polityk. Kierownik Wydziału Ogólnego KC KPZS (1965–1976), sekretarz KC KPZS (1976–1984); zastępca członka (1977–1978), członek Biura Politycznego KC KPZS (1978–1985); sekretarz generalny KC KPZS (1984–1985); przewodniczący Prezydium Rady Najwyższej ZSRS. M. Czajka, *Słownik biograficzny...*, s. 207.

Domenico Del Rio (1926–2003). Dziennikarz, watykanista. Współpracownik pisma „La Repubblica” (1976–1993), następnie pism „La Stampa” i „Avvenire”; sprawozdawca papieskich pielgrzymek. W 1985 r. popadł w konflikt z administracją watykańską za krytykę niektórych aspektów pontyfikatu Jana Pawła II.

Czesław Dęga (1923–2008), gen. bryg., działacz partyjny, prof. Pomocnik elektromontera, elektromonter w stoczniach rzecznych w Pińsku i Petrykowie (1941–1943); należał do sowieckiej partyzantki – 37. Jelskiej Brygady w rejonie Petrykowa (1943), dowódca drużyny, dowódca plutonu dywersyjnego (minerskiego) Zgrupowania Partyzanckiego „Jeszcze Polska nie zginęła” (1943–1944); dowódca 37. pułku artylerii

lekkiej 8. DP 2. AWP (1944–1946); słuchacz Wojskowej Akademii Artylerii im. F. Dzierżyńskiego w Moskwie (1946–1950); kierownik Cyklu Taktyki w Centrum Wyszczolenia Artylerii w Toruniu (1950–1953); dowódca polskiej 2. Grupy Kontrolnej w KNPN w Korei (1953–1954); komendant Fakultetu Artylerii w ASG IWP (1954–1956); w dyspozycji Zarządu II SG IWP (1956); zastępca attaché wojskowego, morskiego i lotniczego w Londynie ps. „Światosław” (1957–1961); szef Wydziału I Oddziału III Zarządu II SG IWP (1961); uczestnik Wyższego Kursu Akademickiego Wojskowej Dowódczej Akademii Artyleryjskiej im. M. Kalinina w Leningradzie (1961–1962); dowódca XVIII Brygady Rakiet Operacyjno-Taktycznych w Bolesławcu (1962–1964); gen. bryg. (1963); szef wojsk rakietowych i artylerii ŚOW we Wrocławiu (1964–1967), zastępca dowódcy ds. liniowych WOPK (1967–1970); w dyspozycji MON (1970–1971); kierownik Katedry Taktyki Wojsk Rakietowych i Artylerii ASG IWP (1971–1974); zastępca przedstawiciela PRL ds. wojskowych w MKKiN w Wietnamie (1974–1975); członek ZG ZBoWiD (1971–1980); przewodniczący Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Wietnamskiej (1976–1980); komendant Wydziału Wojsk Lądowych ASG IWP (1978–1981); pełnomocnik Komitetu Obrony Kraju w MSZ (1981–1983); kierownik Wydziału Zagranicznego KC PZPR (1983–1984); ambasador nadzwyczajny i pełnomocny na Kubie (1985–1989) i Jamajce (1987–1989). AIPN, 01872/205, mf.; AIPN, 2602/7448; AIPN, 2602/7085; AIPN, 2602/15753; J. Królikowski, *Generałowie i admirałowie Wojska Polskiego 1943–1990*, t. 1: A–H, Toruń 2010, s. 327–331.

Maciej Andrzej Dubiel (ur. 1944), ppłk/plk. Od grudnia 1967 r. inspektor Wydziału II Biura Dochodzeniowo-Śledczego KG MO, od września 1973 r. inspektor Departamentu I MSW na etacie niejawnym, od września 1973 do lipca 1974 r. słuchacz Studium Poddyplomowego OKKW Departamentu I MSW, od sierpnia 1974 r. inspektor Wydziału VI Departamentu I MSW, od sierpnia 1976 r. inspektor Departamentu I MSW na etacie niejawnym (od października 1976 do listopada 1980 r. oficer operacyjny rezydentury w Rzymie ps. „Sid” pod przykryciem II sekretarza Ambasady PRL w Rzymie), od grudnia 1980 r. st. inspektor Wydziału III Departamentu I MSW; od marca 1981 r. zastępca naczelnika Wydziału XVII Departamentu I MSW, od lutego 1984 r. zastępca naczelnika wydziału Departamentu I MSW na etacie niejawnym (od lutego 1984 do września 1988 r. rezydent w Rzymie ps. „Dis” pod przykryciem I sekretarza Ambasady PRL w Rzymie), od października 1988 r. naczelnik Wydziału III Departamentu I MSW; w lipcu 1990 r. zwolniony ze służby. AIPN, 003088/187, t. 1–2; AIPN, 3246/7.

Joanna Duda-Gwiazda (ur. 1939). Absolwentka Wydziału Budowy Okrętów PGd (1963); główny technolog w Stoczni Jachtowej w Gdańsku (1963–1965), pracownik Centralnego Biura Konstrukcji Okrętowych (1965–1971), następnie Centrum Techniki Okrętowej (1971–1981, 1982–1999); działaczka WZZ (1978–1980); redaktor niezależnego pisma „Robotnik Wybrzeża” (1978–1980); w sierpniu 1980 r. członek Prezydium MKS Stoczni Gdańskiej, współautorka 21 postulatów strajkowych, po podpisaniu porozumienia gdańskiego członek Prezydium MKZ Gdańsk, rzecznik

prasowy Regionu Gdańskiego „Solidarności”, redaktor „Tygodnika Solidarność”, internowana (1981–1982); redaktor pism bezdebitowych „Skorpion” i „Poza Układem”; współzałożycielka i działaczka WZZ (1989–1993). Od 16 XII 1976 r. do 2 V 1977 r. rozpracowywana przez Wydział III-A KW MO w Gdańsku w ramach SOS krypt. „Kometa”, a od 14 VII 1978 r. do 27 I 1990 r. przez Wydział III-A KW MO/ Inspektorat 2 WUSW w Gdańsku w ramach SOR krypt. „Brodacz”/„Saturn”. *Droga do niepodległości. Solidarność 1980–2005*, red. A. Borowski, Warszawa 2005, s. 500–501; *Duda-Gwiazda Joanna [w:] Encyklopedia „Solidarności”. Opozycja w PRL 1976–1989*, t. 1, Warszawa 2010, s. 100.

Emilio Dunoyer (ur. 1923). Duchowny Kongregacji Laterańskiej Najświętszego Zbawiciela; postulator Konfederacji Kanoników Regularnych św. Augustyna.

Tadeusz Dziekan (1925–1984), gen. bryg. Żołnierz WOP (od 1946); słuchacz Oficerskiej Szkoły Polityczno-Wychowawczej w Łodzi; ukończył kurs lektorski przy Wyższej Szkole Oficerów Polityczno-Wychowawczych w Rembertowie (1947); wykładowca Wydziału Polityczno-Wychowawczego Oficerskiej Szkoły Marynarki Wojennej w Gdyni (od 1948); wykładowca w Państwowej Szkole Morskiej i Państwowej Szkole Rybołówstwa Morskiego w Gdyni; wykładowca Katedry Wyszczolenia Politycznego i Wychowania Ogólnego Ośrodka Szkolenia Marynarki Wojennej (od 1951); st. wykładowca i kierownik cyklu podstaw marksizmu-leninizmu Katedry Nauk Politycznych, następnie szef Katedry Nauk Społecznych (od 1955); zastępca komendanta ds. politycznych Wyższej Szkoły Marynarki Wojennej (od 1959); szef Oddziału II Propagandy (od 1960); zastępca szefa Zarządu Politycznego POW (od 1964); szef Katedry Pracy Partyjno-Politycznej Wydziału Pedagogiczno-Politycznego (od 1967), następnie także zastępca komendanta ds. politycznych, szef Wydziału Politycznego Wojskowej Akademii Politycznej w Warszawie; na kursie w ASG Sił Zbrojnych ZSRS (od 1974); zastępca szefa GZP WP ds. szkolnictwa wojskowego (od 1976); kierownik Wydziału Kadr KC PZPR (od 1981). J. Królikowski, *Generałowie i admirałowie Wojska Polskiego...*, t. 1, s. 383–386.

Dominik Dzierżykraj-Morawski (1921–2016). Prawnik, dziennikarz, publicysta, aktor. Studiował prawo w systemie tajnego nauczania na UJ (1941–1945); sekretarz prezesa SP Karola Popiela (1946–1947); współzałożyciel i działacz KIK w Warszawie (1956–1962); stypendysta Fundacji Forda (m.in. na Uniwersytecie Harvarda) (1958); publicysta tygodnika „Za i Przeciw”; w 1963 r. odmówił powrotu z wyjazdu zagranicznego i zamieszkał na terenie Włoch, aktor filmowy we Włoszech (1965–1971); niezależny dziennikarz i publicysta akredytowany przy Centrum Prasowym Stolicy Apostolskiej (od 1972); komentator spraw wschodnioeuropejskich, m.in. w dzienniku „Avvenire”, kwartalniku „Affari Esteri”, miesięczniku „Inside the Vatican” oraz w kanale pierwszym RAI (od 1972); współpracownik paryskiej „Kultury” (od 1972); watykański korespondent Sekcji Polskiej Radia BBC (1982–1990); publicysta „Rzeczpospolitej”, „Niedzieli”, „Tygodnika Solidarność”, „Życia Warszawy”.

Według Raportu dot. planu wykorzystania Dominika Morawskiego jako kontaktu informacyjnego pozyskanego pod „obcą flagą” (BND) z 17 V 1982 r., w sierpniu 1946 r. został zwerbowany do współpracy przez Wydział V Departamentu I MBP jako informator ps. „Realista”, próbowano wykorzystywać go do rozpracowywania zagranicznych placówek dyplomatycznych. Ze względu na niechęć do współpracy i podejrzenia o współpracę z obcymi służbami zaczęto go w czerwcu 1947 r. rozpracowywać. W marcu 1950 r. Wydział III Departamentu I MBP na krótko reaktywował z nim kontakt. W kolejnych latach jego sprawa prowadzona była przez Wydział VII Departamentu I MBP, a następnie Wydział III Departamentu IV MBP, UBP na m.st. Warszawę i Wydział I Departamentu V MBP, ale nie był on chętny do współpracy. W 1957 r. prowadzenie jego sprawy przejął Wydział I Departamentu III MSW, który zmienił mu ps. na „Nowak” i wykorzystywał go jako informatora do 1962 r. Po jego wyjeździe z PRL kontakt wygasł. Jego sprawa została złożona do archiwum Biura „C” MSW w dn. 13 III 1972 r. przez Wydział V Departamentu III MSW (akta i mikrofilm zniszczono w latach 1985–1986). Przebywając na emigracji, Morawski znalazł się w polu zainteresowania wywiadu, który za pośrednictwem „nielegała” Andrzeja Madejczyka ps. „Lakar” wykorzystywał go jako nieświadome źródło informacji. W 1974 r. miał zostać przez niego pozyskany do współpracy „pod obcą flagą” zachodnioniemieckiego wywiadu BND. Wykorzystywano go przede wszystkim do zbierania informacji na temat Watykanu i polskich duchownych, a także redakcji paryskiej „Kultury”. W dn. 3 VI 1981 r. Wydział XIV Departamentu I MSW zarejestrował sprawę KI krypt. „Sao” (nr rej. 13963) dot. ww. W dokumentach wywiadu MSW określano go również kryptonimem „Hrabia”. AIPN, 3344/5–8; AIPN, 1268/30638; AIPN, 1549/835; AIPN, Dziennik rejestracyjny MSW; AIPN, Dziennik archiwalny MSW; AIPN, Dziennik rejestracyjny Departamentu I MSW; A. Judycka, Z. Judycki, *Polonia. Słownik...*, s. 207; W. Bułhak, *Wywiad PRL...*, s. 583–591.

Andrzej Franciszek Dziuba (ur. 1950). Duchowny rzymskokatolicki, biskup, prof. teologii moralnej. Święcenia (1975). Absolwent Prymasowskiego WSD w Gnieźnie i Papieskiego Wydziału Teologicznego w Poznaniu; wikariusz w parafii Świętej Trójcy w Łobżenicy (1975–1976); na studiach doktoranckich na KUL (1977–1979), na Accademii Alfonsiana w Rzymie (1979) i Università Italiana per Stranieri w Perugii (1979–1980); referent w Sekretariacie Prymasa Polski, kapelan i sekretarz prymasa Polski dla archidiecezji gnieźnieńskiej (1981–1984); duszpasterz przy kościele pw. św. Marcina w Warszawie (1981); kierownik Sekretariatu Prymasa Polski (1984–1998); prof. na KUL (od 1990) i ATK (od 1997); biskup diecezjalny łowicki (od 2004); przewodniczący Rady Naukowej KEP (od 2007). G. Polak, *Kto jest kim w Kościele: ekumeniczne „who is who” chrześcijaństwa w Polsce. Stan na dzień 15 lutego 1999*, Warszawa 1999, s. 81.

Stanisław Dziwisz (ur. 1939). Duchowny rzymskokatolicki, kardynał, dr teologii. Święcenia (1963). Absolwent WSD w Krakowie; wikariusz w parafii w Makowie Podhalańskim (1963–1965); kapelan arcybiskupa krakowskiego (1966–1978); wykła-

downca liturgiki w Wyższym Instytucie Katechetycznym w Krakowie; redaktor pisma urzędowego kurii „Notificationes a Curia Metropolitana Cracoviensi” (1966–1978); absolwent Metropolitalnego Studium Liturgicznego w Krakowie (1967); członek i sekretarz Archidiecezjalnej Komisji Liturgicznej w Krakowie (1970–1978); członek Komisji ds. Kultu Bożego i Komisji Uświęcania Czasu Duszpasterskiego Synodu Krakowskiego oraz Głównej Komisji Duszpasterstwa Synodu Archidiecezji Krakowskiej (1978); sekretarz osobisty papieża Jana Pawła II (1978–2005); dr teologii na Papieskim Wydziale Teologicznym w Krakowie (1981); protonotariusz apostolski *de numero participant* (1996); kanonik Kapituły Metropolitalnej w Krakowie (od 1997); biskup tytularny San Leone (1998); drugi prefekt (*prefetto aggiunto*) Prefektury Domu Papieskiego (od 1998); metropolita krakowski (od 2005), kardynał (2006), członek Rady Stałej KEP (od 2007). A. Judycka, Z. Judycki, *Polonia. Słownik...*, s. 70.

Warren Wolff Eisenberg (1932–2018). Absolwent Uniwersytetu Waszyngtona (1954); redaktor czasopism „Philadelphia Guardian” i „Philadelphia Magazine”; asystent kongresmana Williama Greena z Filadelfii; asystent administracyjny i szef sztabu kongresmana Johna Heinza III z Pittsburgha (od 1971); dyrektor Internal Council of B’nai B’rith International w Nowym Jorku (1977–1996). W 1984 r. Departament I MSW prowadził sprawę SMW krypt. „Tax”, która 11 VI 1984 r. została zarejestrowana przez Wydział XI Departamentu I MSW jako sprawa KI krypt. „Taxer” (nr rej. 15872) dot. ww. W Postanowieniu o zakończeniu i złożeniu do archiwum sprawy KI krypt. „Taxer” zapisano: „Kontakt operacyjny z »T[axem]« nawiązany został w 1982 r. przez oficera rezydentury w N[owym] Jorku ps. »Finley«. Początkowo sprawa była prowadzona w ramach SMW, następnie w 1984 r. została przekwalifikowana na KI. Figurant z racji swego uplasowania w interesującym dla wywiadu obiekcie miał duże realne i potencjalne możliwości wywiadowcze. Tak więc jego współpraca z wywiadem polskim zaowocowała dużą liczbą wartościowych informacji, głównie na tematy polityki bliskowschodniej USA, stosunku USA do Polski, problematyki żydowskiej. Od 1986 r. »T[ax]« został przejęty na kontakt oficera ps. »Maler«. W tym samym czasie aktywność informacyjna »T[axa]« znacznie zmalała, co było spowodowane licznymi wyjazdami służbowymi figuranta do Europy. W związku z tym w 1987 r. sprawę zakończono, a w 1990 r. została złożona w archiwum”. AIPN, 003195/1063, mf.; AIPN, 003171/22, t. 2, k. 508; *Warren Eisenberg Obituary*, „The Washington Post”, 27 V 2018, <https://www.legacy.com/obituaries/washingtonpost/obituary.aspx?n=warren-eisenberg&pid=189118501> (dostęp 19 IV 2021 r.).

Andrzej Jerzy Fabijański (ur. 1937). Absolwent Wydziału Dyplomatyczno-Konsularnego SGSZ (1961). Od 1962 r. handlowiec w PTHZ „Varimex”, następnie st. ekonomista w Ogólnokrajowym Zjednoczeniu Przemysłu Piekarniczego, od 1963 r. handlowiec w CHZ „Animex”, od kwietnia 1963 r. oficer operacyjny Wydziału VIII Departamentu I MSW, od kwietnia 1965 r. oficer operacyjny/inspektor Departamentu I MSW na etacie niejawnym (od lutego 1966 do marca 1970 r. pracownik rezy-

dentury w Nowym Jorku ps. „Rubino” pod przykryciem kierownika działu w BRH w Nowym Jorku), w sierpniu 1970 r. zwolniony ze służby w MSW, od 1970 r. st. radca w Wydziale Rozwiniętych Krajów Zamorskich Departamentu Polityki Handlowej III Ministerstwa Handlu Zagranicznego, następnie st. specjalista w Ministerstwie Handlu Zagranicznego i Gospodarki Morskiej, w latach 1980–1981, 1982–1986 attaché handlowy w BRH w Tokio. Od 3 V 1980 r. Wydział VIII Departamentu I MSW prowadził sprawę KO krypt. „Bernart” (nr rej. 13397) dot. ww. AIPN, 003175/222; AIPN, 02178/54, t. 1–3.

Jerzy Florczak (ur. 1954), por./kpt. Od września 1977 r. mł. inspektor Wydziału III SB KW MO w Tarnowie, od listopada 1978 r. inspektor Wydziału III SB KW MO w Tarnowie; od września 1978 do czerwca 1979 r. słuchacz Studium Poddyplomowego ASW; od sierpnia 1979 r. st. inspektor Sekcji 1 „B” Wydziału „T” KW MO w Tarnowie; od września 1979 r. w dyspozycji komendanta wojewódzkiego MO w Tarnowie; od listopada 1979 r. kierownik Sekcji Fotografii Wydziału „T” KW MO w Tarnowie, od czerwca 1980 r. st. inspektor Wydziału II SB KW MO w Tarnowie; od lipca 1980 r. w dyspozycji Departamentu Kadr MSW; od sierpnia 1980 r. inspektor Departamentu I MSW na etacie niejawnym; od sierpnia 1980 do lipca 1981 r. słuchacz Studium Poddyplomowego OKKW Departamentu I MSW; od września 1981 r. inspektor Wydziału III Departamentu I MSW (od marca do listopada 1986 r. stażysta rezydentury w Rzymie ps. „Albano” pod przykryciem praktykanta w Zespole ds. Stałych Roboczych Kontaktów między Rządem PRL a Stolicą Apostolską), od września 1987 r. inspektor Departamentu I MSW na etacie niejawnym (od lipca 1988 do lutego 1990 r. oficer operacyjny rezydentury w Rzymie ps. „Albano” pod przykryciem II sekretarza Ambasady PRL w Rzymie – sekretarza w Zespole ds. Stałych Roboczych Kontaktów między Rządem PRL a Stolicą Apostolską); w lipcu 1990 r. zwolniony ze służby. Posługiwał się nazwiskiem legalizacyjnym „Jerzy Frey”. AIPN, 003175/378; AIPN, 3246/170.

Władysław Frasyniuk (ur. 1954). Robotnik, działacz opozycyjny, polityk, przedsiębiorca. Uczestnik strajków sierpniowych 1980 r.; współorganizator MKS we Wrocławiu, NSZZ „Solidarność”; członek Krajowej Komisji Porozumiewawczej i Komisji Krajowej związku; delegat na I Krajowy Zjazd Delegatów NSZZ „Solidarność”; po 13 XII 1981 r. ukrywał się, uczestnik strajków we wrocławskich zakładach pracy (14–18 XII 1981 r.), poszukiwany listem gończym; współzałożyciel TTK (1982); aresztowany (5 X 1982 r.), skazany na 6 lat więzienia (25 XI 1982 r.), zwolniony na mocy amnestii (lipiec 1984); aresztowany (13 II 1985 r.), skazany na 3,5 roku więzienia, zwolniony na mocy amnestii (wrzesień 1986); uczestnik rozmów okrągłego stołu; poseł na Sejm RP (1991–2001); zastępca przewodniczącego Unii Demokratycznej (1991–1994), przewodniczący Unii Wolności (2002–2005), przewodniczący Partii Demokratycznej *demokraci.pl* (2006–2009). M. Łatkowska, A. Borowski, *Frasyniuk Władysław*, <https://encysol.pl/es/encyklopedia/biogramy/15829,Frasyniuk-Wladyslaw.html> (dostęp 24 VIII 2022 r.).

Adam Edward Fredro-Boniecki (ur. 1934). Duchowny rzymskokatolicki, marianin, redaktor, publicysta. Świecenia (1960). Studiował w WSD w Warszawie i we Włocławku (1952–1960) oraz na Wydziale Filozofii KUL (1960–1964); katecheta w Grudziądzu (1960–1961), duszpasterz akademicki w kościele pw. św. Anny w Krakowie; redaktor „Tygodnika Powszechnego” (1964–1972, 1974–1979); stypendysta we Francji (1972–1974); redaktor naczelny polskiego wydania „L’Osservatore Romano” (1980–1991), redaktor i asystent kościelny „Tygodnika Powszechnego” (1991–1993); przełożony generalny Zgromadzenia Księży Marianów (1993–1999); redaktor naczelny „Tygodnika Powszechnego” (1999–2011). W Analizie materiałów operacyjnych dotyczących ks. Boniecki[ego] Adam[a], zawartych w TEOK nr 32242 oraz w materiałach nr 9720/I z 3 IX 1980 r., zapisano, że ks. Boniecki „działa jako duszpasterz akademicki w parafii [pw.] św. Anny [w Krakowie]. [...] Dla młodzieży akademickiej urządza obozy letnie i zimowe (oazy) grupujące po kilkadziesiąt osób. Nauczony doświadczeniem konspiruje miejsca tych obozów przed władzami administracyjnymi. Wciągając w tę taktykę studentów. Jego działalność na odcinku duszpasterskim zaczyna coraz bardziej absorbować uwagę władz politycznych i administracyjnych. Podejmowane są kroki w celu neutralizacji jego działalności, osłabienia aktywności, jak również pozyskania do współpracy z SB. Pierwsze próby pozyskania w dn. 25 I 1956 r. przez WUBP w Olsztynie. Wyraził zgodę na współpracę, lecz nie przekazał żadnych informacji. Wyeliminowany na skutek odmowy współpracy i nieprzydatności w dn. 17 II 1956 r. Jego zobowiązanie o zachowaniu w tajemnicy treści przeprowadzonych z nim rozmów znajduje się w materiałach nr 9720/I. W dn. 27 I 1968 r. podczas przeprowadzanej z nim rozmowy przez tow. [Zygmunta] Koziela z Wydz[iału] IV KW MO w Krakowie A[dam] Boniecki m.in. powiedział: »Działając w środowisku studenckim, nie robi nic złego, a wręcz przeciwnie – prowadzi działalność bardzo pozytywną, potrzebną dla partii i rządu. Uważa w ogóle, że jego działalność jest uzupełnieniem marksizmu, ponieważ i ta – jak żadna z ideologii – nie jest pozbawiona luk, które wymagają uzupełnienia. Na propozycję współpracy oświadczył, że rozumie on sens takich propozycji, że docenia skłonność do tolerowania jego osoby i działalności na odcinku akademickim, ale prosi o wyrozumiałość i zrozumienie jego pozycji. Godząc się na współpracę z SB, siłą rzeczy musiałby mówić o swojej działalności i swoich najbliższych, a to nie leży w jego naturze«. O propozycji współpracy z SB A[dam] Boniecki poinformował swych przełożonych kościelnych, jak również i redakcję »T[ygodnika] P[owszechnego]«. [...] 31 V 1968 r. przeprowadzono z B[onieckim] A[damem] ponownie rozmowę w kierunku pozyskania go do współpracy. Odmawia jednak propozycji współpracy, informując o tym prowincjała Zgromadzenia. W czerwcu 1968 r. zastrzega się w[yżej] wym[ienionemu] wyjazdy zagraniczne. Pomimo świadomości, że władze kontrolują jego działalność, nie osłabia swojej aktywności w D[uszpasterstwie] A[kademickim]. [...] Przeprowadzona w dn. 17 I 1972 r. rozmowa operacyjna z w[yżej] wym[ienionym] przez pracowników Wydz[iału] IV KW MO w Krakowie doprowadza do anulowania zastrzeżenia mu wyjazdów zagranicznych. W trakcie tej rozmowy wyjaśniono mu, że powodem zastrzeżenia mu wyjazdów był fakt odmowy powrotu z Francji jego

brata Stanisława”. Od 20 I 1984 r. do 2 III 1989 r. Wydział III Departamentu I MSW prowadził RO krypt. „Ero” (nr rej. 15673) dot. ww. W Postanowieniu o zakończeniu i przekazaniu sprawy do archiwum Departamentu I z 2 III 1989 r. zapisano: „Sprawa została założona przez Wydział III Dep[artamentu] I MSW 16 stycznia 1984 r. Figurant pozostawał w zainteresowaniu naszego wydziału od 1980 r. w związku z pełnieniem funkcji redaktora naczelnego polskiego wydania »Osservatore Romano«. W latach 1980–[19]84 sporadyczny kontakt z pozycji przykrycia utrzymywał z nim of[icer] »Pietro«. Nie osiągnięto w tym czasie większych efektów operacyjnych, głównie ze względu na dużą ostrożność figuranta. Dalsze rozpracowanie prowadzono bez bezpośredniego kontaktu z »Ero«. Z uzyskanych informacji wynikało, że »E[ro]« prowadzi aktywną działalność antysocjalistyczną. Znane są przede wszystkim jego bliskie związki z RWE, dla którego jest źródłem informacji nt. sytuacji w Polsce i Kościele katolickim. »E[ro]« współpracuje ponadto z paryską »Kulturą« i zagranicznymi strukturami »Solidarności« oraz organizacjami opozycji politycznej w Polsce. Figurant jest bezwzględnie lojalny papieżowi. Prowadzone rozpracowanie nie przyniosło żadnych elementów mogących służyć do zbudowania podstawy werbunkowej lub kompromitacji figuranta. Brak jest przesłanek na uzyskanie takich elementów w przyszłości. Z uwagi na negatywną postawę »E[ro]« niemożliwy jest też dialog operacyjny. Dalsze prowadzenie sprawy jest więc niecelowe. Sprawę składamy do archiwum”. AIPN, 01591/48, mf.; AIPN, 0449/50, t. 6, k. 408–410; W.M. Zarębczan, *Polacy w Watykanie...*, s. 413–414; A. Boniecki, *Sprawiedliwość i miłosierdzie*, „Tygodnik Powszechny” 2006, nr 10 (2956), s. 8–9.

Ernesto Gallina (1924–2002). Duchowny rzymskokatolicki. Świecenia (1947). Nuncjusz apostolski w Kamerunie i pronuncjusz apostolski w Gabonie (1969–1971); pronuncjusz apostolski w Iranie (1971–1976); urzędnik watykańskiego Sekretariatu Stanu (1976–1999). Zob. <http://www.catholic-hierarchy.org/bishop/bgallina.html> (dostęp 23 IV 2021 r.).

Jaś Gawroński (ur. 1936). Dziennikarz, pisarz, polityk. Absolwent Uniwersytetu Rzymskiego (1958); korespondent gazety „Il Giorno” na Europę Wschodnią z siedzibą w Warszawie; dziennikarz włoskiej telewizji RAI (1962–1966); korespondent RAI w Nowym Jorku (1966–1977), Paryżu (1977–1979), Moskwie i Warszawie (1979–1981); poseł do Parlamentu Europejskiego z listy Włoskiej Partii Republikańskiej (1981–1994), przewodniczący Komisji ds. Kontaktów z Polską (1992–1994); radny regionu Piemont i Turynu (1981–1994); redaktor polityczno-naukowego programu „Fininvest” w telewizji włoskiej (1985–1995); rzecznik prasowy premiera Silvia Berlusconi (1994–1995); senator Republiki Włoskiej (od 1996); stały współpracownik dziennika „La Stampa”. Wydział IV Departamentu I MSW prowadził SMW krypt. „Wrona” dot. ww. (1967–1970). W Notatce końcowej dot. sprawy wstępnej krypt. „Wrona” z 22 XI 1969 r. zapisano: „Sprawa prowadzona była na ob. włoskiego narodowości polskiej Gawrońskiego Jana, korespondenta radia i TV włoskiej w Nowym Jorku, pod kątem ew[entualnego] pozyskania go do współpracy. W lutym 1969 r.,

wykorzystując pobyt figuranta w kraju, przeprowadzono z nim rozmowę sondażową z pozycji pracownika MSZ działającego na prośbę »służby informacyjnej«. Figurant nie był tym zaskoczony, stwierdzając jednak, że nie widzi możliwości podjęcia dialogu z naszą służbą, gdyż w istocie nie dysponuje żadnymi informacjami, które mogłyby nas interesować. Cała taktyka stosowana przez figuranta w czasie rozmowy zmierzała do wykazania, że nie ma on możliwości pracy dla nas. Jak się potem okazało, pragnął on bez kłopotów wyjechać z Polski i dlatego m.in. deklarował chęć podtrzymania dialogu na terenie Nowego Jorku. W rzeczywistości kontaktu z nami unikał, a przyciśnięty przez »Sfinksa« zgodził się na spotkanie w terenie, podczas którego starał się wykazać swoją całkowitą nieprzydatność dla nas. W związku z powyższym zdecydowano [się] zrezygnować z dalszego prowadzenia sprawy. Gdyby figurant przyjechał do kraju w przyszłości, rozważy się celowość ew[entualnej] z nim rozmowy operacyjnej”. A. Judycka, Z. Judycki, *Polonia. Słownik...*, s. 84; AIPN, 01786/14, mf.; AIPN, 0449/33, t. 2, k. 212–226.

Hans-Dietrich Genscher (1927–2016). Prawnik (adwokat). Absolwent Friedrich-Nietzsche-Oberschule w Halle (1943), służba pomocnicza w obronie przeciwlotniczej (1943), robotnik w Reichsarbeitsdienst (1943–1945), służba w Wehrmachcie (1945), jeniec w niewoli amerykańskiej i brytyjskiej, po zwolnieniu pracował jako robotnik budowlany, następnie po złożeniu matury student prawa i ekonomii na uniwersytetach w Halle (1946–1948) i Lipsku (od 1948, 1. egzamin państwowy 1949), referendarz w Amtsgericht w Halle (1948–1952), zagrożony aresztowaniem z powodów politycznych zbiegł z NRD do Berlina Zachodniego (1952), w Bremie (1952, 2. egzamin państwowy 1954), adwokat; w Bonn (od 1956), współpracownik naukowy frakcji parlamentarnej FDP (1956–1959), deputowany do Bundestagu (1965–1998), federalny minister spraw wewnętrznych w gabinecie Willy’ego Brandta (1969–1974), wicekanclerz i federalny minister spraw zagranicznych w gabinecie Helmuta Schmidta (1974–1982), federalny minister spraw zagranicznych w gabinecie Helmuta Kohla (1982–1992). Członek Liberal-Demokratische Partei Deutschlands (od 1946), Jungdemokraten/FDP (od 1952, członek – zastępcą przewodniczącego krajowego FDP w Wolnym Mieście Hanzeatycznym Bremie i członek Zarządu Federalnego FDP od 1954, kierownik aparatu partyjnego (1959–1965), kierownik federalnego aparatu partyjnego i aparatu frakcji parlamentarnej (1965–1969), zastępcą przewodniczącego federalnego (1968–1974), przewodniczący federalny (1974–1985), honorowy przewodniczący federalny (1985–1992). K. Kaiser, *Genscher, Hans-Dietrich [w:] Biographisches Handbuch der Mitglieder des Deutschen Bundestages*, hrsgb. v. R. Vierhaus, L. Herbst, unter Mitarbeit v. B. Jahn, München 2002, Bd. 1, s. 253–254.

Włodzimierz Goldkorn (ur. 1952). Dziennikarz. W 1968 r. wyjechał z Polski, zamieszkał we Florencji; w 1980 r. współzałożyciel czasopism „L’ottavo giorno” i „L’Europa ritrovata”; publicysta „Il Messaggero”, redaktor „L’Espresso”. AIPN, 1268/29459; <https://sztetl.org.pl/pl/historia-mowiona/139611-wlodek-goldkorn> (dostęp 21 IV 2021 r.).

Michail Gorbaczow (1931–2022). Polityk. I sekretarz Komitetu Krajowego KPZS w Stawropolu (1970–1978); sekretarz KC KPZS (1978–1985); zastępca członka (1979–1980), członek Biura Politycznego KC KPZS (1980–1991); sekretarz generalny KC KPZS (1985–1991); inicjator polityki jawności (głasnost') i przebudowy (pierestrojka); laureat Pokojowej Nagrody Nobla (1990); prezydent ZSRS (1990–1991); internowany na Krymie w czasie puczu Janajewa (1991). M. Czajka, *Słownik biograficzny...*, s. 340.

Witold Maciej Góralski (ur. 1939). Prawnik. Absolwent Wydziału Prawa UŁ (1961), dr nauk prawnych (1975), habilitacja (1987). Instruktor Rady Okręgowej ZSP w Łodzi (od 1960); sekretarz Komitetu Łódzkiego ZMS (od 1961); przewodniczący Rady Okręgowej ZSP w Łodzi (1963–1965); radca prawny Miejskiego Handlu Detalicznego Artykułami Odzieżowymi w Łodzi (1964–1967); radca prawny Oddziału w Łodzi Towarzystwa Ubezpieczeń i Reasekuracji „Warta” (1965–1966); st. asystent Międzywydziałowego Studium Nauk Politycznych UŁ (od 1968); radca prawny Fabryki Firanek i Koronek „Fako” w Łodzi (1969–1972); radca prawny Widzewskiej Fabryki Maszyn Włókienniczych „Wifama” w Łodzi (1970–1972); adiunkt Instytutu Badania Współczesnych Problemów Kapitalizmu w Warszawie (od 1976); adiunkt Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych (od 1984); radca ministra w MSZ (od 1987). Od 17 I 1969 r. Wydział V, a od 15 XI 1977 r. Wydział I Departamentu I MSW prowadził sprawę KI krypt. „Wig” (nr rej. 8311), przy przerejestrowaniu sprawy do kategorii KO zmieniono jej krypt. na „Karoo”. W Notatce służbowej dot. KO krypt. „Karoo” z 27 I 1990 r. zapisano: „Pozyskany przez Wydz[iał] II KW MO w Łodzi w 1958 r., przejęty przez Dep[artament] I w związku z wyjazdem na roczne stypendium podyplomowe do Zurychu i przekazany na łączność rezydentury w Bernie. Następnie wykorzystywany informacyjnie w czasie wieloletnich wyjazdów do B[erlina] Z[achodniego], RFN i NRD (m.in. pobyty stypendialne). Przekazał ponad 100 wartościowych informacji (od 1980 r.), analiz i opracowań dot. problematyki niemieckiej”. AIPN, 2333/215, t. 1–2; AIPN, 01897/544, mf.

Tadeusz Grabski (1929–1998). Polityk, działacz komunistyczny. Absolwent Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Poznaniu (1951); żołnierz IWP (1951–1956); członek ZMP (1952–1956), PZPR (1956, sekretarz KW w Poznaniu 1971–1972, I sekretarz KW w Koninie, członek KC 1975–1980 i 1980–1981, członek Biura Politycznego KC 1980–1981); dyrektor Przedsiębiorstwa Remontowo-Budowlanego w Poznaniu (od 1956); prezes Zarządu Wojewódzkiego Związku Spółdzielczości Pracy w Poznaniu; przewodniczący Prezydium WRN w Poznaniu (1972–1973); wojewoda poznański (1973–1975); poseł na Sejm PRL (1976–1980); dyrektor naczelny Zakładów Systemów Automatyki „Mera” w Poznaniu (1979–1980); wicepremier (1980); radca – minister pełnomocny w BRH Ambasady PRL w Berlinie (1982–1989). T. Mołdawa, *Ludzie władzy. Władze państwowe i polityczne Polski...*, s. 356.

Zenon Grocholewski (1939–2020). Duchowny rzymskokatolicki, arcybiskup, dr prawa kanonicznego. Świecenia (1963). Absolwent Arcybiskupiego Seminarium

Duchownego w Poznaniu; wikariusz parafii pw. Chrystusa Odkupiciela w Poznaniu (1963–1966), pracownik, p.o. notariusz (1972–1977), p.o. kanclerz (1977–1980), kanclerz (1980–1982), sekretarz (1982–1998), prefekt Najwyższego Trybunału Sygnatury Apostolskiej (1998–1999); doc. Papieskiego Uniwersytetu Gregoriańskiego (od 1975); wykładowca na Papieskim Uniwersytecie Laterańskim (1980–1984); biskup tytularny Agropoli (1982); konsultor Papieskiej Rady ds. Interpretacji Tekstów Ustawodawczych (od 1984); prof. w Studium Rotalnym (1986–1998); przewodniczący Komisji Adwokatów Stolicy Apostolskiej i Adwokatów przy Kurii Rzymskiej (od 1998); arcybiskup (1991); prezes Sądu Kasacyjnego Państwa Watykań (1998–1999); prefekt Kongregacji ds. Wychowania Katolickiego (od 1999). Wydział VI Departamentu I MSW prowadził SMW (nr rej. 6/334) dot. ww. (1969–1972). W Notatce służbowej dot. sprawy wstępnej „Narcyz” z 17 III 1972 r. zapisano: „W kwietniu 1965 r. złożył w Wydziale P[aszportów] Z[agranicznych] w Poznaniu dokumenty na wyjazd do Rzymu. Wydział ds. Wyznań dwukrotnie opiniował negatywnie, uzasadniając, iż »Narcyz« jest zaufanym rektora seminarium i arcyb[isku]pa Baraniaka. W okresie ubiegania się o wyjazd został z wymienionym nawiązany kontakt operacyjny. W pierwszej rozmowie oświadczył, że będzie obciążony wielką wdzięcznością za pomoc w uzyskaniu paszportu, oraz wyraził zgodę na odbywanie spotkań konfidenancyjnych w mieszkaniach prywatnych, gdzie przychodził w ubraniu cywilnym. Stosując metodę stopniowego angażowania i wciągania do współpracy, po 6 rozmowach w dn. 27 X [19]65 [r.] wyraził zgodę na utrzymywanie stałego kontaktu ze Sł[użbą] Bez[p]ięczeństwa, z zachowaniem dotychczasowej formy, tzn. konspiracyjne spotkania i rozmowy z udzielaniem informacji. Wzbraniał się przed napisaniem formalnego zobowiązania [d]o współpracy. Podczas spotkań ważniejszych informacji nie przekazał z uwagi na małe możliwości. Ostatnie spotkanie na terenie kraju odbyło w dn. 15 IV 1966 r. W listopadzie 1970 r. »Julian« postulował przychylne załatwienie przedłużenia i rozszerzenia ważności paszportu »Narcyza«, co dopomogłoby »Julianowi« w nawiązaniu z nim kontaktu. Paszport żądany otrzymał, lecz na propozycję pracownika dot. spotkania na mieście zareagował negatywnie. »Jest za poważny i moralność duchownego nie zezwala mu na spotkania z przedstawicielami wiadomej władzy. On na żadnego agenta się nie nadaje« (notatka służbowa 6 II [19]71 [r.]). Po tej rozmowie »Julian« następująco ocenił sytuację: »Przyjął nieprzejednanie wrogą postawę w stosunku do nas. Głośno i nerwowo reagował na moją propozycję. Widać, że poważnie zmienił się od czasów poznańskich. Szans na pozyskanie go do współpracy nie widzę. Należy ostatecznie zrezygnować z jego usług« (notatka służbowa z 6 II [19]71 [r.]). Instrukcja D/6 z dnia 18 III 1971 r. sugerowała dalsze obserwowanie zachowania się »Narcyza« celem ustalenia, na podstawie jakich przesłanek można kontynuować dialog. Przesłanek takich do chwili obecnej nie znaleziono. Biorąc pod uwagę następujące fakty: typowy werbunek za paszport, co zakłada daleko idącą uległość werbowanego przy braku związania dostatecznego z naszą służbą, natomiast z chwilą otrzymania dokumentu zobowiązania się urywają; okres czteroletniego »leżakowania« »Narcyza« za granicą, co pozwoliło zwietrzeć wszelkiej jego lojalności wobec nas; błąd polegający na uprzednim wręczeniu żadanego paszportu i późniejszym nawiązywaniu kontaktu –

»Narcyz« nie znajdował się w przymusowej sytuacji i dlatego zachował się w sposób jemu odpowiadający; brak jakichkolwiek dowodów jego szczerości na przestrzeni całego opracowywania, przy przewijających się wszędzie symptomach negatywnego stosunku do nas, przełamanych jedynie wtedy, gdy w grę wchodziły osobiste korzyści; proponuję materiały rozpracowania wstępnego nr 6/344 przekazać do archiwum Samodzielnej Sekcji Ewidencji Dep[artamentu] I MSW». AIPN, 001168/142, mf.; A. Judycka, Z. Judycki, *Polonia. Słownik...*, s. 70.

Andrzej Gromyko (1909–1989). Polityk, dyplomata. Członek WKP(b) (od 1931); ambasador ZSRS w Waszyngtonie (1943–1946); przedstawiciel ZSRS przy Radzie Bezpieczeństwa ONZ (1946–1948); wiceminister spraw zagranicznych (1946–1952, 1953–1957); ambasador ZSRS w Londynie (1952–1953); minister spraw zagranicznych (1957–1985); członek Biura Politycznego KPZS (1973–1988); przewodniczący Prezydium Rady Najwyższej ZSRS (1985–1988). M. Czajka, *Słownik biograficzny...*, s. 351.

Jerzy Gruca (1931–2019). Dziennikarz. Absolwent Wydziału Filozofii UW (1953); pracownik, redaktor Zjednoczenia Zespołów Gospodarczych – Instytutu Wydawniczego Pax w Warszawie; zastępca kierownika Referatu Zagranicznego Zespołu Prasy Pax; dziennikarz, kierownik działu tygodnika „Kierunki” (1970–1972); zastępca redaktora naczelnego miesięcznika kulturalno-społecznego „Życie i Myśl” (1973–1979); dyrektor naczelny Zjednoczonych Zakładów Gospodarczych „Veritas” (1979–1982); redaktor „Słowa Powszechnego”; członek Zarządu Stowarzyszenia Pax; korespondent „Słowa Powszechnego” w Rzymie (1982–1986); wicedyrektor Ośrodka Chrześcijańskiej Myśli Społecznej „Augustinum” w Warszawie; autor książki *Watykan znany i nieznany*, Warszawa 1993. Wydział III Departamentu I MSW prowadził sprawę SMW krypt. „Jarema” (nr rej. 3/876) dot. ww, którą 2 V 1985 r. zarejestrowano jako sprawę KO krypt. „Jareman” (nr rej. 16345); 9 X 1987 r. złożono ją do archiwum. W Raporcie dot. zgody na werbunek w charakterze KO figuranta SMW krypt. „Jarema” z 4 II 1985 r. zapisano: „Z ww. utrzymuję systematyczny kontakt z pozycji przykrycia. »Jarema« dosyć systematycznie odwiedza placówkę, składając zawsze wizyty Kuberskiemu i mnie. Podobny kontakt, chociaż nie tak bliski, utrzymywał z poprzednikiem. »Bralski« twierdził, że używał »Jaremy« do weryfikacji ważnych informacji. W trakcie kontaktów z ww. stwierdziłem, że nabrał do mnie sympatii i zaufania. Stopniowo zaczął relacjonować w sposób coraz bardziej konkretny posiadane przez siebie informacje dot. problematyki watykańskiej. Relacje te starałem się zawsze utrzymywać w formie luźnej dyskusji. Z zachowania »Jaremy« wnioskuję, że orientuje się on, czym się zajmuję poza działalnością oficjalną. W miarę pogłębiania się znajomości »Jarema« sam zaproponował mi swoją pomoc w zakresie problematyki watykańskiej, tzn. wykorzystanie jego kontaktów do uzyskiwania ew[entualnie] interesujących mnie materiałów. Deklarację taką złożył mi około miesiąca wstecz. [...] Reasumując, należy stwierdzić, że zainteresowanie »Jaremy« kontaktem ze mną i szerzej placówką wynika z chęci wyeliminowania ew[entualnych] sprzeciwów

naszej służby w zakresie przedłużenia jego pobytu w Rzymie, uzyskanie drobnych ułatwień”. W Raporcie dot. zgody na werbunek w charakterze KO figuranta SMW krypt. „Jarema” z 8 III 1985 r. zapisano: „W 1984 r. »Dis« uzyskał od »Jaremy« 7 informacji, z których 2 wykorzystano na k[ierownictwo] p[artyjno-]r[ządowe], wszystkie zaś były pozytywnie ocenione przez pion »H« [Wydział III Departamentu I MSW – przyp. W.B.]”. W Raporcie o zezwolenie na zarejestrowanie w kategorii SMW z 18 III 1985 r. zapisano: „Podczas jednego z wielu przyjazdów J[erzego] G[rucy] do kraju przedstawiciel naszej służby nawiązał z nim kontakt i przeprowadził rozmowę sondażową. Gruca w trakcie prowadzonego dialogu nie wyraził zgody na jakikolwiek kontakt z naszą służbą. Po jego powrocie do Rzymu w sposób naturalny kontakt z wym[ienionym] nawiązał »Bralski«, który w 1983 r. przekazał znajomość »Disowi«. Oficer rzymskiej rezydentury prowadzi z J[erzym] G[ruca] dialog z pozycji przykrycia. Figurant dostarczył szeregu interesujących informacji, pozytywnie ocenianych przez pion »H«. Posiada również interesujące kontakty – w Watykanie dociera do przedstawicieli »lobby polskiego«, personalnie do ks. Bolonka, Mączyńskiego, Hejmy, Przydatka, Sokołowskiego. W związku z wyżej wymienionymi faktami proszę o wyrażenie zgody na zarejestrowanie J[erzego] G[rucy] w charakterze SMW i nadanie kryptonimu »Jarema«”. Według danych Wydziału XVII Departamentu I MSW za okres od 1 VI 1984 r. do 1 IV 1986 r.: „W okresie podlegającym niniejszej ocenie »Jareman« przekazał 31 informacji. Z tej liczby wykorzystano 16 (51 proc.), przy czym 7 było podstawą samodzielnej informacji. »Jareman« koncentrował się głównie na problematyce watykańskiej (28 informacji z 31, tj. 90 proc.). Przekazywał materiały dotyczące zarówno pewnych aspektów polityki watykańskiej (głównie tzw. wschodniej), jak i ogólnej. Przekazywał także dane dot. zamierzonych i dokonanych przesunąć personalnych. Bliższa analiza wskazuje, że kontakty »Jaremana« posiadają dobre dotarcie do źródeł merytorycznej informacji i »Jareman« wydaje się cieszyć ich zaufaniem. »Jareman« przekazał także nieliczne (3) materiały dot. dywersji i sytuacji wywiadowczej. Sugerujemy rozważenie możliwości wykorzystania źródła dla uzyskiwania informacji także i z tego kierunku. Biorąc pod uwagę z jednej strony wysoki procent wykorzystania informacji »Jaremana«, z drugiej zaś fakt, iż przekazywał on – statystycznie – 1,5 informacji miesięcznie, wydaje się, iż nie wszystkie jego możliwości zostały w pełni wykorzystane. Nazbyt często »Jareman« ograniczał się do zasygnalizowania problemu, nie podejmując go dalej [...]. Można sformułować opinię, że – z jednej strony – samo źródło nie zawsze dążyło do uzyskania uzupełniających informacji, zaś z drugiej, że nie w pełni konsekwentnie egzekwowano wobec niego konkretne narzucające się zadania. Żaden z przekazanych przez »Jaremana« materiałów nie wskazywał na ew[entualną] inspirację lub dezinformację. Biorąc pod uwagę całokształt pracy »Jaremana« w dziedzinie informacyjnej, oceniamy ją jako zadowalającą”. W Postanowieniu o zakończeniu i przekazaniu sprawy do archiwum Dep[artamentu] I [MSW] z 30 IX 1987 r. zapisano: „»J[areman]« do współpracy z wywiadem został pozyskany w 1985 r. Oficer rezydentury »Dis« (Rzym) przedstawił »J[aremanowi]« propozycję współpracy w zakresie problematyki watykańskiej i emigracyjnej. Figurant wyraził zgodę, ustalono, że współpraca będzie opierała się

na okresowych spotkaniach, na które »J[areman]« będzie przynosił materiały nas interesujące, zbierane w toku pracy zawodowej. »Dis« zaproponował refundowanie kosztów spotkań »J[aremana]« z interesującymi nas osobami. Efekty pracy za granicą zarówno operacyjne, jak i informacyjne były adekwatne do poniesionych kosztów. W 1986 r. wrócił do kraju. Początkowo podtrzymano kontakt z »J[aremanem]« z pozycji centrali w związku z sygnalizowanymi przez figuranta możliwościami pracy w agendach Pax (stanowisko kierownicze). Ostatecznie »J[areman]« porzucił pracę w w[yżej] wym[ienionej] instytucji w końcu 1986 r. Wyjechał do Norwegii». AIPN, 01592/339, mf.; AIPN, 1532/19574; AIPN, 908/24889; AIPN, 1386/20619; AIPN, 0449/51, t. 19, k. 551–552; AIPN, Dziennik rejestracyjny Departamentu I MSW.

Jan Grzelak (ur. 1940). Dziennikarz. Absolwent Wydziału Pedagogicznego UW (1964); ukończył Studium Dziennikarskie UW (1966); kierownik Wydziału Propagandy i Agitacji Komitetu Warszawskiego PZPR (1966–1974); zastępca członka Komitetu Warszawskiego PZPR (1972–1974); zastępca kierownika Wydziału Prasy, Radia i Telewizji KC PZPR (1974–1977); sekretarz Komitetu Krakowskiego PZPR (1977–1980); przewodniczący Zarządu Krakowskiego TPPR (1977–1980); zastępca przewodniczącego ds. radia KRiTV (1980–1981); członek ZG TPPR (1980–1989); zastępca kierownika Wydziału Prasy, Radia i Telewizji KC PZPR (1981–1982); zastępca przewodniczącego ds. radia KRiTV (1982–1986); członek Komitetu Warszawskiego PZPR (1984–1986); dyrektor naczelny PA „Interpress” (1986–1989). *Kto jest kim w Polsce. Informator biograficzny. Edycja 2...*, s. 54.

Stanisław Hejmo (imię zakonne **Konrad**) (ur. 1936). Duchowny rzymskokatolicki, dominikanin. Świecenia (1961). Absolwent Studium Generalnego Ojców Dominikanów w Krakowie (1954–1961), Prymasowskiego Studium Życia Wewnętrznego w Warszawie (1962–1963), Wydziału Nauk Społecznych KUL (1965–1967); sekretarz prowincjała o. Jana Janczaka (1961–1963); organizator i kierownik tzw. roku pastoralnego dla młodych kapłanów w Poznaniu (1963–1964); duszpasterz akademicki (1964–1965), główny duszpasterz akademicki w Poznaniu (1965–1974); współtwórca i redaktor dominikańskiego miesięcznika „W Drodze” (1973–1979); zastępca duszpasterza akademickiego w Gdańsku (1978–1979); pracownik Sekretariatu Episkopatu Polski (1979); wicedyrektor Delegatury Biura Prasowego Episkopatu Polski w Rzymie (1979–1984); redaktor naczelny (1983–1987), następnie redaktor „Kroniki Rzymskiej”; dyrektor Duszpasterskiego Ośrodka dla Pielgrzymów Polskich „Corda Cordi” w Rzymie i duszpasterz pielgrzymów przybywających do Rzymu (od 1984); asystent audiencji generalnych i specjalnych papieża Jana Pawła II (od 1984); konsultor watykańskiej instytucji Peregrinatio ad Petri Sedem (od 1985). Od 2 XII 1982 r. Wydział XIV Departamentu I MSW prowadził sprawę KI krypt. „Hejnał” (nr rej. 14844), następnie 16 I 1983 r. sprawę przerejestrowano do kategorii KO. W Analizie sprawy KO nr 14844 krypt. „Hejnał” z 1 XII 1983 r. zapisano: „Z »Hejnałem« podjęto dialog polityczno-operacyjny w 1975 r. (wcześniej były prowadzone sporadyczne rozmowy przez Wydział IV KW MO Poznań). Pozytywny proces stopniowego

wiązania »Hejnała« ze Sł[uzbą] Bezpieczeństwa doprowadził do realizacji stawianych sobie założeń operacyjnych i uzyskano taki stopień jego zaangażowania, że spełniał on wymogi stawiane tajnym współpracownikom, a mianowicie: przekazuje szeroki zestaw informacji interesujących SB, nie razi go fakt robienia przez pracownika notatek w czasie jego relacji; przyjmuje do realizacji sugestie będące formą zadań; wyraża zgodę na kolejne spotkania oraz złożenia relacji z wykonania przyjętych na siebie zobowiązań; podczas obsługi przez Wydz[iał] V Dep[artamentu] IV MSW jako formę wynagrodzenia wręczano okolicznościowe upominki. Biorąc to pod uwagę, w lutym 1980 r. zarejestrowano »Hejnała« jako tajnego współpracownika Wydz[iału] V Dep[artamentu] IV MSW [o ps. »Dominik« (nr rej. 47865) – przyp. W.B.]. Z uwagi na delegowanie go przez Biuro Prasowe Episkopatu do Rzymu w 1980 r. »Hejnał« wszedł w zainteresowanie operacyjne Departamentu I MSW. [...] W październiku 1981 r. »Lakar« [„nielegal” Departamentu I MSW Andrzej Madejczyk – przyp. W.B.] *via* »Lew« i »Hrabia« zapoznał się z »Hejnałem« i wykorzystując jego sytuację materialną, zaproponował mu współpracę pod »flagą BND«. Po otrzymaniu wynagrodzenia od »Lakara« za przekazane informacje »Hejnał« samorzutnie dążył do dostarczenia dokumentów i informacji »Lakarowi«. [...] podczas rozmów »Lakar« ustalił z »Hejnałem« zakres współpracy i formy, które zostały zaakceptowane przez »Hejnała«. W okresie 1981–1983 »Hejnał« dostarczył szereg dokumentów wewnętrznych Delegatury Biura Prasowego Episkopatu Polski, przekazywał je pisemnie bądź ustnie (posiadamy nagrania), informacje na tematy watykańskie oraz opinie na temat stosunków episkopat–rząd polski–Watykan. Przekazał w ww. okresie 17 informacji o zawartości 115 str. maszynopisu. Informacje oceniono jako dobre i dostateczne w Wydz[iale] XVII Dep[artamentu] I MSW. Niezależnie od powyższego pion »R« [Wydział III Departamentu I MSW – przyp. W.B.] *via* rezydentura w Rzymie dążył do nawiązania kontaktu z »Hejnałem« poprzez oficera »Pietro«. Spotkania odbywały się na terenie miejsca pracy »Hejnała«, lotnisku przy oczekiwaniu na hierarchów kościelnych przybywających do Rzymu. Stan taki trwał do chwili sprawdzenia przez Wydział III Dep[artamentu] I MSW naszej rejestracji »Hejnała«. Spotkania odbywały się bez naszej wiedzy. Szyfrogramem z dn. 21 VI 1983 r. ograniczyliśmy zainteresowanie rezydentury odnośnie [do] »Hejnała«. W Raporcie dot. przebiegu spotkań instruktazowo-wypoczynkowych z ... [tak w oryginale – przyp. W.B.] krypt. „Lakar” z 12 VII 1988 r. zapisano: „kontakt »Lakara« z »Hejnałem« oparty jest na prywatnej wieloletniej »przyjaźni« popartej pomocą finansową dla »Hejnała« ze strony »Lakara«. Pokwitowania finansowe podpisywane przez »Hejnała« jednoznacznie wskazują na BND jako źródło finansowania. »Hejnał« z racji codziennego dostępu do papieża, a także możliwości uzyskiwania informacji z Sekretariatu Stanu wykorzystywany jest przez »Lakara« przede wszystkim jako źródło informacji z zakresu problematyki watykańskiej ze szczególnym uwzględnieniem stosunków Watykan–PRL. Z uwagi na ujawnienie przez »Hejnała« wobec »Lakara« próby nawiązania z nim dialogu operacyjnego przez MSW wydaje się niecelowym podejmowanie obecnie prób ponownego nawiązania kontaktu z pozycji centrali. Stąd też zalecono »Lakarowi« utrzymanie kontaktów na dotychczasowych zasadach, z dążeniem do gromadzenia wszelkich

materiałów kompromitujących osobę »Hejnalą« i dających w przyszłości podstawę do dialogu operacyjnego z pozycji centrali”. AIPN, 02320/188, t. 1–5; AIPN, 1653/2; AIPN, Dziennik rejestracyjny Departamentu I MSW; A. Judycka, Z. Judycki, *Polonia. Słownik...*, s. 105; A. Grajewski, P. Machcewicz, J. Żaryn, *Raport: Sprawa o. Konrada Hejmo. Działania Służby Bezpieczeństwa przeciwko Kościołowi katolickiemu w latach 1975–1988*, b.m.w. 2005; P. Raina, *Anatomia linczu. Sprawa ojca Konrada Hejmo*, Warszawa 2006.

Erich Honecker (1912–1994). Polityk. Członek KPD (od 1929); więziony za działalność komunistyczną (1935–1945); przewodniczący Centralnej Rady FDJ (1946–1955), zastępca członka (1950–1958), członek Biura Politycznego KC SED (1958–1989), sekretarz KC SED (1958–1971), I sekretarz (1971–1976), sekretarz generalny KC SED (1976–1989); przewodniczący Rady Państwa NRD (1976–1989); po odsunięciu od władzy przebywał w Moskwie (1991–1992); po ekstradycji do Niemiec i postawieniu mu zarzutów o spowodowanie śmierci osób usiłujących przekroczyć mur berliński wyjechał do Chile (1993). M. Czajka, *Słownik biograficzny...*, s. 400–401.

Mirosław Ikonowicz (ur. 1931). Dziennikarz. Korespondent terenowy „Głosu Wybrzeża”, korespondent „Dziennika Bałtyckiego” i „Kuriera Szczecińskiego”; pracownik Polskiego Radia; studiował na Wydziale Historii UMK w Toruniu (1951–1952) i na Wydziale Historycznym UW (1952–1954); sekretarz odpowiedzialny Katedry Historii Powszechnej Instytutu Kształcenia Kadr Naukowych przy KC PZPR; pracownik, redaktor Redakcji Zagranicznej PAP (od 1953), korespondent PAP w Sofii (1956–1958); kierownik „Biuletynu Specjalnego Kraje Socjalistyczne” (1958–1963); korespondent PAP w Hawanie (1963–1969); kierownik „Biuletynu Specjalnego PAP” (1969–1973); korespondent PAP w Madrycie i Lizbonie (1973–1977), w Rzymie (1981–1987). Od 15 XII 1973 r. do 1 XII 1987 r. Wydział VI, a od 15 XI 1977 r. Wydział III Departamentu I MSW prowadził sprawę KO krypt. „Metrampaż” (nr rej. 9920) dot. ww. W Postanowieniu o zakończeniu i przekazaniu sprawy KO krypt. „Metrampaż” do archiwum z 30 XI 1987 r. zapisano: „»Metrampaż« został pozyskany do współpracy z wywiadem PRL 14 grudnia 1973 r. Poinformował wówczas, iż przebywał na placówce korespondencyjnej w Hawanie, wcześniej przebywał w Bułgarii, aktualnie wyjeżdża do Hiszpanii. Rozmowę werbunkową przeprowadzili ppłk M[arian] Żebrowski i ppor. W[iesław] Stypczyński, wykorzystując do argumentacji podstawę patriotyczną – »Metrampaż« podpisał zobowiązanie o zachowaniu faktu współpracy z wywiadem PRL w tajemnicy. Generalnie rezultat współpracy z figurantem za okres pobytu w Hiszpanii oceniono pozytywnie. Podkreślono dobrą znajomość terenu, prawidłowe wykonywanie stawianych zadań – był wynagradzany finansowo, oświadczenia podpisywał pseudonimem. Po powrocie z Hiszpanii i Portugalii »M[etrampaż]« został wytypowany jako korespondent PAP do Rzymu. Wyjechał w sierpniu 1981 r. Z pozycji centrali obsługiwany był przez A[ndrzeja] Wróńskiego, w Rzymie kontakt z KO nawiązał »Bralski«. W trakcie 5-letniego pobytu w Rzymie »M[etrampaż]« okazał się współpracownikiem zdyscyplinowanym, dyspozycyjnym,

dostarczał ciekawych informacji wywiadowczych, które w centrali kierowano na tzw. najwyższy rozdzielnik. KO był wynagradzany okresowo, refundowano mu również koszty poniesione podczas spotkań z osobami będącymi w naszym zainteresowaniu. »Metrampaż« każdorazowo kwitował otrzymywane kwoty waluty obcej. W dniu 12 sierpnia br. płk E[ugeniusz] Spyra, na którego kontakcie znajdował się figurant, przekazał źródło płk. St[anisławowi] Kubatowi. Po przeanalizowaniu możliwości źródła po powrocie z Włoch do Polski przekazano »M[etrampażowi]« zadania do realizacji. Zwrócono również uwagę na naganne zachowanie się syna figuranta. Aktualnie – mimo prób umówienia spotkania z »Metrampażem« – należy stwierdzić, iż unika on kontaktów z przedstawicielami naszej służby. Wnioskuje o złożenie sprawy do archiwum Dep[artamentu] I MSW”. Według danych Wydziału XVII Departamentu I MSW za okres od 1 I 1981 do 1 IX 1986 r.: „W analizowanym okresie źródło ps. »Metrampaż« przekazało 134 informacje, z których 60 (45 proc.) stanowiło podstawę samodzielnych bądź zbiorczych opracowań. Należy dodać, iż dalszych 27 materiałów uznano za wartościowe potwierdzenie danych innych źródeł, co podnosi ilość faktycznie wykorzystanych do 87 (65 proc.). Ten procent oceniamy jako b. wysoki. Zdecydowana większość materiałów – 114 (83 proc.) dotyczyła problematyki watykańskiej, pozostałe włoskiej, niemieckiej, dywersji itd. W problematyce watykańskiej źródło ps. »Metrampaż« skupiało się głównie na zagadnieniach stosunków państwo–Kościół i Watykan–PRL, w mniejszym stopniu na kwestiach wewnętrznych Watykanu. Na podkreślenie zasługuje fakt, iż w zdecydowanej większości przypadków źródło dążyło do pogłębienia i potwierdzenia uzyskanych informacji, czemu sprzyjało skoncentrowanie się na określonym odcinku zagadnień. W początkowym okresie źródło przekazało pewną ilość informacji o charakterze ogólnym i prasowym, ale później brak ten został w jego pracy praktycznie całkowicie wyeliminowany. Na podkreślenie zasługuje nawiązanie i wywiadowcze wykorzystanie przez źródło szeregu wartościowych kontaktów w kręgach zbliżonych do polskiego episkopatu oraz do Sekretariatu Stanu. Pomimo niewielkiej ilości materiałów dot. innej problematyki (20 – tj. 17 proc.) wykorzystano 7 – tj. 30 proc., co także świadczy o więcej niż dostatecznej orientacji w zakresie potrzeb informacyjnych. Nie stwierdzono przekazania materiałów o charakterze dezinformacyjnym. Reasumując, Wydz[iał] XVII ocenia działalność źródła ps. »Metrampaż« na rzecz wydziału jako dobrą”. AIPN, 02409/65; AIPN, 01592/394, mf.; AIPN, 0449/11, t. 29, k. 82–82; AIPN, Dziennik rejestracyjny Departamentu I MSW.

Tadeusz Isakowicz-Zaleski (ur. 1956). Duchowny katolicki obrządków ormiańskiego i łacińskiego, działacz społeczny, historyk Kościoła. Diakon praktykant w parafiach w Chrzanowie, Rajczy i Krakowie-Woli Justowskiej; odpowiedzialny za wspólnoty „Wiara i Światło” (1981–1983); studiował teologię na Papieskiej Akademii Teologicznej (1975–1983, z dwuletnią przerwą na odbycie służby wojskowej); skierowany na studia do Papieskiego Kolegium Ormiańskiego w Rzymie, nie wydano mu paszportu (1983); wikariusz w Zabierzowie Bocheńskim (1983–1984); kapelan wspólnot „Wiara i Światło” i duszpasterz osób niepełnosprawnych umysłowo w Krakowie

(1983–1991); pomoc duszpasterska w parafii Kraków-Wola Justowska (1985–1988); współpracownik Duszpasterstwa Ludzi Pracy w Nowej Hucie-Mistrzejowicach (1985–1989); kierownik i kapelan Schroniska dla Niepełnosprawnych w Radwanowicach (1988–1992); prezes Fundacji im. św. Brata Alberta w Krakowie (od 1989), członek Zarządu Forum Fundacji Polskich w Warszawie (od 1997), członek Rady Opiniodawczo-Konsultacyjnej przy Zarządzie Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (od 1998); duszpasterz Ormian w archidiecezji krakowskiej (2001–2002); duszpasterz Ormian w Polsce Południowej (2002–2009); proboszcz ormiańskokatolickiej parafii południowej z siedzibą w kościele pw. Trójcy Świętej w Gliwicach (od 2009); przedstawiciel mniejszości ormiańskiej w Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych (od 2009). W 1985 r. został dwukrotnie ciężko pobity przez funkcjonariuszy SB. Pierwszy raz 6 kwietnia – w Wielką Sobotę, w rodzinnej kamienicy przy ul. Zybkiewicza. Po raz drugi został napadnięty 4 grudnia w klasztorze Sióstr Miłosierdzia Bożego przez funkcjonariuszy SB przebranych za sanitariuszy pogotowia ratunkowego. G. Polak, *Kto jest kim w Kościele: ekumeniczne „who is who”...*, s. 422; *Leksykon duchowieństwa...*, s. 75–76.

Czesław Jackowski (1931–2006), płk. Od września 1955 r. słuchacz Rocznej Szkoły Oficerskiej Departamentu I KdsBP; od sierpnia 1956 r. oficer operacyjny Sekcji I Wydziału VII Departamentu I KdsBP, od listopada 1956 r. oficer operacyjny Wydziału VII Departamentu I MSW, od stycznia 1957 r. oficer operacyjny Wydziału VII Departamentu I MSW, od lipca 1958 r. oficer operacyjny Sekcji I Wydziału III Departamentu I MSW, od maja 1961 r. oficer operacyjny Wydziału V Departamentu I MSW, od lipca 1961 r. st. oficer operacyjny Wydziału V Departamentu I MSW, od grudnia 1962 r. st. oficer operacyjny/inspektor/st. inspektor Departamentu I MSW na etacie niejawnym (pracował pod przykryciem w PAP; od września 1964 do listopada 1966 r. pracownik rezydentury w Berlinie ps. „Grot” pod przykryciem korespondenta PAP w Berlinie Wschodnim; od listopada 1966 do lutego 1971 r. pracownik rezydentury w Kolonii ps. „Grot” pod przykryciem korespondenta PAP w Bonn; po powrocie pracownik PAP), od listopada 1973 r. zastępca naczelnika Wydziału V Departamentu I MSW, od października 1976 r. zastępca naczelnika wydziału Departamentu I MSW na etacie niejawnym (od października 1976 do sierpnia 1980 r. rezydent w Hadze ps. „Herro” pod przykryciem I sekretarza Ambasady PRL w Hadze), od września 1980 r. zastępca naczelnika Wydziału XI Departamentu I MSW, od maja 1981 r. naczelnik Wydziału XI Departamentu I MSW, od grudnia 1982 r. naczelnik Wydziału XVII Departamentu I MSW, od stycznia 1987 r. zastępca dyrektora Departamentu I MSW, od stycznia 1990 r. zastępca dyrektora Departamentu I MSW na etacie niejawnym (od października 1989 r. kierownik punktu operacyjnego w Tel Awiwie ps. „Uri” pod przykryciem radcy, szefa Sekcji Interesów PRL w Tel Awiwie); w lipcu 1990 r. zwolniony ze służby. AIPN, 003175/260.

Julian Jakiela (1935–2002). Duchowny rzymskokatolicki. Święcenia (1959). Ksiądz w parafiach: w Bieździedzy, pw. św. Józefa w Rzeszowie, pw. Chrystusa Króla w Rze-

szowie (1972), w Przemyślu; proboszcz w Laszkach, Ustrzykach Dolnych, Cisnej (1991–1994) i Bachórcu (od 1994). Zob. <https://www.niedziela.pl/arttykul/7137/nd/Ks-pral-Julian-Jakiela-upamietniony-w> (dostęp 23 IV 2021 r.).

Jan XXIII (Angelo Giuseppe Roncalli) (1881–1963). Papież. Święcenia (1904). Wizytator apostolski w Bułgarii (1925–1934); delegat apostolski w Grecji i Turcji (1934–1944); nuncjusz apostolski we Francji (1944–1953); kardynał (1953); patriarcha Wenecji (1953–1958); papież (1958–1963); beatyfikowany (2000). M. Czajka, *Słownik biograficzny...*, s. 428.

Stanisław Janczak (ur. 1951), kpt./mjr. Od września 1976 r. mł. inspektor Departamentu I MSW na etacie niejawnym, od września 1975 do lipca 1976 r. słuchacz Studium Podyplomowego OKKW Departamentu I MSW, od września 1977 r. mł. inspektor Wydziału VI Departamentu I MSW, od listopada 1977 r. mł. inspektor Wydziału III Departamentu I MSW, od grudnia 1979 r. inspektor Wydziału III Departamentu I MSW, od lipca 1981 r. inspektor Departamentu I MSW na etacie niejawnym (od lipca 1981 do lutego 1985 r. oficer operacyjny rezydentury w Paryżu ps. „Renoir” pod przykryciem attaché, następnie III i II sekretarza Ambasady PRL w Paryżu); od kwietnia 1985 r. inspektor Wydziału III Departamentu I MSW, od sierpnia 1985 r. st. inspektor Wydziału III Departamentu I MSW, w lipcu 1990 r. zwolniony ze służby. Posługiwał się nazwiskiem legalizacyjnym „Stanisław Karłowicz”. AIPN, 003175/1324, t. 1–2; AIPN, 3249/499.

Juliusz Janusz (ur. 1944). Duchowny rzymskokatolicki, dr teologii. Święcenia (1967). Absolwent WSD w Krakowie; wikariusz w parafii w Łodygowicach (1967–1969); studiował na Papieskim Uniwersytecie Laterańskim i ukończył Papieską Akademię Kościelną, attaché i sekretarz w nuncjaturze w Tajlandii (1973–1977); praca w Przedstawicielstwie Papieskim w Danii (1977–1980) oraz w nuncjaturze w RFN (1980–1984), w Brazylii (1984–1987), w Holandii (1987–1990) i na Węgrzech (1990–1992); chargé d'affaires w nuncjaturze w Chinach (1992–1997); nuncjusz apostolski w Rwandzie i arcybiskup tytularny Caprulae (1997–1998); nuncjusz apostolski w Mozambiku (1998–2003), na Węgrzech (2003–2011), w Słowenii (2011–2018); delegat apostolski w Kosowie (2011–2018). Od 15 XII 1969 r. Wydział VI Departamentu I MSW prowadził RO krypt. „Bratanek” (nr rej. 8657) dot. ww. W dn. 23 VI 1973 r. sprawę przerejestrowano do kategorii KO, a 3 VI 1980 r. zmieniono kategorię na RO i krypt. na „Breno”. W Raporcie o przekazaniu ag[enta] „Breno” do pionu „L”, tj. Wydziału XIV Departamentu I MSW, z 30 X 1981 r. zapisano: „Przygotowywany był do pozyskania od 1969 r. Odbywano z nim spotkania na terenie kraju oraz na placówkach z pozycji przykrycia. Formalnego pozyskania dokonano w 1980 r. Podstawą werbunkową był patriotyzm. Ze względu na konspirację »B[rena]« ustalono z nim, że nie będzie nawiązywał kontaktu z polską placówką (za wyjątkiem ewent[ualnej] obecności na oficjalnych przyjęciach)”. W Analizie sprawy RO krypt. „Breno” z 1 XII 1983 r. zapisano: „»Breno« został opracowany i pozyskany przez Wydział III Depar-

tamentu I MSW w 1980 roku do współpracy z wywiadem. Podstawą werbunkową był patriotyzm. Spotkania z »Breno« odbywały się głównie z pozycji centrali. Agent wyczulony jest na problem swojego bezpieczeństwa. Po przeniesieniu go do nuncjatury w Bonn kontakt z nim nawiązał oficer rezydentury »Wiślicz«, który niezależnie od uzyskiwanych informacji w znacznym stopniu przyczynił się do związania »Breno« z wywiadem. Z uwagi [na to], że »Breno« jest agentem perspektywicznym, za zgodą kierownictwa służbowego Dep[artamentu] I MSW [...] zawiesiliśmy kontakty operacyjne rezydentury z »Bren[em]«, przyjmując go na kontakt pionu »L«. Obsługę »Brena« prowadzimy obecnie dwutorowo: w terenie obsługuje go »Lakar«, w kraju oficer centrali. O ich wzajemnych kontaktach z centralą dla celów kontrolnych nie są informowani. [...] »Breno« opracowywany był jako kontakt informacyjny przez »Lakara« od 1972 r. Znajomość zawarta została przez »Lakara« w domu stryja »Brena«. Od 1978 r. jest przez nas aktywnie wykorzystywany operacyjnie i informacyjnie pod pseudonimem »Junior«. Jego stanowisko oraz powiązania koleżeńskie z pracownikami kurii watykańskiej pomagały oraz legendowały kontakty »Lakara« z klerem polskim w Rzymie [...]. Za jego pośrednictwem lub bezpośrednio od niego »Lakar« uzyskiwał szereg informacji dot. problematyki watykańsko-kościelnej, Kościoła i episkopatu RFN. Dostarczył on szereg informacji na temat polityki wschodniej Watykanu, pobytu J[ana] P[awła] II w RFN, zmian kadrowych i innych”. AIPN, 2333/115, t. 1–3; AIPN, Dziennik rejestracyjny Departamentu I MSW; G. Polak, *Kto jest kim w Kościele: ekumeniczne „who is who”*..., s. 138–139; W. Bułhak, *Wywiad PRL*..., s. 592–597; <http://www.catholic-hierarchy.org/bishop/bjanusz.html> (dostęp 23 IV 2021 r.).

Jerzy Jaworek (ur. 1942). W 1965 r. wstąpił do Zgromadzenia Księży Werbistów w Chłudowie, śluby zakonne złożył w 1966 r.; w 1968 r. przeszedł do Zgromadzenia Braci Szkół Chrześcijańskich (Zgromadzenia Braci Szkolnych) w Lublinie; w 1979 r. wyjechał na studia do Papieskiego Uniwersytetu Laterańskiego w Rzymie; w 1983 r. wystąpił z zakonu. Według karty E-14 w Kartotece b. Wydziału „C” WUSW w Lublinie: „W latach 1967–[19]83 pozostawał w operacyjnym zainteresowaniu Służby Bezpieczeństwa w ramach teczek ewidencji operacyjnej nr 35055. Ww. wystąpił ze zgromadzenia. Materiały złożono w arch[iwum] Wydz[iału] »C« KW MO Lublin dn. 3 II [19]83 r. do nr. II/10104”; materiały archiwalne zniszczono 6 IX 1989 r. W dn. 10 III 1978 r. Wydział XI Departamentu I MSW zarejestrował sprawę KO krypt. „Jerzyn” pod nr. rej. 12277; 8 XI 1979 r. przerejestrowano ją do kategorii RO, a 7 II 1988 r. sprawę złożono w archiwum pod sygnaturą J-11425. W Sprawozdaniu z działalności operacyjnej rezydentury [w Rzymie krypt.] „Baszta” za okres 1 VI [19]80 [r.] – 1 VI [19]82 [r.] z 3 VI 1982 r. zapisano: „Przekazany na kontakt przez centralę w listopadzie 1981 r. Kontakt zawieszony ze wzgl[ędu] na obawy dekonspiracji po stronie agenta”. W Sprawozdaniu z pracy rezydentury w Rzymie na rzecz pionu „E”, tj. Wydziału XI Departamentu I MSW, w okresie od 20 II 1984 r. do 15 I 1986 r. z 13 I 1986 r. zapisano: „Ag[ent] »Jerzyn« – uzyskano postęp w sprawie, doprowadzono do lepszego związania ze służbą na bazie materialnej. Jednostka trudna w prowadzeniu. Kontakt został urwany z uwagi na wyjazd agenta na inny teren”.

W Postanowieniu o zniszczeniu akt sprawy archiwalnej Departamentu I [MSW] RO krypt. „Jerzyn” z 9 X 1989 r. zapisano: „W trakcie prowadzenia sprawy nie uzyskano istotnych wyników operacyjnych ani informacyjnych. Brak jest również perspektyw ponownego wykorzystania”. AIPN Lu, 0358/232; AIPN, 003171/5, t. 1, k. 91, 104, 119, 202v; AIPN, 01746/4, k. 789–789v; AIPN, Dziennik rejestracyjny Departamentu I MSW; AIPN, Kartoteka odtworzeniowa Biura „C” MSW, karta E-14; AIPN, Kartoteka księży katolickich, karta EOK-6/63; AIPN, Lu, Kartoteka ogólnoinformacyjna KW MO/WUSW Lublin–Biała Podlaska–Chełm–Zamość, karta E-14.

Piotr Jegliński (ur. 1951). Działacz opozycji, wydawca. Studiował na KUL w Lublinie (1970–1974); wyjechał na stypendium do Paryża i pozostał na emigracji (1974); założyciel wydawnictwa Editions Spotkania (1978); organizował przerzut nielegalnej literatury do PRL. Przeciwno ww. od 16 XI 1978 r. Naczelna Prokuratura Wojskowa prowadziła śledztwo w sprawie nawiązania przez niego „w latach 1974–1978 współpracy ze służbami specjalnymi Francji i udzielenia im w październiku 1978 r. informacji o zadaniach wyznaczonych Kazimierzowi Charzewskiemu przez ówczesne Ministerstwo Spraw Wewnętrznych PRL, co w konsekwencji spowodowało aresztowanie tego ostatniego na terenie Francji”. Śledztwo zawieszono 15 V 1979 r. „wobec nieobecności podejrzanego”. W dn. 16 VII 1998 r. NPW ponownie podjęła postępowanie, a następnie 16 IX 1998 r. przekazała je do dalszego prowadzenia Prokuraturze Okręgowej w Warszawie. W dn. 14 IX 1999 r. śledztwo zawieszono. W uzasadnieniu stwierdzono m.in.: „Ze zgromadzonego dotychczas w sprawie materiału dowodowego wynika, że dowody potwierdzające fakt popełnienia przez podejrzanego zbrodni szpiegostwa mogły zostać spreparowane przez funkcjonariuszy Służby Bezpieczeństwa Ministerstwa Spraw Wewnętrznych PRL prowadzących niezgodne z prawem działania operacyjne w stosunku do osób działających w strukturach demokratycznej opozycji pozaparlamentarnej oraz środowisk emigracyjnych w latach 1978–1989”. Od 25 IX 1980 r. Wydział XI Departamentu I MSW prowadził RO krypt. „Reszka” (nr rej. 13612) dot. ww.; w dn. 25 I 1985 r. sprawę podzielono na dwie prowadzone odąd równolegle części – pod nr. rej., pod którym była zarejestrowana sprawa „Reszka”, zarejestrowano wówczas RO krypt. „Trupa” i objęto nim Oficynę Wydawniczą Editions Spotkania w Paryżu oraz „instytucje” i osoby z nią współpracujące; obie sprawy od 1 IX 1989 r. były prowadzone przez Wydział IX Departamentu I MSW; zniszczono je w połowie grudnia 1989 r. AIPN, 003261/1–3; AIPN, 01746/4, k. 101–101v, 153–153v; T. Witkowski, *Kulisy nieudanej prowokacji*, „Nasz Dziennik”, 5–6 II 2011, nr 29 (3960), s. 22–23.

Antonio Jerkov (1922–2003). Dziennikarz, watykanista, pisarz. Urodzony w Chorwacji, po II wojnie światowej wyemigrował do Włoch i z czasem przyjął obywatelstwo tego kraju. Publikował w czasopismach „L’Elefante”, „Avanti!”, „Vie Nuove”, „Paese Sera”, „L’Espresso”, „Il Punto”, „L’Astrolabio”, „Rotosei”; wydawca pisma „Quest’Italia”, a później biuletynu dotyczącego spraw watykańskich pt. „Relazioni Religiose”; po 1990 r. wydawca pisma „Balcanica”. Od 18 I 1966 r. Wydział VI De-

partamentu I MSW prowadził sprawę KI krypt. „Alessandro” (nr rej. nr 7073) dot. ww. W dn. 23 II 1972 r. sprawę przekwalifikowano do kategorii RO i zmieniono krypt. na „Dita”. Od 15 XI 1977 r. sprawę prowadził Wydział III Departamentu I MSW. W Sprawozdaniu z pracy rezydentury w Rzymie na rzecz pionu „R”, tj. Wydziału III Departamentu I MSW, w okresie od 20 II 1984 r. do 15 I 1986 r. z 13 I 1986 r. zapisano: „Ag[ent] »Dita« (źródło związane, dyspozycyjne, użyteczne w sensie operacyjnym i informacyjnym)”. W uzasadnieniu Postanowienia o zniszczeniu akt sprawy czynnej Departamentu I MSW – RO krypt. „Dita” z 29 I 1990 r. zapisano: „Zgromadzone w ramach RO materiały nie posiadają wartości operacyjnej. Brak celowości dalszego kontynuowania sprawy”. AIPN, 01220/10, t. 771; AIPN, 003171/5, t. 1, k. 195; AIPN, 01746/6, k. 70; AIPN, 0449/51, t. 19, k. 354; AIPN, 0449/51, t. 23, k. 365; AIPN, Dziennik rejestracyjny Departamentu I MSW; W. Bułhak, *Wywiad PRL...*, s. 275–342.

Ignacy Ludwik Jeż (1914–2007). Duchowny rzymskokatolicki, biskup. Święcenia (1937). Studiował na Wydziale Teologii UJ (1932–1937); wikariusz w parafii pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Hajdukach Wielkich (1937–1942); aresztowany przez Niemców (1942), więzień KL Dachau (1942–1945); kapelan obozu dla dipisów w Göppingen (1945–1946); wikariusz w Radlinach i Bogucicach (1946); katecheta w Prywatnym Katolickim Gimnazjum im. św. Jacka w Katowicach, następnie katecheta, dyrektor, rektor w Niższym Seminarium Duchownym w Katowicach (1946–1960); rektor kursu wstępnego WSD Diecezji Katowickiej (1955–1957); biskup pomocniczy w Gnieźnie z przeznaczeniem do Gorzowa Wlkp. (od 1960); biskup pomocniczy w Gorzowie Wlkp. (1967–1972); biskup koszalińsko-kołobrzeski (1972–1992); członek, przewodniczący i ponownie członek Komisji ds. Środków Społecznego Przekazu Episkopatu Polski (1973–1994). AIPN, 0713/135; AIPN, 0639/61; G. Polak, *Kto jest kim w Kościele: ekumeniczne „who is who”...*, s. 145; Z. Stanuch, *Biskup Ignacy Jeż jako rządcą diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej w latach 1972–1989* [w:] *Biskupi w rzeczywistości politycznej Polski „ludowej”*, red. R. Łatka, Warszawa 2020, s. 265–281.

János Kádár (1912–1989). Działacz komunistyczny, premier. Członek Komunistycznej Partii Węgier (od 1931), w konspiracyjnym kierownictwie partii (od 1942); więziony przez władze węgierskie (1944); członek Biura Politycznego KC KPW (1945–1948), następnie WPP (1948–1951); zastępca sekretarza generalnego partii (1946–1951); minister spraw wewnętrznych (1948–1950); więziony (1951–1954); członek Biura Politycznego KC WPP (1956); premier Węgier (1956–1958, 1961–1965); I sekretarz (1956–1985); sekretarz generalny WSPR (1985–1988); przewodniczący WSPR (1988–1989). M. Czajka, *Słownik biograficzny...*, s. 448.

Klaudiusz Kajzer (ur. 1951), por./kpt. Od lutego 1978 r. mł. inspektor Departamentu I MSW na etacie niejawnym; od sierpnia 1978 do lipca 1979 r. słuchacz Studium Poddyplomowego OKKW Departamentu I MSW; od lipca 1980 r. inspektor Wydziału III Departamentu I MSW, od października 1983 r. inspektor Departamentu I MSW

na etacie niejawnym (od października 1983 do września 1987 r. oficer operacyjny rezydentury w Londynie ps. „Layton” pod przykryciem III sekretarza Ambasady PRL w Londynie); w maju 1990 r. zwolniony ze służby. Posługiwał się nazwiskami legalizacyjnymi „Klaudiusz Laszecki” i „Janusz Laszecki”. AIPN, 003175/446; AIPN, 3246/37.

Grzegorz Kalwarczyk (1941–2022). Duchowny rzymskokatolicki. Święcenia (1964). Ukończył Wyższe Metropolitalne Seminarium Duchowne w Warszawie; wikariusz w parafii: pw. św. Jana Chrzciciela w Mszczonowie (1964–1966), pw. św. Jana Chrzciciela w Stanisławowie (1966–1967), pw. Świętej Trójcy w Kobyłce (1967–1971); studiował na Wydziale Prawa Kanonicznego KUL (1971–1974); rezydent przy bazylice archikatedralnej pw. św. Jana Chrzciciela w Warszawie (od 1974); notariusz, następnie kanclerz kurii metropolitalnej (od 1974); sekretarz czterech kolejnych komitetów przygotowujących wizyty papieża Jana Pawła II w Warszawie w czasie jego pielgrzymek do Polski; wraz z ks. E. Żmijewskim został wydelegowany przez prymasa J. Glempa do identyfikacji ciała ks. Jerzego Popiełuszki; prezes Oddziału Warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół KUL (od 1985); redaktor naczelny miesięcznika „Wiadomości Archidiecezjalne Warszawskie” (od 1991), korespondent archidiecezjalny KAI (od 1993); członek Komisji Głównej i przewodniczący Komisji Struktur Archidiecezji IV Synodu Archidiecezji Warszawskiej (od 1998); sędzia w procesie beatyfikacyjnym ks. J. Popiełuszki; w 2012 r. przeszedł na emeryturę. Według zachowanych dokumentów SB: karty EO-4/73 w Kartotece odtworzeniowej Biura „C” MSW w dn. 9 III 1976 r. pod nr. 14851 Wydział IV KS MO zarejestrował materiały dot. Grzegorza Kalwarczyka s. Feliksa, ur. 11 III 1941 r., KTW „po linii W[ydziału] I Dep[artamentu] IV MSW”, sprawę zakończono z powodu odmowy współpracy (19 III 1985), materiały złożono w archiwum Wydziału „C” SUSW (nr arch. 17067/I-k). Według Kwestionariusza dot. Grzegorza Kalwarczyka, ur. 11 III 1941 r., s. Feliksa, w aktach KTW: „Kandydata opracowywano przez agenta ps. »Erika«, jednocześnie prowadząc z nim dialog operacyjny. Po kilku rozmowach kandydat zorientował się w zamiarach pozyskania go do współpracy, czemu był przeciwny. Zerwał kontakt operacyjny. Jednocześnie zbierane informacje nie dostarczyły zakładanych danych kompromitujących. W tym stanie rzeczy upadły dwa podstawowe czynniki jako zakładana podstawa pozyskania. Wobec powyższego zasadnym jest przedmiotowe materiały złożyć w archiwum Wydziału »C« SUSW”. G. Polak, *Kto jest kim w Kościele: ekumeniczne „who is who”...*, s. 152; AIPN, 728/19266, Akta paszportowe Grzegorza Kalwarczyka; AIPN, Kartoteka odtworzeniowa Biura „C” MSW; AIPN, 00328/465.

Zygmunt Kamiński (1933–2010). Duchowny rzymskokatolicki, biskup, dr nauk prawnych. Święcenia (1956). Absolwent WSD w Lublinie, Wydziału Prawa Kanonicznego KUL (1961); wikariusz: w Piaskach (1957–1959), w parafii pw. Najświętszego Serca Jezusowego w Lublinie (1961–1963), w parafii pw. św. Teresy w Lublinie (1963–1966); notariusz w sądzie biskupim, referent ds. duszpasterstwa młodzieży

i wizytator nauczania katechetycznego w Kurii Diecezjalnej Lubelskiej (od 1966); dr (1971); dyrektor Wydziału Duszpasterskiego Kurii Diecezjalnej (od 1975); biskup pomocniczy lubelski, wikariusz generalny, dziekan Kapituły Katedralnej Lubelskiej; wykładowca prawa kanonicznego w WSD w Lublinie i na Wydziale Teologii KUL (1975–1984); proboszcz parafii katedralnej w Lublinie (1976–1984); koadiutor biskupa płockiego Bogdana Sikorskiego, administrator *sede plene* diecezji płockiej po śmierci bp. Sikorskiego (od 1984); biskup diecezjalny płocki (1988–1999); przewodniczący Komisji/Rady Prawnej Episkopatu Polski (od 1994); arcybiskup metropolita szczecińsko-kamieński (1999–2009); członek Kościelnej Komisji Konkordatowej, Rady Ekumenicznej KEP, Komisji Wspólnej Episkopatu i Rządu RP, Głównej Komisji Synodalnej II Synodu Plenarnego w Polsce; wiceprezes Stowarzyszenia „Wspólnota Polska”. G. Polak, *Kto jest kim w Kościele: ekumeniczne „who is who”* ..., s. 153–154.

Stanisław Kania (1927–2020). Polityk, ekonomista. Podczas okupacji w BCh. Członek PPR (1945), PZPR; pracownik ZG ZMP (1952–1956); absolwent szkoły partyjnej przy KC PZPR, WSNS przy KC PZPR; kierownik Wydziału Rolnego KW PZPR w Warszawie (1958–1960); sekretarz Warszawskiego KW PZPR (1960–1968); zastępca członka (1964–1968), członek KC PZPR (1968–1986); kierownik Wydziału Administracyjnego KC PZPR (1968–1971); sekretarz KC PZPR odpowiedzialny za nadzór nad aparatem bezpieczeństwa (1971–1980); zastępca członka KC PZPR (1971–1975); członek Biura Politycznego (1975–1981); I sekretarz KC PZPR (1980–1981); członek Rady Państwa (1982–1985); przewodniczący Komisji ds. Samorządu Pracowniczego (1983–1985); poseł na Sejm PRL (1972–1989). T. Mołdawa, *Ludzie władzy. Władze państwowe i polityczne Polski*..., s. 369.

Kazimierz Klęk (1940–2019). Inż. chemik. Absolwent Politechniki Śląskiej (1962); pracownik Mazowieckich Zakładów Rafineryjnych i Petrochemicznych w Płocku; dyrektor rafinerii nafty w Czechowicach-Dziedzicach (1971–1975); dyrektor naczelny Zjednoczenia Budowy Aparatury Chemicznej „Metalchem” w Gliwicach (1975–1976); dyrektor naczelny Mazowieckich Zakładów Rafineryjnych i Petrochemicznych w Płocku (1976–1980); podsekretarz stanu w Ministerstwie Przemysłu Chemicznego (1980–1981); poseł na Sejm PRL (1980–1985); minister przemysłu chemicznego (1981); radca handlowy Ambasady PRL w Rzymie (1982–1986); podsekretarz stanu w Ministerstwie Handlu Zagranicznego (1986–1987); dyrektor generalny w Ministerstwie Współpracy Gospodarczej z Zagranicą (1987–1988); podsekretarz stanu w Ministerstwie Przemysłu (1988–1990). W dn. 21 IX 1982 r. Wydział V Departamentu I MSW zarejestrował sprawę KO krypt. „Zex” (nr rej. 14640) dot. ww., złożono ją do archiwum 7 V 1987 r. W Postanowieniu o zakończeniu i przekazaniu sprawy do archiwum Departamentu I MSW z 6 V 1987 r. zapisano: „Wymieniony został pozyskany do współpracy z wywiadem MSW we wrześniu 1982 r. przez insp[ektora] Wydz[iału] V »Stefanowicza« i przekazany na kontakt rezydentury rzymskiej w związku z wyjazdem do pracy na stanowisku radcy handlowego w Rzymie. Za granicą kontakt z KO utrzymywał rezydent »Dis«. Informacje przekazywane przez

»Zex« oceniane były pozytywnie przez Wydział XVII i Wydział VIII Dep[artamentu] I. Pochodziły one głównie ze sfer gospodarczych i bankowych. KO otrzymał również dobrą opinię operacyjną za okres pobytu we Włoszech od »Disa«. W związku z powrotem w[yżej] wym[ienionego] do kraju w 1986 r. i objęciu przez niego stanowiska w[ice]ministra handlu zagranicznego sprawę proponuję złożyć w arch[iwum] Dep[artamentu] I”. AIPN, 01592/160, mf.; AIPN, Pf 1056/10465; AIPN, Dziennik rejestracyjny Departamentu I MSW; T. Mołdawa, *Ludzie władzy. Władze państwowe i polityczne Polski...*, s. 372.

Stanisław Kociolek (1933–2015). Polityk, socjolog, nauczyciel. Absolwent Wydziału Filozofii UW (1957); p.o. kierownik szkoły podstawowej w Piotrkowie (1951–1952); I sekretarz KU PZPR UW (1956–1958); I sekretarz Komitetu Warszawskiego ZMS (1958–1960); sekretarz KC ZMS (1960–1963); I sekretarz KD PZPR Warszawa-Śródmieście (1963–1964); I sekretarz Komitetu Warszawskiego PZPR (1964–1967); I sekretarz KW PZPR w Gdańsku (1967–1970); wicepremier (1970); współodpowiedzialny za stłumienie powstania robotniczego na Wybrzeżu (grudzień 1970); ambasador PRL w Belgii, Luksemburgu i Tunezji (1971–1978); I sekretarz Komitetu Warszawskiego PZPR (1980–1982); ambasador PRL w ZSRS (1982–1985); redaktor naczelny miesięcznika „Polish Perspectives”. T. Mołdawa, *Ludzie władzy. Władze państwowe i polityczne Polski...*, s. 374.

Helmut Kohl (1930–2017). Polityk, kanclerz RFN/Niemiec. Przewodniczący Zarządu Krajowego CDU w Nadrenii-Palatynacie (1966–1974); premier Nadrenii-Palatynatu (1969–1976); przewodniczący CDU (1973–1998); przewodniczący frakcji parlamentarnej CDU/CSU (1976–1982); kanclerz RFN/Niemiec (1982–1998); przeprowadził zjednoczenie Niemiec na zasadzie przyłączenia NRD do RFN. M. Czajka, *Słownik biograficzny...*, s. 481.

Rajmund Kolbe (imię zakonne **Maksymilian Maria**) (1894–1941). Duchowny rzymskokatolicki, franciszkanin konwentualny, dr, męczennik i święty Kościoła katolickiego. Śluby zakonne (1914); dr filozofii (1915); założyciel Milicji Niepokalanej (1917); dr teologii (1919); wydawał miesięcznik „Rycerz Niepokalanej” (od 1922); założyciel klasztoru w Niepokalanowie (1927); wydawca „Małego Dziennika” (od 1935). Aresztowany przez Niemców (1939); więzień obozów w Lamsdorf i Ostrzeszowie, zwolniony (1940); odmówił podpisania volkslisty; aresztowany i uwięziony na Pawiaku (1941), następnie w KL Auschwitz; dobrowolnie wybrał śmierć głodową w zamian za skazanego współwięźnia Franciszka Gajowniczka, zmarł 14 VIII 1941 r. po zastrzyku kwasu karbolowego w serce; kanonizowany 10 X 1982 r. *Polski słownik biograficzny*, t. XIII, Wrocław 1967–1968, s. 296–297.

Tadeusz Konopka (ur. 1954). Studiował socjologię na UJ (od 1973), organizator Studenckiego Klubu Dyskusyjnego w Instytucie Socjologii UJ (1977); uczestnik bojkotu juvenaliów w Krakowie (1977); współpracownik SKS (1977); współorganizator

wykładów TKN; współpracownik, redaktor „Tygodnika Powszechnego” (1978–1979); członek Duszpasterstwa Akademickiego „Beczka”; członek zespołu redakcyjnego „Spotkań” w Krakowie (1978); inicjator apelu skierowanego przez polskich katolików do episkopatu Czech i Moraw (1979); współpracownik Sekcji Kultury, pracownik Sekcji Rodzin KIK w Krakowie (1980), sekretarz KIK w Krakowie; członek NSZZ „Solidarność” (1980); radca Ambasady RP w Rzymie (1990–1994); korespondent włoskiej agencji prasowej ANSA w Warszawie. Zatrzymany 9 XI 1978 r. podczas rozdawania ulotek o działalności TKN, zatrzymany 4 III 1980 r. pod zarzutem posiadania wydawnictw bezdebitowych. Inwigilowany w ramach SOR krypt. „Kwas” przez Wydział III KW MO w Krakowie. Od 2 II 1978 r. inwigilowany w ramach KE, nr ewid. 19913, przez Wydział III KW MO w Krakowie. W 1979 r. KE krypt. „Kot” dot. Tadeusza Konopki został z powodu jego działalności w krakowskiej grupie „Spotkań” przekazany do Wydziału IV KW MO w Krakowie i zarejestrowany pod nr. ewid. 22118; 15 VII 1980 r. KE krypt. „Kot” zmieniono na SOR krypt. „Bibliofil”, nr ewid. 22118. AIPN, 01224/1874, mf.

Zdzisław Korcz (ur. 1935). Duchowny rzymskokatolicki, zmartwychwstaniec. Świecenia (1959). Alumn w WSD w Poznaniu, następnie w Krakowie; wikariusz w parafiach w: Woli Duchackiej (Krakowie) (1959–1961), w Sulisławicach (1961–1963), pw. Zmartwychwstania w Poznaniu (1964–1969); od 1969 r. zastępca rektora, od 1972 r. rektor NSD Księży Zmartwychwstańców w Poznaniu; proboszcz parafii w Radziwiłowie (1976–1980); przełożony Domu Zakonnego w Radziwiłowie (1979–1980); w 1983 r. wyjechał do Rzymu, pracownik Archiwum Sekcji Polskiej Sekretariatu Stanu w Rzymie (1983–1985); proboszcz w: Złocieńcu (1985–1988), Puszczyczowie, Kętach, Krokowej, Wierzchowie (1999–2005) i Kościerzynie. Od 11 VII 1983 r. Wydział III Departamentu I MSW prowadził sprawę KO krypt. „Hermit” (nr rej. 15347), 10 VII 1984 r. sprawę przerejestrowano do kategorii RO, 19 VIII 1987 r. złożono do archiwum. W Raporcie o przeprowadzenie rozmowy werbunkowej z 1 IV 1983 r. zapisano: „W[yżej] wym[ieniony] w zainteresowaniu jednostki krajowej pozostaje od 1963 r. Operacyjnie obserwowany był przez KP MO w Sandomierzu ze względu na swą aktywną działalność duszpasterską na tym terenie. W 1972 r. tow. M[irosław] Szulc z KW MO w Poznaniu przeprowadził z figurantem kilka rozmów sondażowych. W marcu 1973 r. KZ w lokalu konspiracyjnym pozyskany został do współpracy z SB. Wyraził wówczas ustną zgodę na: »odbywanie systematycznych – jak pisze oficer – spotkań poza klasztorem z pracownikiem SB«. Od pobrania zobowiązania odstąpiono z obawy, że KZ mógłby wówczas – takie wrażenie odniósł werbownik – odmówić współpracy. Źródło w trakcie rozmowy zostało poinstruowane o zasadach konspiracji oraz o zakresie naszych zainteresowań. KZ przekazywał ustne informacje dot. wewnętrznych spraw zgromadzenia, zmian na stanowiskach zakonnych, wyjazdów, seminarzystów za granicą, poglądów i opinii zakonu na temat aktualnych wydarzeń politycznych w kraju. Były one prawdziwe, gdyż potwierdzane były przez inne osobowe źródła informacji. Początkowo figurant miał pewne opory w podawaniu nazwisk, dokładnych terminów czy szczegółów, które mogłyby kom-

promitować jego środowisko. Nie wyzbył się ich całkowicie do dzisiaj. Jednak pod wpływem odpowiedniej motywacji na zasadzie przekory czy w sposób kapturowy można było – wg tow. Szulca – uzyskać od w[yżej] wym[ienionego] interesujące nas informacje. Figurant bez oporów przyjmował zadania i starał się je w całości realizować. Gdy nie miał możliwości, powiadamiał oficera. Dwukrotnie bez oporów – ale po odpowiedniej motywacji (infiltracja środowiska przez obce służby) – KZ podpisał (w 1973 [r.] i 1974 r.) swoim imieniem zadania SB dotyczące operacyjnego zabezpieczenia Międzynarodowych Targów Poznańskich. Spotkania z KZ oficer KW MO w Poznaniu przeprowadzał w lokalu konspiracyjnym, samochodzie służbowym lub restauracjach. Wywoływane były telefonicznie, kilkakrotnie również przez źródło. Ogółem tow. Szulc przeprowadził z w[yżej] wym[ienionym] 35 spotkań. W połowie 1976 r., po objęciu funkcji proboszcza w Radziwiłowie Maz[owieckim], kontakt operacyjny z w[yżej] wym[ienionym] został przerwany. Podczas ostatniego spotkania z tow. Szulcem KZ wyrażał pewne opory dot. ew[entualnego] przekazania go na kontakt innemu pracownikowi, stąd odstąpiono od przeprowadzenia tej czynności operacyjnej. Później ze względu na nawal pracy, a następnie zainteresowanie figurantem przez inną jednostkę nie podtrzymano dalszych kontaktów. W grudniu 1976 r. ponowny kontakt z w[yżej] wym[ienionym] – nie zdając sobie sprawy z jego dotychczasowej pracy z SB – nawiązał, wspólnie z kierownictwem sekcji Wydz[iału] IV, tow. A[ndrzej] Legieć z KW MO w Skierniewicach, który aktualnie prowadzi źródło [KW MO w Skierniewicach zarejestrowało ww. jako TW „Seweryn” (nr rej. 2410) – przyp. W.B.]. KZ podczas tej rozmowy sam przyznał, iż na terenie Poznania utrzymywał kontakt z kpt. »Szymańskim« (tow. M[irosław] Szulc). Poprosił również o nr telefonu, motywując to potrzebą utrzymywania łączności z przedstawicielami władz państwowych, oraz wyraził zgodę na propozycję dalszych spotkań. W znacznej większości odbywały się one w kancelarii parafialnej w[yżej] wym[ienionego]. Ich terminy uzgadniano i potwierdzano telefonicznie. KZ przekazywał ustne informacje. Dotyczyły one spraw wewnętrznych parafii. Nigdy nie przekazał informacji godzących w interesy Kościoła. Nie podawał charakterystyk interesujących nas osób, a jeżeli – to przedstawiał je w pozytywnym świetle, zaś nagabywany zasłaniał się niewiedzą. Nie udostępniał do wglądu żadnych dokumentów kościelnych, mimo kilkakrotnych prób oficera ze Skierniewic. Ogółem tow. Legieć przeprowadził z w[yżej] wym[ienionym] 37 spotkań. Ostatnie – przypadkowe – miało miejsce w Skierniewicach w dniu 11 marca br. Łącznie w latach 1972–1983 przeprowadzono z w[yżej] wym[ienionym] 72 spotkania. Mimo długoletniej współpracy KZ nie jest zbyt mocno związany ze Służbą Bezpieczeństwa. Nie podpisał zobowiązania. Nie dążono do tego, mimo iż w początkowym okresie w[yżej] wym[ieniony] dwukrotnie podpisał własnym imieniem zlecone mu do realizacji zadania. TW posiada bierny stosunek do współpracy. Kontakty z naszą służbą traktuje na zasadzie konieczności i dobrego ułożenia sobie stosunków, upatrując wynikające z nich dla niego i zgromadzenia korzyści, np. pomoc przy załatwianiu spraw organizacyjnych prowadzonej przez niego placówki. Wynagradzany był prezentami – ponieważ pieniędzy nie przyjmował – na łączną sumę 8407 zł. Praca szkoleniowa z nim ograniczała się do omó-

wienia zasad konspiracji współpracy. Praca wdrożeniowo-wychowawcza była również zaniedbana. Dotyczy to zwłaszcza »skierniewickiego« okresu współpracy, podczas którego spotkaniom stopniowo nadawano jakby charakter służbowego, wręcz oficjalnego kontaktu. Spowodowane to było m.in. wyczuwalną od czasu do czasu u figuranta niechęcią do dalszej współpracy. Konspiracja spotkań z figurantem była zachowana. KZ sam dbał o utrzymanie w tajemnicy swoich kontaktów z SB. Źródło nie jest w pełni sprawdzone i operacyjnie rozpracowane”. W dn. 11 VII 1983 r. Wydział III Departamentu I MSW zarejestrował sprawę KO krypt. „Hermit” (nr rej. 15347) dot. ww.; 10 VII 1984 r. przerejestrowano ją do kategorii RO, a 19 VIII 1987 r. złożono ją w archiwum. W Notatce końcowej dot. przekazania sprawy RO krypt. „Hermit” do archiwum Departamentu I MSW z 29 VIII 1987 r. zapisano: „W kwietniu 1983 r. w związku z planowym wyjazdem »Hermita« do Watykanu przeprowadzono z nim rozmowę sondażową, w wyniku której wyraził on zgodę na utrzymywanie kontaktu w Rzymie z ofic[erem] rezydentury. W wyniku poparcia udzielonego mu przez generała Zakonu Zmartwychwstańców Roberta Kurtza miał on objąć stanowisko archiwisty w Sekcji Polskiej Sekretariatu Stanu. W listopadzie 1983 r. ofic[er] »Tibor« nawiązał z figurantem kontakt. W okresie wzajemnej współpracy, która trwała do kwietnia 1985 r., ofic[er] »Tibor« odbył z »Hermitem« 13 spotkań, z czego: 2 w 1983 r., 10 w 1984 r., 1 w 1985 r. Spotkania te odbyły na terenie Rzymu. Podczas przyjazdów »Hermita« do kraju dwukrotnie spotkania miały miejsce na terenie kraju, w tym rozmowa werbunkowa w dn. 14 VII 1984 r. W okresie współpracy »Hermit« dostarczał wielu istotnych informacji dot. watykańskich ocen sytuacji w Polsce, zmian w kierownictwie episkopatu, stanowiska papieża do kwestii niemieckiej, spotkania kard. Casarolego z H[ansem]-J[ochenem] Voglem, kontaktów dypl[omatycznych] Watykan–RFN oraz struktury i metodyki pracy Sekretariatu Stanu. Informacje te uzyskiwały oceny dobre i dostateczne. Pięciokrotnie zostały one przekazane dla KPR. Większość informacji oceniano jako wiarygodne, wymagające potwierdzenia. Podczas współpracy w wyniku dużego wysiłku operacyjnego »Hermit« wdrożony został w pełni do pracy operacyjnej. Przestrzegał w pełni zasad konspiracji. Z naszej inicjatywy wywoływał spotkania, deklarując pomoc w postaci informacji i dokumentacji. W styczniu 1985 [r.] »Hermit« zachorował [...], w wyniku czego po trwającym pół roku leczeniu w lipcu 1985 r. został odwołany do kraju. Obecnie pracuje i mieszka w parafii Złocieniec, woj. koszalińskie. W związku z utratą możliwości wywiadowczych pozostających w zainteresowaniu Dep[artamentu] I MSW przekazano ag[enta] ps. »Hermit« na kontakt Wydz[iału] IV WUSW w Koszalinie. Sprawę postanowiono przekazać do archiwum Dep[artamentu] I MSW. W dn. 11 VII 1985 r. rozmowę pożegnalną z »Hermitem« przeprowadził płk E[ugeniusz] Spyra, dziękując mu za współpracę podczas pobytu w Rzymie”. AIPN, 01592/296, mf.; AIPN, Dziennik rejestracyjny Departamentu I MSW; W.M. Zarębczan, *Polacy w Watykanie...*, s. 451.

Władysław Emil Kornilowicz (1884–1946). Duchowny rzymskokatolicki. Dyrektor Konwiktu Teologicznego przy KUL, wykładowca liturgiki i etyki na KUL (1922–1930); kapelan Zakładu dla Ociemniałych w Laskach k. Warszawy (od 1930);

inspirator i duchowy opiekun „Kółka”; założyciel i redaktor kwartalnika „Verbum” (1934–1939). *Polski słownik biograficzny*, t. XIV, Wrocław 1968–1969, s. 88–89.

Edward Kotowski (1941–2021), mjr/ppłk, dr historii sztuki. Od maja 1971 r. inspektor operacyjny Referatu ds. SB KP MO w Lidzbarku Warmińskim, od października 1972 r. inspektor na wolnym etacie st. inspektora Wydziału III KW MO w Olsztynie, od listopada 1972 r. inspektor Wydziału III KW MO w Olsztynie, od sierpnia 1973 r. inspektor Wydziału I Departamentu IV MSW, od czerwca 1978 r. st. inspektor Wydziału VI Departamentu IV MSW; od maja 1978 r. w dyspozycji Departamentu Kadr MSW; od grudnia 1980 r. st. inspektor Departamentu I MSW na etacie niejawnym (od sierpnia 1979 do września 1983 r. oficer operacyjny rezydentury w Rzymie ps. „Pietro” pod przykryciem II sekretarza Ambasady PRL w Rzymie, członek Zespołu ds. Stałych Roboczych Kontaktów między Rządem PRL a Stolicą Apostolską), od grudnia 1983 r. st. inspektor Wydziału IV Departamentu IV MSW, od lutego 1984 r. st. inspektor/zastępca naczelnika wydziału Departamentu IV MSW na etacie niejawnym (pracował pod przykryciem jako główny specjalista, doradca ministra oraz dyrektora Zespołu ds. Kościoła Katolickiego w Urzędzie ds. Wyznań); w marcu 1990 r. zwolniony ze służby. AIPN, 0604/1338, t. 1–2; AIPN, 3246/69; AIPN, 1471/85, t. 1–5; AIPN, 0449/51, t. 19, k. 267, 272–273.

Tadeusz Kowalik (1926–2012). Ekonomista, prof. Wykładowca Instytutu Kształcenia Kadr Naukowych przy KC PZPR (1954–1957); pracownik naukowy Instytutu Historii Nauki PAN (1963–1992), Instytutu Nauk Ekonomicznych PAN (od 1993); wykładowca Wyższej Szkoły Przedsiębiorczości i Zarządzania im. Leona Koźmińskiego w Warszawie, Wyższej Szkoły Społeczno-Ekonomicznej w Warszawie, Wyższej Szkoły Biznesu i Przedsiębiorczości w Ostrowcu Świętokrzyskim; współpracownik KOR; doradca MKS w Gdańsku (1980), Komisji Krajowej NSZZ „Solidarność” (1980–1981); członek Komitetu Nauk Ekonomicznych PAN, Komitetu Nauk o Pracy i Polityce Społecznej PAN; członek PZPR (1948–1968), NSZZ „Solidarność” (1980–1981, 1989–1992), członek założyciel Unii Pracy (1992). *Marzec 1968 w dokumentach MSW*, t. 1: *Niepokorni*, wstęp i red. nauk. F. Dąbrowski, P. Gontarczyk, P. Tomasik, Warszawa 2008, s. 706.

Michał Kozal (1893–1943). Duchowny rzymskokatolicki, biskup, męczennik i błogosławiony Kościoła katolickiego. Nauczyciel akademicki (1927–1929), rektor Arcybiskupiego Seminarium Duchownego w Gnieźnie (1929–1939); biskup pomocniczy włocławski (od 1939); po wybuchu wojny aresztowany przez gestapo, więziony, internowany, następnie więzień KL Dachau; zamordowany zastrzykiem z fenolu w styczniu 1943 r.; 14 VI 1987 r. ogłoszony błogosławionym podczas mszy na placu Defilad w Warszawie celebrowanej w trakcie III pielgrzymki papieża Jana Pawła II do kraju. Zob. <http://www.wloclawek.pl/pl/artukul/31/187/blogoslawiony-michal-kozal-25-09-1893-26-01-1943> (dostęp 23 IV 2021 r.).

Karolina Kózka (1898–1914). Męczennica, błogosławiona Kościoła katolickiego. Wierna z parafii w Zabawie k. Tarnowa, organizatorka życia parafialnego; zamor-

dowana w wieku 16 lat, broniąc się przed zgwałceniem przez rosyjskiego żołnierza; dzięki staraniom biskupów tarnowskich Jana Stepy i Jerzego Ablewicza w 1965 r. rozpoczęto jej proces beatyfikacyjny, 30 VI 1986 r. ogłoszono dekret o męczeństwie Sługi Bożej Karoliny Kózkówny, 10 VI 1987 r. ogłoszona błogosławioną podczas mszy w Tarnowie celebrowanej w trakcie III pielgrzymki papieża Jana Pawła II do kraju. Zob. <https://diecezja.tarnow.pl/index.php/instytucje/muzeum-diecezjalne/106-swieci/6025-bl-karolina-kozkowna> (dostęp 23 IV 2021 r.).

Janusz Józef Krawczyk (ur. 1947). Duchowny rzymskokatolicki. Świecenia (1972); wikariusz w parafiach w: Dąbrówce (1972–1973), Radości (1973–1974), Ząbkach (1974–1975), pw. Matki Boskiej Królowej Świata w Warszawie (1975–1979), pw. św. Andrzeja w Warszawie (1979), pw. św. Magdaleny w Łomiankach (1980); w 1980 r. ukarany suspensą wyjechał do Stanów Zjednoczonych; następnie m.in. ksiądz rezydent w parafii pw. św. Michała Archanioła w Lyndhurst. W Charakterystyce TW ps. „Burza” (nr ewid. 14200) z 3 X 1985 r. zapisano: „Pozyskany do współpracy 11 XII 1975 r. na zasadzie dobrowolności oraz korzyści materialnych. Napisał zobowiązanie do współpracy. Otrzymywał wynagrodzenie w wysokości od 1000 do 2000 zł miesięcznie. Doniesienia pisał osobiście, dostarczał dokumenty kościelne, nagrywał na taśmę magnetofonową spotkania z dostojnikami kościelnymi. Jest zwolennikiem ustroju socjalistycznego. Deklaruje się jako niewierzący i jest bardzo mocno związany z naszą służbą. Spotkania odbywały się 2–3 razy w miesiącu. Na początku w kawiarniach, a następnie w LK »Anna« w godzinach rannych. Informacje TW »Burza« są wyczerpujące, udzielane bez skrępowania oraz szczere. Doniesienia z konferencji dekanalnych oraz innych spotkań wewnątrzkościelnych pokrywały się z informacjami uzyskanymi z innych źródeł. Poza tym pisał charakterystyki kolegów kursowych, udzielał informacji o tzw. cichych ślubach i chrztach. W miesiącu kwietniu 1980 r. wyjechał do USA. [...] Z dniem 1 VI 1981 r. współpraca została zawieszona ze względu na jego pobyt za granicą. Obecnie został przekazany na kontakt Departamentu I MSW. W czasie współpracy był kontrolowany przez innych TW. Odbito z nim 2 spotkania kontrolne”. Według Kwestionariusza zawartego w teczce personalnej TW ps. „Burza”, nr ewid. 14200, dot. Janusza Krawczyka, ur. 1947 r.: „TW »Burza« od 1981 r. przebywa za granicą. W 1983 r. został przekazany na kontakt Departamentu I MSW”. Od 22 XII 1983 r. Wydział III Departamentu I MSW prowadził sprawę RO krypt. „Buran” (nr rej. 15636) dot. ww. W uzasadnieniu Postanowienia o zniszczeniu akt sprawy czynnej Departamentu I MSW – RO krypt. „Buran” dot. Janusza Krawczyka z 27 I 1990 r. zapisano: „W aktualnej sytuacji operacyjnej brak celowości dalszego interesowania się sprawą. Proponuję materiały sprawy (4 tomy) zniszczyć, osobę J[anusza] K[rawczyka] wyrejestrować”. AIPN, 00328/838, t. 1–2; AIPN, 001134/1692, mf.; AIPN, 01746/5, k. 105; AIPN, Dziennik rejestracyjny Departamentu I MSW.

Jerzy Kuberski (1930–2007). Pedagog, polityk, dyplomata, prof. Nauczyciel (1953–1960), dyrektor Studium Nauczycielskiego (1961–1964), kurator Kuratorium Okręgu Szkolnego m.st. Warszawy (1965–1970); sekretarz Komitetu Warszawskiego PZPR

(1970–1972); minister oświaty i wychowania (1972–1979); kierownik Wydziału Organizacji Społecznych, Sportu i Turystyki KC PZPR (1970–1980); zastępca członka (1971–1975), członek KC PZPR (1975–1981); minister – kierownik Urzędu ds. Wyznań (1980–1982); radca – minister pełnomocny, szef Zespołu ds. Stałych Roboczych Kontaktów między Rządem PRL a Stolicą Apostolską (1982–1989); ambasador PRL/RP przy Stolicy Apostolskiej (1989–1990); rektor Wyższej Szkoły Hotelarstwa, Gastronomii i Turystyki w Warszawie (1991–2007). Według zachowanych dokumentów MSW ww. w dniu 24 XI 1956 r. miał użyć swojego adresu domowego Departamentowi I MSW w charakterze punktu adresowego. Sprawę dot. ww. o krypt. „Basket II” (nr rej. 5509/56) prowadziły wydziały VII, II, a następnie IV tej jednostki. Od 4 V 1962 r. do 19 XI 1965 r. Wydział IV Departamentu I MSW prowadził teczkę punktu korespondencyjnego krypt. „Szkoła” (nr rej. 1829). *Kto jest kim w Polsce. Informator biograficzny. Edycja 2...*, s. 650; T. Mołdawa, *Ludzie władzy. Władze państwowe i polityczne Polski...*, s. 381; AIPN, 00945/1047, mf.; AIPN, 728/61488.

Artur Kujawa (1927–2001). Sędzia. Absolwent Wydziału Prawa UW (1953); asesor sądowy, sędzia sądu powiatowego (1953–1959), sędzia sądu wojewódzkiego (1960–1968), wiceprezes sądu wojewódzkiego (1969–1975), Okręgowego Sądu Wojewódzkiego w Bydgoszczy, prezes Sądu Wojewódzkiego w Toruniu (od 1975); członek PZPR, FJN, PRON, ZPP, Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Kubańskiej. Według podpisanego przez siebie oświadczenia o pracy lub służbie w organach bezpieczeństwa państwa lub współpracy z nimi w okresie od 22 VII 1944 r. do 10 V 1990 r. z dn. 26 XI 1998 r., nie pracował, nie pełnił służby ani nie był świadomym i tajnym współpracownikiem organów bezpieczeństwa państwa w rozumieniu ustawy z dn. 11 IV 1997 r. AIPN, 45/383, t. IV, Wniosek w sprawie uzgodnienia kandydata do wiadomości stanowiących tajemnicę państwową, Kujawa Artur, bp.; AIPN, 2253/70, Oświadczenia lustracyjne sędziów w stanie spoczynku, którzy przeszli na emeryturę lub rentę przed 3 VIII 1997 r., k. 150.

Marek Waldemar Kulczycki (ur. 1948), mjr. Absolwent Wydziału Handlu Zagranicznego SGPiS, dr nauk ekonomicznych (1976). Od listopada 1971 r. st. oficer Departamentu I MSW na etacie niejawnym, od listopada 1972 do lipca 1973 r. słuchacz Studium Podyplomowego OKKW Departamentu I MSW, od sierpnia 1973 r. st. oficer/mł. inspektor/inspektor Departamentu I MSW na etacie niejawnym – „Markowski” (pracownik naukowo-dydaktyczny – adiunkt Wydziału Handlu Zagranicznego SGPiS, od października 1980 r. konsultant Organizacji Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju Przemysłowego [UNIDO] w Wiedniu, od października 1982 r. do stycznia 1987 r. oficer operacyjny rezydentury w Wiedniu pod przykryciem eksperta w UNIDO w Wiedniu, od 1987 r. dyrektor departamentu w MHZ, od 1989 r. w Ministerstwie Współpracy Gospodarczej z Zagranicą), w kwietniu 1990 r. zwolniony ze służby. Posługiwał się nazwiskiem legalizacyjnym „Marek Markowski”. W dokumentach MSW występuje także pod krypt. „Morkowski”. AIPN, 003175/515; AIPN, 3246/455, t. 1–3; AIPN, 0449/55, t. 7, k. 61.

Benny Lai (właśc. **Benito Lai**) (1925–2013). Dziennikarz, watykanista, który publikował m.in. w pismach „Gazzetta del Popolo”, „La Nazione”, „Il Resto del Carlino” i „Il Giornale” i wydał kilka książek dotyczących Stolicy Apostolskiej. Zob. <https://insidethevatican.com/magazine/people/obituary/obituary-benny-lai/> (dostęp 17 IV 2021 r.).

Siegfried Lammich (1939–2017). Prawnik, dr. Asystent naukowy w Instytucie Prawa Europy Wschodniej (Institut für Ostrecht) na uniwersytecie w Kolonii; referent w Instytucie Maxa Plancka Zagranicznego i Międzynarodowego Prawa Karnego we Freiburgu (Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht); brał udział w procesie toruńskim jako oficjalny obserwator z ramienia Międzynarodowego Towarzystwa Praw Człowieka z siedzibą we Frankfurcie nad Menem (Internationale Gessellschaft für Menschenrechte – IGFM); autor książki *Der Popieluszko-Prozess. Sicherheitspolizei und katholische Kirche in Polen* (serie „Bibliothek Wissenschaft und Politik”), Köln 1985 (pierwsze polskie wydanie: *Proces przeciwko zabójcom ks. Jerzego Popiełuszki. Relacja obserwatora i dokumenty*, Londyn 1986).

Marek Tadeusz Lehnert (1950–2020). Dziennikarz, poeta. Studiował na Wydziale Filologii Polskiej i Słowiańskiej UW; od 1975 r. we Włoszech; redaktor polskiego wydania watykańskiego dziennika „L'Osservatore Romano” (1980–1984); korespondent RWE w Rzymie (1984–1993), Polskiego Radia i Katolickiej Agencji Informacyjnej w Rzymie; współautor, wraz z Andrzejem Drzycimskim, książki o pielgrzymce Jana Pawła II do Polski w 1983 r. pt. *Osiem dni w Polsce*, Paryż 1984. AIPN, 1534/1573; <https://www.polskieradio.pl/Ludzie/317225,Marek-Lehnert> (dostęp 23 IV 2021 r.).

Albert Paul Lentin (1923–2003). Dziennikarz. Redaktor pism „Nouvel Observateur” i „Democratie Nouvelle”. Od 21 X 1969 r. Wydział VI, następnie Wydział III Departamentu I MSW prowadził sprawę KI krypt. „Francesco” (nr rej. 8609) dot. ww. W dn. 10 V 1971 r. sprawę przerejestrowano do kategorii RO, zmieniając krypt. na „Vero”, następnie „Clef” i „Oder”. W Postanowieniu o zakończeniu i przekazaniu do archiwum sprawy RO krypt. „Oder” z 30 III 1988 r. zapisano: „Sprawę rozpoczęto 10 V 1977 r. w Wydz[iale] VI (obecnie III). W okresie 22 X 1969 [r.] – 10 V 1977 [r.] prowadzono ją w kategorii KI. W latach 1954–[19]55 ww. był kontaktem oficjalnym kadrowego pracownika rezydentury paryskiej (tow. [Stanisław] Kłos). Zamierzano stopniowo wciągać go do współpracy, płacąc za dostarczane materiały. Zatrudniony był wówczas w »Liberation«. Ze względu na zainteresowanie p[rzyjaciół] r[adzieckich] sprawę zgodnie z poleceniem ówczesnego kierownictwa Dep[artamentu] I złożono w archiwum. Po urwaniu się kontaktu operacyjnego »Oder« podtrzymywał związki z placówką w Paryżu, opracowując za wynagrodzeniem notatki polityczne. Współpraca z figurantem prowadzona była w sposób oficjalny przez niezwiązanych z naszą służbą pracowników ambasady. W rezultacie pogłębienia kontaktu z »Oderem« przez tow. [Fabiana] Dmowskiego w roku 1969 i wdrożenia elementów łączności operacyjnej stał się źródłem informacji [...]. Dostarczał informacje dot. problematyki

międzynarodowej, sytuacji wewnętrznej we Francji i stosunków polsko-francuskich. [...] Wartość informacyjna źródła, jak i ww. elementy operacyjne stały się podstawą przekwalifikowania sprawy na RO. Figurant miał świadomość, że współpracuje z wywiadem. Nie przeprowadzono jednak klasycznego werbunku. Przełom lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych, ze względu na kłopoty zawodowe figuranta – był czasowo bez pracy, przyniósł pogorszenie jakości współpracy. Od lutego 1982 r. związany z Radio France International w charakterze eksperta w problematyce bliskowschodniej, wykorzystywany był m.in. w wyrażnie nieinteresujących go sprawach polskich. Pogłębiła się rozbieżność między przekazywanymi przez figuranta danymi o źródłach uzyskiwania informacji a ich wartością – szczególnie w kwestiach międzynarodowych i wewnątrzfrancuskich. Postępujący proces starzenia się »Odera« wpłynął również na pogorszenie dyspozycyjności i dyscypliny współpracy. Przejście na emeryturę zbiegło się w czasie z zakończeniem pobytu w Paryżu oficera »Pilzen«”. AIPN, 003195/652, mf.; AIPN, 1218/21986; AIPN, 01746/2, k. 432; AIPN, 0449/11, t. 29, k. 79–80; AIPN, 0449/55, t. 2, k. 91–93.

Wacław Zbigniew Leśniewski (ur. 1937), ppłk. Od kwietnia 1961 r. oficer operacyjny Wydziału I Departamentu II MSW, od września 1961 r. oficer operacyjny Wydziału VII Departamentu II MSW, od października 1963 r. słuchacz Studium Zaocznego Szkoły Oficerskiej CW MSW w Legionowie, od marca 1965 r. oficer operacyjny Wydziału VII Departamentu II MSW, od kwietnia 1967 r. inspektor Wydziału VII Departamentu II MSW, od sierpnia 1968 r. inspektor Wydziału IV Departamentu III MSW, od października 1974 r. inspektor Wydziału III Departamentu III MSW, od marca do maja 1975 r. pomocnik doradcy politycznego w delegacji PRL do MKKiN w Wietnamie, od czerwca 1975 r. inspektor Wydziału III Departamentu III MSW, od listopada 1975 r. inspektor Departamentu I MSW na etacie niejawnym (od lutego 1976 do listopada 1978 r. kierownik punktu operacyjnego w Trypolisie ps. „Janys” pod przykryciem delegata ds. specjalistów PHZ „PolSERVICE” w Libii), od stycznia 1979 r. inspektor Wydziału XVI Departamentu I MSW, od marca 1981 r. st. inspektor Wydziału XVI Departamentu I MSW, od października 1983 r. st. inspektor Departamentu I MSW na etacie niejawnym (od września 1983 do października 1987 r. oficer operacyjny rezydentury w Londynie ps. „Kliv” pod przykryciem konsula w Konsulacie Generalnym PRL w Londynie), od listopada 1987 r. st. inspektor Wydziału XVI Departamentu I MSW, w lipcu 1990 r. zwolniony ze służby. AIPN, 003175/1149; AIPN, 3246/8.

Bogumił Lewandowski (1934–2001). Duchowny rzymskokatolicki. Świecenia (1958). Absolwent WSD we Włocławku; administrator parafii Kalinowa (1959); notariusz kurii biskupiej we Włocławku i kapelan bp. Antoniego Pawłowskiego (1962–1963); doktorant w Papieskim Instytucie św. Anzelma w Rzymie (1963–1969); pracownik Kongregacji ds. Duchowieństwa w Watykanie (1968–1994); delegat (1971–1980), kierownik Delegatury Biura Prasowego Episkopatu Polski w Rzymie; współpracownik Radia Watykańskiego, RWE, BBC, Głosu Ameryki; publikował w „L’Osservatore

Romano”, „Avvenire” i „Il Tempo”. Od 18 V 1964 r. Wydział VI Departamentu I MSW prowadził sprawę RO krypt. „Miły” (nr rej. 5748) dot. ww. W dniu 18 VII 1973 r. sprawę przenieśli do kategorii KO, od 15 XI 1977 r. prowadził ją Wydział III Departamentu I MSW, który w dniu 4 IX 1979 r. ponownie przenieśli ją do kategorii RO. Z dniem 21 IV 1982 r. do dalszego prowadzenia przejął ją Wydział XIV Departamentu I MSW. W Analizie sprawy KO krypt. „Miły” oraz planu przedsięwzięć operacyjnych z 3 IX 1979 r. zapisano: „Kontakt operacyjny »Miły« został pozyskany we wrześniu 1963 r. na podstawie lojalności i patriotyzmu. Wyraził zgodę na współpracę na terenie Rzymu, gdzie udawał się na studia doktoranckie, oraz przyjął zadania do realizacji. Nie zażądano od niego pisemnego zobowiązania i nie dostarczał informacji pisemnych. W maju 1965 r. został podjęty przez pracownika rezydentury rzymskiej »Aldo«. Wdrażanie go do współpracy przebiegało z dużymi oporami, oprócz chorobliwego lęku i obawy dekonspiracji u »M[iłego]« następowały również przerwy w kontaktach, uzasadniane później nieistotnymi powodami. Oporów tych nie udało się u niego wykorzenić, niemniej udostępnił szereg informacji dotyczących problematyki polskiego kleru w Rzymie oraz tajne dokumenty, do których miał dostęp z racji zatrudnienia w 1967 r. w Sekretariacie Synodu Biskupów. Czynnikiem mobilizującym »Miłego« do aktywności było wynagrodzenie. W ciągu 4 lat (1963–[19]67) otrzymał 100 dolarów USA i 335 tys. lirów włoskich. W maju 1967 r. przejął »Miłego« na kontakt pracownik rezydentury »Arkadiusz«. W październiku 1968 r. »Miły« został zatrudniony w Kongregacji ds. Kleru. W związku z tym należała na ograniczenie kontaktów, wyrażał obawy, że jest sprawdzany i inwigilowany. Konsekwentne unikanie spotkań przez »Miłego« w 1969 r. ocenić należy jako pierwszą próbę uchylecia się od współpracy. Mimo jego uników »Arkadiusz« zmusił »Miłego« do współpracy. Efektem tego było dostarczenie przez »M[iłego]« fotokopii schematów z obrad II Synodu w 1970 r. W dalszym jednak ciągu, zaślaniając się przysięgą oraz możliwością kontroli, unikał dostarczania dokumentów z Kongregacji Kleru, gdzie był zatrudniony. Podkreślał, że jego kariera jest korzystna i dla nas, i dla Polski, że sprawy polskie są właściwie przez niego reprezentowane. [...] W związku z powrotem »Arkadiusza« do kraju »Miły« wyraził zgodę na kontynuowanie spotkań z jego następcą »Wilskim«. Nie wyszedł jednak na spotkanie w ustalonym terminie i »Wilski« musiał go »łapać« na mieście. Na spotkaniu »Miły« oświadczył »Wilskiemu«, że zrywa współpracę. Stwierdzenie »Wilskiego«, że samowolne zerwanie współpracy mogłoby mieć wpływ na jego karierę, utemperowało »Miłego«. Zgodził się na spotkania. Zgoda ta była jednak iluzoryczna. Po odbyciu dwóch spotkań z »Wilskim« na następne spotkanie nie wyszedł, podobnie na wywoływanych siedem dalszych. Nie przyniosło poprawy w tym zakresie spotkanie kontrolne odbyte przez pracownika centrali w 1972 r. [...] W międzyczasie uzyskaliśmy dane świadczące o coraz ściślejszym wiązaniu się »Miłego« z kierownictwem episkopatu polskiego i wrogimi środowiskami emigracyjnymi, a w szczególności z RWE. [...] Z uwagi na kateryczne odcinanie się »Miłego« od kontaktów z naszą służbą oraz schodzenie na pozycje wrogie PRL, w styczniu 1977 r. opracowano kombinację operacyjną mającą na celu osłabienie pozycji »Miłego« w kurii rzymskiej, w wyniku czego powinien on ewentualnie zmienić stosunek do

współpracy z SB. Kombinacja jednak ze względu na czynniki natury politycznej nie została zrealizowana. Od tego okresu w stosunku do »Miłego« nie było podejmowane żadne przedsięwzięcie operacyjne”. AIPN, 02269/5; AIPN, Dziennik rejestracyjny Departamentu I MSW; W.M. Zarębczan, *Polacy w Watykanie...*, s. 467.

Waldemar Lipka-Chudzik (ur. 1938), płk. Od sierpnia 1955 r. posterunkowy KP MO w Pasłęku; od września 1955 r. uczestnik Roczego Kursu Szkolenia Oficerów w Szczytnie; od sierpnia 1956 r. p.o. referent operacyjno-śledczy KP MO w Braniewie, od września 1956 r. p.o. referent operacyjno-śledczy KP MO w Morągu, od stycznia 1956 r. referent operacyjno-dochodzeniowy KP MO w Morągu, od grudnia 1958 r. st. referent Sekcji Operacyjno-Dochodzeniowej Komisariatu Kolejowego KW MO w Olsztynie, od września 1959 r. inspektor Wydziału Dochodzeniowego KW MO w Olsztynie, od września 1961 r. st. oficer dochodzeniowy Sekcji 3 Wydziału Dochodzeniowego KW MO w Olsztynie; od listopada 1963 r. w dyspozycji komendanta SOMO w Szczytnie; od grudnia 1963 r. wykładowca Katedry Prawa SOMO w Szczytnie, od kwietnia 1967 r. wykładowca Wydziału VI Prawa SOMO w Szczytnie, od października 1967 r. st. wykładowca Wydziału VI Prawa SOMO w Szczytnie, od czerwca 1968 r. st. wykładowca Wydziału V Dochodzeniowo-Śledczego SOMO w Szczytnie; od sierpnia 1969 r. inspektor Wydziału III Departamentu I MSW, od sierpnia 1971 r. inspektor Departamentu I MSW na etacie niejawnym (od października 1971 do września 1975 r. pracownik operacyjny rezydentury w Berlinie ps. „Kol” pod przykryciem II sekretarza w PMW w Berlinie Zachodnim), od listopada 1975 r. inspektor Wydziału X Departamentu I MSW, od marca 1976 r. st. inspektor Wydziału X Departamentu I MSW, od czerwca 1976 r. zastępca naczelnika Wydziału X Departamentu I MSW, od listopada 1977 r. zastępca naczelnika Wydziału XVII Departamentu I MSW, od maja 1978 r. naczelnik Wydziału XVII Departamentu I MSW, od marca 1981 r. naczelnik Departamentu I MSW na etacie niejawnym (od marca 1982 do października 1986 r. oficer operacyjny rezydentury w Nowym Jorku ps. „Miwa” pod przykryciem konsula w Konsulacie Generalnym PRL w Nowym Jorku, wicedyrektor Departamentu Konsularnego MSZ, od października 1989 r. oficer operacyjny rezydentury w Nowym Jorku ps. „Miwa” pod przykryciem konsula generalnego w Konsulacie Generalnym PRL w Nowym Jorku); w lipcu 1990 r. zwolniony ze służby; konsul generalny RP w Wilnie. Według danych Wydziału XVII Departamentu I MSW od 1 VII 1984 r. do 1 VIII 1986 r.: „W okresie tym »Miwa« przekazał ogółem 153 informacje, z czego 70 (ponad 45 proc.) wykorzystano informacyjnie, w tym 20 stanowiło podstawę do opracowania informacji samodzielnych, a 50 wykorzystano w informacjach zbiorczych. Na uwagę zasługuje duże wykorzystanie materiałów »Miwy« w informacjach dla kierownictwa partyjno-rządowego (65, tj. ponad 42 proc.). Pod względem wartości 44 informacje oceniono jako wartościowe, 81 posiadało wartość ograniczoną, 3 informacje oceniono jako nieprzydatne, a pozostałe posiadały wartość dokumentacyjną. Pod względem głównych kierunków zainteresowań w informacjach nadesłanych przez »Miwę« dominowała problematyka USA (52 informacje), ekonomiczna (28), dywersji (22) oraz syjonizmu. Pozostałe

kierunki występowały w informacjach »Miwy« sporadycznie. »Miwa« należał do najaktywniejszych oficerów rezydentury nowojorskiej na odcinku informacyjnym. Jego informacje cechowały: trafność tematyczna, klarowność i aktualność. Oficer prawidłowo reagował na bieżące wydarzenia polityczne w USA, systematycznie śledził posunięcia administracji wobec Polski, stanowisko kół żydowskich w USA wobec PRL, a także działania wymierzone przeciwko krajowi podejmowane przez ugrupowania emigracyjne oraz struktury b[ylej] »Solidarności«. [...] Szereg opracowań i informacji »Miwy« (m.in. z problematyki syjonistycznej, polonijnej i dywersji) stanowiło podstawę do podjęcia konkretnych działań politycznych przez kompetentne władze PRL. [...] Biorąc pod uwagę ilość i jakość przekazanych informacji, pracę informacyjną »Miwy« oceniamy jako bardzo dobrą». AIPN, 003175/544; AIPN, 3246/248; AIPN, 0449/55, t. 1, k. 73, 76–77, 79–80.

Andrzej Litwornia (1943–2006). Historyk literatury. Absolwent UWr (1966); asystent, adiunkt, wicedyrektor (1975–1978) Instytutu Filologii Polskiej; lektor języka polskiego (1979–1984), prof. kontraktowy Katedry Polonistyki na Uniwersytecie La Sapienza w Rzymie (1984–1985); pracownik UWr; lektor języka polskiego na uniwersytecie we Florencji (od 1990); prof. języka polskiego i literatury polskiej na uniwersytecie w Udine (od 1992); członek Związku Polaków we Włoszech; współpracował z Instytutem Badań Literackich PAN. Od 30 X 1978 r. do 7 II 1989 r. Wydział III Departamentu I MSW prowadził sprawę KO krypt. „Piccolino” (nr rej. 13096) dot. ww. W Ocenie pracy rezydentury rzymskiej za okres [od] 15 V 1980 [r.] do 31 V 1982 r. z 9 VII 1982 r. zapisano: „KO »Piccolino« – od 1979 r. na kontakcie rezydentury. Łącznikuje of[icer] »Atar«, źródło placówkowe, możliwości informacyjne źródła małe. Możliwości operacyjne źródła nie są bliżej znane”. W Sprawozdaniu z pracy rezydentury w Rzymie na rzecz pionu „E”, tj. Wydziału XI Departamentu I MSW, w okresie od 20 II 1984 r. do 15 I 1986 r. z 13 I 1986 r. zapisano: „KO »Piccolino« ma niezłe pośrednie dotarcie do kół emigracyjnych, w tym solidarnościowych. Użyteczny informacyjnie. Wskazana jednak rozmowa mobilizacyjna z pozycji kraju”. W piśmie z 29 VI 1988 r. podano: „KO »Piccolino« – of[icer] »Antes« – uzyskiwano informacje dot. działalności emigracyjnych struktur »S[olidarności]« na terenie Włoch. Z uwagi na poważną chorobę KO w kwietniu br. rozwiązano z nim współpracę”. W Postanowieniu o zniszczeniu akt sprawy archiwalnej Departamentu I [MSW] KO krypt. „Piccolino” z 9 X 1989 r. dot. Andrzeja Litworni, ur. 1943 r., zapisano: „W trakcie prowadzenia sprawy nie uzyskano istotnych wyników operacyjnych ani informacyjnych. Brak jest również perspektyw ponownego wykorzystania”. AIPN, 003171/5, t. 1, k. 202v; AIPN, 003171/5, t. 2, k. 419, 508; AIPN, 01746/4, k. 793; AIPN, Dziennik rejestracyjny Departamentu I MSW; *Encyklopedia polskiej emigracji i Polonii*, red. K. Dopierała, Toruń 2004, s. 174.

Kazimierz Łaski (Hendel Cygler, Henryk Cygler) (1921–2015), mjr. Ekonomista, prof. Przebywał w gettach w Częstochowie i Żelechowie (1940–1942), w obozie pracy w Wildze (1942–1943), po ucieczce zaczął posługiwać się nazwiskiem

„Kazimierz Łaski”; pracował jako robotnik, a następnie stróż nocny w Zakładach Ogrodniczych T. Kubalski w Warszawie (1943–1944); uczestnik powstania warszawskiego w AL na Starówce, ps. „Kazik” (1944); od lutego 1945 r. referent Wydziału IV Departamentu I MBP, od czerwca 1945 r. zastępca kierownika Sekcji 5 Wydziału VI Departamentu I MBP, od października 1945 r. p.o. zastępca kierownika Wydziału VI Departamentu IV MBP, od października 1946 r. zastępca, jednocześnie p.o. naczelnik Wydziału VI Departamentu IV MBP, od kwietnia 1947 r. zastępca naczelnika i jednocześnie p.o. naczelnik Wydziału IV Departamentu IV MBP, w lipcu 1947 r. awansowany do stopnia majora, od marca 1949 r. naczelnik Wydziału IV Departamentu IV MBP, od grudnia 1949 r. naczelnik Wydziału VII Departamentu IV MBP; w listopadzie 1950 r. oddelegowany do dyspozycji KC PZPR w związku ze skierowaniem do Instytutu Kształcenia Kadr Naukowych przy KC PZPR; dziekan Wydziału Przemysłu SGPiS, doc. WSNS przy KC PZPR, kierownik Katedry Ekonomii Politycznej na Wydziale Handlu Zagranicznego SGPiS, prorektor SGPiS; po zwolnieniu z pracy wyemigrował do Austrii (1968), referent naukowy w Austriackim Instytucie Badań Gospodarczych (1969–1971), prof. zw. ekonomii na Uniwersytecie Jana Keplera w Linzu (1971–1991), dyrektor naukowy (1991–1996), konsultant ekonomiczny Wiedeńskiego Instytutu Międzynarodowych Studiów Ekonomicznych. Wpisany do indeksu osób niepożądanych w PRL (1973–1979). Wydział XI Departamentu I MSW prowadził SMW krypt. „Politolog” (1977–1980), a następnie SMW krypt. „Eren” (1981–1984) dot. ww. AIPN, 0193/3069; AIPN, 2174/2016; AIPN, 01285/115, mf.; AIPN, 1268/29764; <http://www.tiger.edu.pl/aktualnosci/laski.htm> (dostęp 23 IV 2021 r.).

Włodzimierz Łoziński (1932–2015). Dziennikarz. Publicysta „Polskiego Radia” (1953–1961); zastępca redaktora naczelnego „Gazety Białostockiej” (1961–1963), publicysta, zastępca redaktora naczelnego, redaktor naczelny w TVP (1963–1974), dyrektor programowy (1968), dyrektor generalny TVP (1971); korespondent „Trybuny Ludu” w krajach skandynawskich (1974–1977), USA i Kanadzie (1978–1985); komentator polityczny „Trybuny Ludu” (1985–1989); rzecznik prasowy prezydenta Wojciecha Jaruzelskiego (1989–1990). Według zachowanych dokumentów MSW od 1969 do 1974 r. ww. traktowany był przez Wydział IV, następnie Wydział III Departamentu III MSW, jako KP i KS ps. „WŁ”. Od 29 I 1974 r. Wydział V Departamentu I MSW prowadził sprawę KO krypt. „Lemski” (nr rej. 10073) dot. ww. W dniu 13 IX 1989 r. sprawę złożył do archiwum Wydział II Departamentu I MSW. W uzasadnieniu Postanowienia o zniszczeniu akt sprawy czynnej Departamentu I z 11 IX 1989 r. zapisano: „W[yżej] wym[ieniony] pozostawał w kontakcie z naszą służbą od 1974 r. Wykorzystywany był przede wszystkim na odcinku uzyskiwania informacji dot. obiektów naszego zainteresowania na terenie USA i RFN. Z uwagi na utratę przez »L[emskiego]« możliwości wywiadowczych współpracę zakończono. Zawarte w sprawie materiały uznano za nieprzydatne operacyjnie”. AIPN, 00170/819; AIPN, 001043/892, mf.; AIPN, 01746/3, k. 115–115v; AIPN, 1005/108826; AIPN, 1386/31076; *Kto jest kim w Polsce. Informator biograficzny. Edycja 2...*, s. 756.

Bogusław Maciborski (ur. 1941), ppłk. Od października 1964 r. oficer operacyjny Wydziału V Departamentu I MSW, od kwietnia 1967 r. inspektor Wydziału V Departamentu I MSW, od września 1969 r. inspektor Departamentu I MSW na etacie niejawnym (od grudnia 1970 do listopada 1971 r. pracownik rezydentury w Kolonii ps. „Bolko” pod przykryciem sekretarza w BRH w Kolonii; od maja 1973 do grudnia 1977 r. oficer operacyjny rezydentury w Wiedniu ps. „Bolko”, następnie „Cem” pod przykryciem I sekretarza Ambasady PRL w Wiedniu); od lutego 1978 r. inspektor Wydziału XVII Departamentu I MSW, od lipca 1978 r. st. inspektor Wydziału XVII Departamentu I MSW, od lutego 1980 r. zastępca naczelnika Wydziału XVII Departamentu I MSW, od czerwca 1983 r. zastępca naczelnika Departamentu I MSW na etacie niejawnym (od lipca 1984 do maja 1985 r. oficer operacyjny rezydentury w Waszyngtonie ps. „Bertram” pod przykryciem I sekretarza Ambasady PRL w Waszyngtonie, ekspulsowany; od maja 1988 r. oficer operacyjny rezydentury w Pekinie ps. „Berton” pod przykryciem radcy Ambasady PRL w Pekinie); w lipcu 1990 r. zwolniony ze służby. AIPN, 003175/557; AIPN, 3246/277, t. 1–2.

Andrzej Antoni Madejczyk (Andreas Anton Madeitschik) (1929–1994), sierż./st. chor. Absolwent Wyższej Szkoły Ekonomicznej we Wrocławiu (1952). Działacz AZS w Warszawie, pracownik ZG Związku Zawodowego Pracowników Leśnictwa, brygadzysta w Budowlanej Spółdzielni Pracy „Kolektyw”. W 1958 r. za nadużycia gospodarcze skazany na 5 lat więzienia. Po przedterminowym zwolnieniu w 1962 r. zwerbowany przez Departament I MSW i w 1963 r. przerzucony do RFN jako agent ps. „Madera”. Ze względu na osiągnięcia wywiadowcze w grudniu 1974 r. został przyjęty do służby na etacie niejawnym, z zaliczeniem stażu pracy od listopada 1969 r. Od tego momentu był traktowany jako głęboko zakonspirowany pracownik kadrowy – „nielegal”. W dokumentacji Departamentu I MSW występował pod pseudonimem „Lakar”, a ze względów konspiracyjnych w ewidencji kadrowej występował pod nazwiskiem „Stefan Walecki”. W RFN działał w Zjednoczeniu Polskich Uchodźców i pracował jako dziennikarz, później był analitykiem w spółce zależnej Deutsche Banku – Deutsche Grundbesitz-Investmentgesellschaft mbH. W 1970 r., w uzgodnieniu z Departamentem I MSW, został zwerbowany przez zachodnoniemiecki wywiad BND jako agent ps. „Mandy”. Oprócz rozpracowywania środowiska polskich emigrantów w RFN, zbierał również informacje na temat m.in. RWE, paryskiej „Kultury”, Konferencji Biskupów Niemieckich, a z czasem także Watykanu. W ramach pracy wywiadowczej działał „pod obcą flagą”, tj. podawał się za osobę pracującą na rzecz BND, wykorzystując zarówno świadomych, jak i nieświadomych informatorów. Był jednym z najefektywniejszych, o ile nie najefektywniejszym źródłem informacji wywiadu MSW. Według zapisów ewidencyjnych 5 I 1963 r. Wydział V Departamentu I MSW zarejestrował sprawę RO krypt. „Madera” (nr rej. 4015), którą 17 II 1972 r. Wydział II Departamentu I MSW przerejestrował do nr. 9274 (brak danych o zarchiwizowaniu ww. sprawy). Równolegle 25 II 1975 r. Departament I MSW zarejestrował podteczkę pracownika kadrowego „N” krypt. „Lakar” (nr rej. 10605), którą jednostka ta prowadziła do 31 VII 1990 r. Wtedy też Madejczyk

został zwolniony ze służby. AIPN, 003175/1335; AIPN, 3344/9, t. 1–6; W. Bułhak, *Wywiad PRL...*, s. 528–614.

Karl Rudolf Maerker (1927–1987). Dziennikarz, polityk. Członek SPD, pracownik Biura Wschodniego SPD, pracownik etatowy Zarządu SPD (1966–1970), przewodniczący SPD w Bonn; zastępca przewodniczącego Zarządu Krajowego Centralnego Związku Niemców Środkowych i Wschodnich (Zentralverband der Mittel- und Ost-deutschen, ZMO); dziennikarz radia Deutschlandfunk i prasowy; lektor Friedrich Ebert Stiftung. Od 6 XI 1980 r. do 13 I 1988 r. Wydział I Departamentu I MSW prowadził sprawę KI krypt. „Pogodny” (nr rej. 13697) dot. ww. W Raporcie o zatwierdzenie sprawy SMW-1/1989 krypt. „Pogodny” jako kontakt informacyjny z 5 XI 1980 r. zapisano: „»Pogodnego« poznał z końcem roku 1978 oficer rezydentury »Wiślicz«. Od tamtego czasu, średnio co miesiąc, mają miejsce spotkania – głównie w lokalach gastronomicznych w Bonn. »Pogodny« chętnie udziela informacji. Część z nich uzyskała wysokie oceny Wydz[iału] XVII i niektóre wykorzystane zostały dla kierownictwa partyjno-rządowego”. W Postanowieniu o zakończeniu i przekazaniu sprawy do archiwum Departamentu I z 8 I 1988 r. zapisano: „»Pogodny« wszedł w krąg naszych zainteresowań w styczniu 1979 r., kiedy to kontakt z nim nawiązał oficer rezydentury w Kolonii »Wiślicz«. »P[ogodny]« jako potencjalne źródło informacji (przewodniczący SPD miasta Bonn) był ciekawy z p[un]kt[u] widzenia zainteresowań wywiadu. Podstawą utrzymywania stosunków z »P[ogodnym]« była wzajemna wymiana informacji, był on zainteresowany kontaktami, oczekując dodatkowych informacji nt. sytuacji w Polsce, potrzebnych mu jako dziennikarzowi i działaczowi partyjnemu. Informacje uzyskiwane od »P[ogodnego]« w toku współpracy nie miały charakteru wywiadowczego, były przydatne dla pogłębienia naszej wiedzy o SPD, przedstawiały poglądy i opinie środowiska, w którym przebywał. Kontakt z »P[ogodnym]« został przerwany śmiercią figuranta w październiku 1987 r.”. AIPN, 01592/441, mf.

Zdzisław Majcher (1929–2012). Duchowny rzymskokatolicki. Świecenia (1953). Absolwent WSD w Przemyślu; wikariusz w Szebni (1953–1954); studiował na Wydziale Prawa Kanonicznego KUL w Lublinie (1954–1958); notariusz kurii biskupiej w Przemyślu (1958–1972); proboszcz parafii w Nehrybce (1969–1972); wicekanclerz (1972–1977), kanclerz kurii biskupiej w Przemyślu (1977–1992); oficjał Sądu Metropolitalnego w Przemyślu (od 1992). G. Polak, *Kto jest kim w Kościele: ekumeniczne „who is who”...*, s. 220–221.

Kazimierz Majdański (1916–2007). Duchowny rzymskokatolicki, arcybiskup, dr teologii. Świecenia (1945). Studiował w WSD we Włocławku (1934–1939); więzień niemieckich obozów koncentracyjnych w Sachsenhausen i Dachau (1939–1945); studiował na Wydziale Teologicznym we Fryburgu (1946–1949); dr (1949); wikariusz w parafii katedralnej we Włocławku (1949–1950); zastępca redaktora naczelnego (1949–1950), redaktor naczelny „Ateneum Kapłańskiego” (1956–1975); wykładowca WSD we Włocławku (1950–1967), wicerektor WSD we Włocławku (1952–1957);

organizator i kierownik Duszpasterstwa Lecznictwa oraz współorganizator Komisji Episkopatu Polski ds. Duszpasterstwa Rodzin (1956); biskup pomocniczy w diecezji włocławskiej (1962–1979); pracownik naukowy ATK w Warszawie (od 1969), założyciel, dyrektor, przewodniczący Rady Naukowej Instytutu Studiów nad Rodziną ATK (1975–1993); członek Sekretariatu dla Niewierzących w Watykanie (od 1975); przewodniczący Komisji ds. Dialogu z Niewierzącymi, wiceprzewodniczący Komisji „Iustitia et Pax”, wiceprzewodniczący Komisji ds. Duszpasterstwa Rodzin; biskup szczecińsko-kamieński (1979–1992); wiceprzewodniczący i sekretarz Komisji ds. Rodziny w Watykanie (od 1980); członek Prezydium Papieskiej Rady ds. Rodziny (1981–1993); założyciel Instytutu Świeckiego Świętej Rodziny (1986). AIPN, 0713/9; G. Polak, *Kto jest kim w Kościele: ekumeniczne „who is who”*..., s. 221; W.M. Zarębian, *Polacy w Watykanie*..., s. 472–473.

Roman Malinowski (1935–2021). Polityk, dr nauk ekonomicznych. Absolwent SGPiS (1956); członek ZSL (od 1956); pracownik GUS (1957–1958), następnie Centralnego Związku Spółdzielni Oszczędnościowo-Pożyczkowych (1958–1963); pracownik (1963–1968), zastępca kierownika Wydziału Ekonomiczno-Rolnego NK ZSL (1968–1969); zastępca członka NK ZSL (1969–1973); wiceprezes WK ZSL w Łodzi (1971–1975); przewodniczący Prezydium WRN w Łodzi (1971–1973); dr (1972); wojewoda łódzki (1973–1975); członek NK ZSL (1973–1989); członek Sekretariatu NK ZSL (1975–1976); sekretarz NK ZSL (1976–1980); członek Prezydium NK ZSL (1976–1989); poseł na Sejm PRL (1976–1989); wicepremier (1980–1985); minister przemysłu spożywczego i skupu (1980); przewodniczący Rady Gospodarki Żywnościowej (1981–1986); prezes NK ZSL (1981–1989); marszałek Sejmu PRL (1985–1989); członek PSL „Odrodzenie” (1989–1990); przewodniczący Rady Krajowej TPPR (1987–1991). W dn. 30 X 1984 r. włoski dziennik „La Stampa” zamieścił wywiad z wicepremierem R. Malinowskim pt. *Znajdziemy wszystkich winnych* w całości poświęcony porwaniu ks. J. Popiełuszki. T. Mołdawa, *Ludzie władzy. Władze państwowe i polityczne Polski*..., s. 391–392.

Wojciech Martynowicz (ur. 1953), por./kpt. Od sierpnia 1978 r. mł. inspektor Departamentu I MSW na etacie niejawnym, od sierpnia 1978 do lipca 1979 r. słuchacz Studium Podyplomowego OKKW Departamentu I MSW, od sierpnia 1979 r. mł. inspektor Wydziału XVII Departamentu I MSW, od sierpnia 1980 r. inspektor Wydziału XVII Departamentu I MSW, od czerwca 1985 r. inspektor Wydziału X Departamentu I MSW, od czerwca 1987 r. inspektor Departamentu I MSW na etacie niejawnym (od sierpnia 1987 r. kierownik punktu operacyjnego w Lagos ps. „Elgin” pod przykryciem II sekretarza Ambasady PRL w Lagos), w lipcu 1990 r. zwolniony ze służby. Posługiwał się nazwiskiem legalizacyjnym „Wojciech Bartoszewicz”. AIPN, 003175/59.

Jan Maziarz (ur. 1929). Duchowny rzymskokatolicki. Święcenia (1958). Absolwent WSD w Przemyśle, wikariusz w Łańcucie (1958–1962), Izdebkach (1962–1963);

katecheta w Sanoku (1963–1965); wikariusz w Leżajsku (1965–1967), w Raniżowie (1967–1971); studiował zaocznie w Krakowskim Instytucie Papieskim w Krakowie (1970–1972); wikariusz w parafii pw. św. Józefa w Rzeszowie (1971–1972); administrator parafii w Krościenku k. Ustrzyk Dolnych (od 1972). Od 21 V 1984 r. do 15 I 1987 r. Wydział III Departamentu I MSW prowadził sprawę KO krypt. „Azan” (nr rej. 15840) dot. ww. W Notatce służbowej sporządzonej na podstawieteczki TW ps. „Szydłowski”, nr rej. PR-313, dot. ks. świeckiego Jana Maziarza z 29 V 1984 r. zapisano: „Pierwszą rozmowę operacyjną z M[aziarzem] J[anem] przeprowadził w grudniu 1970 r. Lechosław Zub z KP MO w Kolbuszowej. Stosunek figuranta do funkcjonariusza MO był pozytywny. Zgodził się na utrzymywanie kontaktów i podpisał zobowiązanie o zachowaniu [w] tajemnicy faktu rozmów z pracownikiem MO. Drugą rozmowę z figurantem L[echosław] Zub przeprowadził w lutym 1971 r., po której to M[aziarz] J[an] został zarejestrowany w charakterze TW. W początkowym okresie współpracy doszło do karygodnego występk ze strony L[echosława] Zuba, który pożyczył od figuranta 1500 zł i nigdy ich nie zwrócił oraz zmuszał go do fundowania alkoholowych poczęstunków. Taka postawa pracownika spowodowała powstanie u figuranta niechęci do SB i zerwanie wszelkich kontaktów. Po przeniesieniu na teren Rzeszowa figurant został ponownie pozyskany do współpracy przez kpt. Gondka, który prowadził źródło do momentu podjęcia dialogu z figurantem Dep[artamentu] I MSW. Współpraca w tym okresie układała się pomyślnie. Tow. Gondek wdrożył źródło do współpracy, szkoląc go w zakresie przestrzegania konspiracji i zdobywania informacji. Na uwagę zasługuje fakt, iż figurant sam wystąpił z inicjatywą przeniesienia spotkań poza plebanię oraz obrał sobie pseudonim »Szydłowski« dla zachowania w tajemnicy kontaktu z SB. W trakcie współpracy »Szydłowski« przekazał szereg interesujących informacji dot. kleru diecezji przemyskiej i biskupa Tokarczuka oraz sytuacji społeczno-politycznej w kraju. Informacje przekazywał ustnie, natomiast dokumenty kurialne do wglądu i wypożyczenia. Za współpracę jest wynagradzany nieregularnie kwotami różnej wysokości oraz okazjonalnymi upominkami (łącznie otrzymał ok. 90 tys. zł). Otrzymane pieniądze kwituje pseudonimem »Szydłowski«. W opracowywanych okresowych charakterystykach »Szydłowski« oceniany jest jako jednostka prawdomówna, zdyscyplinowana i związana z SB”. W Postanowieniu o zakończeniu i przekazaniu sprawy do archiwum Dep[artamentu] I [MSW] z 10 XII 1986 r. zapisano: „Ks. Jan Maziarz (dalej »Azan«) do współpracy ze Służbą Bezpieczeństwa został pozyskany w 1971 r. na podstawie obywatelskiej odpowiedzialności za bezpieczeństwo i porządek publiczny. W okresie współpracy z jednostką krajową przekazał szereg interesujących informacji dot. biskupa Tokarczuka i kleru diecezji przemyskiej oraz nastrojów społecznych. W 1984 r. »Azan« uzyskał zgodę biskupa Tokarczuka na kilkuletni wyjazd do pracy duszpasterskiej w RFN. W związku z powyższym został pozyskany do współpracy z wywiadem. W czerwcu 1984 r. »Azan« wyjechał do RFN, po dwóch tygodniach powrócił do kraju, gdyż nie otrzymał pracy duszpasterskiej, ale obiecano mu, że pracę otrzyma za kilka miesięcy. W listopadzie 1986 r. st. inspektor z WUSW w Przemyśle tow. T[adeusz] Szczęśny poinformował nas, że »Azan« zamiast do RFN został skierowany do pracy duszpasterskiej w NRD.

W związku z powyższym wnoszę o zakończenie i przekazanie sprawy do archiwum Dep[artamentu] I MSW”. AIPN, 01592/26, mf.; AIPN, Dziennik rejestracyjny Departamentu I MSW.

Jan Mazur (1920–2008). Duchowny rzymskokatolicki, biskup, dr teologii. Świecenia (1949). Absolwent WSD Diecezji Lubelskiej w Krężnicy Jarej; wikariusz w Bychawie (1949–1952), Zemborzynie (1952–1953); studiował na Wydziale Teologii KUL, mgr (1954), dr (1956); lektor i wykładowca w WSD w Lublinie (1955–1968); sekretarz Wydziału Duszpasterstwa Kurii Biskupiej w Lublinie (1957–1968); biskup pomocniczy lubelski (1961–1968); wikariusz generalny, wizytator zakonów (1964–1968); oficjał Sądu Biskupiego w Lublinie (1965–1968); biskup siedlecki (1968–1996); przewodniczący Komisji Episkopatu Polski ds. Trzeźwości (1965–1988); opiekun Duszpasterstwa Niewidomych (1975–1996); członek Komisji Charytatywnej Episkopatu (1979–1996). G. Polak, *Kto jest kim w Kościele: ekumeniczne „who is who”* ..., s. 232.

Andrzej Micewa-Micewski (1926–2004). Historyk, prawnik, publicysta. Absolwent Wydziału Prawa UW (1949). Żołnierz AK. Członek Rady Naczelnej ZSP (1946), działacz środowiska „Dziś i Jutro” i Stowarzyszenia Pax (1946–1956), Chrześcijańskiego Stowarzyszenia Społecznego (1956–1957); członek zespołu redakcyjnego „Więzi” (1960); członek KIK; doradca Koła Poselskiego „Znak” (1973); współpracownik „Tygodnika Powszechnego” (od 1973); współpracownik PPN, członek Rady Społecznej przy prymasie Polski, poseł na Sejm RP (1993–1997). Według zachowanych dokumentów SB od 1965 r. miał być TW Departamentu IV MSW o ps. „Michalski”, „Historyk”, miał się zdekonspirować w 1978 r., formalnie wyeliminowany z sieci agencuralnej w 1982 r., w latach osiemdziesiątych kierownictwo MSW prowadziło z nim „dialog operacyjny”, jednocześnie od 1978 r. był kontrolowany w ramach SOR/KE krypt. „Aza” przez departamenty IV i I MSW. AIPN, 02071/28; AIPN, 001043/1768, mf.; AIPN, 00191/14; AIPN, 0716/218, t. 1–3. Zob.: A. Friszke, *Tajemnice Andrzeja Micewskiego*, „Tygodnik Powszechny” 2006, nr 35; *idem*, *Od ściany do ściany. Tajemnice Andrzeja Micewskiego (II)*, „Tygodnik Powszechny” 2006, nr 36; *idem*, *Kontrakt. Tajemnice Andrzeja Micewskiego (III)*, „Tygodnik Powszechny” 2006, nr 37; *idem*, *W osmozie z władzą. Tajemnice Andrzeja Micewskiego (IV)*, „Tygodnik Powszechny” 2006, nr 38; *idem*, *W przeciagu. Tajemnice Andrzeja Micewskiego (V)*, „Tygodnik Powszechny” 2006, nr 39.

Jan Stanisław Michalski (ur. 1952), por./kpt. Od września 1977 r. inspektor Wydziału IV SB KW MO w Bydgoszczy, od sierpnia 1979 r. mł. inspektor Departamentu I MSW na etacie niejawnym; od sierpnia 1979 do lipca 1980 r. słuchacz Studium Podyplomowego OKKW Departamentu I MSW; od lipca 1980 r. mł. inspektor Wydziału III Departamentu I MSW, od października 1981 r. inspektor Wydziału III Departamentu I MSW, od stycznia 1984 r. inspektor Departamentu I MSW na etacie niejawnym (od listopada 1984 do grudnia 1988 r. oficer operacyjny rezydentury w Rzymie ps. „Ingo” pod przykryciem III sekretarza, od stycznia 1987 r. II sekretarza Ambasady

PRL w Rzymie), od stycznia 1989 r. inspektor Wydziału III Departamentu I MSW; w lipcu 1990 r. zwolniony ze służby. Posługiwał się nazwiskiem legalizacyjnym „Jan Hertyński”. Według danych Wydziału XVII Departamentu I MSW za okres od 15 XI 1984 r. do 30 VI 1986 r.: „Oficer »Ingo« w analizowanym okresie przekazał łącznie 133 informacje, z których 69, tj. 51,9 proc., wykorzystaliśmy w opracowaniu informacji wywiadu. Uwzględniając kryteria merytoryczne, 17 materiałów »Ingo« uznaliśmy za wartościowe, 106 jako o wartości ograniczonej, bibliotecznej, a 2 za oficjalno-prasowe. W dorobku oficera dominowały informacje dotyczące tzw. problematyki watykańskiej, w tym głównie sytuacji wewnętrznej w kurii rzymskiej, polityki Watykanu wobec Polski i k[rajów] s[ocjalistycznych] (ChRL) oraz watykańskich ocen wydarzeń w Polsce i Europie. Z 64 informacji na powyższe tematy w opracowaniach (w tym dla KPR) wykorzystaliśmy 41 (17 dało podstawę do samodzielnej informacji). 9 materiałów uznaliśmy za wartościowe. Ogólnie należy ocenić, że poziom pracy informacyjnej oficera w tej tematyce był dobry. Interesująca wywiadowczo była również część materiałów dotycząca polityki zagranicznej i sytuacji wewnętrznej Włoch. Z 33 informacji wykorzystaliśmy 16. Oficer »Ingo« przekazał ponadto 8 informacji nt. dywersji, z których wykorzystaliśmy 3 w opracowaniach zbiorczych. 5 informacji dotyczyło problematyki ekonomicznej (wykorzystane 2). Uwzględniając wyniki informacyjne of[icera] »Ingo«, w ujęciu ilościowym i jakościowym, jego pracę w okresie 15 XI [19]84 [r.] – 30 VI [19]86 r. oceniamy jako dobrą”. AIPN, 003175/122; AIPN, 3246/157; AIPN, 0449/51, t. 19, k. 537–538.

Wiesław Mickiewicz (ur. 1932), płk. Od września 1950 r. słuchacz Szkoły Dwuletniej CW MBP w Legionowie, od lipca 1952 r. mł. referent Sekcji I Wydziału IV Departamentu I MBP, od czerwca 1953 r. mł. referent Wydziału IX Departamentu I MBP, od listopada 1953 r. mł. referent Sekcji I Wydziału IV Departamentu I MBP, od kwietnia 1955 r. mł. referent Sekcji I Wydziału II Departamentu II KdsBP, od lutego 1956 r. referent Sekcji I Wydziału II Departamentu II KdsBP, od kwietnia 1956 r. oficer operacyjny Sekcji I Wydziału II Departamentu II KdsBP, od listopada 1956 r. oficer operacyjny Wydziału II Departamentu II MSW, od lipca 1959 r. st. oficer operacyjny Wydziału II Departamentu II MSW, od marca 1964 r. st. oficer operacyjny Wydziału IV Departamentu I MSW, od czerwca 1965 r. inspektor Wydziału IV Departamentu I MSW, od kwietnia 1967 r. inspektor Departamentu I MSW na etacie niejawnym (od lutego 1967 do sierpnia 1971 r. pracownik rezydentury w Chicago ps. „Poraj” pod przykryciem attaché, następnie wicekonsula w Konsulacie Generalnym PRL w Chicago), od września 1971 r. inspektor Wydziału IV Departamentu I MSW, od sierpnia 1973 r. st. inspektor Wydziału IV Departamentu I MSW, od czerwca 1974 r. st. inspektor Departamentu I MSW na etacie niejawnym (od czerwca 1974 do sierpnia 1977 r. rezydent w Chicago ps. „Poraj” pod przykryciem konsula w Konsulacie Generalnym PRL w Chicago), od października 1977 r. st. inspektor Wydziału I Departamentu I MSW, od listopada 1977 r. st. inspektor Wydziału XVI Departamentu I MSW, od grudnia 1977 r. zastępca naczelnika Wydziału XVI Departamentu I MSW, od października 1982 r. zastępca naczelnika Departamentu I MSW

na etacie niejawnym (od stycznia 1983 do sierpnia 1986 r. rezydent w Waszyngtonie ps. „Rymer” pod przykryciem radcy Ambasady PRL w Waszyngtonie), od listopada 1986 r. naczelnik Wydziału XVI Departamentu I MSW; w lutym 1990 r. zwolniony ze służby. AIPN, 003175/586; AIPN, 3246/81.

Jerzy Milewski (1935–1997). Działacz opozycyjny. Pracownik naukowy Instytutu Maszyn Przepływowych PAN w Gdańsku (1957–1981); dr n. technicznych (1967, Wydział Mechaniczny Politechniki Gdańskiej); działacz MKS w Gdańsku i NSZZ „Solidarność” (od 1980, delegat na I Krajowy Zjazd Delegatów NSZZ „Solidarność”). W chwili wprowadzenia stanu wojennego przebywał w USA, pozostał na emigracji, współorganizator i kierownik Biura Koordynacyjnego „Solidarności” za Granicą w Brukseli (1982–1991); minister stanu w KPRP (1991–1995); szef BBN (1991–1994, 1995); minister stanu w MON (1993); p.o. minister obrony narodowej (1994–1995). A. Kazański, *Jerzy Milewski*, <https://encysol.pl/es/encyklopedia/biogramy/17656,Milewski-Jerzy.html> (dostęp 2 IX 2022 r.).

Alfred Miodowicz (1929–2021). Działacz związkowy, polityk, hutnik. Przewodniczący ZW ZMP w Krakowie (1951–1952); pracownik (od 1952), I nagrzewnicowy wielkich pieców Huty im. Lenina w Nowej Hucie (od 1954); przewodniczący Federacji Hutniczych Związków Zawodowych (1983–1987), przewodniczący OPZZ (1984–1991); poseł na Sejm PRL (1985–1989); członek Rady Państwa (1985–1986); członek Biura Politycznego (1986–1989); przewodniczący Komisji Wniosków, Skarg i Sygnałów od Ludności KC PZPR (1986–1989); przewodniczący Ruchu Ludzi Pracy (1992–1995). T. Mołdawa, *Ludzie władzy. Władze państwowe i polityczne Polski...*, s. 397; *Kto jest kim w Polsce. Informator biograficzny. Edycja 2...*, s. 855.

Benon Miśkiewicz (1930–2008). Historyk, działacz partyjny, prof. Absolwent UAM w Poznaniu (1955); nauczyciel w szkole przemysłowej w Inowrocławiu (1949–1950); członek PZPR (1949); wykładowca w Studium Wojskowym Uniwersytetu Poznańskiego, Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Poznaniu (1951–1955, 1955–1957), pracownik naukowy UAM w Poznaniu (1955, prorektor 1968–1972, rektor 1972–1981), prof. (1976); minister nauki, szkolnictwa wyższego i techniki (1982–1984), minister nauki i szkolnictwa wyższego (1985–1987); przewodniczący Centralnej Komisji Kwalifikacyjnej ds. Kadr Naukowych przy Prezesie Rady Ministrów. T. Mołdawa, *Ludzie władzy. Władze państwowe i polityczne Polski...*, s. 146, 149, 151, 153, 194, 215, 397.

Zdzisław Morawski (1927–2005). Dziennikarz. Studiował na Wydziale Prawa UW (1946–1950); redaktor, kierownik działu, zastępca redaktora Redakcji Zagranicznej PAP, prezenter, zastępca kierownika (1963–1966), korespondent w Algierii i krajach Maghrebu (1966–1968), Rzymie i Watykanie (1968–1974, 1979–1981) „Dziennika Telewizyjnego”, redaktor naczelny „Życia Warszawy” (1981–1986), korespondent w Rzymie (1986–1990). Według zachowanych dokumentów SB od 29 XII 1965 r.

Wydział IV Departamentu I MSW prowadził sprawę RO krypt. „Carol”, nr rej. 7043, dot. ww., 29 VI 1973 r. sprawę przerejestrowano do kategorii KO i zaczęto określać Morawskiego krypt. „Mors”, sprawę złożono w archiwum 19 II 1975 r.; od 20 IX 1979 r. do 11 XI 1981 r. Wydział III Departamentu I MSW prowadził sprawę KO krypt. „Menon”, nr rej. 13028, dot. ww.; od 19 XI 1986 r. do 31 I 1990 r. Wydział III Departamentu I MSW prowadził sprawę KO krypt. „Mides”, nr rej. 17207, dot. ww. Według Charakterystyki tajnego współpracownika ps. „Karol” z 28 XI 1962 r. sporządzonej przez st. oficera operacyjnego Wydziału VII Departamentu I MSW kpt. Wiesława Mickiewicza „w czasie swej pracy w PAP wymieniony dał się poznać jako lojalnie ustosunkowany do władzy ludowej, a często wręcz entuzjastycznie, b[ły] Dep[artament] V dokonał jego werbunku (1950), nadając mu pseudonim »Władysław«. Po kilku spotkaniach, gdy »Karol« zorientował się, czego od niego wymagają, współpracy odmówił, gdyż nie widział sensu tej pracy. Powtórnego werbunku dokonano w kwietniu 1962 r. i nadano agentowi pseudonim »Karol«, nie odbierając powtórnie zobowiązania. Po sprecyzowaniu »Karolowi« naszych zainteresowań bez najmniejszych oporów wyraził zgodę na udzielanie nam pomocy, traktując to jako swój partyjny obowiązek (do PZPR wstąpił w 1962 [r.]). W okresie współpracy dał się poznać jako bardzo solidny, oddany i zdyscyplinowany współpracownik. Mimo ogromu pracy zawodowej zawsze znajduje czas na wykonanie naszych poleceń, do tego stopnia, że na spotkanie przybywa często zamiast iść na obiad. Doniesień nie pisze z braku czasu. Pieniądzy nie bierze”. W Raporcie o podjęcie kontaktu operacyjnego ze Zdzisławem Morawskim z 20 IX 1979 r. sporządzonego przez mł. inspektora Wydziału III Departamentu I MSW ppor. Marianem Chojnowskim zapisano: „»M[enon]« był dwukrotnie pozyskiwany do współpracy z organami MSW (MBP). Pierwszy raz w 1950 r. przez byłego Dep[artament] V do rozpracowywania środowiska dziennikarskiego. Podstawą werbunku była jego lojalność do władzy ludowej. Po krótkim okresie (3 dni), gdy zorientował się, że osoba prowadząca go jest narodowości żydowskiej, odmówił dalszej współpracy, zasłaniając się dziedziczną chorobą nerwową. Ponownego werbunku dokonano w 1962 r. przez Dep[artament] II MSW. Po sprecyzowaniu zainteresowań resortu chętnie i bez najmniejszych oporów wyraził zgodę na kontynuowanie współpracy, zastrzegając jednocześnie, aby kontakt ten traktować jako wyraz jego postawy i obowiązku patriotycznego i nie nadawać mu zbyt konfidenckiego charakteru. W 1965 r., w związku z wyjazdem do Algierii, »M[enon]« wyraził gotowość kontynuowania współpracy i podjął się realizacji zadań za granicą na rzecz Departamentu I. Podstawą współpracy było – podobnie jak poprzednio – poczucie obowiązku obywatelskiego i patriotyzm. Realizacja naszych zadań miała również miejsce podczas pobytu »M[enona]« we Włoszech w okresie 1968–1974. W okresie współpracy z Dep[artamentem] I »M[enon]« przeszedł cykl szkoleń dot. specyfiki pracy wywiadowczej. »M[enon]« już w toku współpracy z Dep[artamentem] II przekazał szereg interesujących ten pion informacji, dotyczących m.in. dziennikarzy k[rajów] k[apitalistycznych] akredytowanych w Polsce, sytuacji wewnętrznej kraju, poszczególnych środowisk itp. Wartość uzyskanych informacji w trakcie kontaktów z Dep[artamentem] I była znaczna. Informacje te w szeregu

wypadkach wykorzystywane były na szczeblu kierownictwa partyjno-rządowego, kierownictwa MSW, przesyłane były do p[rzyjaciół] r[adzieckich] i k[rajów] d[emokracji] l[udowej] oraz wykorzystywane w dokumentacji Wydziału Informacyjnego. Stopień tajności uzyskiwanych materiałów był zróżnicowany: od tajnych do prasowych – wyprzedzających. Informacje zaś oceniane były jako wiarygodne i były potwierdzone zarówno przez inne źródła, jak i przez zaistniałe fakty. »M[enon]« przekazał również szereg naprowadzeń z terenu Algierii oraz z terenu Włoch. Wykorzystywany był w przedsięwzięciach inspiracyjnych i operacyjnych. Opracował ponadto podczas pobytu we Włoszech szereg charakterystyk dostojników watykańskich, rządowych, polityków, przywódców, członków poszczególnych partii. Po powrocie »M[enona]« do kraju w 1974 r. Dep[artament] I zakończył współpracę. Od 1975 r. »M[enon]« wykorzystywany był przez Dep[artament] III w charakterze konsultanta, z racji pracy w obiekcie (PAP) ochranianym przez w[yżej] wym[ienioną] jednostkę. Przekazał w tym czasie szereg informacji operacyjnych i ocen dot. środowiska dziennikarskiego. Przekazywane informacje uzupełniał własnymi spostrzeżeniami z zachowaniem obiektywizmu”. W uzasadnieniu Postanowienia o zniszczeniu akt sprawy czynnej Departamentu I [MSW] KO krypt. „Mides”, nr rej. 17207, z 18 I 1990 r., dot. Zdzisława Morawskiego, ur. 1927 r., sporządzonego przez inspektora Wydziału III Departamentu I MSW por. Leszka Uzarskiego, zapisano: „Od czasu wyjazdu do Rzymu pozostawał w naszym zainteresowaniu. Podjęte zabiegi operacyjne nie przyniosły oczekiwanych rezultatów”. AIPN, 01069/452, mf.; AIPN, 01746/5, k. 183; AIPN, Dziennik rejestracyjny Departamentu I MSW; E. Ciborska, *Leksykon polskiego dziennikarstwa*, Warszawa 2000, s. 373.

Joaquin Navarro-Valls (1936–2017). Dziennikarz, lekarz. Korespondent hiszpańskiego dziennika „ABC” w Watykanie; dyrektor Biura Prasowego Stolicy Apostolskiej (1984–2006).

Alfons Nossol (ur. 1932). Duchowny rzymskokatolicki, arcybiskup, prof. teologii. Świecenia (1957). Absolwent WSD Śląska Opolskiego w Nysie-Opolu; dr (1961); wykładowca w WSD Śląska Opolskiego w Nysie-Opolu (od 1962); st. asystent KUL (1968–1969); dr hab. (1976); kierownik II Katedry Teologii Dogmatycznej KUL (1977–1997); biskup diecezjalny w Opolu (1977–2009); prof. Papieskiego Fakultetu Teologicznego we Wrocławiu (1978–1997); prof. nadzw. (1981); prof. Diecezjalnego Instytutu Teologiczno-Pastoralnego (filia KUL) w Opolu (1981–1994); prof. i kierownik Instytutu Ekumenicznego KUL (1983–1997); prof. zw. (1986); prof. i kierownik Katedry Teologii Dogmatycznej Wydziału Teologicznego UO (od 1994); członek Rady Stałej Episkopatu Polski, Rady Naukowej Episkopatu Polski; przewodniczący Rady Episkopatu Polski ds. Ekumenizmu; członek Papieskiej Rady ds. Jedności Chrześcijan, Międzynarodowej Komisji ds. Dialogu z Kościołem Prawosławnym i Luteranckim; współprzewodniczący Komisji ds. Dialogu KEP i Polskiej Rady Ekumenicznej; członek Europejskiej Akademii Nauki i Sztuki; wielki kanclerz Wydziału Teologicznego UO. G. Polak, *Kto jest kim w Kościele: ekumeniczne „who is who”*..., s. 257.

Edward Michał Nowak (ur. 1940). Duchowny rzymskokatolicki, arcybiskup, dr teologii. Świecenia (1963). Absolwent WSD w Przemyśle, odbył studia licencjackie z teologii dogmatycznej na Papieskim Uniwersytecie Gregoriańskim w Rzymie (1963–1965); duszpasterz w parafiach włoskich i w środowiskach polonijnych we Włoszech; specjalizował się w Instytucie Teologii Życia Wewnętrznego (1966–1968); pracownik Centralnego Ośrodka Duszpasterstwa Emigracji Polskiej w Rzymie (1969–1974); dr (1970); sekretarz bp. Władysława Rubina; pracownik Sekretariatu Generalnego Synodu Biskupów; pracownik Kongregacji Wychowania Katolickiego (1974–1988); asystent kościelny Telewizji Polskiej podczas transmisji z Rzymu (od 1978); członek Komisji Rewizyjnej Fundacji Domu Jana Pawła II w Rzymie (1982–1994), Komitetu Stolicy Apostolskiej dla Europejskiego Roku Muzyki (1983–1986), Komisji Kongregacji Wychowania Katolickiego dla Papieskiego Kolegium Polskiego (1983–1998); prof. patrologii na Papieskim Uniwersytecie św. Tomasza „Angelicum” w Rzymie (1985–1990); członek Komisji Kongregacji Wychowania Katolickiego dla Papieskiego Instytutu Polskiego w Rzymie (1987–1994); kierownik Sekcji Szkół Katolickich w Komisji Kongregacji Wychowania Katolickiego (1988–1990); redaktor „Biuletynu Informacyjnego św. Cyryla i Metodego”; sekretarz Kongregacji ds. Kanonizacyjnych (od 1990); arcybiskup tytularny Luni (1990). Od 10 XI 1962 r. do 31 V 1963 r. Wydział VI Departamentu I MSW prowadził sprawę RO krypt. „Kairos” (nr rej. 3390) dot. ww. W Notatce służbowej opracowanej na podstawie akt archiwalnych Sam[odzielnej] Sekcji Dep[artamentu] I MSW nr 3348 pod krypt. „Kairos” z 17 I 1969 r. zapisano: „Przed wstąpieniem do seminarium duchownego w Przemyśle przeprowadzono z Nowakiem Edwardem rozmowy sondażowe celem ewentualnego pozyskania jego do współpracy. Początkowo wyrażał zgodę na udzielanie pomocy i później na podjęcie kontaktu na terenie Rzymu celem przedyskutowania interesujących nas zagadnień. Przy kolejnych rozmowach zrezygnował jednak z tego. Rozmowy werbunkowej nie przeprowadzono z nim, ponieważ zakładano metodę stopniowego angażowania [go] do współpracy za granicą”. Na tym prowadzenie sprawy zakończono. AIPN, 01168/183, mf.; AIPN, Dziennik rejestracyjny Departamentu I MSW; G. Polak, *Kto jest kim w Kościele: ekumeniczne „who is who”*..., s. 259.

Stanisław Nowak (1935–2021). Duchowny rzymskokatolicki, arcybiskup, dr teologii. Świecenia (1958). Absolwent Wydziału Teologicznego UJ (1956), wikariusz w Choczni (1958–1961), w Ludźmierzu (1961–1963), Rogoźniku na Podhalu (1963); ojciec duchowy WSD w Krakowie (1963–1979), student Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie (1967, licencjat), Instytutu Katolickiego w Paryżu (dr 1971); wykładowca teologii życia wewnętrznego na Papieskim Wydziale Teologicznym w Krakowie (1971), rektor WSD Archidiecezji Krakowskiej (1979), biskup ordynariusz diecezji częstochowskiej (1984), przewodniczący Komisji Maryjnej Episkopatu Polski (1989–1996), arcybiskup metropolita częstochowski (1992). Według zachowanych dokumentów SB – karty EOK-6-A w Kartotece odtworzeniowej Biura „C” MSW inwigilowany w ramach TEOK przez RUSW w Nowym Sączu. G. Polak, *Kto jest kim w Kościele: ekumeniczne „who is who”*..., s. 261; AIPN, Kartoteka odtworzeniowa Biura „C” MSW.

Siergiej Ordżonikidze (ur. 1946). Dyplomata. Pracownik Stałego Przedstawicielstwa ZSRS przy ONZ w Nowym Jorku; doradca wiceministra spraw zagranicznych (1975–1978); radca, st. radca w Stałym Przedstawicielstwie ZSRS przy ONZ w Nowym Jorku (1978–1983); zastępca naczelnika Wydziału Prawno-Międzynarodowego MSZ ZSRS (1983–1991); zastępca stałego przedstawiciela ZSRS, następnie Federacji Rosyjskiej przy ONZ (1991–1996); naczelnik Departamentu Organizacji Międzynarodowych MSZ (1996–1999); wiceminister spraw zagranicznych (1999–2002); zastępca sekretarza generalnego ONZ (od 2002), dyrektor generalny Biura ONZ w Genewie. Zob. <https://www.un.org/press/en/2007/sga1048.doc.htm> (dostęp 23 IV 2021 r.).

Emanuela Orlandi (ur. 1968). Córką urzędnika watykańskiego, która zaginęła 22 VI 1983 r. w Rzymie, nigdy jej nie odnaleziono. Porywacze kilkakrotnie wydawali komunikaty, w których domagali się uwolnienia Mehmeta Alego Agcy, wykonawcy zamachu na papieża Jana Pawła II, w zamian za uwolnienie dziewczyny.

Bohdan Jerzy Osadczyk (Aleksander Korab) (1920–2011). Sowieciolog, publicysta, prof. Studiował na uniwersytecie w Berlinie (1941–1945); korespondent pisma „Kurier Codzienny” (1945–1949); attaché prasowy Polskiej Misji Wojskowej w Berlinie (1946–1949); korespondent „Die Neue Zeitung” i „Basaler Nachrichten”; publicysta paryskiej „Kultury”; pracownik RWE; wykładowca historii najnowszej Europy Wschodniej na Wolnym Uniwersytecie w Berlinie (od 1958); dyrektor Instytutu Badań Wschodnioeuropejskich (od 1978); wykładowca, dziekan (1983–1985) Wydziału Prawa i Nauk Społecznych na Wolnym Uniwersytecie Ukraińskim (od 1985); publikował w pismach „Ukraiński Wisti”, „Die Zürcher Zeitung”, „Der Tagesspiegel” i „National Zeitung”. Od 1954 r. Wydział V Departamentu VII MBP, następnie Wydział V Departamentu I KdsBP/MSW prowadził sprawę agenturalnego rozpracowania na osobę krypt. „Olkuski” (nr rej. 569/54) dot. ww. Wydział VIII Departamentu I MSW prowadził sprawę krypt. „Mann” dot. ww. Sprawę złożono w archiwum w 1973 r. W Notatce dot. sprawy krypt. „Olkuski” z 27 X 1962 r. zapisano: „W latach 1956 i [19]57 podchodziliśmy do »Olkuskiego« wspólnie z tow[arzyszami] radzieckimi, lecz w wyniku jego zdecydowanie wrogiej postawy z dalszych kroków w tym kierunku zrezygnowano i nastawiono się raczej na jego kompromitowanie”. W Notatce końcowej ze sprawy krypt. „Mann” z 29 XII 1973 r. ppor. Roman Bartczak stwierdził: „Sprawę tę podjęto po ucieczce B[ogdana] Osadczyka z PMW w Berlinie Zach[odnim]. Początkowo prowadzono ją pod kryptonimem »Olkuski«, a następnie w 1964 r. pod krypt. »Mann«. Początkowo »Mann« współpracował z RWE, jak i później z »Kulturą« paryską. Z tego też względu podjęto opracowanie »Manna« jako kandydata do werbunku. Przeprowadzona w 1955 r. rozmowa werbunkowa na terenie Szwajcarii przyniosła pozytywny skutek, jednakże kontakt z »Mannem« na terenie Berlina Zach[odniego] przyniósł nikłe korzyści operacyjne. »Mann« wykręcał się od jakiegokolwiek poważniejszej współpracy z nami, motywując to względami osobistymi (poczucie strachu), względnie brakiem możliwości w interesującym nas zakresie. W 1969 r. z »Mannem« ponownie podjęto rozmowy z pozycji oficjalnej.

Pracownicy PMW w Berlinie Zach[odnim] sondowali w rozmowach zamierzenia »Manna«, jednakże kontakty te nie wniosły nic istotnego do sprawy. Zachodziło również podejrzenie, że »Mann« podtrzymuje ten kontakt też w celu zorientowania się co do zamierzeń naszych pracowników. Z tego względu nie widać w chwili obecnej żadnych realnych możliwości co do lepszego wykorzystania kontaktu z »Mannem«. Ww. jako kapturowe źródło niepewnych informacji nas nie interesuje”. AIPN, 0192/22; AIPN, 02521/59, mf.; AIPN, 1268/11749; *Słownik biograficzny Europy Środkowo-Wschodniej XX wieku*, red. W. Roszkowski, J. Kofman, Warszawa 2004, s. 924–925.

Giancarlo Pajetta (1911–1990). Działacz komunistyczny. Członek Włoskiej Partii Komunistycznej w Turynie; skazany na dwa lata więzienia (1927); na wygnaniu we Francji (1931); włoski przedstawiciel w Kominternie (1931); potajemnie wrócił do Włoch (1933); więziony za działalność komunistyczną (1933–1943); organizator i dowódca komunistycznych oddziałów partyzanckich w Piemontie (1943–1945); prezes Komitetu Wyzwolenia Narodowego w północnych Włoszech (1944); deputowany parlamentu włoskiego (1948–1990), członek sekretariatu WPK (1948–1986); redaktor naczelny „La Rinascita” (1964); członek Biura Politycznego KC WPK (1969–1988); redaktor naczelny pism „L’Unità” i „Rinascita”. M. Czajka, *Słownik biograficzny...*, s. 687.

Pietro Palazzini (1912–2000). Duchowny rzymskokatolicki, kardynał. Biskup (1962); sekretarz Komisji Kardynalskiej ds. Świątyń Pontyfikalnych w Pompei i Loreto (1969–1973); kardynał (1973); prefekt Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych (1980–2000); kardynał prezbiter (1983). Zob. <http://www.catholic-hierarchy.org/bishop/bpalap.html> (dostęp 23 IV 2021 r.).

Jacek Edward Pałkiewicz (ur. 1942). Reporter, podróżnik. Magazynier w PGR, intendent w Ośrodku Postępu Technicznego w PGR w Jastkowie (do 1966); student Wydziału Rolnego Wyższej Szkoły Rolniczej w Lublinie; przewodnik wycieczek „Orbis” w Warszawie, pilot wycieczek zagranicznych; zatrzymany w Jugosławii, skąd „próbował przedostać się nielegalnie do Włoch”, deportowany do Polski (1967); oficer pokładowy (1971–1972), inspektor w kopalni diamentów w Sierra Leone oraz kopalni złota w Ghanie (1973); współpracownik „Kulis”, „Expressu Wieczorne-go”; absolwent Szkoły Dziennikarskiej w Mediolanie (1975); dziennikarz tygodnika „Gente” (1975–1979), redaktor miesięcznika „Capo Horn” (1980–1983), redaktor „Sette” – dodatku „Corriere della Sera” (1991); kierownik wypraw survivalowych; członek rzeczywisty Royal Geographical Society (1994), The Explorers Club (1994), Società Geografica Italiana (1996), Societad Geografica de Lima (1996), Rossijskoje Geograficzieskoje Obszczestwo (1996), Międzynarodowej Akademii Informatyzacji (1997). Według zachowanych dokumentów SB: według Raportu o zezwolenie na werbunek w charakterze agenta z 24 V 1979 r. Jacek Pałkiewicz miał zgłosić się 3 IV 1970 r. do Wydziału do Walki z Przestępstwami Gospodarczymi KS MO w Warszawie i poinformować, „że był naocznym świadkiem przemycania przez sportową grupę

włoską na lotnisku Okęcie ok. 1500 sztuk pończoch”; według tego samego raportu 7 IV 1970 r. Pałkiewicz miał zostać pozyskany do współpracy przez WdWzPG KS MO pod ps. „Grandi”, miało się zachować własnoręcznie napisane zobowiązanie J. Pałkiewicza, jak również pokwitowanie odbioru wynagrodzenia; od 29 X 1979 r. Wydział X Departamentu I MSW prowadził sprawę RO krypt. „Żegla”, nr rej. 13093, dot. ww. (w dokumentach tej sprawy występuje on pod ps. „Żeglarz”), sprawę złożono w archiwum 14 XII 1982 r. Według Postanowienia o zakończeniu i przekazaniu sprawy do archiwum Departamentu I MSW z 8 XII 1982 r.: „figurantem sprawy zainteresowaliśmy się w 1976 r., w związku z jego wizytą w naszej ambasadzie w Rzymie, gdzie oświadczył, że ma kontakty w polskim MSW i po otrzymaniu paszportu konsularnego chce wyjechać do Polski celem przekazania ważnych informacji. Po dokonaniu sprawdzeń ustaliliśmy, że wymieniony pozostaje w zainteresowaniu Departamentu III MSW od 1972 r. i przed wyjazdem do Włoch otrzymał od tego departamentu zadania do realizacji. W związku z tym, w porozumieniu z Departamentem III MSW, przeprowadziliśmy z nim rozmowę sondażowo-operacyjną, wykorzystując do tego jego pobyt w kraju. W trakcie tej rozmowy figurant przekazał informacje ze zleconych mu zadań przez Departament III MSW. Informacje te nie miały większej wartości operacyjnej. W trakcie tego spotkania ustaliliśmy, że figurant ma bliskie kontakty z kardynałem Wyszyńskim, biskupem Dąbrowskim oraz innymi przedstawicielami kleru polskiego. Ponadto ustalono, że wymieniony ma szerokie kontakty w środowisku wrogiej nam emigracji zamieszkałej na terenie Mediolanu i Rzymu. Ze względu na posiadane przez figuranta kontakty zachodziło uzasadnione domniemanie, że może on mieć związki z włoskimi służbami specjalnymi. Częste jego przyjazdy do kraju oraz kontakt ze środowiskami kościelnymi, rządowymi i politycznymi wydawały się potwierdzać naszą tezę. We wrześniu 1979 r. przeprowadziliśmy z figurantem rozmowę sondażowo-werbunkową. W trakcie rozmowy została postawiona w sposób bezpośredni propozycja współpracy z naszą służbą, figurant w początkowej fazie rozmowy argumentował, że nie interesuje się polityką, a ponadto stan jego zdrowia oraz brak możliwości operacyjnych w zdobywaniu interesujących nas informacji dyskwalifikują go do podjęcia się realizacji zleconych przez nas zadań. Po dłuższych perswazjach figurant zgodził się na współpracę z nami w zakresie wykonywania interesujących nas ustaleń i zdobywania informacji. Nie chciał jednak podpisać zobowiązania, argumentując, że my możemy ujawnić ten fakt. Sporządził tylko zobowiązanie o zachowaniu w tajemnicy rozmowy przeprowadzonej z pracownikiem SB. Na kolejnym spotkaniu figurant przekazał informacje ze zleconych mu zadań. Informacje te, jak się okazało, nie miały większej wartości operacyjnej. Na większość postawionych mu zadań odpowiedział, że nie miał możliwości ich realizacji. Z własnej inicjatywy również nie przekazywał żadnych informacji. Ostatnie spotkanie z figurantem sprawy miało miejsce w lutym 1980 r. Spotkanie to zostało wywołane z naszej inicjatywy, ponieważ figurant przebywając kilkakrotnie w kraju nie skontaktował się z nami, co powinien uczynić zgodnie z ustalonym systemem łączności. Zapytany w trakcie spotkania o realizację naszych zadań oświadczył, iż doszedł do wniosku, że nie może z nami współpracować dlatego, że w ostatnim okresie czasu związał się

z czynnikami kościelnymi, tzn. Watykanem i episkopatem polskim i dlatego sumienie mu nie pozwala ujawnić tego, co te instytucje kościelne powierzają mu w tajemnicy do wyłącznej jego wiadomości. Ponadto nigdy nie podzielał on naszych zasad ustrojowych. Na współpracę z nami zgodził się tylko dlatego, ponieważ poprzednio nie zdawał sobie sprawy, że tak głęboko zaangażuje się w problematykę kościelną. Użyta argumentacja, że figurant postępuje w stosunku do nas w sposób nieuczciwy nie wpłynęła na zmianę jego postawy. W trakcie kolejnych przyjazdów do Polski figurant przeprowadzał wywiady z wrogimi nam środowiskami, szczególnie wywodzącymi się z „Solidarności”, publikując je następnie w prasie włoskiej. W związku z tym staraliśmy się utrudnić mu przyjazdy do kraju i dlatego też uniemożliwialiśmy mu wydanie klauzuli wjazdowej obowiązującej w okresie stanu wojennego, chcąc go w ten sposób zmusić do nawiązania z nami dialogu. Wszelkie podjęte przez nas próby operacyjne zmierzające do nawiązania z nim współpracy z naszą służbą nie przyniosły pozytywnych rezultatów. Ponadto figurant w ostatnim okresie czasu zaangażował się bardzo czynnie w organizowanie pomocy charytatywnej dla Polski, dzięki czemu nawiązał nowe kontakty w naszych środowiskach rządowych i politycznych. W toku dotychczasowych ustaleń od strony kraju i rezydentury nie udało się stwierdzić, aby miał on powiązania ze służbami specjalnymi państw NATO. W związku z powyższym oraz ze względu na zdecydowaną odmowę współpracy z nami postanowiono przekazać sprawę do archiwum Dep[artamentu] I MSW”. Według zapisu w Dzienniku rejestracyjnym WUSW w Białymstoku ww. został zarejestrowany przez Wydział II WUSW w Białymstoku pod nr. 30804 jako ZO (zabezpieczenie operacyjne), zdjęty z ewidencji 7 IX 1987 r. AIPN, 01285/702, mf.; AIPN, Dziennik rejestracyjny b. WUSW w Białymstoku; *Kto jest kim w Polsce. Informator biograficzny. Edycja IV*, Warszawa 2001, s. 704.

Janusz Pasierb (1929–1993). Duchowny rzymskokatolicki, poeta, prof. Święcenia (1952). Wikariusz w Grudziądzu i Redzie, pracownik naukowy Katedry Historii Sztuki Kościelnej ATK (asystent, adiunkt 1956–1964, doc. 1964–1972, kierownik katedry 1964), dr teologii w zakresie historii sztuki kościelnej (1957); absolwent Papieskiego Instytutu Archeologii Chrześcijańskiej w Rzymie (1961), Uniwersytetu Kantonalnego we Fryburgu (1963); dr archeologii (1963), prof. WSD w Pielplinie (1963), dr hab. (1964), prof. nadzw. (1972), prof. zw. (1982); prałat honorowy Jego Świątobliwości, członek Papieskiej Komisji Ochrony Dziedzictwa Artystycznego i Historycznego Kościoła, Europejskiego Centrum Kultury, PAN, Pen Clubu; konsultor Kongregacji ds. Duchowieństwa. Według zachowanych dokumentów SB – ks. Janusz Pasierb był inwigilowany i opracowywany jako KTW przez Inspektorat Departamentu IV MSW oraz miał pozostawać w zainteresowaniu operacyjnym Departamentu I MSW (maj 1964), następnie był opracowywany przez Wydział I Departamentu IV MSW jako KTW ps. „X-64”, nr rej. 5990 (październik 1965). Według Streszczenia materiałów KTW ps. „X-64”, nr rej. 5990, [dot.] ks. Jana Pasierba: „opracowanie ks. Jana Pasierba w charakterze KTW rozpoczął Wydział I Departamentu IV MSW w 1964 r. Inspektorat Departamentu IV MSW przeprowadził z nim 3 rozmowy operacyjne

w latach 1965–1967. W okresie tym, w czasie jednej rozmowy telefonicznej odmówił wręcz kontaktów. Wszystkie powyższe rozmowy przeprowadzono wyłącznie przy wykonywaniu czynności urzędowych, okazjonalnie, gdyż ks. Pasierb nie wyrażał zgody na żadne spotkanie. W czasie tych rozmów udzielał informacji na pytania, lecz proces pozyskania nie postępował. O indagowaniu przez SB informował swego biskupa i otoczenie. Na początku 1971 r. Wydział IV KS MO przejął teczkę personalną w celu podjęcia próby werbunku. Ks. Pasierb był wówczas prodziekanem Wydziału Teologii ATK i Wydział IV miał tytuł do przejęcia materiałów. Do pierwszego kontaktu z ww. doszło w końcu 1974 r. [...] Ks. Pasierb zastosował taktykę wymijającą, nie odmawiając początkowo kontaktu z SB. Podjęte rozmowy na początku 1976 r. nie doprowadziły do oczekiwanych rezultatów. Ks. Pasierb udzielił szeregu informacji, lecz bezwzględnie odmówił kontaktów”. W grudniu 1976 r. zrezygnowano z dalszych prób werbunku, a materiały złożono w archiwum Wydziału „C” KS MO. AIPN, 00249/496.

Andrzej Paszkowski (ur. 1951), por. Od stycznia 1977 r. inspektor Wydziału III SB KW MO w Pile, od sierpnia 1977 r. mł. inspektor Departamentu I MSW na etacie niejawnym; od września 1977 r. słuchacz OKKW Departamentu I MSW; od sierpnia 1978 r. mł. inspektor Wydziału XIV Departamentu I MSW, od grudnia 1980 r. inspektor Wydziału XIV Departamentu I MSW; w lutym 1985 r. zwolniony ze służby (z powodu posiadania rodziny za granicą). Posługiwał się nazwiskiem legalizacyjnym „Andrzej Janowski”. AIPN, 003175/635.

Andrzej Pawłowski (ur. 1935), ppłk/ppłk. Od stycznia 1963 r. st. radca Wydziału IV Centralnego Archiwum MSW, od października 1963 r. st. radca Wydziału II Centralnego Archiwum MSW, od lutego 1964 r. oficer operacyjny Wydziału X Departamentu I MSW, od kwietnia 1967 r. st. oficer operacyjny Wydziału X Departamentu I MSW, od sierpnia 1967 r. inspektor Wydziału X Departamentu I MSW, od 1 IX 1971 r. inspektor Departamentu I MSW na etacie niejawnym (od września 1971 do czerwca 1972 r. słuchacz Szkoły Departamentu I MSW), od lutego 1973 r. inspektor Wydziału VIII Departamentu I MSW, od lipca 1974 r. inspektor Departamentu I MSW na etacie niejawnym (od czerwca 1974 do grudnia 1977 r. pracownik rezydentury w Paryżu ps. „Roj” pod przykryciem II sekretarza Ambasady PRL w Paryżu), od lutego 1978 r. inspektor Wydziału XVII Departamentu I MSW (od 1979 do 1985 r. kierownik Zespołu Europejskiego), od maja 1980 r. st. inspektor Wydziału XVII Departamentu I MSW, od września 1985 r. st. specjalista Grupy Operacyjno-Sztabowej Sekretariatu Szefa Służby Bezpieczeństwa Wewnętrznego Gabinetu Ministra SW; w styczniu 1990 r. zwolniony ze służby. AIPN, 0604/1366; AIPN, 2974/562, mf.

Zygmunt Paż (1931–2011), płk. Od sierpnia 1953 r. st. referent Sekcji 4 A Wydziału V UBP m.st. Warszawy, od lipca 1954 r. p.o. kierownik Sekcji 6 A Wydziału III UBP m.st. Warszawy, od kwietnia 1955 r. st. referent Sekcji 1 Wydziału III UdsBP m.st. Warszawy, od kwietnia 1956 r. oficer operacyjny Sekcji 1 Wydziału III UdsBP

m.st. Warszawy, od maja 1956 r. st. oficer operacyjny Sekcji 6 Wydziału III UdsBP m.st. Warszawy; w grudniu 1956 r. zwolniony ze służby; praktykant w Polskich Zakładach Optycznych w Warszawie (1957), st. handlowiec w Dziale Mięsa i Żywca Centrali Importowo-Eksportowej Artykułów i Przetworów Pochodzenia Zwierzęcego „Animex”, od sierpnia 1959 r. pracownik BRH w Rzymie. W Charakterystyce kpt. Zygmunta Pazia z 28 I 1964 r. zapisano: „Do chwili ukadrowienia, tj. od grudnia 1960 r., pozostawał na kontakcie rezydentury rzymskiej, wykonując szereg zadań operacyjnych”; w październiku 1962 r. ponownie przyjęty do służby – oficer operacyjny/st. oficer operacyjny/inspektor Departamentu I MSW na etacie niejawnym (od października 1962 do sierpnia 1964 r. pracownik rezydentury w Rzymie ps. „Comodo”/„Krzyżanowski” pod przykryciem pracownika BRH w Rzymie, po powrocie pracował do maja 1968 r. pod przykryciem w CHZ „Animex”); od czerwca 1968 r. inspektor Wydziału VI Departamentu I MSW (kierownik Zespołu Watykańsko-Włoskiego), od lipca 1970 r. inspektor Departamentu I MSW na etacie niejawnym (od czerwca 1970 do lipca 1974 r. pracownik rezydentury w Rzymie ps. „Ugo” pod przykryciem II sekretarza w Ambasadzie PRL w Rzymie), od sierpnia 1974 r. st. inspektor Wydziału VI Departamentu I MSW (kierownik Zespołu Watykańsko-Włoskiego), od października 1975 r. zastępca naczelnika Wydziału VI Departamentu I MSW, od listopada 1977 r. zastępca naczelnika wydziału Departamentu I MSW na etacie niejawnym (I sekretarz Komitetu Zakładowego PZPR w Departamencie I MSW), od czerwca 1981 r. zastępca naczelnika Wydziału VIII Departamentu I MSW, od sierpnia 1982 r. naczelnik Wydziału VIII Departamentu I MSW, od października 1984 r. naczelnik wydziału Departamencie I MSW na etacie niejawnym (od września 1984 do października 1988 r. rezydent w Brukseli ps. „Gotard” pod przykryciem radcy Ambasady PRL w Brukseli); w lutym 1990 r. zwolniony ze służby. AIPN, 003175/640; AIPN, 3246/108.

Florian Wojciech Pelka (1937–2019). Duchowny rzymskokatolicki, jezuita. W zakonie od 1952 r.; studiował na Wydziale Filozoficznym Towarzystwa Jezusowego w Krakowie (1958–1961), na Wydziale Teologicznym „Bobolanum” w Warszawie (1961–1965), KUL (1969); przełożony wspólnoty jezuickiej w Lublinie (1969–1972); asystent przy Katedrze Teologii Pastoralnej na Wydziale Teologicznym KUL (1972–1976); pracownik (od 1976), kierownik Sekcji Polskiej Radia Watykańskiego (1980–1991); przełożony Prowincji Wielkopolsko-Mazowieckiej Towarzystwa Jezusowego (1991–1997); przewodniczący Konferencji Wyższych Przełożonych Zakonów Męskich w Polsce (1992–1996). W.M. Zarębczan, *Polacy w Watykanie...*, s. 500.

Józef Penkowski (1930–2006). Duchowny rzymskokatolicki, werbista. Świecenia (1956). Studiował w Misyjnym Seminarium w Pienieźnie, studiował historię Kościoła na Wydziale Teologicznym KUL (1958–1961), etnologię na uniwersytecie we Fryburgu (1962–1966); prowadził badania naukowe w Tanzanii (1966–1967); dyrektor Museo Missionario Etnologico w Watykanie (1967–1996). Według zachowanych materiałów archiwalnych MSW ww. 30 V 1961 r. miał zostać zwerbowany do współpracy przez st. oficera operacyjnego Wydziału III KW MO w Lublinie kpt. Mariana

Sierpnia jako TW ps. „Kruk” (nr rej. 596), w styczniu 1962 r. przejęty przez Wydział V Departamentu III MSW i zarejestrowany pod nr. rej. 3649 jako TW ps. „Konrad”. We wrześniu 1967 r. sprawę do dalszego prowadzenia przejął na stałe Departament I MSW. Od 21 XI 1962 r. Wydział VI, a od 15 XI 1977 r. Wydział III Departamentu I MSW prowadził RO krypt. „Konrado” (nr rej. 3493) dot. ww. Postanowieniem z 29 XII 1989 r. zniszczono akta sprawy czynnej Wydziału III Departamentu I MSW RO krypt. „Konrado” (nr rej. 3493) dot. Józefa Penkowskiego, ur. 1930 r. W Charakterystyce TW ps. „Konrad” z 5 XI 1962 r. zapisano: „Do współpracy »Konrad« pozyskany został w maju 1961 r. na zasadzie dobrowolności. W procesie pozyskiwania do współpracy ujawnił dążność do życia świeckiego i chęć wystąpienia ze stanu duchownego. Za naszą radą zgodził się pozostać przez pewien okres w zakonnie w celu jego rozpracowania i pomożenia w ten sposób rozłożenia zakonu. Do chwili wyjazdu regularnie odbywały się spotkania, na które przychodził punktualnie. Dostarczał za okres pracy w kraju b. dużo informacji dot. działalności zakonu i poszczególnych zakonników. Ze względu na zaufanie, jakie posiadał w kierownictwie zakonu, miał dostęp do wszystkich tajemnic zakonnych, które sukcesywnie przekazywał. Informacje »Konrada« poważnie obciążały zakonników moralnie i wobec władz. Nie stwierdzono faktu dezinformacji bądź niedopowiedzeń ze strony »Konrada«. Za pracę był wynagradzany i w połowie wynagradzany jest obecnie. Wyjazd »Konrada« na studia za granicę nastąpił na naszą propozycję, w celu uzyskania stopnia naukowego, co przy jednoczesnym nawiązaniu kontaktów z kierownictwem generalnym zakonu i zdobyciu jego zaufania – po powrocie do kraju – winno mu dać awans w hierarchii zakonnej i kościelnej. Przed wyjazdem uzgodniono i omówiono z »Konradem«, że po okresie około 6 miesięcy nawiązany zostanie z nim kontakt”. W raporcie oficera operacyjnego Wydziału I Departamentu IV MSW ppor. Zbigniewa Kustosika dla dyrektora Departamentu IV MSW z 29 XII 1964 r. zapisano: „TW ps. »Konrad« przebywa obecnie za granicą, utrzymując kontakt z Dep[artamentem] I. Przed wyjazdem TW ustalono, że w czasie jego nieobecności w kraju będziemy wpłacać na założoną na niego książeczkę PKO kwotę 1000 zł miesięcznie, co było dotychczas realizowane. TW, pracując w kraju, dawał materiały o dużej wartości operacyjnej. Również za granicą skrupulatnie realizuje nasze zadania”. Brak informacji o szczegółach dalszego prowadzenia sprawy. Według danych Wydziału XVII Departamentu I MSW za okres od 1 I 1985 r. do 31 XII 1988 r.: „W analizowanym okresie źródło przekazało 121 materiałów, z czego 16 wykorzystano do opracowania samodzielnej informacji wywiadu, a 57 przy opracowaniu zbiorczych. 9 materiałów zostało ocenionych jako wartościowe, a 109 posiadało wartość ograniczoną. W informacjach przekazywanych przez »Konrado« dominowała problematyka watykańska – 107. Jako wartościowe oceniono m.in. materiały dotyczące watykańskich ocen sytuacji społeczno-politycznej w Polsce, zamiarów opozycji na czas wizyty papieża w Polsce oraz związanych z nią zagrożeń i stanowiska Watykanu wobec wizyty M[ichała] Gorbaczowa w Polsce. Informacje przekazywane przez »Konrado« istotnie pogłębiały naszą wiedzę dot. problematyki watykańskiej oraz stanowiły wartościowy materiał porównawczy. Reasumując, pracę źródła w omawianym okresie oceniamy jako dobrą”. AIPN, 00945/1824, mf.; AIPN,

0449/11, t. 29, k. 10; AIPN, 0449/51, t. 19, k. 508; AIPN, 01746/3, k. 351; AIPN, Dziennik rejestracyjny Departamentu I MSW; W.M. Zarębczan, *Polacy w Watykanie...*, s. 500; C. Gmyz, *Donosił na polskiego papieża*, „Do Rzeczy”, 11–17 III 2013, s. 68–70; W. Bułhak, *Wywiad PRL...*, s. 511–522.

Zdzisław Pietkun (ur. 1955). Działacz Wolnych Związków Zawodowych i Ruchu Młodej Polski z Trójmiasta; łącznik TTK z brukselskim Biurem Koordynacyjnym „Solidarności”; szef Gabinetu Politycznego Aleksandra Halla w rządzie Tadeusza Mazowieckiego (1989–1990). W latach siedemdziesiątych rozpracowywany przez Wydział III ds. SB KW MO w Olsztynie, a następnie w Gdańsku w ramach spraw „Zespół” i „Sympatyk”. Od 25 VII 1984 r. Wydział XI Departamentu I MSW prowadził RO krypt. „Irmena” (nr rej. 15938) dot. ww.; prowadzenie sprawy przerwano 14 IX 1989 r. AIPN, 01439/74, mf.; AIPN, Dziennik rejestracyjny Departamentu I MSW; S. Cenckiewicz, *Anna Solidarność. Życie i działalność Anny Walentynowicz na tle epoki (1929–2010)*, Poznań 2010, s. 598; *idem*, *Pod kontrolą bezpieki*, „Historia Do Rzeczy” 2013, nr 5, s. 30–31.

Leszek Pietrasiński (1930–2012). Prokurator. Pracownik Prokuratury Generalnej PRL w Warszawie. E.K. Czaczkowska, T. Wiścicki, *Ksiądz Jerzy Popiełuszko*, Warszawa 2008, s. 283–284.

Luigi Poggi (1917–2010). Duchowny rzymskokatolicki, kardynał. Święcenia (1940). Attaché, referent ds. wschodnioeuropejskich, kierownik Referatu Polskiego w Sekcji ds. Nadzwyczajnych w Sekretariacie Stanu Stolicy Apostolskiej (1954); prałat domowy papieża (1960); arcybiskup (1965); pronuncjusz apostolski w Kamerunie, Republice Afryki Centralnej, Gabonie (1965–1969); nuncjusz w Peru (1969), nuncjusz apostolski ds. specjalnych w Watykanie (1974); kierownik delegacji Watykanu ds. stałych roboczych kontaktów z rządem PRL (1975–1986); nuncjusz we Włoszech (1986–1992); archiwista i bibliotekarz Kościoła (1992–1998); kardynał (1994). Według zachowanych dokumentów SB inwigilowany przez Wydział II Departamentu IV MSW w ramach KE, nr rej. 41382 (od 8 V 1975), sprawę zakończono z powodu odwołania abp. Poggiego z funkcji kierownika delegacji do PRL (26 VIII 1986). AIPN, 0222/471; M. Czajka, *Słownik biograficzny...*, s. 721.

Grzegorz Polowczyk (ur. 1950), kpt./mjr. Od listopada 1972 r. inspektor Wydziału Śledczego KW MO w Katowicach, od października 1973 do lipca 1974 r. słuchacz Studium Podyplomowego ASW, od sierpnia 1974 r. inspektor Wydziału Śledczego KW MO w Katowicach, w sierpniu 1976 r. przekazany do dyspozycji Departamentu Kadr MSW, a następnie Departamentu I MSW, od listopada 1976 do lipca 1977 r. słuchacz Studium Podyplomowego OKKW Departamentu I MSW, od sierpnia 1977 r. mł. inspektor Wydziału IV Departamentu I MSW, od listopada 1977 r. mł. inspektor Wydziału II Departamentu I MSW, od stycznia 1978 r. inspektor Wydziału II Departamentu I MSW, od czerwca 1980 r. inspektor Departamentu I MSW na etacie

niejawnym (oficer operacyjny rezydentury w Nowym Jorku ps. „Bless” pod przykryciem II sekretarza w Stałym Przedstawicielstwie PRL przy ONZ w Nowym Jorku), od listopada 1986 r. st. inspektor Wydziału II Departamentu I MSW, od sierpnia 1989 r. st. inspektor Departamentu I MSW na etacie niejawnym (oficer operacyjny rezydentury w Nowym Jorku ps. „Jesse” pod przykryciem I sekretarza w Stałym Przedstawicielstwie PRL przy ONZ w Nowym Jorku), w lipcu 1990 r. zwolniony ze służby. Według danych Wydziału XVII Departamentu I MSW w okresie od 1 IX 1984 r. do 30 VI 1986 r.: „[...] »Bless« przekazał ogółem 102 informacje, z których wykorzystano 49 (14 stanowiło podstawę do opracowania informacji samodzielnych, a 35 wykorzystano w informacjach zbiorczych). 38 informacji nadesłanych przez oficera posiadało wartość dokumentacyjną, a 1 informacja została zniszczona jako nieprzydatna. Pod względem głównych kierunków naszych zainteresowań w informacjach »Blessa« dominowała problematyka USA (26 informacji), a w następnej kolejności problematyka ekonomiczna (17), problematyka niemiecka (11) i dywersja (9). Pozostałe kierunki występowały raczej sporadycznie. Zwraca uwagę stosunkowo duża ilość informacji zakwalifikowanych do pozycji »inne« (13 informacji). Mimo że »Bless« należał do aktywniejszych informacyjnie oficerów rezydentury nowojorskiej, szczególnie w okresie wizyty gen. W[o]jciecha Jaruzelskiego w ONZ, *gross* przekazanych przez niego informacji ocenionych zostało jako posiadających wartość ograniczoną, głównie z uwagi na ich fragmentaryczność, względnie powierzchowność w potraktowaniu tematu. Oficer unikał również sporządzania szerszych opracowań problemowych, na które istnieje największe zapotrzebowanie. W sumie, biorąc pod uwagę okres objęty oceną oraz ilość i wartość przekazanych informacji, pracę oficera »Bless« oceniamy jako zadowalającą”. AIPN, 003175/879; AIPN, 3246/22; AIPN, 0449/55, t. 1, k. 66–67, 71–72.

Władysław Pożoga (1923–2015), gen. dyw. Od lipca 1945 r. referent Sekcji 4 Wydziału I WUBP w Rzeszowie, od października 1945 r. st. referent Sekcji 4 Wydziału I WUBP w Rzeszowie, od marca 1946 r. mł. referent Wydziału ds. Funkcjonariuszy WUBP w Rzeszowie, od października 1946 r. referent Wydziału ds. Funkcjonariuszy WUBP w Rzeszowie, od lutego 1947 r. słuchacz Kursu Śledczego CW MBP w Łodzi, od grudnia 1948 r. st. referent Wydziału ds. Funkcjonariuszy WUBP w Rzeszowie, od stycznia 1950 r. kierownik Sekcji 2 Wydziału ds. Funkcjonariuszy WUBP w Rzeszowie, od stycznia 1951 r. zastępca naczelnika Wydziału ds. Funkcjonariuszy WUBP w Rzeszowie, od września 1951 r. zastępca z p.o. naczelnika Wydziału ds. Funkcjonariuszy WUBP w Bydgoszczy, od listopada 1953 r. naczelnik Wydziału ds. Funkcjonariuszy WUBP w Bydgoszczy, od kwietnia 1955 r. naczelnik Sekretariatu Kierownictwa WUdsBP w Bydgoszczy; od listopada 1956 r. w dyspozycji komendanta wojewódzkiego MO w Bydgoszczy; od stycznia 1957 r. sekretarz operacyjny Kierownictwa Jednostek BP KW MO w Bydgoszczy, od września 1957 r. zastępca naczelnika Wydziału II KW MO w Bydgoszczy, od kwietnia 1959 r. naczelnik Wydziału II KW MO w Bydgoszczy, od czerwca 1961 r. naczelnik Wydziału II KW MO w Gdańsku, od sierpnia 1968 r. zastępca komendanta ds. SB KW MO w Gdańsku, od

lutego 1973 r. zastępca dyrektora Departamentu II MSW, od maja 1973 r. dyrektor Departamentu II MSW, od września 1980 r. podsekretarz stanu w MSW (jednocześnie od listopada 1981 do października 1989 r. szef Służby Wywiadu i Kontrwywiadu MSW), od grudnia 1986 r. I zastępca ministra spraw wewnętrznych; pod koniec lat osiemdziesiątych, obok Stanisława Cioska i Jerzego Urbana, należał do grona doradców gen. Wojciecha Jaruzelskiego – tzw. Zespołu Trzech; w październiku 1989 r. odwołany ze stanowiska I zastępcy ministra spraw wewnętrznych, w kwietniu 1990 r. zwolniony ze służby. Od listopada 1989 do maja 1991 r. ambasador nadzwyczajny i pełnomocny PRL w Bułgarii. AIPN, 003088/32.

Kazimierz Jerzy Przydatek (1933–2020). Duchowny rzymskokatolicki, jezuita, dr teologii. Świecenia (1960). W 1940 r. wraz z rodziną wywieziony na Syberię; w zakonie od 1950 r.; studiował na Wydziale Filozoficznym Towarzystwa Jezusowego w Krakowie (1954–1957), Wydziale Teologicznym „Bobolanum” w Warszawie (1957–1961); wychowawca młodzieży zakonnej w Kolegium Jezuickim w Krakowie (1962–1964); pracownik Radia Watykańskiego (1966–1972); dr na Papieskim Uniwersytecie Gregoriańskim w Rzymie (1970); pracownik Papieskiego Instytutu Studiów Kościelnych w Rzymie; sekretarz polskiego Komitetu Obchodów Roku Świętego (1974–1975); członek papieskiej Konsulty Duszpasterskiej dla Pielgrzymów przy watykańskim ośrodku „Peregrinatio ad Petri Sedem”, kierownik Międzynarodowego Centrum dla Pielgrzymów przy Watykanie, organizator domu dla polskich pielgrzymów „Corda Cordi” w Rzymie (1975–1984); stały spowiednik w kościele del Gesù w Rzymie i duszpasterz młodzieży włoskiej (od 1984); prefekt kościoła pw. św. Andrzeja na Kwirynale (od 1992). Wydział XI Departamentu I MSW prowadził SMW krypt. „Aggiunto” (w niektórych dokumentach ww. jest określany kryptonimem „Agip”) dot. ww. (1984), a w latach 1984–1987 RO krypt. „Agap” (nr rej. 16101). W Postanowieniu o zakończeniu i przekazaniu sprawy RO krypt. „Agap” do archiwum Departamentu I MSW z czerwca 1987 r. zapisano: „W[yżej] w[ymieniony] w kwietniu 1984 r. wszedł w zainteresowanie Wydz[iału] Dep[artamentu] I MSW ze względu na jego ew[entualne] możliwości wywiadowcze związane z kontaktami w Watykanie, Delegaturze Prymasa Polski przy Stolicy Apostolskiej, w zagranicznych strukturach »Solidarności« i emigracji. Figurant sam wyraził chęć podjęcia rozmów z »wysłannikiem polskiego rządu« na temat polskiej masonerii. W związku z tym w październiku 1984 r. oficer centrali podjął z »A[gapem]« dialog operacyjny. Do kwietnia 1984 r. odbył z »A[gapem]« trzy spotkania. W 1985 r. został przejęty na kontakt oficera rezydentury (informacje udzielone przez »A[gapa]« były mało wartościowe). Propozycji współpracy z wywiadem nie sformalizowano. Spotkania miały charakter luźny, oficer występował zgodnie z ustaloną legendą pod przykryciem. Werbunku nie zrealizowano ze względu na problemy osobisto-zawodowe (bardzo zły stan zdrowia uniemożliwił mu przyjazd do kraju). W 1986 r. na skutek wewnętrznych zatargów w zakonie jezuitów prowincjał zdecydował, że »A[gap]« zostanie przeniesiony jako szeregowy zakonnik do jednego z włoskich domów zakonnych na prowincji i odsunięty od wszelkiej styczności z Polakami. W związku z tym stracił

swoje realne możliwości wywiadowcze. Ze względu na powyższe okoliczności proponuję sprawę na ww. złożyć w archiwum Dep[artamentu] I MSW”. AIPN, 01592/251, mf.; AIPN, Dziennik rejestracyjny Departamentu I MSW; W.M. Zarębczan, *Polacy w Watykanie...*, s. 510–511.

Marian Radwan (ur. 1936). Duchowny rzymskokatolicki, sercanin, prof. Świeżenia (1960). Absolwent WSD w Tarnowie, Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej KUL (1964); dyrektor Polskiego Instytutu Kultury Chrześcijańskiej Fundacji Jana Pawła II w Rzymie (1984–1994); dr (1994); kierownik Pracowni Naukowej Fundacji Jana Pawła II w Rzymie i Lublinie (1994–1999); habilitacja (2002); kierownik Katedry Historii Europy Wschodniej KUL (od 2002); prof. ndzw. (2003). W.M. Zarębczan, *Polacy w Watykanie...*, s. 512.

Peter Raina Krishen Preduman (ur. 1935). Historyk. Stypendysta Instytutu Historii i Stosunków Międzynarodowych na Uniwersytecie Clark w Worcester w USA; nauczyciel nauk społecznych w Springfield w USA; stypendysta Ministerstwa Szkolnictwa RFN; pracownik naukowy Instytutu Badań ds. Europy Wschodniej w Berlinie Zachodnim; studiował w St. Catherine's College w Oxfordzie (1960–1962); stypendysta Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego (od 1962); stypendysta Ministerstwa Kultury i Sztuki (od 1966); wydalony z PRL (styczeń 1967); pracownik naukowy Osteuropa-Institut Freie Universität w Berlinie; w 1986 r. w londyńskiej Oficynie Poetów i Malarzy wydał książkę *Ks. Jerzy Popiełuszko. Męczennik za wiarę i ojczyznę*. W dn. 13 VI 1973 r. Wydział VIII Departamentu I MSW zarejestrował SMW nr 8/554 dot. ww., 22 XII 1973 r. ta sama jednostka zarejestrowała sprawę RO krypt. „Peters” (nr rej. 9946) dot. ww., potem zmieniono krypt. na „Pred”. Od 15 XI 1977 r. prowadzenie sprawy kontynuował Wydział XI Departamentu I MSW; w pierwszej połowie lat osiemdziesiątych zmieniono jej krypt. na „Sanyo”. W Charakterystyce zawodowo-politycznej za okres pracy w rezydenturze od grudnia 1972 do września 1974 r. dot. Adama Gilewskiego z września 1974 r. zapisano: „Ppłk Gilewski samodzielnie werbował figurantów 4 prowadzonych przez siebie spraw (»Magento«, »Góral«, »Pred« i »Witomiła«). Rezydent, oceniając proces werbunku, podkreśla właściwą postawę, dobre przygotowanie i zaangażowanie ppłk. Gilewskiego w finalizowanie wspomnianych spraw. Oceniając 3 pierwsze sprawy, rezydent wskazuje na ich operacyjną wartość i duże perspektywiczne możliwości. [...] Operacyjny wysiłek ppłk. Gilewskiego ześrodkowany był głównie na obiekty będące w kompetencji pionu »L« [Wydziału VIII Departamentu I MSW – przyp. W.B.]. Dokonał on jednego werbunku – ag[enta] ps. »Pred«, który z racji miejsca pracy (jeden z instytutów wschodniej Europy) ma powiązania z RWE i paryską »Kulturą«. Z tego źródła otrzymaliśmy dość dużo ciekawego materiału, który pokazywał plany i kierunki działalności ośrodków dywersji ideologicznej, nowo tworzące się instytuty wschodnie, ich obsada – dane o ludziach powiązanych z tymi ośrodkami itp.”. W Arkuszu kwalifikacyjnym okresowej oceny funkcjonariusza Henryka Gołasiewicza z 31 VII 1976 r. zapisano: „Ppłk H[enryk] Gołasiewicz przejął na kontakt z Wydz[iału] VIII

agentów: ps. »Pred« [...]. W trakcie pracy z nimi osiągnął przeciętne wyniki przy stosunkowo dużym nakładzie pracy”. Według Oceny okresowej pracy rezydentury w Berlinie z 7 VI 1977 r.: „Ocena pracy z agenturą. Rezydentura posiadała na kontakcie: agenci – 2 (»Sehu«, »Pred«); [...] Ag[ent] »Pred« – po ustaleniu nielojalności wobec PRL sprawę aktualnie zakwalifikowano do aktywnego rozpracowania figuranta”. W Sprawozdaniu z pracy rezydentury berlińskiej na rzecz pionu „E”, tj. Wydziału XI Departamentu I MSW, w okresie od 1 I 1980 r. do 30 V 1982 r. z 10 VI 1982 r. sporządzonej przez rezydenta w Berlinie ps. „Mild” (Tadeusz Wójcik), podano, że rezydentura „zainspirowała artykuł i wywiad z »Predem« w »Polityce«, doprowadzając do poruszenia w środowiskach dywersji Berlina Zach[odniego] i RFN, do skłócenia figurantów i osłabienia ich wrogiej działalności”. W piśmie z 6 VII 1982 r. podano: „W lutym br. podjęto z pozycji centrali – przy współdziałaniu z rezydenturą – dialog z »Predem«, przedłużony następnie przez »Grima«. W wyniku posunięć inspiracyjnych zamieszczono w prasie krajowej publikację, która w efekcie, dając pozytywne rezultaty, wydatnie przyczyniła się do deintegracji środowisk, także do wstępnej neutralizacji »Preda«. Przedsięwzięcie zostało wysoko ocenione przez kierownictwo centrali. Ustalono i decyzyjnie już przekazano, iż przedsięwzięcie związane z »Predem« będzie kontynuowane, zarówno przez rezydenturę, jak i przez centralę”. W piśmie z 20 VII 1982 r. podano: „Zgodnie z założeniami kierunkowymi do sprawy »Pred«, zatwierdzonymi przez kierownictwo Departamentu I MSW, po powrocie »Grima« do kraju sprawa nie będzie realizowana z pozycji rezydentury. W związku z tym w planie pracy rezydentury należy ją pominąć”. W uzasadnieniu Postanowienia o zniszczeniu akt sprawy czynnej Departamentu I MSW – RO krypt. „Sanyo” z 22 I 1990 r. dot. dr. Petera Rainy zapisano: „Rozpracowanie »Sanyo« zostało założone w grudniu 1973 r. na podstawie jednoźródłowej informacji, iż pozostaje w związku ze spec[jalnymi] służbami RFN. Pomówienie nie potwierdziło się. W związku z powyższym wnoszę jak niżej (dokumenty w sprawie nie przedstawiają wartości wywiadowczo-informacyjnej)”. W dn. 22 I 1990 r. zniszczono dwa tomy RO krypt. „Sanyo”. *Marzec 1968 w dokumentach MSW...*, t. 1, s. 698; AIPN, 01746/5, k. 48; AIPN, 003171/32, t. 3, k. 130, 158; AIPN, 003171/32, t. 6, k. 172, 335–336; AIPN, 003175/389, k. 95–97; AIPN, 003175/393, k. 221; AIPN, Dziennik rejestracyjny Departamentu I MSW.

Tadeusz Jan Rakoczy (ur. 1938). Duchowny rzymskokatolicki, biskup. Świecenia (1963). Absolwent Metropolitalnego Wyższego Seminarium Duchownego w Krakowie; wikariusz w Wadowicach (1963–1964); prefekt WSD w Krakowie (1964–1969); asystent i wykładowca na Papieskim Wydziale Teologicznym w Krakowie (1966–1969); studiował w Papieskim Instytucie Biblijnym w Rzymie (1970–1973), na Papieskim Uniwersytecie Gregoriańskim w Rzymie (1975–1978); pracownik (1978–1989), kierownik Sekcji Polskiej Sekretariatu Stanu (1989–1992); biskup (1992), biskup diecezji bielsko-żywieckiej (od 1992). Wydział III Departamentu I MSW prowadził SMW krypt. „Kapro” (nr rej. 3/915/86) dot. ww. (1986–1989). W Postanowieniu o zakończeniu i przekazaniu sprawy do archiwum Departamentu I MSW z 2 IV 1989 r. zapisano:

„Opracowanie w[yżej] wym[ienionego] w ramach SMW podjęto w związku z jego uplasowaniem w Sekretariacie Stanu S[tolicy] A[postolskiej]. W wyniku czynności sprawdzających ustalono, że pierwszy kontakt figuranta z SB miał miejsce w 1961 r., kiedy przeprowadzono z nim rozmowę wyjaśniającą w związku z jego uczestnictwem (jako kleryk) w nielegalnym obozie dla młodzieży. Tłumaczył się wówczas nieznamościami przepisów. Podobną taktykę przyjął, gdy w 1967 r. wyjaśniano z nim sprawę nielegalnych nabożeństw odprawianych przez niego w mieszkaniach prywatnych podczas obozu kleryckiego. Ostatnią rozmowę z figurantem przeprowadzono w 1969 r. przed jego wyjazdem do Włoch. Podkreślał lojalność wobec Kościoła, twierdził, że jest lojalny również wobec władz, że nie angażuje się politycznie. Sugestii dalszych rozmów, już na gruncie neutralnym, nie podjął. Na terenie Rzymu kilkakrotnie miał z nim styczność of[icer] »Tibor« w latach 1984–[19]88. Figurant kategorycznie wzbraniał się od jakiegokolwiek kontaktu wykraczającego poza ramy oficjalne. [...] Prowadzone opracowanie fig[uranta] nie przyniosło dotychczas żadnych elementów mogących służyć do zbudowania podstawy werbunkowej. Brak jest też przesłanek wskazujących na możliwość uzyskania ich w przyszłości. W związku z powyższym sprawę składamy do archiwum. W sprawie nie poniesiono wydatków operacyjnych”. AIPN, 02013/7; AIPN, 01591/63, mf.; W.M. Zarębczan, *Polacy w Watykanie...*, s. 512; T. Isakowicz-Zaleski, *Księża wobec bezpieki...*, s. 187–188.

Jerzy Waldemar Rasala (ur. 1949), kpt./mjr. Dziennikarz; absolwent Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego UŁ (1972); sekretarz Zespołu Ekonomicznego ZSMP. Od września 1976 r. mł. inspektor Departamentu I MSW na etacie niejawnym, od września 1976 do lipca 1977 r. słuchacz Studium Podyplomowego OKKW Departamentu I MSW, od listopada 1977 r. mł. inspektor Wydziału I Departamentu I MSW, od maja 1979 r. inspektor Wydziału I Departamentu I MSW, od czerwca 1979 r. inspektor Departamentu I MSW na etacie niejawnym (od marca 1979 r. zatrudniony pod przykryciem na stanowisku młodszego redaktora, następnie redaktora w Redakcji Zagranicznej PAP, od sierpnia 1983 do stycznia 1990 r. oficer operacyjny rezydentury w Berlinie ps. „Skat” pod przykryciem stałego korespondenta PAP w Berlinie), w lipcu 1990 r. zwolniony ze służby. Posługiwał się nazwiskiem legalizacyjnym „Jerzy Skrzetuski”. AIPN, 003175/1221, t. 1–2; AIPN, 3246/589, t. 1–2.

Joseph Ratzinger (1927–2022). Duchowny rzymskokatolicki, teolog, prof., papież. Wykładowca uniwersytetów w Bonn, Münster i Tybindze; arcybiskup Monachium i Freising (1977–1981); kardynał (od 1977); prefekt Kongregacji Doktryny Wiary (1977–2005); dziekan Kolegium Kardynalskiego (2002–2005); papież Benedykt XVI (2005–2013). M. Czajka, *Słownik biograficzny...*, s. 751.

Ronald Reagan (1911–2004). Aktor, polityk, prezydent Stanów Zjednoczonych. Aktor filmowy w Hollywood (1937–1964); przewodniczący Związku Zawodowego Aktorów (1947–1952, 1959–1960); gubernator Kalifornii z ramienia Partii Republikańskiej (1967–1975); prezydent (1981–1989). M. Czajka, *Słownik biograficzny...*, s. 752–753.

Włodzimierz Rędzioch (ur. 1951). Inż., dziennikarz. Absolwent Wydziału Elektrycznego Politechniki Częstochowskiej (1974), Studium Afrykanistyki UW; pracownik Centrum dla Pielgrzymów Polskich „Corda Cordi” w Rzymie (1980); pracownik administracji „L'Osservatore Romano” w Watykanie (od 1981); rzymski korespondent tygodnika „Niedziela” (od 1995); współpracownik amerykańskiego miesięcznika katolickiego „Inside the Vatican”. W.M. Zarębczan, *Polacy w Watykanie...*, s. 513.

Gerard Paweł Rogowski (1931–2022). Duchowny rzymskokatolicki. Generał zakonu salwatorianów (1975–1987). W Raporcie o zezwolenie na założenie sprawy SMW z 13 VIII 1975 r. zapisano: „Wym[ieniony] został pozyskany do współpracy przez Wydz[iał] IV KW MO we Wrocławiu w 1962 r. W 1964 r. przeniósł się do Bagna (praca w WSD), stąd współpraca z nim uległa rozluźnieniu, a po jego wyjeździe do USA w [19]65 r. kontakt z nim został zerwany. Sprawę złożono do archiwum. W St[anach] Zjedn[oczonych] R[ogowski] utrzymywał kontakt z przedstawicielami naszej rezydentury, którzy występowali z pozycji oficjalnej. Ze względu na nikłe możliwości R[ogowskiego] na tamtym terenie niepodejmowano z nim dialogu operacyjnego”. Od 16 X 1975 r. Wydział VI, a od 15 XI 1977 r. Wydział III Departamentu I MSW prowadził sprawę RO krypt. „Paulek” (nr rej. 10906) dot. ww. W Postanowieniu o zakończeniu i przekazaniu sprawy RO krypt. „Paulek” do archiwum zapisano: „W zainteresowaniu wywiadu od 1975 r. Wykorzystywany jako źródło informacji politycznej od 1976 r. Obsługiwany zarówno z pozycji centrali, jak i poprzez oficerów rezydentury w Rzymie. W okresie przenoszenia się figuranta z Włoch do Szwajcarii w 1986 r. zamrożono kontakt. Podejmowane w latach późniejszych próby reaktywowania spotkań operacyjnych nie przyniosły oczekiwanych rezultatów”. W Sprawozdaniu z pracy rezydentury w Rzymie na rzecz „R” w okresie od 20 II 1984 [r. do] 15 I 1986 [r.] z 13 I 1986 r. zapisano: „Ag[ent] »Paulek« – źródło mało dyspozycyjne, ciągle w wyjazdach, walory informacyjne znikome”. W piśmie z 10 III 1986 r. podano: „»Paulek« – of[icer] »Wran« – kontakt niesystematyczny. Agent unika spotkań. Brak perspektyw w sprawie”. AIPN, 3246/298, t. 1–3; AIPN, 003195/86, mf.; AIPN, 003195/1094, mf.; AIPN, 01228/822, mf.; AIPN, 1268/15331; AIPN, 003171/5, t. 1, k. 195, 232; AIPN, Dziennik rejestracyjny Departamentu I MSW.

Oscar Arnulfo Romero (właśc. **Óscar Arnulfo Romero y Galdámez**) (1917–1980). Duchowny rzymskokatolicki, arcybiskup. Biskup pomocniczy San Salvador (1970–1975); biskup Santiago de Maria (1975–1977); arcybiskup San Salvador (1977–1980). Zamordowany podczas odprawiania mszy świętej. M. Czajka, *Słownik biograficzny...*, s. 775.

Władysław Rubin (1917–1990). Duchowny rzymskokatolicki, kardynał, dr prawa kanonicznego. Święcenia (1946). Studiował we Lwowskim Seminarium Duchownym i na Wydziale Teologicznym UJK we Lwowie (1935–1939); żołnierz 54. pp (1939); zatrzymany podczas przekraczania granicy i zesłany do Archangielska (1939–1941); studiował na jezuickim Uniwersytecie św. Józefa w Bejrucie (1943–1946); duszpa-

sterz Polaków w Roumy w Libanie (1947–1949); dr na Papieskim Uniwersytecie Gregoriańskim (1952); rektor Papieskiego Kolegium Polskiego w Rzymie (1959); delegat prymasa Polski ds. Duszpasterstwa Emigracji oraz rektor kościoła i hospicjum pw. św. Stanisława w Rzymie (1964–1980); biskup tytularny Serta i sufragan gnieźnieński (1964); pierwszy sekretarz generalny Synodu Biskupów (1967); kardynał diakon (1979); prefekt Kongregacji dla Kościołów Wschodnich (1980–1985), członek: Kongregacji Nauki Wiary, Kongregacji ds. Instytutów Życia Konsekwowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego, Kongregacji ds. Ewangelizacji Narodów, Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych, Najwyższego Trybunału Sygnatury Apostolskiej, Papieskiej Rady ds. Popierania Jedności Chrześcijan, Komisji ds. Reformy Prawa Kanonicznego, Komisji ds. Kodeksu Prawa Kanonicznego Kościołów Wschodnich; konsultor: Kongregacji ds. Biskupów, Kongregacji ds. Wychowania Katolickiego, Papieskiej Rady ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących, Papieskiej Rady ds. Interpretacji Tekstów Prawnych. Od 25 IV 1962 r. Wydział VI Departamentu I MSW prowadził sprawę RO krypt. „Lwowiak” (nr rej. 1586) dot. ww. W dn. 20 V 1968 r. prowadzenie sprawy przejął Departament IV MSW. AIPN, 01748/139, mf.; AIPN, Dziennik rejestracyjny Departamentu I MSW; W.M. Zarębczan, *Polacy w Watykanie...*, s. 516.

Tadeusz Rybak (1929–2017). Duchowny rzymskokatolicki, biskup, dr teologii. Świecenia (1953). Absolwent Metropolitalnego WSD we Wrocławiu (1953); wikariusz parafii pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Bielawie (1953–1954), parafii pw. św. Stanisława i św. Doroty we Wrocławiu (1954–1955), parafii św. Stanisława w Świdnicy (1955–1956); pracownik Instytutu Katechetycznego w Trzebnicy-Będkowie (1956–1957); dr (1962, KUL), wicerektor Metropolitalnego Wyższego Seminarium Duchownego we Wrocławiu (1962–1977); prałat (1969); adiunkt na Papieskim Fakultecie Teologicznym we Wrocławiu (1977–1992); biskup pomocniczy archidiecezji wrocławskiej (1977), prepozyt Kapituły Metropolitalnej Wrocławskiej (1978), przewodniczący Komisji Episkopatu Polski ds. Liturgii i Duszpasterstwa Liturgicznego (1983–1994), biskup ordynariusz legnicki (1992), emeritus (2005). G. Polak, *Kto jest kim w Kościele: ekumeniczne „who is who”...*, s. 314.

Remigiusz Rybicki (1932–2004), płk. Od sierpnia 1953 r. słuchacz Rocznej Szkoły Oficerskiej BP w Czerwińsku; od lipca 1954 r. referent Sekcji 3 Wydziału IV WUBP w Poznaniu, od kwietnia 1955 r. referent Sekcji 3 Wydziału IV WUdsBP w Poznaniu, od kwietnia 1956 r. oficer operacyjny Sekcji 3 Wydziału IV WUdsBP w Poznaniu, od sierpnia 1956 r. oficer operacyjny Grupy Operacyjnej przy Jednostce „123” Departamentu VI KdsBP; od listopada 1956 r. w dyspozycji komendanta wojewódzkiego MO w Poznaniu; od stycznia 1957 r. st. oficer operacyjny Wydziału II KW MO w Poznaniu, od stycznia 1961 r. kierownik Grupy IV Wydziału II KW MO w Poznaniu, od kwietnia 1968 r. inspektor Wydziału V Departamentu I MSW, od listopada 1968 r. inspektor Wydziału III Departamentu I MSW, od czerwca 1969 r. inspektor Departamentu I MSW na etacie niejawnym (pracownik PISM; od 1972 do 1973 r. oficer operacyjny rezydentury w Kolonii pod przykryciem stypendysty Fundacji Humboldta w Bonn; kierownik Pra-

cowni Zagadnień Niemieckich w PISM; od sierpnia 1975 do listopada 1978 r. oficer operacyjny rezydentury w Berlinie ps. „Vitus” pod przykryciem I sekretarza PMW w Berlinie Zachodnim), od grudnia 1978 r. st. inspektor Wydziału XII Departamentu I MSW, od lipca 1980 r. zastępca naczelnika Wydziału XII Departamentu I MSW, od maja 1981 r. naczelnik Wydziału XII Departamentu I MSW, od sierpnia 1984 r. naczelnik Departamentu I MSW na etacie niejawnym (od sierpnia 1984 do września 1989 r. rezydent w Kolonii ps. „Ruder” pod przykryciem radcy w Ambasadzie PRL w Kolonii), od stycznia 1990 r. komendant OKKW Departamentu I MSW; w lipcu 1990 r. zwolniony ze służby. AIPN, 003175/688; AIPN, 3246/136, t. 1–2.

Alceste Santini (1927–2010). Dziennikarz. Watykański korespondent gazety „L’Unita”, związanej z WPK.

Zdzisław Sarewicz (do 21 I 1960 r. **Zdzisław Skwarek**) (1930–2015), gen. bryg. Od września 1956 r. słuchacz Szkoły nr 1 CW w Legionowie; w listopadzie 1956 r. zwolniony ze służby; od stycznia do listopada 1957 r. w MKNiK w Wietnamie; handlowiec CHZ „Rolimpex” (1958); od września 1958 r. oficer operacyjny Wydziału VIII Departamentu II MSW, od sierpnia 1962 r. st. oficer operacyjny Wydziału VIII Departamentu II MSW, od lipca 1965 r. inspektor Wydziału V Departamentu II MSW, od lutego 1968 r. inspektor Wydziału I Departamentu II MSW, od stycznia 1969 r. st. inspektor Wydziału I Departamentu II MSW; od września 1969 do września 1970 r. st. doradca polityczny w MKNiK w Laosie; od grudnia 1970 r. inspektor Wydziału I Departamentu II MSW, od kwietnia 1971 r. zastępca naczelnika Wydziału VII Departamentu II MSW, od sierpnia 1971 r. p.o. naczelnik Wydziału VII Departamentu II MSW, od listopada 1971 r. naczelnik Wydziału IX Departamentu II MSW, od sierpnia 1972 r. naczelnik Wydziału IV Departamentu II MSW, od lipca 1974 r. zastępca dyrektora Departamentu II MSW, od października 1980 r. dyrektor Departamentu II MSW, od września 1983 r. dyrektor Departamentu I MSW, od listopada 1989 r. szef Służby Wywiadu i Kontrwywiadu MSW, od czerwca 1990 r. szef służby na etacie niejawnym (od czerwca 1990 do 1996 r. kierownik Grupy Operacyjnej „Wisła” w Moskwie). AIPN, 003088/268, t. 1–2.

Carlo Scaringi (1936–2013). Dziennikarz. Pracownik redakcji pisma „Avanti!”. Od 30 I 1969 r. Wydział VI, a od 15 XI 1977 r. Wydział III Departamentu I MSW prowadził sprawę KI krypt. „Scala” (nr rej. 8314). W Notatce służbowej z 22 X 1984 r. zapisano: „»Scala« udziela politycznych informacji wywiadowczych, nie mając pełnej świadomości współpracy z polskim wywiadem. Dialog z[e] »S[cala]« prowadzony jest pod przykryciem Instytutu ds. Stosunków Wschód–Zachód, któremu dostarcza za odpłatnością materiały w postaci opracowań pisemnych do użytku wewnętrznego. Kontakt z[e] »S[cala]« nawiązano z pozycji przykrycia w 1969 r. i taka forma współpracy utrzymywana jest do chwili obecnej”. Według danych Wydziału XVII Departamentu I MSW za okres od 1 IX 1982 r. do 31 VII 1985 r.: „W okresie podlegającym niniejszej ocenie źródło »Scala« przekazało ogółem 54 materiały i informacje

depeszowe, z których 14 (czyli 26 proc.) wykorzystano w informacjach zarówno dla kierownictwa partyjno-rządowego, jak i innych odbiorców. Materiały przekazywane przez KI dotyczyły m.in. problematyki ekonomicznej, natowskiej i niemieckiej. Stanowiły one w zasadzie materiał pomocniczy przy opracowywaniu informacji wywiadowczych. Stosunkowo wysoką wartość merytoryczną posiadały natomiast informacje z zakresu problematyki włoskiej (z tego zakresu tematycznego źródło przekazało 20 materiałów, z których wykorzystano 8). Biorąc powyższe pod uwagę, pion »H« [Wydział XVII Departamentu I MSW – przyp. W.B.] ocenia pracę źródła ps. »Scala« na odcinku informacyjnym jako zadowalającą”. AIPN, 2333/270, t. 1–8; AIPN, 1218/27115; AIPN, 0449/11, t. 29, k. 14; AIPN, 0449/51, t. 19, k. 566; AIPN, Dziennik rejestracyjny Departamentu I MSW.

David James Gutrie Sells (1928–2020). Dziennikarz. Pracownik agencji Reuters (1952–1954); korespondent Reuters w Rzymie (1954–1957), Warszawie (1957–1960), Bonn (1960–1964) i Brukseli (1964–1965); publikował w „Daily Telegraph”; reporter radia i telewizji BBC (od 1966); korespondent BBC w Bejrucie (1971–1976); prowadził audycje radiowe BBC: „The World in Focus” (1976), „World Tonight” (1986–1991) oraz telewizyjne: „Newsday” (1976–1978), „Assignment” (1978–1979) i „Newsnight” (1980–2006). AIPN, 1268/6671; AIPN, 1268/1011; <https://www.theguardian.com/media/2020/mar/11/david-sells-obituary> (dostęp 23 IV 2021 r.).

George Pratt Shultz (1920–2021). Polityk, ekonomista, prof. Absolwent Uniwersytetu Princeton (1942); służył w marynarce wojennej Stanów Zjednoczonych; dr, następnie prof. Massachusetts Institute of Technology w Cambridge; wykładał na Uniwersytecie w Chicago (od 1968); sekretarz pracy (1969–1970), dyrektor Urzędu Zarządzania i Budżetu (1970–1972), sekretarz skarbu w administracji prezydenta Richarda Nixona (1972–1974); prezes koncernu Bechtel Group Inc. (1975–1980); sekretarz stanu z ramienia Partii Republikańskiej w administracji prezydenta Ronalda Reagana (1982–1989). M. Czajka, *Słownik biograficzny...*, s. 828; <http://history.state.gov/departments/history/people/shultz-george-pratt> (dostęp 23 IV 2021 r.).

Grażyna Sikorska. Dziennikarka. Absolwentka UŚI w Katowicach; pracownik w Keston College – brytyjskiego ośrodka badającego prześladowania ludzi wierzących w krajach komunistycznych (od 1979); uczestniczyła w procesie toruńskim jako obserwator; w 1985 r. wydała pierwszą obszerną publikację poświęconą osobie ks. Jerzego Popiełuszki (edycja na Zachodzie) pt. *A Martyr for the Truth* (w języku polskim pod tytułem *Prawda warta życia*, Londyn 1985).

Achille Silvestrini (1923–2019). Duchowny rzymskokatolicki, kardynał, dyplomata. Alumn w seminarium w Faenzy; absolwent uniwersytetu w Bolonii, Papieskiego Uniwersytetu Laterańskiego w Rzymie; studiował na Papieskiej Akademii Szlacheckiej w Rzymie; pracownik służby dyplomatycznej Stolicy Apostolskiej; od 1953 r. w Kongregacji do Nadzwyczajnych Spraw Kościoła; nadzwyczajny tajny szambelan papieski

(1957), prałat honorowy Jego Świątobliwości (1965); sekretarz osobisty sekretarzy stanu Stolicy Apostolskiej Domenica Tardiniego i Amleta Giovanniego Cicognaniego (1958–1969); pracownik Rady ds. Publicznych Kościoła (1969); uczestnik rozmów w Moskwie w sprawie udziału Watykanu w Traktacie o Broni Nuklearnej (1971); podsekretarz w Radzie ds. Publicznych Kościoła (1973); wykładowca Papieskiej Akademii Duchownej w Rzymie; arcybiskup tytularny Novaliciany (1979); sekretarz Rady ds. Publicznych Kościoła (1979), delegat Watykanu w rozmowach z władzami PRL (1987); kardynał (1988); prefekt Najwyższego Trybunału Sygnatury Apostolskiej (1988–1991), prefekt Kongregacji Kościołów Wschodnich (1991–2000). M. Czajka, *Słownik biograficzny...*, s. 832.

Albin Siwak (1933–2019). Robotnik, działacz komunistyczny. Pracował przy budowie MDM (od 1950); brygadzysta (od 1953); I sekretarz POP w Zakładzie Robót Montażowych Kombinatoru Budowlanego „Warszawa Wschód” (1965–1971); członek Komitetu Warszawskiego PZPR (1971–1980); wiceprzewodniczący ZG NZZ Budowlanych, Przemysłu Budowlanego i Spółdzielczości Mieszkaniowej (1980–1982); zastępca członka (1980–1981), członek KC PZPR (1981–1990); członek Biura Politycznego KC PZPR (1981–1986); radca Ambasady PRL/RP w Libii (1986–1990). T. Mołdawa, *Ludzie władzy. Władze państwowe i polityczne Polski...*, s. 422.

Janusz Wojciech Skory (1951–2006), kpt. Od września 1975 r. inspektor Sekcji Rolnictwa i Przetwórstwa Rolno-Spożywczego Wydziału Przestępczości Gospodarczej KW MO w Toruniu (od października 1975 do czerwca 1976 r. słuchacz Studium Podyplomowego ASW), od sierpnia 1977 r. mł. inspektor Departamentu I MSW na etacie niejawnym; od września 1977 do lipca 1978 r. słuchacz Studium Podyplomowego OKKW Departamentu I MSW; od sierpnia 1978 r. mł. inspektor Wydziału VIII Departamentu I MSW, od lipca 1979 r. inspektor Wydziału VIII Departamentu I MSW na etacie niejawnym (od sierpnia 1983 do czerwca 1985 r. oficer operacyjny rezydentury w Rzymie ps. „Cestin” pod przykryciem III sekretarza Ambasady PRL w Rzymie, odwołany z powodów dyscyplinarnych przed terminem); od sierpnia 1985 r. w dyspozycji szefa SUSW; od września 1985 r. st. inspektor Wydziału V-1 na wolnym etacie kierownika sekcji Wydziału V-1 SUSW; w grudniu 1989 r. zwolniony ze służby. Posługiwał się nazwiskiem legalizacyjnym „Janusz Klonecki”. AIPN, 0967/271; AIPN, 3246/577.

Krzysztof Smyk (ur. 1950). Dyplomata. Pracownik PISM (1975–1978), pracownik Departamentu Prawno-Traktatowego MSZ (1978–1980); od lipca 1980 r. attaché, od stycznia 1983 do grudnia 1984 r. III sekretarz w Stałym Przedstawicielstwie PRL przy ONZ w Nowym Jorku, od stycznia 1985 r. ekspert w Departamencie III MSZ, później m.in. radca w Departamencie Afryki i Bliskiego Wschodu MSZ; dyrektor Departamentu Współpracy Międzynarodowej i Integracji Europejskiej w Ministerstwie Kultury. Od 5 X 1983 r. do 14 XI 1988 r. Wydział II Departamentu I MSW prowadził sprawę KO krypt. „Faron” (nr rej. 15491) dot. ww. W Postanowieniu o zakończeniu

i przekazaniu sprawy do archiwum Dep[artamentu] I MSW z 12 IX 1988 r. zapisano: „Dialog operacyjny z »Faronem« podjął officer ps. »Bless« na terenie Nowego Jorku w kwietniu 1983 r. »F[aron]« nie ukrywał, że znane jest mu rzeczywiste miejsce pracy »Blessa« i cel jego działalności w N[owym] Jorku. Wychodząc temu naprzeciw, »Bless« zaproponował mu w dwuznacznej formie współpracę. »F[aron]« wyraził jednoznacznie zgodę, motywując ją patriotyzmem. »Bless« wnioskował jednak, że dodatkowym motywem była ambicja »F[arona]« i bezpieczeństwo jego kariery zawodowej. 30 września 1983 [r.] założono sprawę KO (Wydz[iał] II Dep[artamentu] I). Jednakże już wcześniej ujawniły się niekorzystne cechy charakteru »F[arona]«, jak próżność i gadatliwość. W wyniku sugestii centrali rozmowy na ten temat prowadził z »F[aronem]« »Roan« (z pozycji oficjalnej), ostrzegając go przed szerzeniem plotek w środowisku placówkowym. Po związaniu z wywiadem negatywne cechy »F[arona]« zostały na pewien czas wytłumione. W czasie pobytu w misji PRL przy ONZ »F[aron]« przekazał szereg informacji na tematy polityczne. Informacje przedstawiały zróżnicowaną wartość – część nie nadawała się do wykorzystania. Należy jednak podkreślić zaangażowanie »F[arona]« w realizację stawianych mu zadań. Informacje przekazywał w formie pisemnej. Po powrocie »F[arona]« z rotacji (grudzień 1984 [r.]) podjął pracę w Departamencie III MSZ, kontynuując współpracę z naszą służbą. Korzyści płynące ze współpracy były jednak niewielkie, mimo zaangażowania »F[arona]«. W listopadzie 1986 [r.] przedstawiono raport o ukadrowieniu »F[arona]«. Został on jednak odrzucony przez tow. dyrektora Z[dziesiątka] Sarewicza ze względu na wiek »F[arona]« (36 lat) i negatywne oceny jego charakteru. W sierpniu 1988 [r.] napłynęły do naszej jednostki informacje, że »F[aron]« dyskutuje w MSZ kwestie rzekomych zmian kadrowych w resorcie MSW, dając do zrozumienia, że posiada doń bliżej nieokreślone dotarcie. W związku z tym 27 sierpnia przeprowadzono z »F[aronem]« rozmowę wyjaśniająco-ostrzegawczą, postanawiając jednocześnie zakończyć współpracę, z możliwością ponownego jej podjęcia z chwilą wyjazdu »F[arona]« na placówkę”. AIPN, 01911/185; AIPN, Dziennik rejestracyjny Departamentu I MSW.

Ksawery Franciszek Sokolowski (1939–2015). Duchowny rzymskokatolicki, dr teologii. Absolwent częstochowskiego WSD (1962); studiował na Wydziale Teologicznym KUL, uzyskał licencjat (1962–1964); kapelan bp. ordynariusza Stefana Bareły w Częstochowie (1964–1968); na dwuletnich studiach doktoranckich w Rzymie (1968–1972); kierownik Wydziału Duszpasterskiego Kurii Metropolitalnej w Częstochowie (1972–1979); w Rzymie (od 1979), dyrektor Domu Jana Pawła II w Rzymie. Według zachowanych dokumentów MSW ww. został zarejestrowany przez Grupę IV KM MO w Częstochowie jako TW ps. „Janusz”, następnie ps. zmieniono na „Karol” (nr rej. Cz-369). W Charakterystyce pracy TW „Janusz” za okres dotychczasowej współpracy z 25 XI 1968 r. zapisano: „TW »Janusz« (lat 27) został pozyskany w dn. 4 czerwca [19]68 r. za cenę udzielenia mu paszportu na wyjazd do Rzymu, gdzie zamierza robić doktorat z teologii. Jest to jednostka wyjątkowo cenna, o bardzo dużych możliwościach dotarcia do różnych tajemnic kurialnych, z dużą perspektywą na

przyszłość. Pozyskano ją do rozpracowywania biskupów częstochowskich oraz kurii diecezjalnej. Jako kapelan bp. ordynariusza towarzyszył mu nieodłącznie, znał każdy jego ruch, najbardziej intymne sprawy, a także miał dostęp do wszelkich tajemnic kurialnych. Zgodę na współpracę wyraził w formie ustnej, jednak przekonywająco. Godzi się na współpracę nieustanną, zarówno w okresie pobytu za granicą, jak też i po powrocie do kraju. Do chwili wyjazdu za granicę, tj. do 18 sierpnia, przekazał szereg informacji ustnych oraz różnych dokumentów kurialnych. Scharakteryzował osobowość poszczególnych biskupów częstochowskich, ważniejszych kurialistów, wskazał w ogólnych zarysach ich postawę polityczną. Podał, którzy z nich wchodzi w skład Komisji Episkopatu, jakie sprawują tam funkcje. Przekazał dane o działalności publicystyczno-wydawniczej ordynariusza częstochowskiego. Mówił o przyczynach nieporozumień ordynariusza z biskupem [Franciszkiem] Musielem. Dał ciekawe informacje w sprawie semin[arium] duchownego i zmian personalnych”. W Charakterystyce TW ps. „Janusz” z 31 XII 1975 r. zapisano: „Jest to jednostka wyjątkowo cenna, z dużą perspektywą, o bardzo dużej znajomości różnych tajemnic kurialnych, możliwościach dotarcia do bardziej wpływowych członków episkopatu, a nawet niektórych urzędników watykańskich. [...] Chętny do współpracy, ale wymaga coraz głębszego wiązania go z naszym aparatem. Jako kadrowy pracownik kurii, będący głęboko zaangażowany w sprawy Kościoła, zdradza pewne opory w przekazywaniu konkretnych nazwisk osób związanych bezpośrednio z kurią, jego odcinkiem pracy, ciekawych dokumentów, jakie znajdują się w kurii. Chociaż nie odmawia, zwleka z ich przekazaniem. [...] Z TW »Janusz« odbyto łącznie 41 spotkań, w tym spotkania w 1970 r. na terenie Budapesztu i 4 spotkania w 1971 r. w Rzymie. W 1968 r. odmówił przyjęcia proponowanych mu pieniędzy w wysokości 5000 zł, dopiero w końcu grudnia 1973 r. przyjął prezent imieninowy w postaci zegarka na rękę marki Omega wartości 5000 zł. Informacje przekazuje w formie ustnej, w trzech przypadkach – na wyraźną prośbę przekazał informacje na piśmie (maszynopis). Spotkania na terenie Budapesztu i Rzymu odbywano w lokalach restauracyjnych, obecnie odbywają się wieczorową porą na MK krypt. »Hotel«. Każdorazowo przychodził na nie w świeckim przebraniu”. W dniu 5 XII 1979 r. przekazany do dyspozycji Departamentu IV MSW. Od 8 III 1980 r. Wydział III Departamentu I MSW prowadził RO krypt. „Potenza” (nr rej. 13273), następnie zmieniono krypt. sprawy na „Tevere”. W Protokole ze spotkania i omówienia spraw operacyjnych prowadzonych przez Wydział III Dep[artamentu] I MSW z rezydentem rezydentury w Rzymie tow. „Bralskim” w dn. 13 VII 1982 r. z 14 VII 1982 r. zapisano: „Ag[ent] »Potenza«. Po wprowadzeniu stanu wojennego nastąpiło załamanie we współpracy. Źródło na krótki czas odmówiło kontaktów z oficerem. Rezydentura dążyć będzie do odbudowania kontaktu i wiązania źródła ze względu na jego duże możliwości wywiadowcze (kandydat na biskupa). Rezydentura zmierzać będzie do skłonienia w[yżej] wym[ienionego] do przyjazdu do kraju i kontaktu z centralą. Rezydentura sporządzi aktualną ocenę źródła i perspektyw sprawy. Centrala do końca sierpnia br. dokona analizy sprawy. Dążyć się będzie do przeprowadzenia z pozycji centrali spotkania z agentem, które po udokumentowaniu byłoby elementem wiążącym źródło”. W piśmie z 10 III 1986 r. podano: „»Potenza« –

off[icer] »Tibor« – kontakt systematyczny. Prowadzenie prawidłowe”. Postanowieniem z 11 I 1990 r. zniszczono akta sprawy czynnej Wydziału III Departamentu I MSW RO krypt. „Potenza” dot. Franciszka Sokołowskiego. AIPN Ka, 00142/102; AIPN, 01746/3, k. 407; AIPN, 003171/5, t. 1, k. 137, 231; AIPN, 0449/51, t. 19, k. 359–360, 372; AIPN, Dziennik rejestracyjny Departamentu I MSW.

Józef Soltysiewicz (do grudnia 1966 r. **Józef Soltysik**) (ur. 1931), płk. Od grudnia 1954 r. referent, słuchacz Pięciomiesięcznego Kursu Departamentu I KdsBP; od października 1955 r. referent Sekcji 2 Wydziału VII Departamentu I KdsBP, od kwietnia 1956 r. oficer operacyjny Sekcji 2 Wydziału VII Departamentu I KdsBP, od sierpnia 1956 r. oficer operacyjny na etacie Departamentu I KdsBP/MSW na etacie niejawnym, od października 1957 r. oficer operacyjny Wydziału VII Departamentu I MSW, od lipca 1958 r. oficer operacyjny Wydziału II Departamentu I MSW, od stycznia 1959 r. st. oficer operacyjny Wydziału II Departamentu I MSW, od maja 1961 r. st. oficer operacyjny Wydziału IV Departamentu I MSW, od września 1962 r. st. oficer operacyjny Departamentu I MSW na etacie niejawnym (od listopada 1962 do sierpnia 1966 r. pracownik rezydentury w Waszyngtonie ps. „Murat” pod przykryciem attaché Ambasady PRL w Waszyngtonie), od kwietnia 1967 r. inspektor Wydziału IV Departamentu I MSW, od sierpnia 1967 r. zastępca naczelnika Wydziału IV Departamentu I MSW, od grudnia 1970 r. naczelnik Wydziału IV Departamentu I MSW; od maja 1972 r. w dyspozycji Departamentu Kadr MSW; od czerwca 1972 r. st. inspektor/naczelnik wydziału Departamentu I MSW na etacie niejawnym (od września 1972 do października 1976 r. rezydent w Waszyngtonie ps. „Murat” pod przykryciem radcy Ambasady PRL w Waszyngtonie), od listopada 1976 r. zastępca szefa Zarządu VII Departamentu I MSW (od maja 1981 do października 1985 r. rezydent w Nowym Jorku ps. „Roan” pod przykryciem radcy w Stałym Przedstawicielstwie PRL przy ONZ w Nowym Jorku), od listopada 1985 r. naczelnik Wydziału II Departamentu I MSW, od października 1989 r. naczelnik wydziału Departamentu I MSW na etacie niejawnym (od sierpnia 1989 r. kierownik punktu operacyjnego w Szanghaju ps. „Roan” pod przykryciem konsula generalnego PRL w Szanghaju); w lipcu 1990 r. zwolniony ze służby. AIPN, 003175/722; AIPN, 3246/89, t. 1–2.

Jarosław Sozański (ur. 1946), kpt./mjr. Od lipca 1973 r. oficer Departamentu I MSW na etacie niejawnym, od sierpnia 1973 do lipca 1974 r. słuchacz Studium Poddyplomowego OKKW Departamentu I MSW, od sierpnia 1974 r. oficer Wydziału VI Departamentu I MSW, od stycznia 1975 r. mł. inspektor Wydziału VI Departamentu I MSW, od sierpnia 1975 r. mł. inspektor Departamentu I MSW na etacie niejawnym, od lutego 1976 r. mł. inspektor Wydziału VI Departamentu I MSW, od sierpnia 1976 r. mł. inspektor/inspektor Departamentu I MSW na etacie niejawnym (od lutego do kwietnia 1977 r. stażysta w Ambasadzie PRL w Paryżu), od grudnia 1977 r. inspektor Wydziału XVII Departamentu I MSW, od lipca 1979 r. st. inspektor Wydziału XVII Departamentu I MSW, od lipca 1980 r. st. inspektor OKKW Departamentu I MSW, od listopada 1983 r. st. inspektor Wydziału XI Departamentu I MSW, od października

1985 r. st. inspektor Departamentu I MSW na etacie niejawnym (od października 1985 do października 1989 r. oficer operacyjny rezydentury w Rzymie ps. „Antes” pod przykryciem II sekretarza Ambasady PRL w Rzymie), w lipcu 1990 r. zwolniony ze służby. Posługiwał się nazwiskiem legalizacyjnym „Jarosław Wołoszański”. Według danych Wydziału XVII Departamentu I MSW za okres od 15 X 1985 r. do 15 VI 1987 r.: „W okresie podlegającym ocenie of[icer] »Antes« przekazał ogółem 86 materiałów. Dotyczyły one przede wszystkim problematyki włoskiej (42). Ponadto znaczna część materiałów dotyczyła problematyki dywersji (16) i Watykanu (11). Jako wartościowe oceniono 21 materiałów, tj. ok. 25 proc., 60 informacji posiadało wartość ograniczoną. Sześć materiałów stanowiło podstawę do opracowania samodzielnych informacji, a 42 (50 proc.) razem z innymi wykorzystano w opracowaniach zbiorczych. 30 materiałów miało wartość dokumentacyjną. Przytoczone dane nie w pełni odzwierciedlają wkład pracy of[icera] »Antes« w problematykę informacyjną. Większość jego opracowań dot. sytuacji wewnętrznej we Włoszech oraz działalności partii politycznych miało usystematyzowany i kompleksowy charakter, niewymagający żadnej obróbki informacyjnej i stylistycznej. Na uwagę zasługuje fakt, że w ich przygotowywaniu wykorzystywał wiele źródeł oficjalnych i nieoficjalnych. Of[icer] »Antes« wykazał się dużą aktywnością przed wizytą gen. W[o]jciecha Jaruzelskiego w Rzymie w styczniu br., nadsyłając szereg rzeczowych, przydatnych informacyjnie materiałów. Jego informacje opracowane są starannie, terminowo wywiązuje się z realizacji zleceń centrali. Treść przekazywanych informacji świadczy o tym, że na bieżąco śledzi i dobrze orientuje się w polityce wewnętrznej i zagranicznej Włoch. Pracę oficera »Antes« na rzecz naszego wydziału oceniamy jako dobrą”. AIPN, 003175/1011, t. 1–3; AIPN, 3246/503; AIPN, 0449/51, t. 19, k. 522–523.

Vittorio de Spuches (ur. 1922). Właściciel i dyrektor firmy turystycznej „Alma Travel” w Rzymie, będącej partnerem handlowym PBP „Orbis”; obsługiwał polskie wycieczki udające się do Włoch; wiceprezes Polsko-Amerykańskiego Stowarzyszenia Biur Podróży (SPATA); właściciel hotelu „Pensione Fiorini” w Rzymie. Od 15 XII 1973 r. Wydział III, a od 15 XI 1977 r. Wydział X Departamentu I MSW prowadził sprawę KI krypt. „Vitor” (nr rej. 9921) dot. ww. W dn. 21 IX 1982 r. sprawę prze rejestrowano do kategorii RO, a 28 I 1987 r. złożono do archiwum. W Raporcie o zezwolenie na odbycie spotkania z figurantem sprawy KI krypt. „Vitor” zapisano: „W latach 1961–[19]63 »Vitor« pozostawał w zainteresowaniu Dep[artamentu] II MSW. Rozpracowanie ustaliło liczne kontakty figuranta w PRL, jednak działalności wywiadowczej nie stwierdzono. Z uwagi na jego kontakty z naszą placówką w Rzymie i możliwości posiadania kontaktów oficjalnych z policją włoską do sprawy włączył się nasz Wydział [III Departamentu I MSW]. Ze względu na to, że pomimo otoczenia »Vitora« liczną agenturą nie stwierdzono, by przejawiał on jakiegokolwiek zainteresowanie wywiadowcze, sprawa została złożona w archiwum w 1967 r.”. Od 15 XII 1973 r. Wydział III (po 15 XI 1977 r. Wydział X) Departamentu I MSW prowadził sprawę KI krypt. „Vitor” dot. ww., 21 IX 1982 r. prze rejestrowano ją do kategorii RO, a 28 I 1987 r. złożono do archiwum. W uzasadnieniu Postanowienia o zakoń-

czeniu i przekazaniu sprawy do archiwum Departamentu I MSW RO krypt. „Vitor” z 14 I 1987 r. inspektor Wydziału X Departamentu I MSW kpt. Roman Tąkiel napisał: „W 1971 r. nasza rezydentura w Rzymie zainteresowała się ww. z uwagi na to, że ww. prowadził hotel w Rzymie »Pensione Fiorini«, gdzie – jak ustalono – przebywali uciekinierzy z Polski i osoby powiązane z obozem dla uchodźców w Latynie. Ponadto »Vitor« do obsługi grup turystycznych z Polski zatrudniał pilotów, którzy byli uciekinierami z Polski i pozostawiali w naszym zainteresowaniu ze względu na ich powiązania z wrogą nam emigracją. W lutym 1972 r. podczas pobytu figuranta w kraju przeprowadzono z nim rozmowę sondażową, w trakcie której zgodził się na utrzymywanie kontaktu z naszą służbą. Kolejnym etapem realizacji sprawy było wciąganie »Vitora« do współpracy z nami poprzez stawianie mu – za pośrednictwem KO ps. »Tulio« – zadań, które jednoznacznie świadczyły, że są to zadania o charakterze wywiadowczym. W 1973 r., po powrocie KO ps. »Tulio« do kraju, ponownie odbyto z »Vitorem« spotkanie, w trakcie którego potwierdził gotowość do współpracy z nami i otrzymał zadania do realizacji na terenie Włoch. Przekazano go na łączność rezydentury. Współpraca z »Vitorem« w latach 1973–1977 nie przyniosła oczekiwanych rezultatów. Poza wyrażaniem gotowości »Vitor« nie wykazywał żadnej inicjatywy w realizacji zleconych mu zadań. Ponadto przez cały okres współpracy próbował uchylać się od pracy dla nas. Podjęte próby zmobilizowania go do bardziej aktywnej współpracy z nami nie przyniosły pozytywnych rezultatów. W świetle powyższego postanowiono traktować »Vitora« na zasadach kontaktu oficjalnego. W styczniu 1980 r. – podczas pobytu »Vitora« w Polsce – pracownik zewnętrzny Dep[artamentu] I MSW ps. »Weza« przeprowadził z nim rozmowę, na nasze polecenie. Podstawą przeprowadzenia przez »Wezę« rozmowy z figurantem był fakt ich znajomości od 1964 r. z terenu USA. W trakcie rozmowy »Vitor« ujawnił, że ma dotarcie do Watykanu, Domu Jana Pawła II i do wrogich nam środowisk emigracyjnych. Żalił się również, że w przeszłości był niezbyt dobrze traktowany przez pracowników naszej ambasady w Rzymie, wymienił w tym miejscu naszego pracownika, który go obsługiwał. Ponadto »Vitor« poinformował »Wezę«, że zamierza rozszerzyć swoje kontakty turystyczne z Polską (w międzyczasie »Vitor« wykupił współudział w firmie turystycznej »Alma Travel«). W związku z nowo ustalonymi możliwościami wywiadowczymi »Vitora« postanowiono w czasie jego najbliższego pobytu w Polsce przeprowadzić z nim kolejną rozmowę mobilizującą go do bardziej aktywnej współpracy z nami. W grudniu 1981 r. przeprowadzono z »Vitorem« na terenie kraju kolejne spotkanie, które miało na celu ustalenie jego aktualnych możliwości wywiadowczych i zmobilizowanie go do bardziej aktywnej współpracy z nami. »Vitor« ponownie zadeklarował chęć współpracy z nami. W związku z tym postawiono mu zadania do realizacji na terenie Włoch – zgodnie z jego możliwościami – i przekazano go na kontakt rezydentury. W okresie współpracy na przestrzeni lat 1981–1986 otrzymywaliśmy od »Vitora« informacje bardzo ogólnikowe i powierzchowne. »Vitor« nigdy nie potrafił pogłębić tych informacji ani też rozszerzyć. We współpracy nie wykazywał ponownie żadnej inicjatywy, a kontakt z nami traktował na zasadzie towarzyskich spotkań. Podjęte ponownie próby uaktywnienia z nim współpracy nie przyniosły pozytywnych rezultatów.

W związku z tym po powrocie do kraju »Wrana«, który go obsługiwał, postanowiono zakończyć współpracę z »Vitorem«, co uczyniono w sierpniu 1986 r. W listopadzie 1986 r. »Vitor« sprzedał swój udział w firmie turystycznej »Alma Travel« i odszedł na emeryturę”. AIPN, 01824/20, mf.; AIPN, 1218/25914; AIPN, Dziennik rejestracyjny Departamentu I MSW.

Eugeniusz Spyra (ur. 1931), płk. Od 21 VIII 1953 r. referent w dyspozycji dyrektora Departamentu VII MBP, od 15 X 1953 r. słuchacz Roczego Kursu Przeszkolenia Operacyjnego Departamentu VII MBP, od 1 IX 1954 r. referent przy Kierownictwie Departamentu VII MBP, od 30 III 1955 r. referent Sekcji 2 Wydziału II Departamentu I KdsBP, od 31 VIII 1955 r. referent/oficer operacyjny Departamentu I KdsBP/MSW na etacie niejawnym, od 1 IV 1957 r. oficer operacyjny Wydziału II Departamentu I MSW, od 1 II 1960 r. oficer operacyjny Departamentu I MSW na etacie niejawnym (od maja 1960 do listopada 1964 r. pracownik rezydentury w Meksyku ps. „Grzegorz” pod przykryciem attaché w Ambasadzie PRL w Meksyku), od 1 II 1965 r. st. oficer operacyjny na etacie Wydziału IV Departamentu I MSW, od 1 IV 1967 r. inspektor Wydziału IV Departamentu I MSW, od 1 I 1968 r. st. inspektor Wydziału IV Departamentu I MSW, od 1 VII 1968 r. st. inspektor Departamentu I MSW na etacie niejawnym (od lipca 1968 do sierpnia 1972 r. rezydent w Meksyku ps. „Grzegorz” pod przykryciem I sekretarza Ambasady PRL w Meksyku), od 1 X 1972 r. st. inspektor (st. wykładowca) Katedry Nauk Operacyjnych OKKW Departamentu I MSW, od 1 III 1975 r. st. inspektor Departamentu I MSW na etacie niejawnym (od kwietnia 1975 do lipca 1980 r. kierownik punktu operacyjnego w Lizbonie ps. „Grzegorz” pod przykryciem I sekretarza Ambasady PRL w Lizbonie), od 15 IX 1980 r. st. inspektor Wydziału XVI Departamentu I MSW, od 1 I 1981 r. zastępca naczelnika Wydziału III Departamentu I MSW, od 1 XII 1985 r. naczelnik Wydziału III Departamentu I MSW, od 15 XI 1987 r. naczelnik wydziału Departamentu I MSW na etacie niejawnym (od października 1987 do 1990 r. kierownik punktu operacyjnego w Brasiliu ps. „Grzegorz” pod przykryciem I sekretarza Ambasady PRL w Brasiliu); w lipcu 1990 r. zwolniony ze służby. AIPN, 003175/726.

Bronisław Stawiński (ur. 1928), płk. Od października 1952 r. referent Departamentu VII MBP na etacie niejawnym (od sierpnia 1953 do września 1955 r. pracownik rezydentury w Londynie); od września 1955 r. słuchacz Pięciomiesięcznego Kursu Operacyjnego Departamentu I MSW; od kwietnia 1956 r. oficer operacyjny Departamentu I KdsBP/MSW na etacie niejawnym (od marca 1957 do czerwca 1960 r. pracownik rezydentury w Londynie ps. „Stasiak” pod przykryciem referendarza, a następnie kierownika działu w BRH przy Ambasadzie PRL w Londynie); od października 1960 r. słuchacz Szkoły Departamentu I MSW; od listopada 1961 r. oficer operacyjny Wydziału IV Departamentu I MSW, od stycznia 1962 r. st. oficer operacyjny Wydziału IV Departamentu I MSW, od kwietnia 1963 r. st. oficer operacyjny Departamentu I MSW na etacie niejawnym (od maja 1963 do lipca 1967 r. pracownik rezydentury w Tel Awiwie ps. „Adam” pod przykryciem kierownika działu w BRH

przy Ambasadzie PRL w Tel Awiwie), od sierpnia 1967 r. inspektor Wydziału IV Departamentu I MSW, od grudnia 1968 r. inspektor Wydziału X Departamentu I MSW, od czerwca 1969 r. inspektor Wydziału IV Departamentu I MSW, od lipca 1970 r. inspektor Departamentu I MSW na etacie niejawnym (od stycznia 1971 do lipca 1973 r. pracownik punktu operacyjnego w Pekinie ps. „Trela” pod przykryciem attaché handlowego w BRH przy Ambasadzie PRL w Pekinie), od sierpnia 1973 r. inspektor Wydziału VIII Departamentu I MSW, od stycznia 1974 r. st. inspektor Wydziału VIII Departamentu I MSW, od września 1977 r. st. inspektor Departamentu I MSW na etacie niejawnym (od września 1977 do kwietnia 1982 r. oficer operacyjny rezydentury w Waszyngtonie ps. „Trela” pod przykryciem I sekretarza Ambasady PRL w Waszyngtonie), od lipca 1982 r. st. inspektor Wydziału XI Departamentu I MSW, od czerwca 1983 r. zastępca naczelnika Wydziału XI Departamentu I MSW, od lipca 1985 r. zastępca naczelnika Departamentu I MSW na etacie niejawnym (pracownik MSZ, sekretarz Zespołu ds. Kontaktów PRL–Izrael; od lutego 1988 do czerwca 1989 r. oficer operacyjny punktu operacyjnego w Tel Awiwie ps. „Trela” pod przykryciem I sekretarza Sekcji Interesów PRL w Banku PKO w Tel Awiwie); we wrześniu 1989 r. zwolniony ze służby. AIPN, 003175/730.

Stanisław Stefanek (1936–2020). Duchowny rzymskokatolicki, chrystusowiec, biskup, dr teologii. Świecenia (1959). W zakonie od 1949 r.; studiował w WSD Towarzystwa Chrystusowego w Poznaniu (1954–1960), na Sekcji Biblijnej Wydziału Teologii KUL w Lublinie (1961–1964); śluby wieczyste (1958); wykładowca WSD Towarzystwa Chrystusowego w Poznaniu (1965–1980), prefekt, wicerektor (1966–1976); asystent (1972–1976), st. wykładowca ATK (od 1980); wikariusz generalny Towarzystwa Chrystusowego w Poznaniu (1976–1980); dr (1980); biskup pomocniczy szczecińsko-kamieński (1980–1996); członek (od 1980), wiceprzewodniczący (do 1994), przewodniczący Komisji ds. Rodzin (1994–1997); przewodniczący Rady ds. Rodzin Episkopatu Polski (od 1997); członek Komisji ds. Misji (1980–1989), Komisji ds. Zakonnych Episkopatu Polski (1980–1994); wicedyrektor (1984–1993), dyrektor Instytutu Studiów nad Rodziną ATK (od 1993); członek Komisji ds. Liturgii Episkopatu Polski (1989–1994); członek Prezydium Papieskiej Rady ds. Rodzin (od 1993); biskup łomżyński (1996–2011). Według karty E-16 w Kartotece odtworzeniowej Biura „C” MSW: „Zarejestr[owany] do nr. 106975, pozostaje na kontakcie Wydz[iału] II Dep[artamentu] IV MSW”. Według Dziennika rejestracyjnego MSW sygn. I pod nr. 106975 Wydział II Departamentu IV MSW 23 V 1988 r. zarejestrował TW o ps. „Staszek”; 9 XI 1989 r. sprawę przejął Wydział V Departamentu Studiów i Analiz MSW; 17 I 1990 r. zrezygnowano z jej dalszego prowadzenia. AIPN, Kartoteka odtworzeniowa Biura „C” MSW, karta E-16; AIPN, Dziennik rejestracyjny MSW; G. Polak, *Kto jest kim w Kościele: ekumeniczne „who is who”*..., s. 344–345.

Andrzej Stefańczyk (ur. 1951), kpt./mjr. Od stycznia 1975 r. inspektor Wydziału III KW MO w Łodzi; od października 1975 r. słuchacz Studium Podyplomowego ASW; od sierpnia 1977 r. mł. inspektor Departamentu I MSW na etacie niejawnym; od

września 1980 do lipca 1981 r. słuchacz Studium Poddyplomowego OKKW Departamentu I MSW; od sierpnia 1978 r. mł. inspektor Wydziału III Departamentu I MSW, od lipca 1980 r. inspektor Wydziału III Departamentu I MSW, od grudnia 1981 r. inspektor Departamentu I MSW na etacie niejawnym (od kwietnia 1982 do czerwca 1986 r. oficer operacyjny rezydentury w Rzymie ps. „Wran” pod przykryciem III sekretarza, od 1 VIII 1984 r. II sekretarza Ambasady PRL w Rzymie), od sierpnia 1986 r. st. inspektor Wydziału III Departamentu I MSW (od lipca 1987 r. kierownik Zespołu Watykańskiego); w lipcu 1990 r. zwolniony ze służby. Posługiwał się nazwiskiem legalizacyjnym „Andrzej Wroński”. Według danych Wydziału XVII Departamentu I MSW za okres od 1 I 1984 r. do 1 V 1986 r.: „W analizowanym okresie oficer ps. »Wran« przekazał łącznie 61 informacji, z których 28, tj. 45,9 proc., wykorzystaliśmy w opracowaniach informacji wywiadu m.in. dla kierownictwa partyjno-rządowego. 4 z informacji pochodzących od »Wrana« uznaliśmy za wartościowe. 51, tj. 83,6 proc., pod względem merytorycznym zostało ocenione jako dostateczne (wartość ograniczona), głównie z uwagi na fragmentaryczne przedstawienie tematu. Część z nich potwierdzała wcześniej uzyskane materiały. 4 informacje miały charakter oficjalno-prasowy. W tematyce pracy informacyjnej of[icera] »Wrana« dominowały zagadnienia związane z problematyką watykańską. Otrzymaliśmy od »Wrana« na ten temat 38 informacji (62,3 proc. ogólnej ilości informacji oficera), z których 19, tj. 50 proc., zostało wykorzystanych. Stosunkowo interesującą wywiadowczo wartość merytoryczną posiadały informacje dotyczące problematyki dywersji ideologicznej. Z 19 informacji przesłanych do centrali 9, tj. 47,4 proc., zostało wykorzystanych. Oceniając jako zadowalającą pracę informacyjną of[icera] »Wrana«, należy odnotować postęp (głównie ilościowy, w mniejszym stopniu jakościowy) wyników informacyjnych osiągniętych przez wym[ienionego] oficera w drugiej połowie analizowanego okresu”. AIPN, 003175/101; AIPN, 3246/5; AIPN, 0449/51, t. 19, k. 542–543.

Andrzej Stelmachowski (1925–2009). Prawnik, polityk, prof. Członek Młodzieży Wszechpolskiej; żołnierz AK; studiował prawo na tajnym UW (1944); członek władz Bratniej Pomocy; absolwent prawa na UP (1947); asystent na Wydziale Prawa UP (1947–1950); członek ZNP (1948–1980, przewodniczący Rady Zakładowej na UW 1972–1975); wykładowca Wydziału Prawa UW (do 1962, od 1969); wykładowca prawa rolnego na UWr (1962–1969); wykładowca ATK (1970); kierownik Zakładu Prawa Cywilnego Filii UW w Białymstoku; członek warszawskiego KIK (1972, prezes 1987–1990); prof. (1973); członek Prymasowskiej Rady Budowy Kościołów (1975); doradca MKS w Stoczni Gdańskiej (1980); doradca NSZZ RI „Solidarność”; członek Rady Programowo-Konsultacyjnej Ośrodka Prac Społeczno-Zawodowych przy KKP (1980–1981); przewodniczący Komitetu Organizacyjnego Kościelnej Fundacji na rzecz Rolnictwa (1982–1985); członek komisji episkopatu Polski: „Iustitia et Pax”, ds. Duszpasterstwa Rolników (1989), ds. Duszpasterstwa Ludzi Pracy; doradca TKK, KKW NSZZ „Solidarność” (1987); członek KO przy Przewodniczącym NSZZ „Solidarność” Lechu Wałęsie (1988, przewodniczący Komisji Wsi i Rolnictwa), Komitetu Helsińskiego w Polsce (1988–1989); uczestnik obrad okrągłego stołu; mar-

szalek Senatu (1989–1991); członek Prezydium OKP; prezes Fundacji „Wspólnota Polska” (1990); minister edukacji narodowej (1991–1992). Inwigilowany w ramach SOR krypt. „Profesor”, nr ewid. 48789, przez Wydział IV SUSW (1988–1989). AIPN, Kartoteka b. SUSW; *Kto jest kim w Polsce. Informator biograficzny. Edycja 3*, Warszawa 1993, s. 683.

Stanisław Stomma (1908–2005). Prawnik, publicysta, działacz polityczny, prof. Absolwent prawa na USB w Wilnie (1932); dr prawa karnego (1937); asystent na USB w Wilnie (1937), studiował we Francji (1938–1939); w czasie wojny nauczyciel na tajnych kompletach w Wilnie (1939–1944); adiunkt UJ w Krakowie (1945–1950); współzałożyciel i redaktor naczelny miesięcznika „Znak” (1946–1953); dr hab. (1947); poseł na Sejm PRL, przewodniczący Koła Poselskiego „Znak” (1957–1976); przewodniczący Prymasowskiej Rady Społecznej (1981–1985); prezes Klubu Myśli Politycznej „Dziekania” (1985–1989); uczestnik obrad okrągłego stołu (1989); senator (1989–1991). *Kto jest kim w Polsce. Informator biograficzny. Edycja 2...*, s. 1258–1259.

Konrad Marcin Straszewski (1927–2019), gen. bryg. Absolwent Wydziału Prawa UW (1966). Od 1951 r. instruktor pedagogiczny w Ośrodku Szkoleniowym URM; od sierpnia 1952 r. starszy referent Sekcji 1 Wydziału V Departamentu V MBP, od stycznia 1953 r. st. referent Sekcji 3 Wydziału II Departamentu XI MBP, od lutego 1954 r. kierownik Sekcji 3 Wydziału II Departamentu XI MBP, od kwietnia 1955 r. kierownik Sekcji 1 Wydziału II Departamentu VI KdsBP, od kwietnia 1956 r. st. oficer operacyjny Sekcji 1 Wydziału II Departamentu VI KdsBP, od stycznia 1957 r. st. oficer operacyjny Wydziału V Departamentu IV MSW, od stycznia 1958 r. zastępca naczelnika Wydziału V Departamentu IV MSW, od marca 1962 r. st. inspektor Inspektoratu Dyrektora/Kierownictwa Departamentu IV MSW; od czerwca 1964 r. naczelnik Wydziału I Departamentu IV MSW; od 1 czerwca 1971 r. zastępca dyrektora Departamentu IV MSW, od grudnia 1974 r. dyrektor Departamentu IV MSW; od listopada 1981 r. dyrektor generalny MSW; od lutego 1983 do lipca 1985 r. podsekretarz stanu w MSW; w kwietniu 1986 r. zwolniony ze służby. Od 1988 r. wiceprezes polsko-niemieckiej spółki „Gromada-Tourist”. AIPN, 01552/2; AIPN, 1005/214996.

Waldemar Jan Szczepański (ur. 1952). Doc. dr hab. Absolwent Wydziału Dziennikarstwa i Nauk Politycznych UW, specjalizował się w problematyce francuskiej (1975); adiunkt (1977), zastępca dyrektora (1977–1980), I zastępca dyrektora w Centralnym Ośrodku Metodycznym Studiów Nauk Politycznych UW (1980–1984); inspektor w Sektorze Krajów Kapitalistycznych Wydziału Zagranicznego KC PZPR (1984–1986); pracownik ANS PZPR; od 1986 r. I sekretarz Ambasady PRL w Paryżu. Od 27 IX 1977 r. Wydział VI, a od 15 XI 1977 r. Wydział III Departamentu I MSW prowadził sprawę KO krypt. „Vent” (nr rej. 12015) dot. ww. Według Notatki z nawiązania kontaktu z KO ps. „Vent” z 12 IV 1978 r. został on „pozyskany w marcu

1977 r., traktowany jako KO perspektywiczny”. W załączniku nr 1 do instrukcji R/1 z 13 II 1987 r. zapisano: „Werbunek ugruntowany w trakcie wydajnej współpracy operacyjnej. Początkowo wykorzystywany pod kątem operacyjnego rozpoznawania francuskich środowisk naukowych (posiada kontakty m.in. w Instytucie Ch[arles’a] de Gaulle’a), a następnie w zakresie problematyki międzynarodowej. [...] »Vent« jest współpracownikiem dyspozycyjnym, zaangażowanym, ma ukształtowaną – wysoką ocenę pracy naszej służby”. AIPN, 02320/351, t. 1–2; AIPN, Dziennik rejestracyjny Departamentu I MSW; AIPN, 0449/11, t. 29, k. 90–91.

Sławomir Wiesław Szof (1933–2019). Dziennikarz. Pracownik Polskiego Radia (1953–1999), m.in. redaktor, kierownik zmiany w Redakcji Polityczno-Informacyjnej, kierownik zmiany, st. publicysta w Redakcji Dzienników, redaktor naczelny Programów Specjalnych, korespondent Polskiego Radia w Rzymie (1984–1988), współtworzył m.in. audycję „Lato z radiem”. Od 3 IX 1984 r. do 17 I 1990 r. Wydział III Departamentu I MSW prowadził sprawę KO krypt. „Anatra” (nr rej. 16002) dot. ww. W uzasadnieniu Postanowienia o zniszczeniu akt sprawy czynnej Departamentu I MSW – KO krypt. „Anatra” dot. Sławomira Szofa z 4 I 1990 r. zapisano: „Wym[ieniony] zawerbowany został przez naszą służbę w 1984 r. w związku z jego wyjazdem służbowym do Rzymu jako korespondent R[i]TV. Po powrocie do Polski w 1988 r. jego możliwości wywiadowcze ustały, co powoduje niecelowość dalszego prowadzenia sprawy”. AIPN, 1386/24613; AIPN, 01746/4, k. 6; AIPN, Dziennik rejestracyjny Departamentu I MSW; <https://www.polskieradio.pl/7/1552/Artykul/2240679,Zmarl-Slawomir-Szof-wieloletni-dziennikarz-Polskiego-Radia> (dostęp 23 IV 2021 r.).

Krzysztof Tadeusz Szumski (ur. 1944), kpt./ppłk. Asystent (1967–1969), następnie st. asystent na Wydziale Handlu Zagranicznego SGPiS (1969–1970); pracownik MSZ (od 1970); stażysta w Instytucie Stosunków Międzynarodowych i Badań Dyplomatycznych w Paryżu (1970–1971). W Raporcie o ukadrowienie tajnego współpracownika ps. „Tadeusz”, krypt. „Pilzen”, z 27 III 1972 r. zapisano: „»Pilzen« został przeze mnie pozyskany do współpracy, a następnie przeszkolony, w związku z jego wyjazdem na staż do Paryża. W Paryżu był na łączności oficera rezydentury »Molskiego«. W okresie współpracy był charakteryzowany jako b. inteligentny i zdolny. Posiada łatwość nawiązywania kontaktów, był b. lubiany w Instytucie. Wykonywał zadania dla pionu »L« [Wydziału XIV Departamentu I MSW – przyp. W.B.]. Zgodnie z zadaniami rozpoznawał środowisko Instytutu i nawiązał osobiste kontakty z osobami z NRF, Holandii, W. Brytanii, które zamierzają poświęcić się karierze w służbie dyplomatycznej lub dziennikarstwie. Wyselekcjonowane kontakty »Pilzen«, zgodnie z naszym zaleceniem, podtrzymuje. »Pilzen« był gotów podjąć się roli werbownika wobec jednego ze swych kontaktów. Oceniam, że »Pilzen« wykonał zlecone mu zadania. Prowadzący »Pilzen« tow. »Molski« oceniał go b. pozytywnie i popiera koncepcję ukadrowienia go”. Od sierpnia 1972 r. st. oficer/mł. inspektor/inspektor/st. inspektor na etacie niejawnym – oficer II linii ps. „Pilzen” pracujący pod przykryciem w MSZ

(st. radca w Departamencie Prasy i Informacji MSZ; od września 1972 do sierpnia 1973 r. słuchacz Studium Poddyplomowego OKKW Departamentu I MSW; od stycznia 1975 do listopada 1979 r. oficer operacyjny rezydentury w Paryżu ps. „Pilzen” pod przykryciem II sekretarza, od sierpnia 1977 r. I sekretarza Ambasady PRL w Paryżu; od listopada 1979 r. st. ekspert, od stycznia 1981 r. radca ministra w Departamencie Studiów i Programowania MSZ; od września 1982 do marca 1987 r. oficer operacyjny rezydentury w Paryżu ps. „Pilzen” pod przykryciem radcy Ambasady PRL w Paryżu; od 1988 r. dyrektor Departamentu Konsularnego MSZ); w lutym 1990 r. zwolniony ze służby, potem m.in. dyrektor Departamentu Konsularnego i Wychodźstwa MSZ, ambasador nadzwyczajny i pełnomocny w Dżakarcie, dyrektor Departamentu Azji i Pacyfiku w MSZ, ambasador nadzwyczajny i pełnomocny w Pekinie (2005–2009); dyrektor Biura Spraw Międzynarodowych Kancelarii Sejmu RP. AIPN, 003175/752; AIPN, 0449/55, t. 2, k. 29–30, 98–99, 106.

Bogusław Marian Szuster (1941–2021), mjr/ppłk. Od listopada 1964 r. oficer operacyjny Wydziału IV SB KW MO w Lublinie, od grudnia 1965 r. słuchacz Szkoły Oficerskiej nr 2 CW MSW w Legionowie, od grudnia 1966 r. oficer operacyjny Wydziału IV SB KW MO w Lublinie, od kwietnia 1968 r. inspektor Wydziału IV SB KW MO w Lublinie, od kwietnia 1968 r. inspektor Wydziału III SB KW MO w Lublinie, od września 1968 do maja 1969 r. uczestnik kursu specjalistycznego Departamentu I MSW, od czerwca 1969 r. inspektor Departamentu I MSW na etacie niejawnym, od listopada 1969 r. inspektor Wydziału VIII Departamentu I MSW, od grudnia 1970 r. inspektor Departamentu I MSW na etacie niejawnym (od sierpnia 1971 do września 1975 r. pracownik rezydentury w Brukseli ps. „Ceram” pod przykryciem III sekretarza Ambasady PRL w Brukseli), od grudnia 1977 r. inspektor Wydziału XI Departamentu I MSW, od lipca 1978 r. inspektor Wydziału XVII Departamentu I MSW, od lipca 1980 r. st. inspektor Wydziału XVII Departamentu I MSW, od lipca 1981 r. st. inspektor Departamentu I MSW na etacie niejawnym (od lipca 1981 do sierpnia 1985 r. oficer operacyjny rezydentury w Brukseli ps. „Orion” pod przykryciem II sekretarza Ambasady PRL w Brukseli), od października 1985 r. st. inspektor OKKW Departamentu I MSW, od sierpnia 1987 r. st. specjalista Wydziału XVII Departamentu I MSW, od stycznia 1989 r. zastępca naczelnika Wydziału XVII Departamentu I MSW, w lipcu 1990 r. zwolniony ze służby. Według danych Wydziału XVII Departamentu I MSW od 1 VI 1983 r. do 31 VII 1985 r.: „oficer »Orion« przekazał 108 informacji i materiałów depeszowych (4 informacje miesięcznie), z których wykorzystano 31. Przekazywane przez »Oriona« informacje dotyczyły głównie problematyki natowskiej oraz integracji politycznej państw Europy Zachodniej. Z tego zakresu tematycznego uzyskaliśmy wiele wartościowych materiałów wywiadowczych, m.in. na temat działalności Unii Zachodnioeuropejskiej, które zostały przez nas wykorzystane zarówno w informacjach dla kierownictwa partyjno-rządowego, jak i bratnich służb. [...] W swojej działalności »Orion« koncentrował się również na problematyce dywersji ideologicznej, informując pion »H« [Wydział XVII Departamentu I MSW – przyp. W.B.] o działalności ugrupowań wrogiej emigracji polskiej w państwach Beneluksu. Biorąc powyższe pod

uwagę, pion »H« ocenia pozytywnie pracę oficera ps. »Orion« na odcinku informacyjnym”. AIPN, 003175/1046, t. 1–2; AIPN, 3246/527; AIPN, 0449/51, t. 20, k. 26.

Marek Piotr Szymański (ur. 1935). Dziennikarz. Absolwent Wydziału Dziennikarskiego UW (1956); redaktor „Trybuny Opolskiej” (1953–1974); redaktor (od 1974), kierownik Działu Informacji Krajowej „Trybuny Ludu” w Warszawie, korespondent „Trybuny Ludu” w Berlinie (luty 1982–maj 1986). Od 30 III 1982 r. do 9 I 1987 r. Wydział I Departamentu I MSW prowadził sprawę KO krypt. „Kube” – w niektórych dokumentach „Kuba” – (nr rej. 14357) dot. ww. W uzasadnieniu Postanowienia o zakończeniu i przekazaniu sprawy do archiwum Dep[artamentu] I KO krypt. „Kube” z 31 XII 1986 r. zapisano: „»Kube« został pozyskany do współpracy przez Wydz[iał] XIX Dep[artamentu] II MSW w styczniu 1982 r. W związku z wyjazdem w charakterze korespondenta »Trybuny Ludu« do NRD został przekazany na kontakt Wydziału I Departamentu I MSW. W rezydenturze berlińskiej pozostawał na kontakcie »Desta«, a następnie »Kena«. W maju 1986 r. »Kube« powrócił do kraju i podjął pracę w redakcji »T[rybuny] L[udu]«. Zgodnie z ustaleniami został ponownie przekazany na kontakt jednostki terenowej”. W dn. 20 X 1986 r. sprawa TW ps. „Kuba” została przekazana do dalszego prowadzenia Wydziałowi VII Departamentu III MSW. W Charakterystyce tajnego współpracownika ps. „Kuba” z 22 X 1986 r. zapisano: „W okresie czteroletniej współpracy dał się poznać jako wartościowe źródło informacji. Był współpracownikiem pewnym, sprawdzonym, poważnym, zdyscyplinowanym i zaangażowanym w realizację przekazywanych mu zadań. W początkowym okresie pobytu w NRD miał trudności w nawiązywaniu interesujących kontaktów z powodu słabej znajomości języka niemieckiego. Dzięki intensywnej pracy własnej stosunkowo szybko uporał się z tym problemem, nawiązał szereg interesujących znajomości wśród działaczy politycznych i państwowych NRD oraz pozyskał ich zaufanie. W sposób analityczny naświetlał w swoich informacjach procesy zachodzące w życiu społeczno-politycznym i gospodarczym oraz w polityce zagranicznej NRD, szczególnie na odcinku powiązań z RFN. »K[ube]« posiada duży zasób wiedzy z różnych dziedzin, cechuje go upartość i pewność siebie – broniąc swojego zdania, często doprowadza do konfliktów w otaczającym go środowisku. Było to powodem krytycznych opinii o nim przez pion prasowy Ambasady PRL w Berlinie. W trakcie współpracy z naszą służbą »Kube« został nagrodzony premią w wysokości 150 DM, zwracano mu również koszty poniesione przy realizacji naszych zadań. Przekazywane informacje pisemne podpisywał pseudonimem »Kuba«”. Według zapisów z Dziennika rejestracyjnego MSW Wydział XIV Departamentu II MSW 27 I 1982 r. zarejestrował pod nr. rej. 69179 zabezpieczenie dot. ww.; 25 IX 1986 r. Wydział VII Departamentu III MSW przerejestrował sprawę do kategorii TW, nadając jej krypt. „Kuba”, z prowadzenia jej zrezygnowano 19 I 1990 r. AIPN, 01592/18, mf.; AIPN, 1386/502403; AIPN, Dziennik rejestracyjny Departamentu I MSW.

Antoni Szypuła (1928–2003). Duchowny rzymskokatolicki. Administrator, proboszcz parafii Sanok-Dąbrówka (do 2003); autor czterotomowej publikacji *Historia nowych*

kościół w diecezji przemyskiej 1966–1993, Rzeszów 1997–1998. W dn. 2 XI 1977 r. został zarejestrowany pod nr. KS-1534 jako TW ps. „Tosiek”, werbunek ww. miał przeprowadzić st. inspektor Wydziału IV SB KW MO w Krośnie por. Leonard Cieślak; w styczniu 1990 r. akta sprawy ww. zniszczono. AIPN Rz, Kartoteka operacyjna b. WUSW w Rzeszowie, Krośnie i Przemysłu, karty EO-4/73 i Mkr-3; Dziennik rejestracyjny WUSW w Krośnie.

Krzysztof Edmund Śliwiński (1940–2021). Biolog, publicysta, dyplomata, dr. Absolwent Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi UW (1961); wykładowca Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi UW (1961–1980, asystent, st. asystent, adiunkt); działacz KIK w Warszawie (od 1962, członek zarządu 1980, 1983); wykładowca Uniwersytetu Narodowego Zairu w Kisangani (Zair – ob. Kongo) (1974–1979); członek Pen Clubu; kierownik Działu ds. Współpracy z Zagranicą Regionu Mazowsze NSZZ „Solidarność” (1981); internowany (1981–1982); członek redakcji „Znaku” (1983–1989), Komisji Episkopatu ds. Dialogu z Niewierzącymi, KO przy Przewodniczącym NSZZ „Solidarność” Lechu Wałęsie (1988–1989); zastępca redaktora naczelnego „Gazety Wyborczej” (1989–1990); ambasador RP w Maroku (1990–1994), dyrektor Departamentu Informacji i Promocji MSZ (1994–1995), ambasador RP w Senegalu, Gwinei, Wybrzeżu Kości Słoniowej i RPA (2000–2004); pełnomocnik MSZ ds. kontaktów z diasporą żydowską. Objęty zakazem wyjazdów zagranicznych (1972–1974, 1983–1986). Inwigilowany w ramach SOR krypt. „Amelia” przez Wydział V Departamentu IV MSW (1969–1989), zachowały się jedynie szczątkowe materiały operacyjne z 1989 r., pozostałe zostały zniszczone na polecenie Wydziału VI Departamentu Ochrony Konstytucyjnego Porządku Państwa MSW (1990). AIPN, 0716/220; AIPN, 01222/2046, mf.; AIPN, 728/14423.

Ignacy Tokarczuk (1918–2012). Duchowny rzymskokatolicki, arcybiskup. Świecenia (1942). Studiował na Wydziale Teologicznym UJK we Lwowie (1937–1942); wikariusz w parafiach: Złotniki k. Podhajec (1942–1944), pw. św. Marii Magdaleny we Lwowie (1944–1945), pw. Chrystusa Króla w Katowicach (1945–1946); proboszcz parafii Łabunia k. Lęborka (1947–1950); studiował na Wydziale Filozoficznym KUL i dwuletnim Studium Zagadnień Społecznych i Gospodarczych Wsi Polskiej (1947–1951); wykładowca w Warmińskim Seminarium Duchownym „Hosianum” w Olsztynie (1952–1962); proboszcz parafii Gutkowo k. Olsztyna (1953–1956); duszpasterz akademicki w Olsztynie (1957–1960); adiunkt na Wydziale Teologii KUL (1962–1965); biskup przemyski (1965–1992); członek Rady Głównej Episkopatu Polski (1966–1993), Komisji Episkopatu ds. Duszpasterstwa Ogólnego, Komisji ds. Budowy Kościołów, Komisji Wspólnej Episkopatu i Rządu PRL (1967–1989); przewodniczący Komisji Episkopatu „Iustitia et Lex” (1970–1972), współprzewodniczący Komisji Wspólnej Episkopatu i Rządu RP (1990–1991); arcybiskup (1991), arcybiskup metropolita przemyski (1992–1993). W.M. Zarębczan, *Polacy w Watykanie...*, s. 547–548.

Roberto Tucci (1921–2015). Duchowny rzymskokatolicki, jezuita, kardynał, dziennikarz, dr. Świecenia (1950). Radca Papieskiej Rady ds. Komunikacji Społecznej (1965–1989); sekretarz generalny włoskiej prowincji jezuickiej (1967–1969); pracownik (od 1973), dyrektor generalny, prezydent Komitetu Zarządzającego Radia Watykańskiego; radca Sekretariatu ds. Jedności Chrześcijan (1973–1989); organizował pielgrzymki zagraniczne papieża Jana Pawła II; wiceprezydent Włoskiej Unii Prasy Katolickiej; kardynał (2001); kardynał prezbiter (2011). Zob. <http://www.catholic-hierarchy.org/bishop/btucci.html> (dostęp 23 IV 2021 r.).

Zbigniew Jerzy Twerd (ur. 1932), płk. Od grudnia 1958 r. oficer operacyjny Wydziału VIII Departamentu II MSW, od sierpnia 1963 r. st. oficer operacyjny Wydziału VIII Departamentu II MSW; od marca 1965 r. urlop bezpłatny; przekazany do dyspozycji MSZ w związku ze skierowaniem do pracy w MKKiN w Indochinach (od lutego 1965 do lutego 1966 r. tłumacz delegacji polskiej w MKKiN w Wietnamie); od lipca 1965 r. st. oficer operacyjny Wydziału V Departamentu II MSW; od maja 1966 r. odwołany z urlopu bezpłatnego w związku z wyjazdem do Indochin i skierowany na poprzednio zajmowane stanowisko st. oficera operacyjnego Wydziału V Departamentu II MSW; od kwietnia 1967 r. inspektor Wydziału V Departamentu II MSW, od lutego 1968 r. inspektor Wydziału I Departamentu II MSW, od maja 1971 r. st. inspektor Wydziału I Departamentu II MSW, od września 1975 r. zastępca naczelnika Wydziału IV Departamentu II MSW, od kwietnia 1976 r. zastępca naczelnika Wydziału I Departamentu II MSW, od lipca 1980 r. naczelnik Wydziału I Departamentu II MSW, od maja 1982 r. zastępca dyrektora Departamentu I MSW, od maja 1986 r. zastępca dyrektora Departamentu II MSW, od czerwca 1986 do marca 1990 r. kierownik Grupy Operacyjnej „Wisła” w Moskwie, od marca 1990 r. zastępca dyrektora Departamentu II MSW; w kwietniu 1990 r. zwolniony ze służby. AIPN, 003088/97.

Elżbieta Jadwiga Urbaniak (ur. 1956). Absolwentka Wydziału Filologii Romańskiej UŁ; lektorka języka włoskiego „Oświata-Lingwista” w Łodzi; studiowała na uniwersytecie w Peruggi; od 1986 r. sekretarka i tłumaczka w Ośrodku Pastoralnym Polskim „Corda Cordi” w Rzymie; prezes Chrześcijańskiego Stowarzyszenia Polaków we Włoszech „Quo Vadis” w Rzymie. Według karty Mkr-2 z Kartoteki b. Wydziału „C” KW MO w Łodzi z 13 V 1982 r.: „Były TW, zarej[estrowana] do nr. 43821 dn. 30 VI 1980 [r.] przez Wydz[iał] II KW MO Łódź. Współpracę rozwiązano z powodu wyjazdu za granicę. Mat[eriały] w arch[iwum] Wydz[iału] »C« KW MO Łódź do nr. 431/43/I”. Od 1 XII 1982 r. Wydział III Departamentu I MSW prowadził sprawę KO krypt. „Taziz” (nr rej. 14838) dot. ww. (w niektórych dokumentach podawano kryptonim „Tazis”). W lutym 1988 r. sprawę przerejestrowano do kategorii RO. Po postanowieniu z 29 XII 1989 r. zniszczono akta sprawy czynnej RO krypt. „Taziz” dot. Elżbiety Urbaniak, ur. 1956 r. AIPN Ld, 533/60376; AIPN, 01746/3, k. 342; AIPN, Dziennik rejestracyjny Departamentu I MSW; AIPN Ld, Kartoteka b. Wydziału „C” KW MO w Łodzi, karta Mkr-2.

Michał Viatteau-Kwiatkowski (Michel Viatteau) (ur. 1949). Dziennikarz AFP (od 1972); korespondent AFP w Teheranie, Watykanie (1983–1988), Warszawie, Sarajewie i Moskwie; kierownik redakcji francuskiej AFP (1988–1991).

Hans-Jochen Vogel (1926–2020). Prawnik, urzędnik, dr prawa. Absolwent Humanistische Gymnasium w Getyndze (1943), służba w Wehrmachcie we Francji i Włoszech (1943–1945), student prawa na uniwersytetach w Marburgu i Monachium (od 1946, 1. egzamin państwowy 1948, dr 1950, 2. egzamin państwowy 1951), asesor i radca rządowy w bawarskim Ministerstwie Sprawiedliwości, radca w Amtsgericht w Traunstein (1951–1954), kierownik grupy roboczej ds. kodyfikacji bawarskiego prawa krajowego w Bawarskiej Kancelarii Państwa (1955), kierownik Referatu Prawnego w Radzie Miejskiej m.st. Monachium (1958–1960), prezydent Monachium (1960–1972), deputowany do Bundestagu (1972–1981, 1983–1994, przewodniczący frakcji parlamentarnej SPD 1983–1991), minister federalny ds. planowania przestrzennego, budownictwa i budowy miast (1972–1974), minister federalny sprawiedliwości (1974–1981), członek zachodniobermberskiej Izby Deputowanych (Berliner Abgeordnetenhaus) (1981–1983, przewodniczący frakcji parlamentarnej SPD), prezydent Berlina Zachodniego (1981), członek komisji powołanej przez prezydenta RFN ds. finansowania partii politycznych (od 1995), członek i zastępca przewodniczącego niezależnej komisji ds. imigracji (2000–2001), członek Narodowej Rady Etyki (National Ethikrat) (od 2001). Założyciel Arbeitsgemeinschaft Sozialdemokratischer Akademiker in München (Wspólnota Robocza Socjaldemokratycznych Naukowców w Monachium, 1954), członek SPD (od 1950, członek zarządu federalnego od 1970, przewodniczący bawarskiego zarządu krajowego 1971–1977, zastępca przewodniczącego federalnego 1984–1987, przewodniczący federalny 1987–1991). H. Grebing, Vogel, Hans-Jochen [w:] *Biographisches Handbuch der Mitglieder des Deutschen Bundestages*, hrsgb. v. R. Vierhaus, L. Herbst, unter Mitarbeit v. B. Jahn, München 2002, Bd. 2, s. 900–901.

Francesco Voltaggio (ur. 1934). Filozof, historyk nauki i medycyny. Wykładowca na Uniwersytecie Rzymskim Sapienza.

Alfred Marie Daniel Ghislain Joseph Vreven (1937–2000). Belgijski polityk, prawnik. Członek Partii Wolności i Postępu; członek parlamentu (1970–1997); minister obrony (1981–1985). *The International Who's Who 1990–91*, London 1990, s. 1650.

Andrzej Wielowieyski (ur. 1927). Prawnik. Absolwent Wydziału Prawa UJ (1947), członek ZMW RP „Wici” (1945–1948), pracownik Ministerstwa Finansów (1948–1952), Dyrekcji Budowy Osiedli Robotniczych w Warszawie (1952–1955), Miejskiej Komisji Planowania Gospodarczego (1956–1962), redakcji miesięcznika „Więź” (1962–1984); sygnatariusz apelu do przewodniczącego Rady Państwa PRL w sprawie represjonowanych robotników Radomia i Ursusa (sierpień 1976), w „Solidarności” (od 1980), ekspert KKP, Komisji Krajowej NSZZ „Solidarność”, doradca MKS

w Stoczni Gdańskiej (sierpień 1980), negocjator porozumienia gdańskiego, kierownik Ośrodka Prac Społeczno-Zawodowych (1981), członek Prymasowskiej Rady Społecznej (1981–1985), doradca Lecha Wałęsy (od 1983), w zespole ekspertów KKW (od 1987), doradca TTK (1987–1989), współorganizator KO przy Lechu Wałęsie, uczestnik obrad Okrągłego Stołu (posiedzeń plenarnych oraz w Zespole ds. Gospodarki i Polityki Społecznej, przewodniczący grupy roboczej ds. indeksacji i polityki społecznej), senator RP (1989–1991, wicemarszałek Senatu RP, członek senackich komisji: Gospodarki Narodowej oraz Polityki Społecznej i Zdrowia), wiceprzewodniczący OKP, przewodniczący delegacji polskiej do Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy, poseł na Sejm RP (1991–2001). Członek KIK w Warszawie (od 1955, wiceprezes 1965–1972, sekretarz generalny 1972–1981, 1984–1989), współzałożyciel ROAD (1990–1991), członek UD, UW, radny m.st. Warszawy (1994–1997). *Droga do niepodległości. Solidarność 1980–2005*, Warszawa 2005, s. 596–597.

Adam Włoch (1928–2018). Duchowny Zgromadzenia Księża Najświętszego Serca Jezusowego (sercanin). Święcenia (1954). Studiował na KUL (1957–1961); redaktor i spiker Sekcji Polskiej Radia Watykańskiego (1975–1989). Od 29 IX 1977 r. Wydział VIII, a od 15 XI 1977 r. Wydział XI Departamentu I MSW prowadził sprawę KO krypt. „Białys” (nr rej. 12014) dot. ww. W dn. 22 IV 1986 r. Wydział III Departamentu I MSW przerejestrował ją do kategorii RO dot. ww. W Postanowieniu o zakończeniu i przekazaniu sprawy do archiwum Departamentu I MSW z 7 XI 1989 r. zapisano: „»Białys« został pozyskany do współpracy w 1977 r. Podstawą werbunku były materiały nacisku [...]. W miarę rozwoju sprawy wypracowano patriotyczną podstawę współpracy. Po wyjeździe do Rzymu źródło uplasowało się w obiekcie naszego zainteresowania. Z racji wykonywanych obowiązków służbowych i utrzymywanych kontaktów »B[iałys]« miał istotny wpływ na politykę informacyjną i propagandową Radia Watykan. Od chwili pozyskania »B[iałys]« pozostawał na łączności rezydentury w Rzymie. Kontakt był systematyczny. Spotkania odbywały się według ustalonego systemu, średnio raz na dwa miesiące. Informacje przekazywane przez źródło odznaczały się dobrym poziomem merytorycznym. W późniejszych latach współpracy dyspozycyjny i zaangażowany w wykonywane zadania. W lecie 1989 r. miał kłopoty ze zdrowiem, w czerwcu br. powiadomił naszego oficera, że przechodzi na emeryturę oraz planuje powrót do Polski. W związku z opisaną wyżej sytuacją wnioskuje złożenie sprawy krypt. »Białys« do archiwum Dep[artamentu] I MSW”. AIPN, 02072/105; AIPN, 01591/355, mf.; AIPN, 0449/51, t. 19, k. 351; AIPN, Dziennik rejestracyjny Departamentu I MSW; W.M. Zarębczan, *Polacy w Watykanie...*, s. 557.

Krystyna Wolkońska (w latach 1966–1971 **Krystyna Kozera**) (ur. 1937). Ukończyła Liceum Ogólnokształcące im. Stefanii Sempołowskiej w Warszawie (1954); pracownik Warszawskiej Operetki Objazdowej (1955); studiowała w Wyższym Studium Języków Obcych UW (1963–1967); pracownik MSZ – Biura Tłumaczy przy Gabinetie

Ministra Spraw Zagranicznych (od 1967); sekretarka Ambasady PRL w Waszyngtonie (1969–1971); na stażu w Ambasadzie PRL w Paryżu (1978–1979); ukończyła Studium Poddyplomowe SGPiS; st. radca w Departamencie Prasy, Współpracy Kulturalnej i Naukowej MSZ; attaché kulturalny, następnie II sekretarz Ambasady PRL w Rzymie (1984–1988). Od lutego 1960 r. Wydział II Departamentu II MSW traktował ją jako KP ps. „Ewa”, a od przełomu czerwca/lipca 1960 r. jako KP/KO ps. „29”. W dn. 10 II 1961 r. dokonano formalnego werbunku jako TW ps. „29”. We wrześniu 1969 r. w związku z wyjazdem za granicę przekazana na kontakt Wydziału III Departamentu I MSW, który od 10 IX 1969 r. do 23 I 1973 r. prowadził sprawę KI krypt. „Basia” (nr rej. 8542). Po powrocie do kraju Wydział II Departamentu II MSW wznowił prowadzenie sprawy TW ps. „29”. Jesienią 1984 r. w związku z ponownym wyjazdem na placówkę kontakt z nią przejął Wydział X Departamentu I MSW, który od 10 X 1984 r. do 27 X 1989 r. prowadził sprawę KO krypt. „Itaka” (nr rej. 16076) dot. ww. Według zapisu z 16 I 1989 r. na karcie Mkr-2 zachowanej w teczce personalnej TW ps. „29”: „Pozyskana do współpracy w dn. 10 II 1961 r. przez W[ydział] II D[epartamentu] II MSW na zasadzie uczuć patriotycznych. Utrzymywała kontakty z cudzoziemcami poznanymi podczas pobytów za granicą. Jest długoletnim sprawdzonym TW. Ocena współpracy pozytywna. Posiada łatwość w nawiązywaniu znajomości. W toku dotychczasowej współpracy przekazała szereg interesujących operacyjnie informacji. Otrzymane zadania realizuje chętnie i w sposób prawidłowy. W 1984 r. przekazana na kontakt Departamentu I MSW w związku z wyjazdem jej na placówkę do Rzymu na 4 lata”. W Postanowieniu o zakończeniu i przekazaniu sprawy do archiwum Dep[artamentu] I z 2 X 1989 r. zapisano: „W[yżej] wym[ieniona] została przejęta na kontakt Wydz[iału] X w 1984 r. w związku z wyjazdem do pracy w Ambasadzie PRL w Rzymie. Poprzednio pozostawała na kontakcie Dep[artamentu] II MSW. »Itaka« otrzymała do realizacji zadania dot. kontrwywiadowczego zabezpieczenia placówki i jej personelu przed działalnością miejscowych służb specjalnych oraz opracowywania charakterystyk osób interesujących naszą służbę. Wym[ieniona] nie przejawiała inicjatywy we współpracy z naszą służbą, okres współpracy nie przyniósł żadnych rezultatów informacyjno-operacyjnych. »Itaka« okazała się współpracownikiem mało zdyscyplinowanym, w trakcie pobytu na placówce realizowała głównie własne ambicje zawodowe”. AIPN, 002086/557, mf.; AIPN, 02082/231, t. 1–5; AIPN, 01591/333, mf.; AIPN, 02072/80.

Mariusz Woźniak (ur. 1944), kpt./mjr. Od października 1972 r. lektor, od czerwca 1974 r. kierownik metodyczny, od grudnia 1974 r. zastępca kierownika Studium Języków Obcych ASW; od września 1977 r. inspektor Departamentu I MSW na etacie niejawnym, od września 1977 do lipca 1978 r. słuchacz Studium Poddyplomowego OKKW Departamentu I MSW, od sierpnia 1978 r. inspektor Wydziału X Departamentu I MSW, od kwietnia 1981 r. inspektor Departamentu I MSW na etacie niejawnym (od kwietnia 1981 do maja 1982 r. oficer operacyjny rezydentury w Waszyngtonie ps. „Tyński” pod przykryciem II sekretarza Ambasady PRL w Waszyngtonie, od czerwca 1982 r. st. ekspert w Departamencie III MSZ, od sierpnia 1983 do paździer-

nika 1987 r. oficer operacyjny rezydentury w Tokio ps. „Tański” pod przykryciem I sekretarza Ambasady PRL w Tokio, od listopada 1987 r. pracownik MSZ), w lipcu 1990 r. zwolniony ze służby. Posługiwał się nazwiskiem legalizacyjnym „Mariusz Radyński”. Według danych Wydziału XVII Departamentu I MSW w okresie od 1 IX 1983 r. do 30 VI 1985 r.: „W ocenianym okresie of[icera] »Tański« przekazał 164 informacje, z tego wykorzystanych zostało 62 (37,8 proc.), w tym 44 dla KPR. Nie wykorzystano 78 informacji. Pozostałe informacje pozostają w opracowaniu. Ocenę dobrą otrzymało 5 informacji, dostateczną 105. Jako wartościowe ocenionych zostało 13 informacji, natomiast 15 posiadało wartość ograniczoną. Informacje przekazane przez of[icera] »Tańskiego« dotyczyły głównie problematyki ekonomicznej (36 informacji), USA – 31, Japonii – 24, dywersji – 16 oraz maoizmu – 13. [...] Część doniesień of[icera] »Tańskiego« wykorzystana była w opracowaniach zbiorczych, większość posiadała wartość dokumentacyjną (wg wcześniejszych kryteriów dost[ateczną]). [...] W pracy informacyjnej of[icera] »Tańskiego« widoczne są dwa okresy. Pierwszy rok charakteryzuje się dużą ilością informacji od źródeł ocenianych jako »osoba przypadkowa«. W następnym roku nastąpiło natomiast wykrystalizowanie poszczególnych źródeł, korzystnie wpływające na efekt informacyjny. [...] Całość pracy informacyjnej of[icera] »Tańskiego« oceniamy jako dobrą minus. Ocena ta może ulec poprawie przy zachowaniu pozytywnych tendencji rozwojowych w jego pracy, obserwowanych w ostatnim roku”. AIPN, 003175/826, t. 1–2; AIPN, 3246/148, t. 1–2; AIPN, 0449/55, t. 6, k. 248–249.

Henryk Wróblewicz (1923–2009), płk. Od stycznia 1946 r. pracownik kartoteki Wydziału II WUBP w Warszawie, od czerwca 1947 r. mł. referent Sekcji 2 Wydziału III WUBP w Warszawie, od czerwca 1948 r. referent Sekcji 2 Wydziału III WUBP w Warszawie, od lipca 1949 r. st. referent Sekcji 2 Wydziału III WUBP w Warszawie, od marca 1951 r. kierownik Sekcji 4 Wydziału III WUBP w Warszawie, od czerwca 1951 r. st. referent Sekcji 2 Wydziału IV Departamentu III MBP, od stycznia 1953 r. kierownik Sekcji 3 Wydziału III Departamentu IX MBP, od czerwca 1954 r. kierownik Sekcji Specjalnej Departamentu IV MBP, od kwietnia 1955 r. kierownik Samodzielnej Sekcji „B” Departamentu IV KdsBP, od kwietnia 1956 r. st. oficer operacyjny Samodzielnej Sekcji „B” Departamentu IV KdsBP, od listopada 1956 r. oficer operacyjny Wydziału V Departamentu I MSW, od stycznia 1957 r. st. oficer operacyjny Wydziału V Departamentu I MSW, od października 1957 r. st. oficer operacyjny Departamentu I MSW na etacie niejawnym (od października 1957 do listopada 1959 r. pracownik rezydentury w Berlinie ps. „Juliusz”), od listopada 1959 r. st. oficer operacyjny przy Kierownictwie Departamentu I MSW, od sierpnia 1962 r. inspektor Wydziału VIII Departamentu I MSW, od listopada 1963 r. st. inspektor i zastępca naczelnika Wydziału VIII Departamentu I MSW, od kwietnia 1967 r. zastępca naczelnika Wydziału VIII Departamentu I MSW, od maja 1967 r. st. inspektor Departamentu I MSW na etacie niejawnym (od czerwca 1967 do września 1971 r. pracownik rezydentury w Wiedniu ps. „Juliusz” pod przykryciem III sekretarza Ambasady PRL w Wiedniu), od listopada 1971 r. st. inspektor Wydziału VIII Departamentu I MSW,

od maja 1972 r. zastępca naczelnika Wydziału VIII Departamentu I MSW, od listopada 1977 r. zastępca naczelnika Wydziału XI Departamentu I MSW, od listopada 1979 r. zastępca naczelnika Departamentu I MSW na etacie niejawnym (nieetatowy zastępca naczelnika Wydziału XI, a od września 1989 r. Wydziału IX), od lutego 1990 r. naczelnik Departamentu I MSW na etacie niejawnym; w lutym 1990 r. zwolniony ze służby. AIPN, 003175/23.

Janusz Leszek Wrzecion (ur. 1955), ppor./por. Od grudnia 1982 r. mł. inspektor Wydziału II SB KW MO w Krakowie, od sierpnia 1983 r. mł. inspektor Departamentu I MSW na etacie niejawnym; od sierpnia 1983 do lipca 1984 r. słuchacz Studium Podyplomowego OKKW Departamentu I MSW. W Arkuszu kwalifikacyjnym okresowej oceny funkcjonariusza z listopada 1985 r. zapisano: „Po ukończeniu OKKW został skierowany do Zespołu Watykańskiego [Wydziału III Departamentu I MSW – przyp. W.B.] i zajmuje się rozpracowywaniem kleru polonijnego w krajach anglosaskich”; od stycznia 1986 r. inspektor Departamentu I MSW na etacie niejawnym, od kwietnia 1986 r. inspektor Wydziału III Departamentu I MSW, od września 1989 r. inspektor Departamentu I MSW na etacie niejawnym (zatrudniony w Biurze Turystyki Zagranicznej PLL „Lot” – „Lot Air Tours”); w lipcu 1990 r. zwolniony ze służby. Posługiwał się nazwiskiem legalizacyjnym „Janusz Kryńczak”. AIPN, 003175/833.

Stanisław Wszolek (imię zakonne **Maurycy**) (1933–2003). Duchowny rzymskokatolicki, franciszkanin konwentualny, prof. Świecenia (1957). Absolwent Wyższego Seminarium Ojców Franciszkanów w Krakowie; w parafiach: pw. Wszystkich Świętych w Krakowie (1957–1964), w Radomsku (1964–1968); doktorat na KUL (1962); wykładowca dogmatyki w Wyższym Seminarium Diecezjalnym we Wrocławiu; radca prawny kurii wrocławskiej (1968–1972); prof. (1972–1974, 1984–2003), wicedziekan Papieskiego Fakultetu Teologicznego św. Bonawentury (Seraficum) w Rzymie (1989–1995); redaktor „Rycerza Niepokalanej” w Santa Severa (1972–1973); wykładowca w Instituto Don Orione w Rzymie (1987–1989); redaktor czasopisma „Miles Immaculatae” w Rzymie (1989–1991). Wydział VI Departamentu I MSW prowadził SMW 6/453 krypt. „Wolski” dot. ww. (1973–1976). W Notatce zbiorczej ze sprawy SMW 6/453 „Wolski” z 16 II 1976 r. zapisano: „»Wolskim« zainteresował się Wydział IV KW MO we Wrocławiu na początku 1972 r. Rozpoczęto dialog operacyjny, w wyniku którego pozyskano [go] do współpracy 18 maja 1972 r. »Wolski« przekazał informacje dot. pracy w kurii, sytuacji w zakonie i bp. Kominka. Przekazano »W[olskiemu]« zadania i ustalono łączność. W związku z nominacją »W[olskiego]« na prof. Seraficum Wydz[iał] VI w konsultacji z Dep[artamentem] IV podjął z nim rozmowy. 5 VI 1972 r. »Reso« przy udziale prowadzącego dotychczas sprawę kpt. Nagela z Wydz[iału] IV KW MO Wrocław dokonał werbunku. Z raportu wynika, że »Wolski« zgodził się na współpracę z nami na zasadzie dobrowolności i z pobudek patriotycznych, udzielono mu instruktażu, przekazano zadania i ustalono łączność, dając PK »Odra« i zabezpieczając kontakt (wywoławczy i hasła) w Rzymie. »W[olski]« przysłał na

PK dwa listy, informując o swojej sytuacji. »Reso«, pracując w rezydenturze rzymskiej w trakcie pobytu »Wolskiego« we Włoszech (mimo naszych instrukcji), nie nawiązał z nim kontaktu. W listopadzie 1975 r. »Reso« w notatce poinformował, że »Wolski« w 1974 r. wyjechał do kraju”. Od 24 V 1984 r. Wydział III Departamentu I MSW prowadził sprawę KO krypt. „Wolski” (nr rej. 15843) dot. ww. Według danych Wydziału XVII Departamentu I MSW za okres od 1 I 1984 r. do 1 III 1988 r.: „W okresie sprawozdawczym źródło dostarczyło ogółem 27 informacji, z czego 3 stanowiły podstawę do samodzielnej informacji wywiadowczej, a 13 wykorzystano do sporządzenia informacji zbiorczych. Wśród nadesłanych informacji 3 oceniono jako wartościowe, natomiast 23 miały wartość ograniczoną. W przeważającej większości informacje te dotyczyły problematyki watykańskiej. W porównaniu do roku 1984, kiedy źródło dostarczyło tylko 3 informacje, w późniejszym okresie nastąpił wyraźny wzrost jego aktywności. Mimo niedużej ilości nadesłanych informacji, biorąc jednak pod uwagę stosunkowo duży procent ich wykorzystania (ok. 60 proc.), oceniamy pracę źródła jako zadowalającą”. W Postanowieniu o zniszczeniu akt sprawy czynnej Departamentu I MSW z 11 I 1990 r. zapisano: „W naszym zainteresowaniu od 1984 r. Słaby stan zdrowia. Brak celowości zajmowania się osobą »W[olskiego]«”. AIPN Kr, 00100/982, mf.; AIPN, 01237/719, mf.; AIPN, 0449/11, t. 29, k. 48, 83; AIPN, 01746/3, k. 406; AIPN, Dziennik rejestracyjny Departamentu I MSW; W.M. Zaręczan, *Polacy w Watykanie...*, s. 561.

Stefan Zagrodzki (1909–1988). Duchowny rzymskokatolicki. Absolwent Wydziału Teologii na Papieskim Uniwersytecie Angelicum w Rzymie (1935); przełożony kleryków w Domu Zakonnym Kanoników Regularnych w Krakowie (1935–1946); dziekan dekanatu Strzelce Krajeńskie, proboszcz w Drezdenku (1946–1974), parafii pw. św. Katarzyny w Rudniku k. Raciborza (1974–1976); wyjechał do Rzymu (1976); prokurator i ekonom Kongregacji Generalnej Zgromadzenia Kanoników Regularnych w Rzymie (1977–1987). Według zachowanych materiałów archiwalnych ww. w dn. 28 VI 1972 r. miał zostać zwierzbowany do współpracy przez Referat SB w Strzelcach Krajeńskich jako TW ps. „Leon”. W Charakterystyce TW ps. „Leon” z 15 XI 1975 r. zapisano: „W roku 1974 objął parafię w Rudniku k. Raciborza. W m[iesią]cu maju 1975 r. przesłano do b[yłego] Referatu SB w Raciborzu całość materiałów operacyjnych celem przejęcia TW do dalszego prowadzenia. Z przyczyn obiektywnych kontakt z TW udało się nawiązać dopiero w m[iesią]cu listopadzie br.”. Od 22 X 1979 r. do 6 VI 1986 r. Wydział III Departamentu I MSW prowadził sprawę RO krypt. „Vecchio” (nr rej. 13080) dot. ww. W Postanowieniu o zakończeniu i przekazaniu sprawy do archiwum Departamentu I MSW z 21 III 1988 r. zapisano: „W[yżej] wym[ieniony] do współpracy z SB został pozyskany na zasadzie dobrowolności przez Referat SB w Strzelcach Krajeńskich. W okresie współpracy z jed[nostką] krajową przekazywał ustne informacje dot. sytuacji w środowiskach kleru świeckiego i zakonnego. Od chwili wyjazdu w 1976 [r.] do Rzymu w[yżej] wym[ieniony] pozostawał bez kontaktu. Ponowny kontakt z »Vecchio« został nawiązany w dn. 11 IX 1979 r. w Krakowie przez ofic[era] Dep[artamentu] IV MSW. Podczas odbytych dwóch spotkań »Vecchio« wy-

raził zgodę na kontaktowanie się we Włoszech z przedstawicielem wywiadu. Zastrzegł się, że zgadza się na rozmowy dyskusyjne i nie podejmuje się wykonywania żadnych zadań wywiadowczych. Jed[nostka] krajowa poinformowała Dep[artament] I MSW o sposobie nawiązania łączności z TW na terenie Rzymu. Wówczas sprawę przejął Dep[artament] I MSW, kwalifikując źródło w kategorii agenta. W dn. 22 XI 1979 r. kontakt z figurantem nawiązał ofic[er] rezyd[entury] w Rzymie »Pietro«. W okresie do VIII 1982 r. odbył z »Vecchio« 15 spotkań, z tego 13 w lokalach gastronomicznych oraz dwa w ambasadzie. W[yżej] wym[ieniony] przekazał 35 inf[ormacji], z tego 25 dla pionu »H« [Wydziału XVII Departamentu I MSW – przyp. W.B.], 1 dla pionu »E« [Wydział XI Departamentu I MSW – przyp. W.B.], 9 dla Dep[artamentu] IV MSW (1 – ocena bdb, 4 – db, 18 – dst, 2 – ndst). W okresie październik 1982 [r.] – grudzień 1985 r. figurant był prowadzony przez ofic[era] rezyd[entury] »Tibora«, któremu przekazał 42 inf[ormacje], z tego 38 dla pionu »H« (16 – KPR), 3 inf[ormacje] dla pionu »K« [Wydział X – Kontrwywiadu Zagranicznego – przyp. W.B.], 1 dla Dep[artamentu] IV MSW. Agent w omawianym okresie przekazał 4 zaczepki. W okresie styczeń 1986 [r.] – październik 1987 [r.] »Tibor« odbył z w[yżej] wym[ienionym] 12 spotkań (3 inf[ormacje] dla KPR). W październiku 1987 r. »Tibor« otrzymał list pożegnalny od »Vecchio«, który był hospitalizowany w szpitalu w Krakowie. Podczas pobytu w kraju »Tibor« złożył wizytę »Vecchio« w szpitalu, gdzie podziękował mu za współpracę. Ze względu na stan zdrowia agenta, zaawansowany wiek (80 lat) oraz utratę możliwości wywiadowczych sprawę postanowiono przekazać do archiwum Dep[artamentu] I MSW”. AIPN, 00191/124, t. 1–2; AIPN, 001043/2096, mf.; AIPN, 01592/593, mf.; AIPN, 0449/51, t. 19, k. 346; AIPN, Dziennik rejestracyjny Departamentu I MSW.

Włodzimierz Zdunowski (ur. 1953), sierż. sztab./por. Od sierpnia 1980 r. mł. inspektor Departamentu I MSW na etacie niejawnym, od sierpnia 1980 do lipca 1981 r. słuchacz Studium Podyplomowego OKKW Departamentu I MSW, od sierpnia 1981 r. mł. inspektor Wydziału XI Departamentu I MSW, od grudnia 1982 r. mł. inspektor Wydziału XVII Departamentu I MSW, od lutego 1985 r. inspektor Wydziału XVII Departamentu I MSW, od października 1986 r. inspektor Wydziału III Departamentu I MSW, w lipcu 1990 r. zwolniony ze służby. Posługiwał się nazwiskiem legalizacyjnym „Włodzimierz Zachowski”. AIPN, 003175/1059, t. 1–2.

Bogdan Jan Żuławnik (1932–2005), płk. Od września 1951 r. słuchacz Dwuletniej Szkoły Oficerskiej CW MBP w Legionowie, od sierpnia 1953 r. mł. referent Sekcji 5 Wydziału VII Departamentu I MBP; w czerwcu 1954 r. zwolniony ze służby w związku z rozpoczęciem studiów w ZSRS; absolwent Instytutu Inżynieryjno-Ekonomicznego im. S. Ordżonikidze w Moskwie (1959); st. projektant pracowni urbanistycznej Wydziału Komunikacji Stołecznej Rady Narodowej (1959–1961); w listopadzie 1961 r. ponownie przyjęty do służby, oficer operacyjny/inspektor Departamentu I MSW na etacie niejawnym – oficer II linii o ps. „Wróblewski” (od 1965 do 1969 r. pracownik rezydentury w Paryżu ps. „Wróblewski” pod przykryciem szefa działu w BRH przy

Ambasadzie PRL w Paryżu; pracownik Komisji Planowania przy Radzie Ministrów, od sierpnia 1971 r. wicedyrektor Zespołu Współpracy z Zagranicą; od marca 1974 do lipca 1977 r. pracownik rezydentury w Brukseli ps. „Wróblewski” pod przykryciem attaché ds. naukowo-technicznych w BRH w Brukseli); od grudnia 1977 r. st. inspektor Wydziału XVII Departamentu I MSW, od lutego 1978 r. zastępca naczelnika Wydziału XVII Departamentu I MSW, od maja 1981 r. naczelnik Wydziału XVII Departamentu I MSW, od grudnia 1982 r. naczelnik wydziału Departamentu I MSW na etacie niejawnym (od sierpnia 1983 do października 1987 r. rezydent w Paryżu ps. „Orsza” pod przykryciem I sekretarza, od 1986 r. – radcy Ambasady PRL w Paryżu; po powrocie do kraju pracownik MSZ); w lutym 1990 r. zwolniony ze służby. AIPN, 003175/857.

WYKAZ SKRÓTÓW

AFP	– Agence France Presse (Francuska Agencja Prasowa)
AIPN	– Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej
AIPN Ka	– Oddziałowe Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Katowicach
AIPN Kr	– Oddziałowe Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Krakowie
AIPN Ld	– Oddziałowe Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Łodzi
AIPN Lu	– Oddziałowe Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Lublinie
AIPN Rz	– Oddziałowe Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Rzeszowie
AK	– Armia Krajowa
ANS	– Akademia Nauk Społecznych
ANSA	– L’Agenzia Nazionale Stampa Associata (Krajowa Agencja Prasowa)
ARD	– Arbeitsgemeinschaft der öffentlich-rechtlichen Rundfunkanstalten der Bundesrepublik Deutschland (Wspólnota Robocza Publicznych Rozgłośni Radiowych w Republice Federalnej Niemiec)
ASG	– Akademia Sztabu Generalnego
ASW	– Akademia Spraw Wewnętrznych
ATK	– Akademia Teologii Katolickiej
AWP	– Armia Wojska Polskiego
AZS	– Akademickie Zrzeszenie Sportowe
BBC	– British Broadcasting Corporation (Brytyjska Korporacja Nadawcza)
BBN	– Biuro Bezpieczeństwa Narodowego
BCh	– Bataliony Chłopskie
BND	– Bundesnachrichtendienst (Federalna Służba Wywiadowcza)
BOR	– Biuro Ochrony Rządu
BP	– bezpieczeństwo publiczne
BRH	– Biuro Radcy Handlowego
BU	– Biuro Udostępniania
CDU	– Christlich Demokratische Union (Unia Chrześcijańsko-Demokratyczna)
CEI	– Centrala Eksportowo-Importowa
ChRL	– Chińska Republika Ludowa
ChSS	– Chrześcijańskie Stowarzyszenie Społeczne
CHZ	– Centrala Handlu Zagranicznego
CIA	– Central Intelligence Agency (Centralna Agencja Wywiadowcza)

CSRS	– Czechosłowacka Republika Socjalistyczna
CSU	– Christlich-Soziale Union (Unia Chrześcijańsko-Społeczna)
CW	– Centrum Wyszokolenia
DM	– Deutsche Mark (marka niemiecka)
DOKPP	– Departament Ochrony Konstytucyjnego Porządku Państwa
DOW	– Dolnośląski Okręg Wojskowy
DP	– dywizja piechoty
EPI	– Elektroniczne Przetwarzanie Informacji
EWG	– Europejska Wspólnota Gospodarcza
FDJ	– Freie Deutsche Jugend (Wolna Młodzież Niemiecka)
FJN	– Front Jedności Narodu
GUS	– Główny Urząd Statystyczny
GZP	– Główny Zarząd Polityczny
IGFM	– Internationale Gessellschaft für Menschenrechte (Międzynarodowe Towarzystwo Praw Człowieka)
IMF	– International Monetary Fund (Międzynarodowy Fundusz Walutowy)
IPN	– Instytut Pamięci Narodowej
IW	– informacja wywiadowcza
KAI	– Katolicka Agencja Informacyjna
KBWE	– Konferencja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie
KC	– Komitet Centralny
KD	– Komitet Dzielnicowy
KdsBP	– Komitet do spraw Bezpieczeństwa Publicznego
KE	– kwestionariusz ewidencyjny
KEP	– Konferencja Episkopatu Polski
KG	– Komenda Główna
KGB	– Komitet Gosudarstwiennoj Biezopasnosti (Komitet Bezpieczeństwa Państwowego)
KI	– kontakt informacyjny
KIK	– Klub Inteligencji Katolickiej
KJVD	– Kommunistischer Jugendverband Deutschlands (Komunistyczny Związek Młodzieży Niemiec)
KKP	– Krajowa Komisja Porozumiewawcza
KKW	– Krajowa Komisja Wykonawcza
KL	– Konzentrationslager (obóz koncentracyjny)
KM	– Komenda Miejska
KNPN	– Komisja Nadzoru Państw Neutralnych
KO	– Komitet Obywatelski
KO	– kontakt operacyjny
KOR	– Komitet Obrony Robotników
KOSz	– Krajowy Ośrodek Szkolenia
KP	– Komenda Powiatowa
KP	– kontakt poufny

KPD	– Kommunistische Partei Deutschlands (Komunistyczna Partia Niemiec)
KPN	– Konfederacja Polski Niepodległej
KPR	– kierownictwo partyjno-rządowe
KPRP	– Kancelaria Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej
KPW	– Komunistyczna Partia Węgier
KPZR	– Komunistyczna Partia Związku Radzieckiego
KPZS	– Komunistyczna Partia Związku Sowieckiego
KRiT	– Komitet do spraw Radia i Telewizji
KS	– kontakt służbowy
KSW	– kierownictwo Ministerstwa Spraw Wewnętrznych
KTW	– kandydat na tajnego współpracownika
KU	– Komitet Uczelniany
KUL	– Katolicki Uniwersytet Lubelski
KW	– Komenda Wojewódzka
KW	– Komitet Wojewódzki
LK	– lokal kontaktowy
LRB	– Ludowa Republika Bułgarii
IWP	– ludowe Wojsko Polskie
MBP	– Ministerstwo Bezpieczeństwa Publicznego
MDM	– Marszałkowska Dzielnica Mieszkaniowa
MHZ	– Ministerstwo Handlu Zagranicznego
MK	– mieszkanie konspiracyjne
MKKiN	– Międzynarodowa Komisja Kontroli i Nadzoru
MKNiK	– Międzynarodowa Komisja Nadzoru i Kontroli
MKS	– Międzyzakładowy Komitet Strajkowy
MO	– Milicja Obywatelska
MON	– Ministerstwo Obrony Narodowej
MSW	– Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
MSZ	– Ministerstwo Spraw Zagranicznych
MSzMP	– Magyar Szocialista Munkáspárt (Węgierska Socjalistyczna Partia Robotnicza)
NATO	– North Atlantic Treaty Organization (Pakt Północnoatlantycki)
NK	– Naczelny Komitet
NPW	– Naczelna Prokuratura Wojskowa
NRD	– Niemiecka Republika Demokratyczna
NRF	– Niemiecka Republika Federalna
NSD	– Niższe Seminarium Duchowne
NSZZ	– Niezależny Samorządny Związek Zawodowy
NZZ	– Niezależny Związek Zawodowy
OAS	– Organizacja Anty-Solidarność
ODiSS	– Ośrodek Dokumentacji i Studiów Społecznych
OKKW	– Ośrodek Kształcenia Kadr Wywiadowczych

OKP	– Obywatelski Klub Parlamentarny
ONZ	– Organizacja Narodów Zjednoczonych
OPZZ	– Ogólnopolskie Porozumienie Związków Zawodowych
OZI	– osobowe źródło informacji
PA	– Polska Agencja
PAN	– Polska Akademia Nauk
PAP	– Polska Agencja Prasowa
PBP	– Polskie Biuro Podróży
PGd	– Politechnika Gdańska
PGR	– Państwowe Gospodarstwo Rolne
PHZ	– Przedsiębiorstwo Handlu Zagranicznego
PISM	– Polski Instytut Spraw Międzynarodowych
PK	– punkt korespondencyjny
PKO	– Państwowa Kasa Oszczędności
PLL	– Polskie Linie Lotnicze
PMW	– Polska Misja Wojskowa
POP	– Podstawowa Organizacja Partyjna
POW	– Pomorski Okręg Wojskowy
PP	– przedsiębiorstwo państwowe
PPN	– Polskie Porozumienie Niepodległościowe
PPR	– Polska Polska Robotnicza
PRL	– Polska Rzeczpospolita Ludowa
PRON	– Patriotyczny Ruch Odrodzenia Narodowego
PSI	– Partito Socialista Italiano (Włoska Partia Socjalistyczna)
PSL	– Polskie Stronnictwo Ludowe
PTHZ	– Polskie Towarzystwo Handlu Zagranicznego
PZKS	– Polski Związek Katolicko-Społeczny
PZPR	– Polska Zjednoczona Partia Robotnicza
RAI	– Radiotelevisione italiana (Włoskie Radio i Telewizja)
RFN	– Republika Federalna Niemiec
RI	– Rolników Indywidualnych
RIAS	– Rundfunk im amerikanischen Sektor (Radio w amerykańskim sektorze okupacyjnym Berlina)
RiTV	– Radio i Telewizja
RO	– rozpracowanie operacyjne
ROAD	– Ruch Obywatelski Akcja Demokratyczna
RP	– Rzeczpospolita Polska
RPA	– Republika Południowej Afryki
RUSW	– Rejonowy Urząd Spraw Wewnętrznych
RWE	– Radio Wolna Europa
RWPG	– Rada Wzajemnej Pomocy Gospodarczej
SB	– Służba Bezpieczeństwa
SDP	– Stowarzyszenie Dziennikarzy Polskich

SED	– Sozialistische Einheitspartei Deutschlands (Niemiecka Socjalistyczna Partia Jedności)
SFB	– Sender Freies Berlin (Rozgłośnia Wolny Berlin)
SG	– Sztab Generalny
SGPiS	– Szkoła Główna Planowania i Statystyki
SGSZ	– Szkoła Główna Służby Zagranicznej
SKS	– Studencki Komitet Solidarności
SMW	– segregator materiałów wstępnych
SOMO	– Szkoła Oficerska Milicji Obywatelskiej
SOR	– sprawa operacyjnego rozpracowania
SOS	– sprawa operacyjnego sprawdzenia
SP	– Stronnictwo Pracy
SPATA	– Society of Polish American Travel Agents (Polsko-Amerykańskie Stowarzyszenie Biur Podróży)
SPD	– Sozialdemokratische Partei Deutschlands (Socjaldemokratyczna Partia Niemiec)
SUSW	– Stołeczny Urząd Spraw Wewnętrznych
SW	– Spraw Wewnętrznych
ŚOW	– Śląski Okręg Wojskowy
TEOK	– Teczka Ewidencji Operacyjnej na Księdza
TKK	– Tymczasowa Komisja Koordynacyjna
TKN	– Towarzystwo Kursów Naukowych
TPPR	– Towarzystwo Przyjaźni Polsko-Radzieckiej
TVP	– Telewizja Polska
TW	– tajny współpracownik
UAM	– Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
UBP	– Urząd Bezpieczeństwa Publicznego
UD	– Unia Demokratyczna
UdsBP	– Urząd do spraw Bezpieczeństwa Publicznego
UIL	– Unione Italiana del Lavoro (Włoska Unia Pracy)
UJ	– Uniwersytet Jagielloński
UJK	– Uniwersytet Jana Kazimierza
UŁ	– Uniwersytet Łódzki
UMK	– Uniwersytet Mikołaja Kopernika
UNIDO	– United Nations Industrial Development Organization (Organizacja Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju Przemysłowego)
UO	– Uniwersytet Opolski
UP	– Uniwersytet Poznański
URM	– Urząd Rady Ministrów
USA	– United States of America (Stany Zjednoczone Ameryki)
USB	– Uniwersytet Stefana Batorego
UŚl	– Uniwersytet Śląski w Katowicach
UW	– Unia Wolności

UW	– Uniwersytet Warszawski
UWr	– Uniwersytet Wrocławski
WDR	– Westdeutsche Rundfunk (Rozgłośnia Zachodnioniemiecka)
WK	– Wojewódzki Komitet
WNT	– wywiad naukowo-techniczny
WOP	– Wojska Ochrony Pogranicza
WOPK	– Wojska Obrony Przeciwlotniczej Kraju
WP	– Wojsko Polskie
WPK	– Włoska Partia Komunistyczna
WPP	– Węgierska Partia Pracujących
WRN	– Wojewódzka Rada Narodowa
WSD	– Wyższe Seminarium Duchowne
WSE	– Wyższa Szkoła Ekonomiczna
WSNS	– Wyższa Szkoła Nauk Społecznych
WSPR	– Węgierska Socjalistyczna Partia Robotnicza
WUBP	– Wojewódzki Urząd Bezpieczeństwa Publicznego
WUdsBP	– Wojewódzki Urząd do spraw Bezpieczeństwa Publicznego
WUML	– Wieczorowy Uniwersytet Marksizmu-Leninizmu
WUSW	– Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych
WZZ	– Wolne Związki Zawodowe
ZBoWiD	– Związek Bojowników o Wolność i Demokrację
ZG	– Zarząd Główny
ZHP	– Związek Harcerstwa Polskiego
ZMO	– Zentralverband der Mittel- und Ostdeutschen (Centralny Związek Niemców Środkowych i Wschodnich)
ZMP	– Związek Młodzieży Polskiej
ZMS	– Związek Młodzieży Socjalistycznej
ZMW	– Związek Młodzieży Wiejskiej
ZNp	– Związek Nauczycielstwa Polskiego
ZSL	– Zjednoczone Stronnictwo Ludowe
ZSMP	– Związek Socjalistycznej Młodzieży Polskiej
ZSP	– Zrzeszenie Studentów Polskich
ZSRR	– Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich
ZSRS	– Związek Socjalistycznych Republik Sowieckich
ZW	– Zarząd Wojewódzki

INDEKS NAZWISK, PSEUDONIMÓW I KRYPTONIMÓW

- „29” zob. Wołkońska Krystyna
 „4072” zob. Madejczyk Andrzej Antoni
 „13963” zob. Dzierżykraj-Morawski Dominik
- Ablewicz Jerzy Karol 26, 125, 199, 203, 207, 250
 „Aca” zob. Czempiński Gromosław
 „Adam” zob. Stawiński Bronisław
 Adler 163
 „Agap” zob. Przydatek Kazimierz Jerzy
 Agca Mehmet Ali 181, 207, 268
 „Aggiunto” zob. Przydatek Kazimierz Jerzy
 „Agip” zob. Przydatek Kazimierz Jerzy
 Aita Maura 67
 „Albano” zob. Florczak Jerzy
 Alberigo Giuseppe 43
 „Aldo” zob. Szczepanik Eugeniusz
 „Altro” 215
 „Amelia” zob. Śliwiński Krzysztof Edmund
 „Anatra” zob. Szof Sławomir Wiesław
 Andreotti Giulio 63, 64, 70, 82, 101, 116, 117, 121, 122, 139, 140, 159, 207
 „Anna” 250
 „Antes” zob. Sozański Jarosław
 Antonow Sergiej 123, 207
 Argüello Kiko (Argüello Wirtz Francisco José) 66, 124, 207
 Argüello Wirtz Francisco José zob. Argüello Kiko
- „Arkadiusz” zob. Kwiatkowski Antoni
 „Atar” zob. Szymczyk Andrzej
 „Aza” zob. Micewa-Micewski Andrzej
 „Azan” zob. Maziarz Jan
- Babiński Jan („Weza”) 290
 Bagieński Witold 13, 14, 23, 27, 30, 32
 Bako Zbigniew Wojciech („Brig”, „Sztag”) 193, 207, 208
 Balaguer Josemaría Escrivá de 105
 Baran Józef zob. Barecki Józef
 Baraniak Antoni 231
 Baranowski Zygmunt 71, 96, 112, 114, 208
 Barcikowski Kazimierz 88, 112, 194, 196
 Barcikowski Michał 32
 Barecki Józef (Baran Józef) 196, 208
 Bareła Stefan 286
 Bartczak Roman 268
 „Bartoszewicz Wojciech” zob. Martynowicz Wojciech
 „Basia” zob. Wołkońska Krystyna
 „Basket II” 251
 „Baszta” 14, 213, 240
 „Bax” zob. Blachnicki Franciszek Karol
 Bednarczyk Czesław („Bednarz”) 23
 „Bednarz” zob. Bednarczyk Czesław
 Bender Hans Peter („Horst”, „Wikar”) 76, 208, 209
 Benedykt XVI (Ratzinger Joseph) 55, 280

- Berlusconi Silvio 228
 „Bernart” zob. Fabijański Andrzej Jerzy
 Bertello Giuseppe („Wik”, „Wikus”) 133, 134, 209
 „Berton” zob. Maciborski Bogusław
 „Bertram” zob. Maciborski Bogusław
 „Białys” zob. Włoch Adam
 „Bibliofil” zob. Konopka Tadeusz
 Bigazzi Francesco („Matteo”, „Vika”, „Wika”) 17, 68, 209, 210
 Blachnicki Franciszek Karol („Bax”) 64, 210, 211
 „Bless” zob. Polowczyk Grzegorz
 Bogucki Teofil 190, 191
 Bojmart Julian („Juli”, „Julian”) 23, 30, 172, 211–213
 „Bolko” zob. Maciborski Bogusław
 Bolonek Janusz Januariusz Mikołaj („Lamos”, „Latynos”) 55, 107, 122, 169, 177, 213, 214, 233
 Bombin Antonio Pelayo („Rayo”, „Ravel”) 24, 49, 71, 194, 195, 214, 215
 Boniecki Adam zob. Fredro-Boniecki Adam Edward
 Borodziej Wiktor („Grim”) 279
 Borowski Adam 223, 226
 Bossard Eugeniusz Antoni zob. Bossart Eugeniusz Antoni
 Bossart Eugeniusz Antoni (Bossard Eugeniusz Antoni) („Deg”, „Dest”) 78, 215, 297
 Brandt Willy 229
 „Bralski” zob. Porowski Jerzy
 „Bratanek” zob. Janusz Juliusz
 „Breno” zob. Janusz Juliusz
 „Brig” zob. Bako Zbigniew Wojciech
 „Brodacz” zob. Gwiazda Andrzej
 Buben A. 75
 Bulicz Marian („Chojnowski Marian”) („Lazio”, „Tip”) 55, 101, 215, 216
 Bulhak Władysław 13, 14, 30, 217, 224, 240, 242, 259, 275
 Buongistuo Pino 66
 „Buran” zob. Krawczyk Janusz Józef
 „Burza” zob. Krawczyk Janusz Józef Byszewski Piotr 32
 „Cama” zob. Cametti Aspri Daniele
 Cametti Aspri Daniele („Cama”, „Prorok”) 51, 63–65, 71, 81, 94, 98, 100, 101, 121–123, 135, 139, 140, 184, 216, 217
 „Canto” zob. Dmowski Fabian
 Casaroli Agostino 20, 42, 59, 63, 65, 66, 101, 107, 112, 116, 117, 119, 135, 139, 160, 161, 217, 248
 Cecchini Michele 122, 217
 Cegłowski Ryszard Bronisław („Krajewski Romuald”) („Krajewski”, „Romuald”) 51, 217, 218
 „Cem” zob. Maciborski Bogusław
 Cenckiewicz Sławomir 12, 13, 32, 219, 275
 „Ceram” zob. Szuster Bogusław Marian
 „Cestin” zob. Skory Janusz Wojciech
 Chabros Marian 14
 Charzewski Kazimierz 241
 Cheli Giovanni 112, 218
 Chmielewski Waldemar 11, 19, 21, 39, 145
 „Chodkiewicz Andrzej” zob. Chudy Andrzej Janusz
 „Chojnowski Marian” zob. Bulicz Marian
 Chomętowski Józef 71
 Chudy Andrzej Janusz („Chodkiewicz Andrzej”) („Heman”) 65, 66, 218
 Ciastoń Władysław 71, 79, 112, 114
 Ciborska Elżbieta 266
 Cicalese Michelangelo 66, 124, 218

- Cicognani Amleto Giovanni 285
 Cieślak Leonard 298
 Ciosek Stanisław 196, 218, 277
 „Clef” zob. Lentin Albert Paul
 „Comodo” zob. Paź Zygmunt
 Cramer Dettmar („Franz”) 76, 92, 219
 Cygler Hendel zob. Łaski Kazimierz
 Cygler Henryk zob. Łaski Kazimierz
 Czaczkowska Ewa Katarzyna 275
 Czajka Michał 207, 217, 221, 230, 232,
 236, 239, 242, 245, 269, 275, 280,
 281, 284, 285
 Czekaj Janusz („Tibor”) 59, 63, 65, 66,
 79, 81, 100, 101, 119, 121, 122, 124,
 142, 159, 215, 219, 220, 248, 280,
 288, 306
 Czempiński Gromosław („Kaczyński
 Andrzej”, „Nowak Andrzej”)
 („Aca”, „Roy”) 133, 134, 209, 220,
 221
 Czernienko Konstantin 70, 221
 Czyrek Józef 71, 112, 194

 Daszkiewicz Krystyna 23, 183
 Dąbrowski Bronisław 16, 17, 22, 37,
 46, 56, 72, 85–87, 94, 116, 119, 139,
 142, 196, 270
 Dąbrowski Franciszek 32, 249
 Dąbrowski Jerzy 196
 „Deg” zob. Bossart Eugeniusz Antoni
 Del Rio Domenico 105, 221
 „Dest” zob. Bossart Eugeniusz Antoni
 Dęga Czesław („Światosław”) 71, 221,
 222
 „Dis” zob. Dubiel Maciej Andrzej
 Dmowski Fabian („Canto”) 216, 252
 „Dominik” zob. Hejmo Stanisław
 Dopierała Kazimierz 256
 Drzycimski Andrzej 252
 Dubiel Maciej Andrzej („Dis”, „Sid”)
 37, 38, 48, 56, 60, 63, 66, 71, 79,
 81, 98, 100, 101, 103, 105–108,
 110–112, 114, 120–123, 126, 127,
 135, 136, 139, 140, 165, 168, 169,
 173, 177, 179, 181, 184, 185, 189,
 214, 217, 233, 234, 244, 245
 Duda-Gwiazda Joanna („Kometa”) 222,
 223
 Dunoyer Emilio 82, 223
 Dziekan Tadeusz 83, 223
 Dzierżykraj-Morawski Dominik
 („13963”, „Hrabia”, „Nowak”,
 „Realista”, „Sao”) 85, 88, 96, 165,
 223, 224, 235
 Dziuba Andrzej Franciszek 137, 224
 Dziwisz Stanisław 17, 47, 119, 167,
 173, 224

 Eisenberg Warren Wolff („Tax”,
 „Taxer”) 51, 225
 „Elgin” zob. Martynowicz Wojciech
 Elyse 163
 „Erba” zob. Jedrkiewicz Stefano
 „Eren” zob. Łaski Kazimierz
 „Erika” 243
 „Ero” zob. Fredro-Boniecki Adam
 Edward
 „Estero” 122
 „Ewa” zob. Wołkońska Krystyna

 Fabijański Andrzej Jerzy („Bernart”,
 „Rubino”) 52, 225, 226
 „Faron” zob. Smyk Krzysztof
 „Finley” zob. Nowakowski Krzysztof
 Florczak Jerzy („Frey Jerzy”)
 („Albano”) 153, 226
 „Francesco” zob. Lentin Albert Paul
 „Franz” zob. Cramer Dettmar
 Frasyniuk Władysław 146, 226
 Fredro-Boniecki Adam Edward
 (Boniecki Adam) („Ero”) 26, 37, 81,
 87, 89, 102, 104, 125, 140, 165, 173,
 227, 228
 „Frey Jerzy” zob. Florczak Jerzy

- Friszke Andrzej 262
- Gajowniczek Franciszek 245
- Gallina Ernesto 104, 228
- Gasztold-Señ Przemysław 69
- Gawroński Jaś („Wrona”) 101, 228
- Genscher Hans-Dietrich 58, 70, 117, 144, 229
- Geremek Bronisław 116
- Gilewski Adam 278
- Glemp Józef 13, 18, 20–22, 24, 26, 29, 49, 55, 60, 64, 68, 69, 72, 79, 80, 85–89, 94–96, 98, 103, 104, 116, 121, 122, 125, 131–133, 135, 137, 138, 149, 156, 159, 162, 165, 167, 171, 174, 177, 189, 195, 199, 200, 243
- Gmyz Cezary 275
- Goldkorn Włodzimierz 87, 229
- Gołasiewicz Henryk 278
- Gołębiewski Jakub 32
- Gondek 261
- Gontarczyk Piotr 249
- Gorbaczow Michaił 70, 230, 274
- Görög János 75
- „Gotard” zob. Paź Zygmunt
- „Góral” 278
- Góralski Witold Maciej („Karoo”, „Wig”) 17, 61, 230
- Górka Bogusław 13
- Grabski Tadeusz 85, 95, 230
- Grajewski Andrzej 13, 207, 236
- „Grandi” zob. Pałkiewicz Jacek
- Grebing Helga 300
- Green William 225
- „Grim” zob. Borodziej Wiktor
- Grocholewski Zenon („Narcyz”) 26, 55, 125, 127, 230–232
- Gromyko Andriej 64, 77, 122, 232
- „Grot” zob. Jackowski Czesław
- Gruca Jerzy („Jarema”, „Jareman”) 107, 232–234
- „Grzegorz” zob. Spyra Eugeniusz
- Grzelak Jan 196, 234
- Gulbinowicz Henryk 16, 37, 55, 60, 86, 88, 89, 96, 100, 102, 104, 124
- Gwiazda Andrzej („Brodacz”, „Saturn”) 61, 68, 223
- Gwiazda Duda Joanna zob. Duda-Gwiazda Joanna
- Heinz John III 225
- Hejmo Konrad zob. Hejmo Stanisław
- Hejmo Stanisław (Hejmo Konrad) („Dominik”, „Hejnał”) 26, 102, 103, 125, 127, 233–236
- „Hejnał” zob. Hejmo Stanisław
- „Heman” zob. Chudy Andrzej Janusz
- Herbst Ludolf 229, 300
- „Hermit” zob. Korcz Zdzisław
- Hernández Carmen 67
- „Herro” zob. Jackowski Czesław
- „Hertyński Jan” zob. Michalski Jan Stanisław
- „Historyk” zob. Micewa-Micewski Andrzej
- „Homer” 63
- Honecker Erich 63, 64, 124, 160, 236
- „Horst” zob. Bender Hans Peter
- „Hotel” 287
- „Hrabia” zob. Dzierżykraj-Morawski Dominik
- Ikonowicz Mirosław („Metrampaż”) 23, 37, 71, 81, 100, 101, 121–123, 141, 165, 173, 236, 237
- „Ingo” zob. Michalski Jan Stanisław
- „Irmena” zob. Pietkun Zdzisław
- Isakowicz-Zaleski Tadeusz 149, 211, 237, 280
- „Itaka” zob. Wołkońska Krystyna
- Jackowski Czesław („Grot”, „Herro”, „Uri”) 81, 91, 92, 238

- Jahn Bruno 229, 300
 Jakiela Julian 128, 238
 Jan Paweł II (Wojtyła Karol) 12–14, 17, 18, 23, 24, 28, 43, 47, 53, 64, 71, 72, 79, 80, 86, 87, 94, 95, 97, 112, 134, 152, 154, 155, 159, 163, 169, 173–177, 179, 184, 186–188, 190–192, 194, 196, 202, 207, 221, 225, 234, 243, 249, 250, 252, 268, 299
 Jan XXIII (Roncalli Angelo Giuseppe) 42, 43, 239
 Janajew Giennadij 230
 Janczak Jan 234
 Janczak Stanisław („Karłowicz Stanisław”) („Renoir”) 49, 194, 215, 239
 Janik 76
 Jankowski Henryk 95
 Janowski Andrzej zob. Paszkowski Andrzej
 Janowski Konstanty („Wilski”) 254
 Janusz Juliusz („Bratanek”, „Breno”, „Junior”) 122, 123, 239, 240
 „Janusz” zob. Sokołowski Ksawery Franciszek
 „Janys” zob. Leśniewski Wacław Zbigniew
 „Jarema” zob. Gruca Jerzy
 „Jareman” zob. Gruca Jerzy
 Jaruzelski Wojciech 16–19, 37, 43, 47, 51–55, 59–61, 68, 69, 71–73, 76–79, 83, 85–87, 89, 90, 94–96, 106, 109, 110, 112, 114, 116, 119, 123, 133, 138, 146, 147, 159, 161–163, 174, 185, 209, 257, 276, 277, 289
 „Jaskinia” 83
 Jaworek Jerzy („Jerzyn”) 64, 240, 241
 Jaworski Seweryn 69
 Jedrkiewicz Stefano („Erba”) 122
 Jegliński Piotr („Reszka”) 171, 241
 Jerkov Antonio („Alessandro”, „Dita”) 29, 64, 81, 159, 241, 242
 „Jerzyn” zob. Jaworek Jerzy
 „Jesse” zob. Polowczyk Grzegorz
 Jeż Ignacy Ludwik 125, 242
 Jędrzejczyk Bogusław („Ken”) 297
 Judycka Agata 214, 224, 225, 229, 232, 236
 Judycki Zbigniew 214, 224, 225, 229, 232, 236
 „Juli” zob. Bojmart Julian
 „Julian” zob. Bojmart Julian
 „Julian” zob. Lemieszko Tadeusz
 „Juliusz” zob. Wróblewicz Henryk
 „Junior” zob. Janusz Juliusz
 „Kaczyński Andrzej” zob. Czempiński Gromosław
 Kádár János 73, 242
 „Kairos” zob. Nowak Edward Michał
 Kaiser Karl 229
 Kajzer Klaudiusz („Laszecki Klaudiusz”, „Laszecki Janusz”) („Layton”) 131, 186, 192, 242, 243
 Kalwarczyk Feliks 243
 Kalwarczyk Grzegorz 190, 243
 Kamiński Zygmunt 138, 243
 Kania Stanisław 74, 244
 „Kapro” zob. Rakoczy Tadeusz Jan
 „Karłowicz Stanisław” zob. Janczak Stanisław
 „Karol” zob. Morawski Zdzisław
 „Karol” zob. Sokołowski Ksawery Franciszek
 „Karoo” zob. Góralski Witold Maciej
 Karos Zdzisław 198
 Kazański Arkadiusz 264
 „Kazik” zob. Łaski Kazimierz
 „Ken” zob. Jędrzejczyk Bogusław
 Kiszczak Czesław 16–18, 39, 41, 48, 51, 52, 68, 71, 79, 85, 94, 95, 109, 112, 114, 159
 „Klanod” 105
 Klęk Kazimierz („Zex”) 100, 244, 245

- „Kliv” zob. Leśniewski Wacław
Zbigniew
- „Klonecki Janusz” zob. Skory Janusz
Wojciech
- Kłos Stanisław 252
- Kociołek Stanisław 95, 245
- Kofman Jan 269
- Kohl Helmut 121, 229, 245
- „Kol” zob. Lipka-Chudzik Waldemar
- Kolbe Maksymilian Maria zob. Kolbe
Rajmund
- Kolbe Rajmund (Kolbe Maksymilian
Maria) 201, 245
- „Kometa” zob. Duda-Gwiazda Joanna
- Kominek Bolesław 304
- Konopka Tadeusz („Bibliofil”, „Kot”,
„Kwas”) 87, 245, 246
- „Konrad” zob. Penkowski Józef
- „Konrado” zob. Penkowski Józef
- Korab Aleksander zob. Osadczuk
Bohdan Jerzy
- Korcz Zdzisław („Hermit”, „Seweryn”) 59, 63, 71, 100, 122, 246–248
- Korniłowicz Władysław Emil 201, 248
- „Kot” zob. Konopka Tadeusz
- Kotowski Edward („Pietro”) 13, 46,
209, 249
- Kowalik Tadeusz 61, 249
- Kowalski Czesław 38, 65, 66
- Kozal Michał 184, 249
- Kozera Krystyna zob. Wołkońska
Krystyna
- Kozieł Zygmunt 227
- Kózka Karolina 184, 249, 250
- „Krajewski” zob. Cegłowski Ryszard
Bronisław
- „Krajewski Romuald” zob. Cegłowski
Ryszard Bronisław
- Kraszewski Zbigniew 88, 97
- Krawczyk Janusz Józef („Buran”,
„Burza”) 24, 191, 250
- Królikowski Janusz 222, 223
- „Kruk” zob. Penkowski Józef
- „Kryńczak Janusz” zob. Wrzecion
Janusz Leszek
- Krzysztoporski Stanisław 101
- „Krzyżanowski” zob. Paż Zygmunt
- „Kserkses” 83, 90
- „Kuba” zob. Szymański Marek Piotr
- Kubat Stanisław 237
- „Kube” zob. Szymański Marek Piotr
- Kuberski Jerzy 17, 47, 109, 194, 232,
250
- Kuc Edward („Molski”) 295
- Kujawa Artur 145, 251
- Kulczycki Marek Waldemar
(„Markowski Marek”)
(„Markowski”, „Morkowski”) 61,
62, 251
- Kuroń Jacek 61
- Kurtz Robert 248
- Kustosik Zbigniew 274
- „Kwas” zob. Konopka Tadeusz
- Kwiatkowski Antoni („Arkadiusz”) 254
- Kwiatkowski-Viatteau zob. Viatteau-
Kwiatkowski Michał
- Lai Benito zob. Lai Benny
- Lai Benny (Lai Benito) 37, 181, 252
- „Lakar” zob. Madejczyk Andrzej
Antoni
- Lammich Siegfried 145, 252
- „Lamos” zob. Bolonek Janusz
Januariusz Mikołaj
- „Laszecki Janusz” zob. Kajzer
Klaudiusz
- „Laszecki Klaudiusz” zob. Kajzer
Klaudiusz
- „Latynos” zob. Bolonek Janusz
Januariusz Mikołaj
- „Layton” zob. Kajzer Klaudiusz
- „Lazio” zob. Bulicz Marian
- Legieć Andrzej 247
- Lehnert Marek Tadeusz 63, 252

- Lemieszko Tadeusz („Julian”) 231
 „Lemski” zob. Łoziński Włodzimierz
 Lentin Albert Paul („Clef”, „Francisco”, „Oder”, „Vero”) 163, 252, 253
 „Leon” zob. Zagrodzki Stefan
 Leon XIII (Pecci Gioacchino Vincenzo Raphaelo Luigi) 43
 Leśniewski Wacław Zbigniew („Janys”, „Kliv”) 132, 253
 „Lew” 235
 Lewandowski Bogumił („Miły”) 55, 102–104, 127, 177, 179, 253–255
 Ligarski Sebastian 23
 Lipka-Chudzik Waldemar („Kol”, „Miwa”) 151, 255, 256
 Lis Bogdan 146
 Litka Piotr 12
 Litwornia Andrzej („Piccolino”) 100, 256
 Lutiis Giuseppe de 66
 „Lwowiak” zob. Rubin Władysław
- Łaski Kazimierz (Cygler Hendel, Cygler Henryk) „Kazik” („Eren”, „Politolog”) 61, 256, 257
 Łatka Rafał 12, 16, 21, 242
 Łatkowska Mirosława 226
 Łopatka Adam 71, 133
 Łoziński Włodzimierz („Lemski”, „WŁ”) 52, 257
- Macharski Franciszek 20, 107, 109, 112, 114, 115, 139, 196
 Machcewicz Paweł 236
 Maciborski Bogusław („Berton”, „Bertram”, „Bolko”, „Cem”) 51, 258
 Madeitschik Andreas Anton zob. Madejczyk Andrzej Antoni
 Madejczyk Andrzej Antoni (Madeitschik Andreas Anton) („Walecki Stefan”) („4072”, „Lakar”, „Madera”, „Mandy”) 30, 116, 159, 224, 235, 240, 258
 „Madera” zob. Madejczyk Andrzej Antoni
 Maerker Karl Rudolf („Pogodny”) 51, 259
 „Mag” 122
 „Magento” 278
 Majcher Zdzisław 128, 259
 Majdański Kazimierz 125, 198–200, 259
 „Maler” zob. Szkielko Janusz
 Malinowski Roman 86, 260
 Małkowski Stanisław 95, 191
 „Mandy” zob. Madejczyk Andrzej Antoni
 „Mann” zob. Osadczuk Bohdan Jerzy
 „Markowski” zob. Kulczycki Marek Waldemar
 „Markowski Marek” zob. Kulczycki Marek Waldemar
 Martynowicz Wojciech („Bartoszewicz Wojciech”) („Elgin”) 41, 58, 260
 „Maszt” 29
 „Matteo” zob. Bigazzi Francesco
 Maziarz Jan („Azan”, „Szydłowski”) 128–130, 260, 261
 Mazowiecki Tadeusz 86, 116, 275
 Mazur Jan 121, 262
 Mączyński Franciszek 233
 „Menek” 52
 „Menon” zob. Morawski Zdzisław
 „Metrampaż” zob. Ikonowicz Mirosław
 Micewa-Micewski Andrzej („Aza”, „Historyk”, „Michalski”) 87, 262
 „Michalski” zob. Micewa-Micewski Andrzej
 Michalski Jan Stanisław („Hertyński Jan”) („Ingo”) 26, 65, 66, 101, 104, 121, 124, 125, 127, 140, 169, 177, 179, 215, 262, 263

- Michalski Kazimierz 40, 41, 58, 100, 121, 139
- Michnik Adam 61, 146
- Mickiewicz Wiesław („Poraj”, „Rymer”) 51, 263, 264
- „Mides” zob. Morawski Zdzisław
- „Miki” 186
- Mikłaszewicz Irena 13
- „Mild” zob. Wójcik Tadeusz
- Milell G. 188
- Milewski Jerzy 140, 264
- Milewski Mirosław 17, 50, 61, 68, 69, 85, 95, 146, 149, 158
- „Miły” zob. Lewandowski Bogumił
- Miodowicz Alfred 146, 264
- Mirowski Eugeniusz („Reso”) 304, 305
- Miśkiewicz Benon 110, 115, 264
- „Miwa” zob. Lipka-Chudzik Waldemar
- „Molski” zob. Kuc Edward
- Mołdawa Tadeusz 219, 230, 244, 245, 251, 260, 264, 285
- Montini Giovanni Battista
zob. Paweł VI
- Morawski Dominik zob. Dzierżykraj-Morawski Dominik
- Morawski Zdzisław („Karol”, „Menon”, „Mides”, „Mors”, „Władysław”) 181, 264–266
- „Morbo” 14
- „Morkowski” zob. Kulczycki Marek Waldemar
- „Mors” zob. Morawski Zdzisław
- „Murat” zob. Sołtysiewicz Józef
- Musiel Franciszek 287
- Mysiakowska Jolanta 16
- Myszor Jerzy 211
- Nagel 304
- Napolitani Lucia 67
- „Narcyz” zob. Grocholewski Zenon
- Navarro-Valls Joaquin 200, 266
- Nitecki Piotr 207
- Nixon Richard 284
- Nossol Alfons 138, 266
- „Nowak” zob. Dzierżykraj-Morawski Dominik
- „Nowak Andrzej” zob. Czempiński Gromosław
- Nowak Edward Michał („Kairos”) 127, 267
- Nowak Mieczysław 88, 95
- Nowak Stanisław 89, 101, 267
- Nowakowski Krzysztof („Finley”) 225
- „Oder” zob. Lentin Albert Paul
- „Odra” 304
- „Olkuski” zob. Osadczuk Bohdan Jerzy
- Olszowski Stefan 22, 71, 159–161
- Onyszkiewicz Janusz 87
- Ordżonikidze Siergiej 75, 268
- „Orion” zob. Szuster Bogusław Marian
- Orlandi Emanuela 123, 268
- „Orsza” zob. Żuławnik Bogdan Jan
- Orszulik Alojzy 196
- Osadczuk Bohdan Jerzy (Korab Aleksander) („Mann”, „Olkuski”) 76, 268, 269
- Pajetta Giancarlo 43, 269
- Palazzini Pietro 22, 125, 142, 269
- Pałkiewicz Jacek („Grandi”, „Żegla”, „Żeglarz”) 106, 139, 269–271
- Pasierb Janusz Stanisław („X-64”) 121, 271, 272
- Paszkowski Andrzej („Janowski Andrzej”) 87, 89, 117, 272
- „Paulek” zob. Rogowski Gerard Paweł
- Paweł VI (Montini Giovanni Battista) 43
- Pawłowski Andrzej („Roj”) 38, 272
- Pawłowski Antoni 253
- Paź Zygmunt („Comodo”, „Gotard”, „Krzyżanowski”, „Ugo”) 83, 272, 273

- Pecci Gioacchino Vincenzo Raphaelo
Luigi zob. Leon XIII
- Pełka Florian Wojciech 91, 273
- Penkowski Józef („Konrad”, „Konrado”, „Kruk”) 26, 55, 71, 100, 104, 121, 125, 127, 139, 141, 169, 177, 273, 274
- „Peteros” zob. Raina Krishen Preduman Peter
- Pękała Leszek 11, 19, 21, 39, 145
- „Piccolino” zob. Litwornia Andrzej
- Piekarska Anna Karolina 23, 32
- Pietkun Zdzisław („Irmena”, „Sympatyk”) 183, 275
- Pietrański Leszek 136
- „Pietro” zob. Kotowski Edward
- Pietruszka Adam 11, 19, 21, 106, 135, 145
- Pietrzak Waław 66, 101
- „Pilzen” zob. Szumski Krzysztof Tadeusz
- Piotrowski Grzegorz 11, 19, 21, 39, 85, 102, 111, 145
- Pius XI (Ratti Ambrogio Damiano Achille) 43
- Pleskot Patryk 12
- Płatek Zenon 21, 109, 114, 138
- Podsiadlik Ryszard („Wiślicz”) 240, 259
- Poggi Luigi 98, 120, 275
- „Pogodny” zob. Maerker Karl Rudolf
- „Politolog” zob. Łaski Kazimierz
- Polowczyk Grzegorz („Bless”, „Jesse”) 74, 275, 276, 286
- Popiel Karol 223
- Popiełuszko Jerzy 11–13, 15–25, 28, 30, 31, 35, 37–39, 41, 44, 46, 49, 51–55, 57, 59–61, 65, 68, 69, 71–74, 76–81, 83, 85–88, 90, 92, 94, 95, 97, 98, 100, 103, 104, 107, 111, 117, 119, 121, 123, 126, 127, 135, 138, 139, 142–147, 149, 153, 156–159, 163, 165, 167, 169, 171–173, 177, 179, 181, 183, 185, 186, 188–192, 194, 195, 197, 198, 201, 202, 243, 252, 260, 275, 278, 284
- „Poraj” zob. Mickiewicz Wiesław
- Porębski Tadeusz 71
- Porowski Jerzy („Bralski”) 213, 216, 217, 232, 233, 236, 287
- „Potenza” zob. Sokołowski Ksawery Franciszek
- Powęska Wolff Anna zob. Wolff-Powęska Anna
- Požoga Władysław 47, 51, 52, 71, 79, 94, 109, 112, 114, 144, 276
- „Pred” zob. Raina Krishen Preduman Peter
- „Profesor” zob. Stelmachowski Andrzej
- „Prorok” zob. Cametti Aspri Daniele
- Przydatek Kazimierz Jerzy („Agap”, „Agip”, „Aggiunto”) 30, 102, 140, 149, 167, 233, 277
- Radwan Marian 65, 278
- „Radyński Mariusz” zob. Woźniak Mariusz
- Raina Krishen Preduman Peter („Peteros”, „Pred”, „Sanyo”) 22–24, 171, 172, 190, 212, 236, 278, 279
- Rakoczy Tadeusz Jan („Kapro”) 173, 174, 279
- Rakowski Mieczysław Franciszek 28, 71, 129
- Rasała Jerzy Waldemar („Skrzetuski Jerzy”) („Skat”) 18, 19, 76, 78, 280
- Ratti Ambrogio Damiano Achille zob. Pius XI
- Ratzinger Joseph zob. Benedykt XVI
- „Ravel” zob. Bombin Antonio Pelayo
- „Rayo” zob. Bombin Antonio Pelayo
- Rączka Stanisław 39
- Reagan Ronald 43, 44, 64, 133, 134, 160, 200, 280, 284

- „Realista” zob. Dzierżykraj-Morawski Dominik
- „Renoir” zob. Janczak Stanisław
- „Reso” zob. Mirowski Eugeniusz
- „Reszka” zob. Jegliński Piotr
- Rędzioch Włodzimierz 102, 281
- „Roan” zob. Sołtysiewicz Józef
- Rogowski Gerard Paweł („Paulek”) 123, 140, 281
- „Roj” zob. Pawłowski Andrzej
- Romero Oscar Arnulfo (Romero y Galdámez Óscar Arnulfo) 22, 142, 281
- Romero y Galdámez Óscar Arnulfo zob. Romero Oscar Arnulfo
- „Romuald” zob. Cegłowski Ryszard Bronisław
- Roncalli Angelo Giuseppe zob. Jan XXIII
- „Rosten” 83
- Roszkowski Wojciech 269
- „Roy” zob. Czempiński Gromosław
- Rubin Władysław („Lwowski”) 63, 65, 104, 267, 281, 282
- „Rubino” zob. Fabijański Andrzej Jerzy
- „Ruder” zob. Rybicki Remigiusz
- Rybak Tadeusz 101, 282
- Rybicki Remigiusz („Ruder”, „Vitus”) 158, 282, 283
- „Rymer” zob. Mickiewicz Wiesław
- Santini Alceste 37, 283
- „Sanyo” zob. Raina Krishen Preduman Peter
- „Sao” zob. Dzierżykraj-Morawski Dominik
- Sarewicz Zdzisław (Skwarek Zdzisław) 54, 73, 80, 95, 97, 113, 115, 162, 283, 286
- „Saturn” zob. Gwiazda Andrzej
- Sawicki 46
- „Scala” zob. Scaringi Carlo
- Scaringi Carlo („Scala”) 121, 122, 139, 283, 284
- Schmidt Helmut 229
- Sells David James Gutrie 192, 284
- „Seweryn” zob. Korcz Zdzisław
- „Sfinks” zob. Słowikowski Jan
- Shultz George Pratt 77, 122, 284
- „Sid” zob. Dubiel Maciej Andrzej
- Sierpień Marian 274
- Sikorska Grażyna 171, 284
- Sikorski Bogdan 244
- Silvestrini Achille 42, 47, 72, 116, 117, 133, 134, 160, 161, 176, 284
- Siła-Nowicki Władysław 116
- Siwak Albin 85, 285
- Siwek Krzysztof 63, 100, 101, 121, 139
- Siwicki Florian 71
- Skarga Piotr 199
- „Skat” zob. Rasała Jerzy Waldemar
- Skory Janusz Wojciech („Klonecki Janusz”) („Cestin”) 63, 65, 66, 100, 101, 122–124, 139, 285
- „Skrzetuski Jerzy” zob. Rasała Jerzy Waldemar
- Skwara Michał 207
- Skwarek Zdzisław zob. Sarewicz Zdzisław
- Słowikowski Jan („Sfinks”) 229
- Smyk Krzysztof („Faron”) 74, 285, 286
- Socik Mirosława 213
- Sokołowski Ksawery Franciszek („Janusz”, „Karol”, „Potenza”, „Tevere”) 63, 65, 119, 122, 137, 159, 167, 233, 286–288
- Sołtysiewicz Józef (Sołtysik Józef) („Murat”, „Roan”) 35, 286, 288
- Sołtysik Józef zob. Sołtysiewicz Józef
- Sozański Jarosław („Wołoszański Jarosław”) („Antes”) 149, 167, 188, 256, 288, 289
- Spuches Vittorio de („Vitor”) 111, 140, 289–291

- Spyra Eugeniusz („Grzegorz”) 42, 46, 237, 248, 291
- Stanuch Zbigniew 242
- „Stasiak” zob. Stawiński Bronisław
- „Staszek” zob. Stefanek Stanisław
- Stawiński Bronisław („Adam”, „Stasiak”, „Trela”) 68, 291, 292
- Stefanek Stanisław („Staszek”) 199, 292
- „Stefanowicz” zob. Szczawnicki Maciej
- Stefańczyk Andrzej („Wroński Andrzej”) („Wran”) 64–66, 81, 101, 102, 111, 112, 124, 139, 236, 281, 291–293
- Stelmachowski Andrzej („Profesor”) 116, 293, 294
- Stepa Jan 250
- Stomma Stanisław 116, 294
- Straszewski Konrad 158, 294
- Stypczyński Wiesław 236
- „Sympatyk” zob. Pietkun Zdzisław
- Szczawnicki Maciej („Stefanowicz”) 244
- Szczepanik Eugeniusz („Aldo”) 254
- Szczepański Waldemar Jan („Vent”) 17, 42, 294, 295
- Szczęsny Tadeusz 261
- Szkiełko Janusz („Maler”) 225
- „Szkola” 251
- Szof Sławomir Wiesław („Anatra”) 179, 295
- „Sztag” zob. Bako Zbigniew Wojciech
- Szulc Mirosław („Szymański”) 246, 247
- Szumski Krzysztof Tadeusz („Pilzen”, „Tadeusz”) 163, 253, 295, 296
- Szuster Bogusław Marian („Ceram”, „Orion”) 83, 90, 296, 297
- „Szydłowski” zob. Maziarz Jan
- „Szymański” zob. Sulc Mirosław
- Szymański Marek Piotr („Kuba”, „Kube”) 77, 92, 297
- Szymczyk Adam („Atar”) 256
- Szypuła Antoni („Tosiek”) 129, 297, 298
- Śliwiński Krzysztof Edmund („Amelia”) 116, 298
- „Światosław” zob. Dęga Czesław
- „Tacer” 81
- „Tadeusz” zob. Szumski Krzysztof Tadeusz
- „Tański” zob. Woźniak Mariusz
- Tardini Domenico 285
- „Tax” zob. Eisenberg Warren Wolff
- „Taxer” zob. Eisenberg Warren Wolff
- „Tazis” zob. Urbaniak Elżbieta Jadwiga
- „Taziz” zob. Urbaniak Elżbieta Jadwiga
- Tąkiel Roman 290
- „Tevere” zob. Sokołowski Ksawery Franciszek
- „Tibor” zob. Czekaj Janusz
- „Tip” zob. Bulicz Marian
- Tokarczuk Ignacy 20, 98, 103, 128–130, 138, 139, 197, 203, 261, 298
- Tomasik Paweł 32, 249
- Toscani Adalbert 13
- „Tosiek” zob. Szypuła Antoni
- „Traktat” 83
- „Trela” zob. Stawiński Bronisław
- „Trupa” 241
- Trzeciakowski Witold 218
- Tucci Roberto 196, 299
- „Tulio” 290
- Turowicz Jerzy 199
- Twerd Zbigniew Jerzy 130, 299
- „Tyński” zob. Woźniak Mariusz
- „Udir” 153
- „Ugo” zob. Paż Zygmunt
- Urban Jerzy 109, 129, 146, 277
- Urbaniak Elżbieta Jadwiga („Tazis”, „Taziz”) 102, 139, 140, 299

- „Uri” zob. Jackowski Czesław
Uzarski Leszek 266
- „Vecchio” zob. Zagrodzki Stefan
„Vent” zob. Szczepański Waldemar
Jan
- „Vero” zob. Lentin Albert Paul
Viatteau Michel zob. Viatteau-
Kwiatkowski Michał
Viatteau-Kwiatkowski Michał (Viatteau
Michel) 165, 300
Vierhaus Rudolf 229, 300
- „Vika” zob. Bigazzi Francesco
„Vitor” zob. Spuches Vittorio de
„Vitus” zob. Rybicki Remigiusz
Vogel Hans-Jochen 57, 63, 248, 300
Voltaggio Francesco 66, 124, 300
Vreven Alfred Marie Daniel Ghislain
Joseph 66, 300
- „Walecki Stefan” zob. Madejczyk
Andrzej Antoni
Walentynowicz Anna 275
Wałęsa Lech 24, 68, 77, 78, 85, 86, 107,
127, 164, 184, 186, 193, 194, 197,
198, 202, 293, 298, 301
- „Weak” 51
Wesoły Szczepan 65, 111, 122, 168
„Weza” zob. Babiński Jan
Wielowieyski Andrzej 86, 300
„Wig” zob. Góralski Witold Maciej
„Wik” zob. Bertello Giuseppe
„Wika” zob. Bigazzi Francesco
„Wikar” zob. Bender Hans Peter
„Wikus” zob. Bertello Giuseppe
„Wilski” zob. Janowski Konstanty
Wiścicki Tomasz 275
„Wiślicz” zob. Podsiadlik Ryszard
Witkowski Tadeusz 241
„Witomiła” 278
„WŁ” zob. Łoziński Włodzimierz
„Władysław” zob. Morawski Zdzisław
- Włoch Adam („Białys”) 91, 121–123,
301
Wojtyła Karol zob. Jan Paweł II
Wolff-Powęska Anna 64
„Wolski” zob. Wszolek Stanisław
Wolsza Tadeusz 23
Wołkońska Krystyna (Kozera Krystyna)
(„29”, „Basia”, „Ewa”, „Itaka”) 122,
301, 302
Wołoszański Jarosław zob. Sozański
Jarosław
Woyciechowski Piotr 32
Woźniak Mariusz („Radyński Mariusz”)
(„Tański”, „Tyński”) 52, 302, 303
Wójcik Tadeusz („Mild”) 279
„Wran” zob. Stefańczyk Andrzej
„Wrona” zob. Gawroński Jaś
„Wroński Andrzej” zob. Stefańczyk
Andrzej
Wróblewicz Henryk („Juliusz”) 172, 303
„Wróblewski” zob. Żuławnik Bogdan
Jan
Wrzecion Janusz Leszek („Kryńczak
Janusz”) 191, 304
Wszolek Maurycy zob. Wszolek
Stanisław
Wszolek Stanisław (Wszolek Maurycy)
(„Wolski”) 123, 304, 305
- „X-64” zob. Pasierb Janusz Stanisław
- Zabłocki Janusz 156
„Zachowski Włodzimierz”
zob. Zdunowski Włodzimierz
Zagrodzki Stefan („Leon”, „Vecchio”)
64, 65, 121, 123, 305, 306
Zarębczan Władysław Maria 31, 65,
102, 207, 228, 248, 255, 260, 273,
275, 278, 280–282, 298, 301, 305
Zdunowski Włodzimierz („Zachowski
Włodzimierz”) 40, 306
„Zespół” 275

„Zex” zob. Klęk Kazimierz
Zub Lechosław 261

Żaryn Jan 236
Żebrowski Marian 236

„Żegła” zob. Pałkiewicz Jacek
„Żeglarz” zob. Pałkiewicz Jacek
Żmijewski Edward 243
Żuławnik Bogdan Jan („Orsza”,
„Wróblewski”) 50, 164, 306, 307